നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ.

പയോഗസിദ്ധിപാളി

൧. സഞ്ഞാദികണ്ഡ

സിദ്ധ-മ്ബത്ഥും സമ്മാ വന്ദേ

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ

സിദ്ധ+മിട്ഠദദം ബുദ്ധം, ധമ്മം മണിംവ സ്വത്ഥദം;
സങ്ഘഞ്ച സാദരം നത്വാ, പയോഗസിദ്ധി വുച്ചതേ.

പഭാവോ മോഗ്ഗല്ലാനസ്സ, ബ്യാകരണേ ച പേടകേ;
നിസ്സേസേവ കബ്ബാതിത്ഥോ, അഹോ അച്ഛരിയോ വത.

വുത്തഞ്ഹി പുബ്ബസീഹളാചരിയ+പാചരിയേഹി -

യാ സത്തി പാണിനേ യാ ച, ചന്ദ്ര+കാത്യായനാദിസു;
സാ+യം മുത്തിമതീ മഞ്ഞേ, മോഗ്ഗല്ലായനരൂപിനീ-തി.

സുത്തം വുത്തി ച തേനേവ, കതാ ഏകേന പഞ്ചികാ;
തസ്മാ+സ്സ സത്ഥ+മഞ്ഞേഹി, സുപസട്ഠം+തിസുന്ദരം.

തമ്ഹി ച ദുബ്ബിധം ഞേയ്യം, സുത്തം കമ്മത്ഥഭേദതോ;
തേസ്വാ+ദി മീതിസദ്ദേന, ദുതിയം തിപ്പകാരതോ.

സുവിസദം പകാസേത്വാ, സുബോധ+മാകുമാരകം;
ബ്യാപികാവളിയാ കസ്സം, തം സുണാഥ സമാഹിതാതി.

൧. അആദയോ തിതാലീസ വണ്ണാ

അകാരാദയോ നിഗ്ഗഹീതന്താ തേചത്താലീസക്ഖരാ വണ്ണാ നാമ ഹോന്തി. തം യഥാ അ, ആ, ഇ, ഈ, ഉ, ഊ, ഏ, ഐ, ഓ, ഔ, ക ഖ ഗ ഘ ങ, ച ഛ ജ ഝ ഞ, ട ഠ ഡ ഢ ണ, ത ഥ ദ ധ ന, പ ഫ ബ ഭ മ, യ ര ലവ സ ഹ ള അം. തേന ക്വത്ഥോ ''ഏ ഓന+മ വണ്ണേ''തി. തിതാലീസാതി വചനം കത്ഥചി വണ്ണലോപം ഞാപേതി, തേന ''പടിസങ്ഖാ യോനിസോ''തിആദി സിദ്ധം.

അകാരോ ആദി മരിയാദഭൂതോ യേസം തേ അആദയോ. തയോ ച ചത്താലീസ ചേതി തിതാലീസ, ഇമിനാ നിപാതനേന വാ ചതഭാഗലോപോ. വണ്ണീയതി അത്ഥോ ഏതേഹീതി വണ്ണാ.

ഏത്ഥാ+ഹ - ''കസ്മാ ആചരിയകച്ചായനാദീഹി വിയ ഏകചത്താലീസക്ഖരാന+മക്ഖരസഞ്ഞ+മകത്വാ തിതാലീസക്ഖരാനം വണ്ണസഞ്ഞാ കതാ''തി. വുച്ചതേ -

സാ മാഗധീ മൂലഭാസാ, നരാ യായാ+ദികപ്പികാ;
ബ്രഹ്മാനോ ചാ-സുതാലാപാ, സമ്ബുദ്ധാ ചാപി ഭാസരേതി -

വചനതോ മാഗധികാനം എത്ഥ, സേയ്യോ, ഓട്ഠോ, സോത്ഥി-ത്യാദീസുപി അസേസബ്യാപികാനം തിതാലീസക്ഖരാനംവ ഉജുകാനമത്ഥപ്പക്ഖരഗുണികാ, നേവ പന 'രുക്ഖാ വനം'ത്യാദോ വിയ അവയവേ സമുദായവോഹാരോ, 'സമുദ്ദോ മയാ ദിട്ഠോ'ത്യാദോ വിയ ച സമുദായേ അവയവവോഹാരോതി ദസ്സേതും പച്ചേകം വണ്ണസഞ്ഞാ കതാതി.

"സക്കച്ചസവനം ബുദ്ധസാസനസമ്പത്തീ"തി "സിഥിലധനിതാദി അക്ഖരവിപത്തിയഞ്ഹി അത്ഥസ്സ ദുന്നയതാ ഹോതീ"തി ച യസ്മാ വുത്തം.

തസ്മാ അക്ഖരകോസല്ലം, സമ്പാദേയ്യ വിചക്ഖണോ;
ഉപട്ഠഹം ഗരും സമ്മാ, ഉട്ഠാനാദീഹി പഞ്ചഹി.

തത്ഥ അകാരാദീന+മനുക്കമോ പനേ+സ ഠാനാദിക്കമസന്നിസ്സിതോ. തഥാ ഹി ഠാന+കരണ+പയതനേഹി വണ്ണാ ജായന്തി. തത്ഥ ഛ ഠാനാനി കണ്ഠ+താലു+മുദ്ധ+ദന്ത+ഓട്ഠ+നാസികാവസേന.

തത്ഥ അവണ്ണ+കവഗ്ഗ+ഹാനം കണ്ഠോ ഠാനം, ഇവണ്ണ+ചവഗ്ഗ+യാനം താലു, ടവഗ്ഗ+ര+ളാനം മുദ്ധാ, തവഗ്ഗ+ല+സാനം ദന്താ, ഉവണ്ണ+പവഗ്ഗാനം ഓട്ഠോ, ഏ വണ്ണസ്സ കണ്ഠതാലൂ, ഓ വണ്ണസ്സ കണ്ഠോ+ട്ഠാ, വകാരസ്സ ദന്തോ+ട്ഠാ, നിഗ്ഗഹീതസ്സ നാസികാ, ങ, ഞ, ണ, ന, മാനം സകഠാനം നാസികാ ച. ഏത്ഥ ച -

ഹകാരോ പഞ്ചമേഹേവ, അന്തട്ഠാഹി ച സംയുതോ;
ഓരസോ ഇതി വിഞ്ഞേയ്യോ, കണ്ഠജോ തദസംയുതോ.

യഥാ അവങ്ഹോതി (അവങ ഹോതി., തഞ്ഹി, തണ്ഹാ, പുബ്ബന്ഹോ, അമ്ഹേ, ഗുയ്ഹം, ഗാരയ്ഹാ, ആരുല്ഹോ, ബഹ്വക്ഖരന്തി.

കരണം -

ജിവ്ഹാമജ്ഝം താലുജാനം,
ജിവ്ഹോപഗ്ഗം മുദ്ധജാനം,
ജിവ്ഹഗ്ഗം ദന്തജാനം സേ-
സാ സകഠാനകരണാ.

വണ്ണാനം ഉച്ചാരണുസ്സാഹോ പയതനം, തം കിം - സംവുതാദികരണവിസേസോ, സംവുതത്ത+മകാരസ്സ, വിവടത്തം സേസസരാനം സകാര+ഹകാരാനഞ്ച, ഫുട്ഠത്തം വഗ്ഗാനം, ഈസംഫുട്ഠത്തം യ+ര+ല+വാനം.

ഏവം ഠാന+കരണ+പയതന+സുതി കാലഭിന്നേസു അക്ഖരേസു സരാ നിസ്സയാ, ഇതരേ നിസ്സിതാ. തത്ഥ -

നിസ്സയാ+ദോ സരാ വുത്താ, നിസ്സിതാ ബ്യഞ്ജനാ തതോ;
വഗ്ഗേ+കജാ ബഹുത്താ+ദോ, തതോ ഠാന+ലഹുക്കമാ.

“അആദയോ”തി വത്തതേ യാവ “ബിന്ദു നിഗ്ഗഹീത”ന്തി. തഞ്ച ഖോ “അത്ഥവസാ വിഭത്തിവിപരിണാമോ”തി സത്തമ്യന്ത+മഭിസമ്ബന്ധീയതേ, “വണ്ണാ”തി വത്തതേ -

൨. ദസാ+ദോ സരാ

അആദീസ്വാ+ദിമ്ഹി നിദ്ദിട്ഠാ ഓദന്താ ദസ വണ്ണാ സരാ നാമ ഹോന്തി. യഥാ അ ആ, ഇ ഈ, ഉ ഊ, ഏ ഐ, ഓ ഔ. സരന്തി=സപ്പധാനഭാവേന പവത്തന്തി, ബ്യഞ്ജനേ വാ സാരേന്തീതി സരാ.

“ദസാ+ദോ സരാ”തി വത്തതേ.

൩. ദ്വേ ദ്വേ സവണ്ണാ

അആദീസ്വാ+ദിമേസു ദസസു ദ്വേ ദ്വേ സവണ്ണാ നാമ ഹോന്തി യഥാക്കമം. യഥാ അ ആഇതി, ഇ ഈഇതി, ഉ ഊ ഇതി, ഏ ഏഇതി, ഓ, ഓഇതി. സമാനാ സദിസാ വണ്ണാ സവണ്ണാ, സമാനത്തഞ്ച ഠാനതോ. “ദ്വേ ദ്വേ”തി വത്തതേ വക്ഖമാനേസു ദ്വീസു.

൪. പുബ്ബോ രസ്സോ

തേസ്വേവ ദസസു യേ ദ്വേ ദ്വേ സവണ്ണാ, തേസു യോ യോ പുബ്ബോ, സോ സോ രസ്സസഞ്ഞോ ഹോതി. യഥാ അ ഇ ഉ ഏ ഓ. തേസു ‘സംയോഗതോ പുബ്ബാവ ദിസ്സന്തി ദ്വേ പനന്തിമാ’ത ദസ്സേതും തത്ഥ സാധുത്താ തേസമ്പി ഇധ സങ്ഗഹോ, യഥാ ഏത്ഥ സേയ്യോ ഓട്ഠോ സോത്ഥി. രസ്സകാലയോഗാ തബ്ബന്തതായ വാ രസ്സാ. രസ്സകാലോ നാമ അച്ഛരാസങ്ഘാതോ അക്ഖിനിമ്മിലനസങ്ഖാതോ വാ കാലോ, തേന ഏകമത്തോ രസ്സോ, ദ്വിമത്തോ ദീഘോ, അഡ്ഢമത്തോ ബ്യഞ്ജനോ. ഛന്ദസി ദിയഡ്ഢമത്തമ്പി രസ്സന്തി ഗണ്ഹന്തി ആചരിയാ.

൫. പരോ ദീഘോ

അആദീസ്വാ+ദിഭൂതേസു ദസസു യേ ദ്വേ ദ്വേ സവണ്ണാ, തേസു യോ യോ പരോ, സോ സോ ദീഘസഞ്ഞോ ഹോതി. തം യഥാ ആ ഈ ഊ ഏ ഓ. ദീഘകാലയോഗാ തബ്ബന്തതായ വാ ദീഘാ.

൬. കാദയോ ബ്യഞ്ജനാ

അആദീസു കാദയോ നിഗ്ഗഹീതപരിയന്താ തേത്തിംസ ബ്യഞ്ജനാ നാമ ഹോന്തി. യഥാ ക ഖ ഗ ഘ ങ, ച ഛ ജ ഝ ഞ, ട ഠ ഡ ഢ ണ, ത ഥ ദ ധ ന, പ ഫ ബ ഭ മ, യ ര ലവ സ ഹ ള അം ഇതി. ബ്യഞ്ജീയതി അത്ഥോ ഏതേഹീതി ബ്യഞ്ജനാ. കകാരാദീസ്വ+കാരോ ഉച്ചാരണത്ഥോ.

“കാദയോ”തി വത്തതേ.

൭. പഞ്ചപഞ്ചകാ വഗ്ഗാ

അആദീസു കകാരാദയോ മകാരന്താ പഞ്ചപഞ്ചകാ വഗ്ഗാ നാമ ഹോന്തി. യഥാ ക ഖ ഗ ഘ ങ, ച ഛ ജ ഝ ഞ, ട ഠ ഡ ഢ ണ, ത ഥ ദ ധ ന, പ ഫ ബ ഭ മ ഇതി. പഞ്ച പഞ്ച പരിമാണ+മേസം പഞ്ചപഞ്ചകാ. വജ്ജേന്തി യകാരാദയോതി വഗ്ഗാ. തേ പന പഠമക്ഖരവസേന കവഗ്ഗ+ചവഗ്ഗാദിവോഹാരം ഗതാ കുസലത്തികാദയോ വിയ.

൮. ബിന്ദു നിഗ്ഗഹീതം

അകാരാദീസ്വ+യം വണ്ണോ ബിന്ദുമത്തോ, സോ നിഗ്ഗഹീതസഞ്ഞോ ഹോതി. രസ്സസരം നിസ്സായ ഗഹിത+മുച്ചാരിതം നിഗ്ഗഹീതം, കരണം നിഗ്ഗഹേത്വാ വാ.

> കരണം നിഗ്ഗഹേത്വാന, മുഖേനാ+വിവടേന യം;
> വുച്ചതേ നിഗ്ഗഹീതന്തി, വുത്തം ബിന്ദു സരാനുഗം.

ബഹ്വക്ഖരസഞ്ഞാകരണം അന്വത്ഥസഞ്ഞത്ഥം, ഝ+ലാദയോ തു രുള്ഹീസഞ്ഞാ.

> വണ്ണാ സരാ സവണ്ണാ ച, രസ്സാ ദീഘാ ച ബ്യഞ്ജനാ;
> വഗ്ഗാ ച നിഗ്ഗഹീതന്തി, ഹോതി സഞ്ഞാവിധിക്കമോ.

(സഞ്ഞാവിധാനം.)

സന്ധി വുച്ചതേ -

ലോക അഗ്ഗപുഗ്ഗലോ, പഞ്ഞാ ഇന്ദ്രിയം, തീണി ഇമാനി, നോ ഹി ഏതം, ഭിക്ഖുനീ ഓവാദോ, മാതു ഉപട്ഠാനം, സമേതു ആയസ്മാ, അഭിഭൂ ആയതനം, ധനം മേ അത്ഥി, സബ്ബേ ഏവ, തയോ അസ്സു ധമ്മാ, അസന്തോ ഏത്ഥ ന ദിസ്സന്തി ഇതീ+ധ സരസഞ്ഞായം -

൧൨. സരോ ലോപോ സരേ

സരേ സരോ ലോപനീയോ ഹോതി. സരോതി കാരിയീനിദ്ദേസോ, ലോപോതി കാരിയനിദ്ദേസോ. ലോപോ= അദസ്സനം അനുച്ചാരണം , സരോതി ജാത്യേകവചനവസേന വുത്തം, സരേതി ഓപസിലേസികാധാരസത്തമീ, തതോ വണ്ണ കാല ബ്യവധാനേ കാരിയം ന ഹോതി, ത്വ+മസി, കതമാ ചാനന്ദ അനിച്ചസഞ്ഞാതി. ഏവം സബ്ബസന്ധീസു.

വിധീതി വത്തതേ.

൧൩. സത്തമിയം പുബ്ബസ്സ

ഥേരയട്ഠിന്യായേന പവത്തതേ പരിഭാസാ ദുബ്ബലവിധിനോ പതിട്ഠാഭാവതോ. സത്തമീനിദ്ദേസേ പുബ്ബസ്സേവ വിധീതി പുബ്ബസരലോപോ. ലോകഗ്ഗപുഗ്ഗലോ, പഞ്ഞിന്ദ്രിയം, തീണിമാനി, നോ ഹേതം, ഭിക്ഖുനോവാദോ, മാതുപട്ഠാനം, സമേതായസ്മാ, അഭിഭായതനം, ധനംമത്ഥി, സബ്ബേവ, തയസ്സു ധമ്മാ, അസന്തേ+ത്ഥ ന ദിസ്സന്തി. പുബ്ബസ്സ കാരിയവിധാനാ സത്തമീനിദ്ദിട്ഠസ്സ പരതാ+വ ഗമ്യതേതി പരേതി പരവചനമ്പി ഘടതേ.

യസ്സ ഇദാനി, സഞ്ഞാ ഇതി, ഛായാ ഇവ, ഇതി അപി, അസ്സമണീ അസി, ചക്ഖു ഇന്ദ്രിയം, അകതഞ്ഞൂ അസി, ആകാസേ ഇവ, തേ അപി, വന്ദേ അഹം, സോ അഹം, ചത്താരോ ഇമേ, വസലോ ഇതി, മോഗ്ഗല്ലാനോ അസി ബീജകോ, കഥാ ഏവ കാ, പാതോ ഏവാതീ+ധ പുബ്ബസ്സരലോപേ സമ്പത്തേ "സരോ ലോപോ സരേ" ത്വേവ.

൨൭. പരോ ക്വചി

സരമ്ഹാ പരോ സരോ ക്വചി ലോപനീയോ ഹോതി. യസ്സ ദാനി, സഞ്ഞാതി, ഛായാവ, ഇതിപി, അസ്സമണീസി, ചക്ഖുന്ദ്രിയം, അകതഞ്ഞൂസി, ആകാസേവ, തേപി, വന്ദേഹം, സോഹം, ചത്താരോമേ, വസ- ലോതി , മോഗ്ഗല്ലാനോസി ബീജകോ, കഥാവ കാ, പാതോവ. ക്വചീതി കിം, പഞ്ചിന്ദ്രിയം, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, സത്തുത്തമോ, ഏകൂനവീസതി, യസ്സേതേ, സുഗതോവാദോ, ദിട്ഠാസവോ, ദിട്ഠോഘോ, ചക്ഖായതനം, തം കുതേത്ഥ ലബ്ഭാ. "വിവക്ഖാതോ സന്ധയോ ഭവന്തീ"തി ഞായാ വത്തിച്ഛാപി ഇധ സിജ്ഝതി. ക്വചീത്യ+ധികാരോ സബ്ബസന്ധീസു, തേന നാതിപ്പസങ്ഗോ. (ലോപസന്ധി).

സരോ പരോ വേതി ച വത്തതേ.

തസ്സ ഇദം, വാത ഈരിതം, ന ഉപേതി, വാമ ഊരു, അതി ഇവ അഞ്ഞേഹി, വി ഉദകം ഇതീധ പുബ്ബസ്സരലോപേ -

൨൮. യുവണ്ണാന+മേഓ ലുത്താ

ലുത്താ സരാ പരേസം ഇവണ്ണുവണ്ണാനം ഏ+ഓ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. യഥാസംഖ്യാനുദ്ദേസോ സമാനാനം.

൨൯. വണ്ണപരേന സവണ്ണോപി

വണ്ണസദ്ദോ പരോ യസ്മാ, തേന സവണ്ണോപി ഗയ്ഹതി സയഞ്ച രൂപംതി ഈഊനമ്പി ഏ+ഓ. സബ്ബത്ഥ രസ്സസ്സ ജാതിനിദ്ദേസേ ദീഘസ്സാപി ഗഹണത്ഥം ഇദ+മാരദ്ധം. തസ്സേദം, വാതേരിതം, നോപേതി, വാമോരു, അതേവഞ്ഞേഹി, വോദകം. ഇദഞ്ച പച്ഛിമോദാഹരണദ്വയം "അവണ്ണേ ലുത്തേ ഏവ ഏ+ഓ ഹോന്തീ"തി ഗാഹസ്സ നിസേധനത്ഥം. വാതേവ, തസ്സിദം. കഥം "പച്ചോരസ്മി"ന്തി, യോഗവിഭാഗാ. പതി ഉരസ്മിന്തി വിഭജ്ജ "യവാ സരേ"തി യകാരേ "തവഗ്ഗവരണാ"ദിനാ ചോ, "വഗ്ഗലസേഹി തേ"തി പുബ്ബരൂപഞ്ച, "യുവണ്ണാന+മേഓ"തി (യോഗവിഭാഗാ) ഉസ്സ ഓ ച. ലുത്താതി കിം, ദസ ഇമേ ധമ്മാ, യഥാ ഇദം, കുസലസ്സ ഉപസമ്പദാ. അതിപ്പസങ്ഗബാധകസ്സ ക്വചിസദ്ദസ്സാനുവത്തനതോ ന വികപ്പവിധി നിയതാ, തേന ഉപേതോ, അവേച്ചാതി ഏവമാദീസു വികപ്പോ. താരകിതാ, യസ്സിന്ദ്രിയാനി, മഹിദ്ധികോ, സബ്ബീതിയോ, തേനുപസങ്കമി, ലോകുത്തരോതിആദീസു വിധി ച ന ഹോതി.

പടിസന്ഥാരവുത്തി അസ്സ, സബ്ബവിത്തി അനുഭൂയതേ, വി അഞ്ജനം, വി ആകതോ, ദാസീ അഹം, അഹുവാ പുരേ, അനു അദ്ധമാസം, അനു ഏതി, സു ആഗതം, സു ആകാരോ, ദു ആകാരോ, ചക്ഖു ആപാഥം, ബഹു ആബാധോ, പാതു അകാസി, ന തു ഏവ, ഭൂ ആപനലാനിലം ഇതീ+ധ "യുവണ്ണാനം" "വേ"തി ച വത്തതേ,

൩൦. യവാ സരേ

സരേ പരേ ഇവണ്ണുവണ്ണാനം യകാര+വകാരാ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. പടിസന്ഥാരവുത്യസ്സ, സബ്ബവിത്യനുഭൂയതേ, ബ്യഞ്ജനം, ബ്യാകതോ "ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ"തി ദീഘേ ദാസ്യാഹം, അഹാപുരേ, അനബ്ബമാസം, അന്വേതി, സ്വാഗതം, സ്വാകാരോ, ദ്വാകാരോ, ചക്ഖാപാഥം, ബഹാബാധോ, പാത്വാകാസി, ന ത്വേവ, ഭ്വാപനലാനിലം. വാത്വേവ, വിആകതോ, സാഗതം.

അധിഗതോ ഖോ മേ അയം ധമ്മോ, പുത്തോ തേ അഹം, തേ അസ്സ പഹീനാ പഞ്ച, തേ അഹം, യേ അസ്സ, തേ അജ്ജ, യാവതകോ അസ്സ കായോ, താവതകോ അസ്സ ബ്യാമോ, കോ അത്ഥോ, അഥ ഖോ അസ്സ, അഹം ഖോ അജ്ജ, സോ അഹം, സോ അജ്ജ, സോ ഏവ, യതോ അധികരണം, സോ അഹം ഇതീ+ധ "യവാ സരേ" "വേ"തി ച വത്തതേ,

൩൦. ഏഓനം

ഏഓനം യകാര+വകാരാ ഹോന്തി വാ സരേ പരേ യഥാക്കമം. "ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ"തി ദീഘേ അധിഗതോ ഖോ മ്യായം ധമ്മോ, പുത്തോ ത്യാഹം, ത്യാസ്സ പഹീനാ പഞ്ച, ത്യാഹം, യ്യസ്സ, ത്യജ്ജ, യാവതക്വസ്സ കായോ, താവതക്വസ്സ ബ്യാമോ, ക്വത്ഥോ, അഥ ഖ്വസ്സ, അഹം ഖ്വജ്ജ, സ്വാഹം, സ്വജ്ജ, സ്വേവ, യത്വാധികരണം, സ്വാഹം. വാത്വേവ, തേജ്ജ, സോഹം. ക്വചി ത്വേവ, ധനമത്ഥി, പുത്താമത്ഥി, തേ നാഗതാ, അസന്തേത്ഥ, ചത്താരോ ഇമേ.

ഗോ ഏളകം, ഗോ അസ്സം, ഗോ അജിനം ഇതീ+ധ "സരേ"തി വത്തതേ.

൩൨. ഗോസ്സാ+വങ

സരേ പരേ ഗോസ്സ അവവാദേസോ ഹോതി. സ ച "ടാനുബന്ധാനേകവണ്ണാ സബ്ബസ്സാ"തി സബ്ബസ്സ പസങ്ഗേ 'അന്തസ്സാ"തി വത്തതേ.

൩൩. ങ+നുബന്ധോ

ങ-കാരോ അനുബന്ധോ യസ്സ, സോ അനേകവണ്ണോപി അന്തസ്സ ഹോതീതി ഓകാരസ്സേവ ഹോതി. "സംകേതോ+നവയവോ+നുബന്ധോ"തി വചനാ ങ-കാരസ്സാ+പ്പയോഗോ. ഉച്ചാരിതാനന്തരപ്പധംസിനോ ഹി അനുബന്ധാ, പയോജനം അനുബന്ധോതി സംകേതോ. ഗവേളകം, ഗവാസ്സം, ഗവാജിനം.

ഇതി ഏവാ+തീ+ധ -

൩൪. വീ+തിസ്സേ+വേ വാ

ഏവസദ്ദേ പരേ ഇതിസ്സ വോ ഹോതി വാ. സ ച -

൩൫. ഛട്ഠിയന്തസ്സ

ഛട്ഠീനിദ്ദിട്ഠസ്സ യം കാരിയം, ത+ദന്തസ്സ വിഞ്ഞേയ്യന്തി ഇകാരസ്സാ+ദേസോ. ആദേസിട്ഠാനേ ആദിസ്സതീതി ആദേസോ. ഇത്വേവ. അഞ്ഞത്ര യാദേസോ,

“തവഗ്ഗവരണാനം യേ ചവഗ്ഗബയഞാ”തി തസ്സ ചോ, “വഗ്ഗലസേഹി തേ”തി യസ്സ ചകാരോ, ഇച്ചേവ. ഏവേതി കിം, ഇച്ചാഹ. (ആദേസസന്ധി).

തി അങ്ഗുലം,തി അങ്ഗികം, ഭൂ ആദയോ, മിഗീ ഭന്താ ഉദിക്ഖതിത്യാദിസന്ധയോ വുച്ചന്തേ. “മയദാ സരേ”തി വത്തതേ.

ർ൫. വനതരഗാ ചാ+ഗമാ

ഏതേ മയദാ ച ആഗമാ ഹോന്തി വാ സരേ കചി. ആഗമിനോ അനിയമേപി -

> സരോയേവാ+ഗമി ഹോതി, വനാദിനന്തു ഞാപകാ;
> അഞ്ഞഥാ ഹി പദാദീനം, യുകവിധാന+മനത്ഥകം.

ഏത്ഥാ+ഗമാ അനിയതാഗമീനമേവ ഭവന്തി ചേ, യകാരാഗമേനേവ “നിപജ്ജ”ന്തി സിദ്ധേ “പദാദീനം കചീ”തി ബ്യഞ്ജനസ്സ യുകാ+ഗമോ നിരത്ഥകോതി അധിപ്പായോ. തിവങ്ഗുലം, തിവങ്ഗികം, ഭൂവാദയോ, മിഗീ ഭന്താ വുദിക്ഖതി, പവുച്ചതി, പാഗുഞ്ഞവുജുതാ. ഇതോ നായതി, ചിനിത്വാ. യസ്മാതിഹ, തസ്മാതിഹ, അജ്ജതഗ്ഗേ. നിരന്തരം, നിരാലയോ, നിരിന്ധനോ, നിരീഹകം, നിരുത്തരോ, നിരോജം, ദുരതിക്കമോ, ദുരാഗതം, ദുരുത്തരം, പാതുരഹോസി, പുനരാഗച്ഛേയ്യ, പുനരുത്തം, പുനരേവ, പുനരേതി, ധീരത്ഥു, പാതരാസോ, ചതുരങ്ഗികം, ചതുരാരക്ഖം, ചതുരിദ്ധിപാദപടിലാഭോ, ചതുരോഘനിത്ഥരണത്ഥം, ഭത്തുരത്ഥേ, വുത്തിരേസാ, പഥവീധാതുരേവേസാ , നക്ഖത്തരാജാരിവ താരകാനം, വിജ്ജുരിവബ്ഭകുടേ, ആരഗ്ഗേരിവ സാസപോ, ഉസഭോരിവ, സബ്ഭിരേവ സമാസേഥ. പുഥഗേവ, രസ്സേ പഗേവ. ലഹുമേസ്സതി, ഗുരുമേസ്സതി, ഇധമാഹു, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി, ഭദ്രോ കസാമിവ, ആകാസേ മഭിപൂജയേ, ഏകമേകസ്സ, യേന മിധേകച്ചേ. ഭാതിയേവ, ഹോതിയേവ, യഥായിദം, യഥായേവ, മായിദം, നയിദം, നയിധ, ഛയിമാനി, നവയിമേ ധമ്മാ, ബോധിയായേവ, പഥവീയേവ ധാതു, തേസുയേവ, തേയേവ, സോയേവ, പാടിയേക്കം, വിയഞ്ജനം, വിയാകാസി, പരിയന്തം, പരിയാദാനം, പരിയുട്ഠാനം, പരിയേസതി, പരിയോസാനം, നിയായോഗോ. ഉദഗ്ഗോ, ഉദയോ, ഉദാഹടം, ഉദിതോ, ഉദീരിതം, ഉദേതി, സകിദേവ, കിഞ്ചിദേവ, കേനചിദേവ, കിസ്മിഞ്ചിദേവ, കോചിദേവ, സമ്മദത്തോ, സമ്മദഞ്ഞാ വിമുത്താനം, സമ്മദേവ, യാവദത്ഥം, യാവദിച്ഛകം, യാവദേവ, താവദേവ, പുനദേവ, യദത്ഥം, യദന്തരം, തദന്തരം, തദങ്ഗവിമുത്തി, ഏതദത്ഥം, അത്തദത്ഥം, തദത്ഥം, സദത്ഥപസുതോ സിയാ, അഞ്ഞദത്ഥു, മനസാദഞ്ഞാ വിമുത്താനം, ബഹുദേവ രത്തി. വാതേവ, അത്തഅത്ഥം, ദ്വാധിട്ഠിതം, പാതുഅഹോസി. വവത്ഥിതവിഭാസത്താ വാധികാരസ്സ ബ്യഞ്ജനതോപി, ഭിക്ഖുനീനം വുട്ഠാപേയ്യ, ചിരം നായതി, തംയേവ.

ഛ അഭിഞ്ഞാ, ഛ അങ്ഗം, ഛ അസീതി, ഛ അംസാ, ഛ ആയതനം ഇതീ+ധ “വാ സരേ” “ആഗമോ”തി ച വത്തതേ.

ർ൬. ഛാ ളോ

ഛസദ്ദാ പരസ്സ സരസ്സ ളകാരോ ആഗമോ ഹോതി വാ. ഛാതി അനുകരണത്താ ഏകവചനം. ഛളഭിഞ്ഞാ, ഛളങ്ഗം, ഛളസീതി, ഛളംസാ, ഛളായതനം. വാതേ്വവ, ഛഅഭിഞ്ഞാ. (ആഗമസന്ധി).

ലോപോ അദസ്സനം, ഠാനിം, യ+മാമദ്ദിയ ദിസ്സതി;
ആദേസോ നാമ സോ യാ തു, അസന്തുപ്പത്തി ആഗമോ.

സരസന്ധി.

കഞ്ഞാ ഇവ, കഞ്ഞാവ ഇച്ചാദി സരസന്ധിനിസേധോ വുച്ചതി, പസങ്ഗപുബ്ബകോ ഹി പടിസേധോ. പുബ്ബസരാനം ലോപേ സമ്പത്തേ "സരോ" "വേ"തി ച വത്തതേ.

൨൮. ന ദ്വേ വാ

പുബ്ബപരസ്സരാ ദ്വേപി വാ ക്വചി ന ലുപ്യന്തേ. കഞ്ഞാ ഇവ, കഞ്ഞേവ, കഞ്ഞാവ.

സാരിപുത്ത ഇധേകച്ചോ, ഏഹി സിവക ഉട്ഠേഹി, ആയസ്മാ ആനന്ദോ, ഗാഥാ അഭാസി, ദേവാ ആഭസ്സരാ യഥാ, തേവിജ്ജാ ഇദ്ധിപത്താ ച, ഭഗവാ ഉട്ഠായാസനാ, ഭഗവാ ഏത+ദവോച, അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി, ഗന്ത്വാ ഓലോകേന്തോ, ഭൂതവാദീ അത്ഥവാദീ, യം ഇത്ഥീ അരഹം അസ്സ, സാമാവതീ ആഹ, പാപകാരീ ഉഭയത്ഥ തപ്പതി, നദീ ഓത്ഥരതി, യേ തേ ഭിക്ഖൂ അപ്പിച്ഛാ, ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി, ഭിക്ഖൂ ഉജ്ഝായിംസു, ഭിക്ഖൂ ഏവ+മാഹംസു, ഇമസ്മിം ഗാമേ ആരക്ഖകാ, സബ്ബേ ഇമേ, കതമേ ഏകാദസ, ഗമ്ഭീരേ ഓദകന്തികേ, അപ്പമാദോ അമതം പദം, സങ്ഘോ ആഗച്ഛതു, കോ ഇമം പഥവിം വിചേസ്സതി, ആലോകോ ഉദപാദി, ഏകോ ഏകായ, ചത്താരോ ഓഘാ, അരേ അഹമ്പി, സചേ ഇമസ്സ കായസ്സ, നോ അതിക്കമോ, അഹോ അച്ഛരിയോ, അഥോ അന്തോ ച, അഥ ഖോ ആയസ്മാ, അഥോ ഓട്ഠവ+ചിത്തകാ, തതോ ആ- മന്തയി സത്ഥാതി ഏവമാദയോ ഇധ കാലബ്യവധാനേനേവ സിജ്ഝന്തി. ക്വചീതി കിം, ആഗതാ+ത്ഥ, ആഗതാ+മ്ഹാ, കതമ+സ്സ വാരോ, അപ്പസ്സുതാ+യം പുരിസോ, ചമരീ+വ, സബ്ബേ+വ, സ്വേ+വ, ഏസേ+വ നയോ, പരിസുദ്ധേ+ത്ഥാ+യസ്മന്തോ, നേ+ത്ഥ, കുതേ+ത്ഥ ലബ്ഭാ, സചേ+സ ബ്രാഹ്മണ, തഥൂ+പമം, യഥാ+ഹ, ജീവ്ഹാ+യതനം, അവിജ്ജോ+ഘോ, ഇത്ഥിന്ദ്രിയം, അഭിഭാ+യതനം, ഭയതൂ+പട്ഠാനം, സദ്ധീ+ധ വിത്തം പുരിസസ്സ സേട്ഠം. (സരസന്ധിനിസേധോ)

തത്ര അഭിരതി, തത്ര അയം, ബുദ്ധ അനുസ്സതി, സ അത്ഥികാ, സഞ്ഞാവാ അസ്സ, തദാ അഹം, യാനി ഇധ ഭൂതാനി, ഗച്ഛാമി ഇതി, അതി ഇതോ, കികീ ഇവ, ബഹു ഉപകാരം, മധു ഉദകം, സു ഉപധാരിതം, സോപി അയം, ഇദാനി അഹം, സചേ അയം, അപ്പസ്സുതോ അയം, ഇതര ഇതരേന, സദ്ധാ ഇധ വിത്തം, കമ്മ ഉപനിസ്സയോ, തഥാ ഉപമം, രത്തി ഉപരതോ, വി ഉപസമോ, ലോകസ്സ ഇതി, ദേവ ഇതി, വി അതിപതന്തി, വി അതിനാമേന്തി, സങ്ഘാടി അപി, ജീവിതഹേതു അപി, വിജ്ജു ഇവ, കിംസു ഇധ വിത്തം, സാധു ഇതി, തേ അസ്സ പഹീനാ, സോ അസ്സ, മധുവാ മഞ്ഞതി ബാലോ, ഏവം ഗാമേ മുനി ചരേ, ഖന്തി പരമം തപോ തിതിക്ഖാ, ന മംകു ഭവിസ്സാമി, സു അക്ഖാതോ,

യോ അഹം, സോ അഹം, കാമതോ ജായതി സോകോ, കാമതോ ജായതി ഭയം, സക്കോ ഉജു ച സുഹുജുച, അനുപഘാതോ, ദുരക്ഖം, ദുരമം, ദുഭരതാ. യിട്ഠം വാ ഹുതം വാ ലോകേ, യദി വാ സാവകേ, പുഗ്ഗലാ ധമ്മദസാ തേ, ഭോവാദീ നാമ സോ ഹോതി, യഥാഭാവീ ഗുണേന സോ, യഥാ ഇദം, സമ്മാ ദക്ഖാതോ, പരാ കമോ, തണ്ഹാ ക്ഖയോ, ഝാനസ്സ ലാഭീ അമ്ഹി, ഥുല്ലച്ചയോ ഇതീ+ധ -

൩൩. ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ

രസ്സ+ദീഘാനം കചി ദീഘ+രസ്സാ ഹോന്തി ബ്യഞ്ജനേ. തത്രാഭിരതി, തത്രായം, ബുദ്ധാനുസ്സതി, സാത്ഥികാ, സഞ്ഞാവാ+സ്സ, തദാഹം, യാനീ+ധ ഭൂതാനി, ഗച്ഛാമീതി, അതീതോ, കികീവ, ബഹൂപകാരം, മധൂദകം, സൂപധാരിതം, സോപായം, ഇദാനാഹം, സചായം, അപ്പസ്സുതായം, ഇതരീതരേന, സദ്ധീധ വിത്തം, കമ്മൂപനിസ്സയോ, തഥൂപമം, രത്തൂപരതോ, വൂപസമോ, ലോകസ്സാതി, ദേവാതി, വീതിപതന്തി, വീതിനാമേന്തി, സങ്ഘാടീപി, ജീവിതഹേതൂപി, വിജ്ജൂവ, കിംസൂധ വിത്തം, സാധൂതി, ത്യാസ്സ പഹീനാ, സ്വാസ്സ, മധുവാ മഞ്ഞതീ ബാലോ, ഏവം ഗാമേ മുനീ ചരേ, ഖന്തീ പരമം തപോ തിതിക്ഖാ, ന മംകൂ ഭവിസ്സാമി, സ്വാക്ഖാതോ, യ്വാഹം, സ്വാഹം, കാമതോ ജായതീ സോകോ, കാമതോ ജായതീ ഭയം, സക്കോ ഉജൂ ച സുഹുജൂ ച, അനൂപഘാതോ, ദൂരക്ഖം, ദൂരമം, ദൂഭരതാ. യിട്ഠംവ ഹുതംവ ലോകേ, യദിവ സാവകേ, പുഗ്ഗല ധമ്മദസാ തേ, ഭോവാദി നാമ സോ ഹോതി, യഥാഭാവി ഗുണേന സോ, യഥയിദം, സമ്മദക്ഖാതോ, പരക്കമോ, തണ്ഹക്ഖയോ, ഝാനസ്സ ലാഭിമ്ഹി, വസിമ്ഹി, ഥുല്ലച്ചയോ. കചീതി കിം, ത്യജ്ജ, സ്വസ്സ, പതിലിയതീതി ദീഘനിസേധോ, മായിദം, മനസാദഞ്ഞാ വിമുത്താനം, യഥാക്കമം, ആരക്ഖാതീതം, ദീയതി, സൂയതീതി രസ്സകാരിയനിസേധോ. കഥം യാനിവ അന്തലിക്ഖേതി, "ദീഘരസ്സാ"തി യോഗവിഭാഗാ. (ദീഘ+രസ്സസന്ധി).

ബ്യഞ്ജനേതി വത്തതേ.

൩൪. സരമ്ഹാ ദ്വേ

സരമ്ഹാ പരസ്സ ബ്യഞ്ജനസ്സ കചി ദ്വേ രൂപാനി ഹോന്തി. ഏത്ഥ ച ആവുത്തിദ്വിവചനം ഠാനേദ്വിവചനന്തി ദ്വീസു ഠാനേദ്വിവചനം വേദിതബ്ബം.

താനി ച പ+പതി+പടി+കമ+കുസ+കുധ+കീ+ഗഹ+ജുത+ഞാ+സി+സു+സൂ+സമ്ഭൂ+സര+സസാദീനമാദിബ്യഞ്ജനാനഞ്ച ഹോതി. ഇധ പമാദോ=ഇധപ്പമാദോ, ഏവം അപ്പമാദോ, വിപ്പയുത്തോ, സുപ്പസന്നോ, സമ്മാ പധാനം=സമ്മപ്പധാനം രസ്സത്തം. അപ്പതിവത്തിയോ, അധിപ്പതിപച്ചയോ, സുപ്പതിട്ഠിതോ,. അപ്പടിപുഗ്ഗലോ, വിപ്പടിസാരോ, സുപ്പടിപത്തി. പക്കമോ, പടിക്കമോ, ഹേതുക്കമോ, ആകമതി=അക്കമതി, ഏവം പക്കമതി, യഥാക്കമം. അക്കോസതി, പടിക്കോസതി, അനുക്കോസതി, ആകോസതി=അക്കോസതി. അക്കുദ്ധോ, അഭിക്കുദ്ധോ. ധനക്കീതോ, വിക്കയോ, അനുക്കയോ. പഗ്ഗഹോ, വിഗ്ഗഹോ, അനുഗ്ഗഹോ, ചന്ദഗ്ഗാഹോ, ദിട്ഠിഗ്ഗാഹോ. പജ്ജോതോ, വിജ്ജോതോ, ഉജ്ജോതോ. കതഞ്ഞൂ, വിഞ്ഞൂ, പഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണം, അനഞ്ഞാണം. അവസ്സയോ, നിസ്സയോ, സമുസ്സയോ. അപ്പസ്സുതോ, വിസ്സുതോ, ബഹുസ്സുതോ.

ആസവാ=അസ്സവാ. പസ്സമ്ഭേന്തോ, വിസ്സമ്ഭേന്തോ. അട്ടസ്സരോ, വിസ്സരതി, അനുസ്സരതി, അനുസ്സതി. പസ്സസന്തോ, വിസ്സസന്തോ, മുഹുസ്സസന്തോ, ആസാസോ=അസ്സാസോ. ആദിസദ്ദേന അവിസ്സജേന്തോ, വിസ്സജേന്തോ, അഭിക്കന്തതരോ, പരിച്ചജേന്തോ, ഉപദ്ദവോ, ഉപക്കിലേസോ, മിത്തദ്ദുനോ, ആയബ്ബ്യയോ, അബ്ബഹി ഇച്ചാദി.

തിക+തയ+തിംസ+വതാദീന+മാദിബ്യഞ്ജനസ്സ ച. കുസലത്തികം, പീതിത്തികം, ഹേതുത്തികം. ലോകത്തയം, ബോധിത്തയം, വത്ഥുത്തയം. ഏകത്തിംസ, ദ്വത്തിംസ, തേത്തിംസ, ചതുത്തിംസ. സീലബ്ബതം, സുബ്ബതോ. സപ്പീതികോ, സമന്നാഗതോ, പുനപ്പുനം ഇച്ചാദി.

വതു+വട+ദിസാന+മന്തേ, യഥാ വത്തതി, വട്ടതി, ദസ്സനം, ഫസ്സോ ഇച്ചാദി.

ഉ+ദു+നിഉപസഗ്ഗ+ത+ചതു+ഛ+സന്തസദ്ദാദേസാദീഹി പരേസഞ്ച. ഉകംസോ=ഉക്കംസോ, ഏവം ദുക്കരം, നിക്കങ്ഖോ, ഉഗ്ഗതം, ദുച്ചരിതം, നിജ്ജടം, ഉജ്ജഹം, ഉച്ചങ്ഗം, ഉന്നമതി, ദുക്കരോ, നിദ്ദരോ, ഉന്നതോ, ദുപ്പഞ്ഞോ, നിമ്മലോ, ഉയ്യുത്തോ, ദുല്ലഭോ, നിബ്ബത്തോ, ഉസ്സാഹോ, നിസ്സാരോ. തക്കരോ, തജ്ജോ, തന്നിന്നോ, തപ്പഭവോ, തമ്മയോ, ചതുക്കം, ചതുദ്ദിസം, ചതുപ്പദോ, ചതുബ്ബിധം, ചതുസ്സാലം, ഛക്കം, ഛന്നവുതി, ഛപ്പദികോ, ഛബ്ബസ്സാനി. സക്കാരോ, സഗ്ഗുണോ, സന്ദിട്ഠി, സപ്പുരിസോ, മഹബ്ബലോ.

അപദന്തആകാരവജ്ജിതദീഘതോ യകാരസ്സ ച, നിയ്യാതി, സുയ്യതി, അഭിഭുയ്യ, വിചേയ്യ, വിനേയ്യ, ധേയ്യം, നേയ്യം, സേയ്യോ, ജേയ്യോ, വേയ്യാകരണോ. ആകാരവജ്ജിതന്തി കിം, മാലായ, ദോലായ, സമാദായ.

ഛന്ദാനുരക്ഖണേ-നപ്പജഹേ വണ്ണബലം പുരാണം, ഉജ്ജുഗതേസു സേയ്യോ, ഗച്ഛന്തി സുഗ്ഗതിം. സരമ്ഹാതി കിം, ഞായോ, തംഖണം. ക്വചിത്വേവ, നികായോ, നിദാനം, നിവാസോ, തതോ, ഛസട്ഠി, ഉപനീയതി, സൂയതി.

൩൫. ചതുത്ഥദുതിയേസ്വേ+സം തതിയപഠമാ

ചതുത്ഥദുതിയേസു പരേസ്വേ+സം ചതുത്ഥദുതിയാനം തബ്ബഗ്ഗേ തതിയപഠമാ ഹോന്തി പച്ചാസത്യാ. വഗ്ഗേ ഘ+ഝ+ഢ+ധ+ഭാ ചതുത്ഥാ, ഖ+ഛ+ഠ+ഥ+ഫാ ദുതിയാ, ഗ+ജ+ഡ+ദ+ബാ തതിയാ, ക+ച+ട+ത+പാ പഠമാ. പ+ഉ+ദു-നിആദീഹി പരേസം ഘാദീനം ദ്വിഭാവേ തതിയപഠമാ ഹോന്തി. പഗരതി=പഗ്ഘരതി, ഏവം ഉഗ്ഘരതി, നിഗ്ഘോസോ, ഉഗ്ഘാടേതി. ഏസോവ തജ്ഝാനഫലോ, പഠമജ്ഝാനം, അഭിജ്ഝാ-യതി , ഉജ്ഝായതി. ദഡ്ഢോ, ബുഡ്ഢോ. വിദ്ധംസേതി, ഉദ്ധംസിതോ, ഉദ്ധാരോ, നിദ്ധനോ, നിദ്ധുതോ. വിബ്ഭന്തോ, ഉബ്ഭന്തോ, സമുബ്ഭന്തോ, ദുബ്ഭിക്ഖം, നിബ്ഭയം, തബ്ഭാവോ, ചതുബ്ഭി. സദ്ധാ, സദ്ധമ്മോ. മഹബ്ഭയം.

രസ്സസരേഹി പരേസം വഗ്ഗദുതിയാനം ദ്വിഭാവോ ചേ, പഠമാ. പഞ്ചക്ഖന്ധാ, ഏവം രൂപക്ഖന്ധോ, അക്ഖമോ, അഭിക്ഖണം, അവിക്ഖേപോ, ജാതിക്ഖേത്തം, ധാതുക്ഖോഭോ, ആയുക്ഖയോ. സേതച്ഛത്തം, ഏവം സബ്ബച്ഛന്നം, വിച്ഛന്നം, ബോധിച്ഛായാ, ജമ്ബുച്ഛായാ, സമുച്ഛേദോ. തത്ര ഠിതോ=തത്രട്ഠിതോ, ഏവം ഥലട്ഠം, ജലട്ഠം, അട്ഠിതം, നിട്ഠിതം,

ചത്താരിട്ഠാനാനി, ഗരുട്ഠാനിയോ, സമുട്ഠിതോ. സബ്ബത്ഥാമേന, യസത്ഥേരോ, പത്ഥരതി, വിത്ഥാരോ, അഭിത്ഥുതോ, വിത്ഥമ്ഭിതോ, അനുത്ഥുനം. പപ്ഫോടേതി, മഹപ്ഫലം, അനിപ്ഫലം, വിപ്ഫാരോ, പരിപ്ഫുടേയ്യ, മധുപ്ഫാണിതം. ആകാരതോ, ആഖാതോ=അക്ഖാതോ, ഏവം തണ്ഹാക്ഖയോ, ആണാക്ഖേത്തം, സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ. ആഛാദയി=അച്ഛാദയി, ഏവം അച്ഛിന്ദതി, നാവട്ഠം, അത്ഥരതി, അപ്ഫോടേതി. ക്വചി ത്വേവ, പുവഖജ്ജകം, തസ്സ ഛവിആദീനി ഛിന്ദിത്വാ, യഥാഠിതം, കമ്മഫലം, സീലം തസ്സ ഝായിനോ, യേ ഝാനപ്പസുതാ ധീരാ, നിധനം, മഹാധനം. (ദ്വിഭാവസന്ധി).

അകരമ്ഹ സേ തേ, സോ ഖോ ബ്യന്തി കാഹിതി, സോ ഗച്ഛം ന നിവത്തതി, ഏസോ അത്ഥോ, ഏസോ ആഭോഗോ, ഏസോ ഇദാനി ഇതീ+ധ ''വേ''തി വത്തതേ.

൩൭. ഏഓാന+മ വണ്ണേ

ഏഓാനം വണ്ണേ ക്വചി അ ഹോതി വാ. അകരമ്ഹ സ തേ, അകരമ്ഹ സേ തേ, ഏവം സ ഖോ ബ്യന്തി കാഹിതി, സ ഗച്ഛം ന നിവത്തതി, ഏസ അത്ഥോ , ഏസ ആഭോഗോ, ഏസ ഇദാനി. വണ്ണേതി കിം, അമോഘവചനോ ച സോ, ഗന്ധബ്ബാനം അധിപതി, മഹാരാജാ യസസ്സി സോതി. ''ന സന്ധിസമാസാ വദ്ധസ്സാ''തി വുത്തത്താ ഗാഥാമജ്ഝേ സന്ധി ന ഹോതീതി ''തിവിധസ്സാ''തി വുത്തതിമ്ഹി പരേപി വണ്ണോ പരോ നാമ ന ഇതി. (സരബ്യഞ്ജനസന്ധി).

അത യന്തം, തഥ യം, മദ യം, ബുധ യതി, ധന യം, സേവ യോ, പര യേസനാ, പോക്ഖരണ യോ ഇതീ+ധ -

൪൮. തവഗ്ഗവരണാനം യേ ചവഗ്ഗ ബയഞാ

തവഗ്ഗവരണാനം ചവഗ്ഗബയഞാ ഹോന്തി യഥാക്കമം യകാരേ. ''വഗ്ഗലസേഹി തേ''തി പുബ്ബരൂപം. അച്ചന്തം, തച്ഛം, മജ്ജം, ബുജ്ഝതി, ധഞ്ഞം, സേബ്ബോ, പയ്യേസനാ, പോക്ഖരഞ്ഞോ. അപുച്ഛണ്ഡകായം, ജച്ചന്ധോ, യജ്ജേവം, അജ്ഝഗമാ, അജ്ഝത്തം, അജ്ഝുപഗതോ, അജ്ഝോഗാഹേത്വാ, ദിബ്ബം. ക്വചിത്വേവ, രത്യാ.

സക യതേ, രുച യതേ, പച യതേ, അട യതേ, ലുപ യതേ, കുപ യതേ, സല യതേ, ഫല യതേ, ദിസ യതേ, അസ യതേ ഇതീ+ധ ''യേ''തി വത്തതേ വക്ഖമാനേസു ദ്വീസു.

൪൯. വഗ്ഗലസേഹി തേ

വഗ്ഗലസേഹി പരസ്സ യകാരസ്സ ക്വചി തേ വഗ്ഗലസാ ഹോന്തി. സക്കതേ, രുച്ചതേ, പച്ചതേ, അട്ടതേ, ലുപ്പതേ, കുപ്പതേ, സല്ലതേ, ഫല്ലതേ, ദിസ്സതേ, അസ്സതേ. ക്വചിത്വേവ, ക്യാഹം.

മുഹ യതി, ഗുഹ യതി ഇതീ+ധ -

൫൦. ഹസ്സ വിപല്ലാസോ

ഹസ്സ വിപല്ലാസോ ഹോതി യകാരേ. മുയ്ഹതി, ഗുയ്ഹതി.

ബഹു ആബാധോ ഇതീ+ധ ഉസ്സവകാരേ "ഹസ്സ വിപല്ലാസോ"തി വത്തതേ.

൫൧. വേ വാ

ഹസ്സ വിപല്ലാസോ ഹോതി വാ വകാരേ. ബവ്ഹാബാധോ. വാത്വേവ, ബഹ്വാബാധോ.

൫൨. തഥനരാനം ടഠണലാ

തഥനരാനം ടഠണലാ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. ദുക്കതം=ദുക്കടം, ഏവം സുകടം, പത്ഥടോ, പതടോ, ഉദ്ധടോ, വിസടോ. അട്ഠകഥാ. പണിധാനം, പണിപാതോ, പണാമോ, പണീതം, പരിണതോ, പരിണാമോ, ദുണ്ണയോ, നിണ്ണയോ, ഓണതോ. പരിപന്നോ=പലിപന്നോ, ഏവം പലിബോധോ, പല്ലങ്കം, തലുനോ, മഹാസാലോ, മാലുതോ, സുഖുമാലോ. (ബ്യഞ്ജനസന്ധി).

ചക്ഖു ഉദപാദി, അക്ഖി രുജതി, പുരിമ ജാതി, അണു ഥൂലാനി, കത്തബ്ബ കുസലം ബഹും, ത സമ്പയുത്താ, തത സഭാവതോ ഇതീ+ധ "വേ"തി വത്തതേ യാവ "മയദാ സരേ"തി.

൫൩. നിഗ്ഗഹീതം

നിഗ്ഗഹീതാഗമോ ഹോതി വാ ക്വചി. സാമത്ഥിയേനാ+ഗമോവ, സ ച രസ്സസരസ്സേവ ഹോതി... തസ്സ രസ്സസരാനുഗതത്താ. ഠാനീന+മാലിങ്ഘിയ ഗച്ഛതി പവത്തതീതി ആഗമോ. ചക്ഖും ഉദപാദി, അക്ഖിം രുജതി, പുരിമം ജാതി, അണും ഥൂലാനി, കത്തബ്ബം കുസലം ബഹും, തംസമ്പയുത്താ, തംതംസഭാവതോ. വാഗ്ഗഹണേന ചക്ഖു ഉദപാദി ഇച്ചാദി. അവംസിരോ, യാവഞ്ചിദംതിആദി നിച്ചം... വവത്ഥിതവിഭാസത്താ വാധികാരസ്സ, വവത്ഥിതസ്സ ലക്ഖണസ്സാ+നുരോധേന ലക്ഖണേ പവത്തിതാ വിഭാസാ വവത്ഥിതവിഭാസാ. വാസദ്ദോ ഹി അത്ഥദ്വയേ വത്തതേ കത്ഥചി വികപ്പേ, കത്ഥചി യഥാവവത്ഥിതരൂപപരിഗ്ഗഹേതി. യദാ പച്ഛിമേ, തദാ നിച്ച+മനിച്ച+മസന്തഞ്ച വിധിം ദീപേതി. ഏത്ഥ പന ക്വചിസദ്ദസ്സാ+നുവത്തനാ തേനേവാ+സന്തവിധി സിദ്ധോതി വാസദ്ദേനി+തരദ്വയം. ക്വചി ത്വേവ, ന ഹി ഏതേഹി, ഇധ ചേവ.

സം രമ്ഭോ, സം രത്തോ, സം രാഗോ, താസം അഹം സന്തികേ, ഏവം അയം, പും ലിങ്ഗം, കിം അഹം, തസ്സ അദാസിം അഹം ഇതീ+ധ "നിഗ്ഗഹീതാ"ധികാരോ ആ "മയദാ സരേ"തി.

൫൪. ലോപോ

നിഗ്ഗഹീതസ്സ ലോപോ ഹോതി വാ ക്വചി. ദീഘേ സാരമ്ഭോ സംരമ്ഭോ, സാരത്തോ സംരത്തോ, സാരാഗോ സംരാഗോ, പുബ്ബസ്സരലോപേ താസാഹം സന്തികേ, ഏവായം, ദ്വിത്തേ പുല്ലിങ്ഗം പുംലിങ്ഗം, ക്യാഹം, തസ്സ അദാസഹം. പടിസല്ലാനോ, സല്ലേഖോ, പാതുകാമോ, ഗന്തുമനോ, അരിയസച്ചാന ദസ്സനം, ഏതം ബുദ്ധാന സാസനം, അവിസാഹാരോ, ചിരപ്പവാസിന്തിആദീസു നിച്ചം. ക്വചീതി കിം, ഏവ+മയം, കി+മഹം, ഏതം മങ്ഗല+മുത്തമം.

കതം ഇതി, അഭിനന്ദും ഇതി, ഉത്തത്തം ഇവ, ചക്കം ഇവ, കലിംഇവ, ഹലം ഇദാനി, കിം ഇദാനി, ത്വം അസി, ഇദം അപി, ഉത്തരിം അപി, ദാതും അപി, സദിസം ഏവ ഇതീ+ധ -

൪൦. പരസരസ്സ

നിഗ്ഗഹീതമ്ഹാ പരസരസ്സ ലോപോ ഹോതി വാ ക്വചി. കതന്തി, അഭിനന്ദുന്തി, ഉത്തത്തംവ, ചക്കംവ, കലിംവ, ഹലംദാനി, കിംദാനി, ത്വംസി, ഇദമ്പി, ഉത്തരിമ്പി, ദാതുമ്പി, സദിസംവ. വാതി കിം, കതംഇതി, കിമിതി, ദാതുമപി, സദിസം ഏവ.

പുപ്ഫം അസ്സാ ഉപ്പജ്ജതി, ഏവം അസ്സ തേ ആസവാ ഇതീ+ധ പരസ്സരലോപേ -

൪൧. സംയോഗാദിലോപോ

അബ്യവഹിതാനം ദ്വിന്നം ബ്യഞ്ജനാനം ഏകത്ര ഠിതി സംയോഗോ, തസ്മിം സംയോഗേ യോ ആദിഭൂതാവയവോ, തസ്സ വാ ക്വചി ലോപോ ഹോതീതിആദിബ്യഞ്ജനസ്സ ലോപോ. പുപ്ഫംസാ ഉപ്പജ്ജതി, ഏവംസ തേ ആസവാ. തിണ്ണം സംയോഗാനം വിസയേ അഗ്യാഗാരം, വുത്യസ്സ ഇതി ഹോതി.

തം കരോതി, തം ഖണം, സം ഗതോ, തം ഘതം, ധമ്മം ചരേ, തം ഛന്നം, തം ജാതം, തം ഝാനം, തം ഞാണം, തം ഠാനം, തം ഡഹതി, തം തനോതി, തം ഥിരം, തം ദാനം, തം ധനം, തം നിച്ചുതം, തം പത്തോ, തം ഫലം, തേസം ബോധോ, സം ഭൂതോ, തം മിത്തം, കിം കതോ, ദാതും ഗതോ ഇതീ+ധ -

൪൨. വഗ്ഗേ വഗ്ഗന്തോ

നിഗ്ഗഹീതസ്സ ഖോ വഗ്ഗേ വഗ്ഗന്തോ വാ ഹോതീതി നിമിത്താനുസ്സരാനം പച്ചാസത്യാ തബ്ബഗ്ഗപഞ്ചമോ ഹോതി. പച്ചാസത്തി നാമ ഠാനതോ ആസന്നതാ ഗുണതോ വാ, ഗുണതോതി വണ്ണസഞ്ഞാദിഗുണതോ. നിഗ്ഗഹീതസ്സ അനുസരീയതീതി പച്ഛാ കത്വാ സരീയതീതി അനുസ്സരോതിപി വുച്ചതി. തങ്കരോതി=തം കരോതി, ഏവം തങ്ഖണം, സങ്ഗതോ, തങ്ഘതം. ധമ്മഞ്ചരേ, തഞ്ഛന്നം, തഞ്ജാതം, തഞ്ഝാനം, തഞ്ഞാണം. തണ്ഠാനം, തണ്ഡഹതി. തന്തനോതി, തന്ഥിരം, തന്ദാനം, തന്ധനം, തന്നിച്ചുതം, തമ്പത്തോ, തമ്ഫലം, തേസമ്ബോധോ, സമ്ഭൂതോ, തമ്മിത്തം. കിങ്കതോ, ദാതുങ്ഗതോ, തണ്ഹങ്കരോ, രണഞ്ജഹോ, സണ്ഠിതോ, ജുതിന്ധരോ, സമ്മതോതിആദീസു നിച്ചം.

ആനന്തരികം യ+മാഹു, യം യദേവ, പച്ചത്തം ഏവ, തം ഹിഇതീ+ധ -

൪൩. യേവഹിസു ഞോ

യ+ഏവ+ഹിസദ്ദേസു നിഗ്ഗഹീതസ്സ വാ ഞോ ഹോതി. "വഗ്ഗലസേഹി തേ"തി യസ്സ ഞകാരോ. ആനന്തരികഞ്ഞ+മാഹു=ആനന്തരികം യ+മാഹു, യഞ്ഞദേവ=യംയദേവ, ഞസ്സ ദ്വിത്തേ പച്ചത്തഞ്ഞേവ, പച്ചത്തം ഏവ, തഞ്ഹി, തഞ്ഹി. "അബ്യഭിചാരിനാ ബ്യഭിചാരീ നിയമ്യതേ"തി ഞായാ ഏവസദ്ദസഹചരിയാ "യ" ഇതി സബ്ബാദിയസദ്ദസ്സേവ ഗഹണം.

സംയോഗോ, സംയോജനം, സംയതോ, സംയാചികായ ഇതീ+ധ -

൪൩. യേ സംസ്സ

സംസദ്ദസ്സ യം നിഗ്ഗഹീതം, തസ്സ വാ ഞോ ഹോതി യകാരേ. സഞ്ഞോഗോ=സംയോഗോ, ഏവം സംയോജനം, സഞ്ഞതോ, സഞ്ഞാചികായ. ഇധ യകാരമത്തോവ ഗയ്ഹതേ. സംസ്സാതി കിം, ഏതം യോജനം, തം യാനം, തം സരണം യന്തി.

തം ഏവ, തം അഹം ബ്രൂമി, യം ആഹു, ധനം ഏവ, കിം ഏതം, നിന്ദിതും അരഹതി, തം ഇദം, യം അനിച്ചം, തം അനത്താ, ഏതം അവോച, ഏതം ഏവ ഇതീ+ധ -

൪൪. മയദാ സരേ

നിഗ്ഗഹീതസ്സ മ യ ദാ ഹോന്തി വാ സരേ ക്വചി. തമേവ തം ഏവ, തമഹം ബ്രൂമി=തം അഹം ബ്രൂമി, യമാഹു, ധനമേവ, കിമേതം, നിന്ദിതുമരഹതി. തയിദം. യദനിച്ചം, തദനത്താ, ഏതദവോച, ഏതദേവ. ''മയദാ''തി യോഗവിഭാഗാ ബുദ്ധമ സരണമ ഇച്ചാദി ഭവതി.

൪൫. തദമിനാദീനി

തദമിനാദീനി നിപ്പജ്ജന്തി. ''യ+ദലക്ഖണികം, തം നിപാതനാ''തി ഞായാ ലക്ഖണന്തരേന അവിഹിതാ ദേസ+ലോപാ+ഗമ+വിപല്ലാസാ, സബ്ബത്ഥ ഇമിനാവ ദട്ഠബ്ബാ. ഇദഞ്ച പരേസം പിസോദരാദിമിവ ദട്ഠബ്ബം. ഫുസിതം=ജലബിന്ദു, ഫുസിത+മുദര+മസ്സ പിസോദരം. ഇസ്സ അകാരേ തം ഇമിനാ=തദമിനാ, സകിം ആഗാമീ=സകദാഗാമീ, ധസ്സ ദകാരേ ഏകം ഇധ അഹം=ഏക+മിദാ+ഹം, വിധസ്സ വിദാദേസോ സംവിധായ അവഹാരോ=സംവിദാവഹാരോ, വാരിസദ്ദസ്സ വകാരേ, ഹസ്സ ലകാരേ ച കതേ വാരിവാഹകോ=വലാഹകോ, ജീവനസ്സ ജീആദേസോ, ജീവനസ്സ മുതോ=ജീമൂതോ. ഛവസ്സ സുആദേസേ, സയനസ്സ സാനാദേസേ ച കതേ ഛവസ്സ സയനം=സുസാനം. ഉദ്ധസ്സ ഉദുആദേസേ, ഖസ്സ ഖലആദേസേ ച ''സരമ്ഹാ ദ്വേ''തി ദ്വിത്താദിമ്ഹി ച കതേ ഉദ്ധം ഖം അസ്സ ഉദുക്ഖലം. പിസിതസ്സ പിആദേസേ, അസസ്സ സാചാദേസേ ച കതേ പിസിതാസോ=പിസാചോ.

മഹീസദ്ദസ്സ മയൂആദേസേ, രവതിസ്സ രാദേസേ ച കതേ മഹിയം രവതീതി മയൂരോ. ഏവ+മഞ്ഞേപി പയോഗതോ+നുഗന്തബ്ബാ. ഏത്ഥ ച -

> വണ്ണാഗമോ വണ്ണവിപരിയായോ,
> ദ്വേ ചാ+പരേ വണ്ണവികാര+നാസാ;
> ധാതുസ്സ അത്ഥാതിസയേന യോഗോ,
> ത+ദുച്ചതേ പഞ്ചവിധം നിരുത്തംതി.

യഥാ ദ്വാരേ നിയുത്തോ=ദോവാരികോതി ഓകആഗമോ. ഹിംസസദ്ദസ്സ സീഹോതി വിപല്ലാസോ. നിജകോ=നിയകോതി വികാരോ. മേഹനസ്സ ഖസ്സ മാലാ മേഖലാതി വണ്ണലോപോ, ഹ+ന+മകാരാനം ലോപോ. മയൂരോതി അത്ഥേ രവതിസ്സ അതിസ്സയയോഗോതി.

യഥരിവ തഥരിവേതി നിപാതാവ. “ജരഗ്ഗവാ വിചിന്തേസും, വര+മ്ഹാകം ഭുസാമിവേ”തി എത്ഥ ഇവസദ്ദോ ഏവകാരത്ഥോ. നിഗ്ഗഹീതസന്ധി.

സന്ധിസ്സരാനം പടിസേധസന്ധി,
അഥോ ബ്യഞ്ജന+സരബ്യഞ്ജനാനം;
സന്ധി ച+ഥോ നിഗ്ഗഹീതസ്സ സന്ധി,
ഭവന്തി സന്ധി പന പഞ്ചധാ വേ.

ഇതി പയോഗസിദ്ധിയം സന്ധികണ്ഡോ പഠമോ.

൨. നാമകണ്ഡ

അഥ നാമാനി വുച്ചന്തേ. തം അത്ഥാഭിമുഖം നമനതോ, അത്തനാ ച+ത്ഥസ്സ നാമനതോ നാമം, ദബ്ബാഭിധാനം. തം ദുവിധം സലിങ്ഗാ+ലിങ്ഗതോ, അന്വത്ഥരുള്ഹിതോ ച, തിവിധം പുമി+ത്ഥി+നപുംസകലിങ്ഗതോ, രുക്ഖോ, ലതാ, വനന്തി. ചതുബ്ബിധം സാമഞ്ഞ+ഗുണ+ക്രിയാ+യദിച്ഛാനാമതോ, രുക്ഖോ, നീലോ, പാചകോ, സിരിവഡ്ഢോതി. അട്ഠവിധം അവണ്ണി+വണ്ണു+വണ്ണോ+കാര+നിഗ്ഗഹീതന്തപകതിഭേദതോ, എത്ഥ കിംസദ്ദോ നിഗ്ഗഹീതന്തോ. പച്ചയാ പഠമം കരീയതീതി പകതി, സദ്ദോ, ധാതു ച.

തത്ഥ സലിങ്ഗേസു താവ അകാരന്തതോ പുല്ലിങ്ഗാ സുഗതസദ്ദാ സത്ത വിഭത്തിയോ പരാ യോജീയന്തേ. സുഗതഇതി ഠിതേ -

൫. ദ്വേ ദ്വേ+കാനേകേസു നാമസ്മാ സിയോ അംയോ നാ ഹി സ നം സ്മാ ഹി സ നം സ്മിം സു

എതേസം ദ്വേ ദ്വേ ഹോന്തി ഏകാനേകത്ഥേസു വത്തമാനതോ നാമസ്മാ യഥാക്കമം. യതോ ഇമേ സത്ത ദുകാ ഹോന്തി, ''അത്ഥവന്ത+മധാതുക+മപച്ചയം പാടിപദികം കിതക+തദ്ധിത+സമാസാ ചേ''തി വുത്തത്താ തം നാമം പാടിപദികം നാമ. കേചി സകത്ഥ+ദബ്ബ+ലിങ്ഗ+സങ്ഖ്യാ+കമ്മാദിപഞ്ചകം പാടിപദികന്തി വദന്തി. തേനേ+തം വുച്ചതി -

> സകത്ഥ+ദബ്ബ+ലിങ്ഗാനി, സദ്ദത്ഥ+മബ്രവും പരേ;
> സങ്ഖ്യാ+കമ്മാദികാനന്തു, വിഭത്തി വാചകാ മതാ.

> സകത്ഥ+ദബ്ബ+ലിങ്ഗാനി, സങ്ഖ്യാ+കമ്മാദിപഞ്ചകം;
> സദ്ദത്ഥ+മബ്രവും കേചി, വിഭത്തി പന ജോതകാതി ച.

തതോ ഏകമ്ഹി വത്തബ്ബേ ഏകവചനം ബഹുമ്ഹി വത്തബ്ബേ ബഹുവചനഞ്ചാതി അനിയമേന പസങ്ഗേ ''നാമസ്മാ''തി അധികാരോ.

൬൭. പഠമാ+ത്ഥമത്തേ

നാമസ്സാ+ഭിധേയ്യമത്തേ പഠമാവിഭത്തി ഹോതീതി വത്തിച്ഛാവസാ പഠമായേ+കവചനബഹുവചനാനി. സി യോഇതി പഠമാ. സിസ്സി+കാരസ്സാ+നുബന്ധത്താ അപ്പയോഗോ. പയോജനം ''കി+മംസിസൂ''തി സംകേതോ, തഥാ അംവചനസ്സാ+കാരസ്സ. എത്ഥ തഥാതി വുത്തസ്സാതിദേസോ അഞ്ഞദീയധമ്മാന+മഞ്ഞത്ഥപാപന+മതിദേസോ. ഏകമ്ഹി വത്തബ്ബേ പഠമേകവചനം സി.

അതോതി വത്തതേ, അതോതി നാമവിസേസനത്താ ''വിധിബ്ബിസേസനന്തസ്സാ''തി പരിഭാസതോ അകാരന്തതോ നാമസ്മാ വിധി.

൫൦. സിസ്സോ

അകാരന്തതോ നാമസ്മാ സിസ്സ ഓ ഹോതി. പുബ്ബസരലോപേ സുഗതോ തിട്ഠതി. ബഹുമ്ഹി വത്തബ്ബേ ബഹുവചനം യോ. ഏവം ഉപരിപി യോജേതബ്ബം.

൪൧. അതോ യോനം ടാടേ

അകാരന്തതോ നാമസ്മാ പഠമാദുതിയായോനം ടാടേ ഹോന്തി യഥാക്കമം. ടകാരാനുബന്ധത്താ "ടാനുബന്ധാ+നേകവണ്ണാ സബ്ബസ്സാ"തി സബ്ബാദേസോ. സുഗതാ തിട്ഠന്തി.

"പഠമാ+ത്ഥമത്തേ"തി വത്തതേ.

൫൭. ആമന്തണേ

ആമന്തണാധികേ അത്ഥമത്തേ പഠമാവിഭത്തി ഹോതീതി ഏകസ്മിം ഏകവചനം സി.

൨൨൨. ഗോ സ്യാ+ലപനേ

ആലപനേ സി ഗസഞ്ഞോ ഹോതി.

"ലോപോ"തി വത്തതേ.

൨൨൭. ഗസീനം

നാമസ്മാ ഗ+സീനം ലോപോ ഹോതി. ഭോ സുഗത ചിരം തിട്ഠ.

"ഗേ"തി വത്തതേ.

൧൯. അയുനം വാ ദീഘോ

അഇഉഇച്ചേതേസം വാ ദീഘോ ഹോതി ഗേ പരേ തിലിങ്ഗേ+തി ദീഘേ ഭോ സുഗത സുഗതാ ചിരം തിട്ഠ. സക്കതേ സുഗതാതി ദീഘം ദൂരാലപനേയേവി+ച്ഛന്തി, സമീപാലപനേപി ദസ്സനതോ തം ന ഗഹേതബ്ബം. ബഹുവചനേ യോസ്സ ടാ, സുഗതാ ചിരം തിട്ഠഥ.

൨. കമ്മേ ദുതിയാ

തസ്മിം കമ്മകാരകേ ദുതിയാവിഭത്തി ഹോതി. അംയോഇതി ദുതിയാ. ഏത്ഥ ദുതിയാതതിയാദിഭാവോ വിഭത്തിസുത്തേ സിയോ ഇതി പഠമാവിഭത്യാദീനി+മുപാദായ വുച്ചതി, തം തം ഉപാദായ പഞ്ഞത്തത്താ. ദുതിയേകവചനം അം, അകാരസ്സാ+പയോഗോ. സുഗതം പസ്സ. ദുതിയാബഹുവചനം യോ, തസ്സ ടേ, സുഗതേ പസ്സ.

൧൯. കത്തുകരണേസു തതിയാ

തസ്മിം കത്തരി കരണേ ച കാരകേ തതിയാവിഭത്തി ഹോതി. നാ+ഹിഇതി തതിയാവിഭത്തി. തതിയാഏകവചനം നാ.

“നാസ്സാ”തി വത്തതേ.

൧൦൯. അതേ+ന

അകാരന്തതോ നാമസ്മാ പരസ്സ നാവചനസ്സ ഏനാദേസോ ഹോതി നിച്ചം. സുഗതേന കതം.

൧൧൦. സുഹിസ്വ+സ്സേ

അകാരന്തസ്സ സുഹിസ്വേ+ഹോതി. സുഗതേഹി.

“വേ”തി വത്തതേ.

൧൧൧. സ്മാഹിസ്മിംനം മ്ഹാഭിമ്ഹി

നാമസ്മാ പരേസം സ്മാഹിസ്മിംനം മ്ഹാഭിമ്ഹി ഹോന്തി യഥാക്കമംതി ഹിസ്സ ഭിആദേസേ സുഗതേഭി. കരണേ സുഗതേന ലോകോ പുഞ്ഞം കരോതി, സുഗതേഹി സുഗതേഹി വാ.

൧൧൨. ചതുത്ഥീ സമ്പദാനേ

തസ്മിം സമ്പദാനകാരകേ ചതുത്ഥീ സിയാ. സ+നംഇതി ചതുത്ഥീ.
ചതുത്ഥേ+കവചനം സ. വിഭത്തിസുത്തേ സ്സ+നംതി ദീഘപാഠേന സുഗതസ്സാതി
സിദ്ധേപി “ഝലാ സസ്സ നോ” ത്യാദികാരിയസുത്തേസു സ്സസ്സാതി
അക്ഖരഗാരവതാ ഹോതീതി ലാഘവത്ഥ+മിദ+മാരദ്ധം -

൧൧൩. സുഞ സസ്സ

നാമസ്മാ പരസ്സ സസ്സ സുഞാഗമോ ഹോതി. സ ച “ഛട്ഠിയാ”തി
വത്തമാനേ -

൧,൨൦. ഞാകാനു ബന്ധാ+ദ്യന്താ

ഛട്ഠീനിദ്ദിട്ഠസ്സ ഞാനുബന്ധ+കാനുബന്ധാ ആദ്യന്താഹോന്തീതി
ആദ്യവയവോ. ഉകാരോ ഉച്ചാരണത്ഥോ, ഞകാരോ അസ്മിം സുത്തേ
സംകേതത്ഥോ. സുഗതസ്സ ദാനം ദേതി.

൧,൫൮. “ബഹുലം”ത്യ+ധികാരോ

ബഹുലാധികാരം കപ്പദ്ദുമമിവ മഞ്ഞന്തി സദ്ദികാ. തഞ്ച -

> കചി പവത്ത്യ+പവത്തി, കച+ഞ്ഞം കചി വാ കചി;
> സിയാ ബഹുലസദ്ദേന, വിധി സബ്ബോ യഥാഗമംതി -

ചതുബ്ബിധം ബഹുലം സമിക്ഖന്തി.

“അതോ വാ”ത്വേവ,

൰. സസ്സായ ചതുത്ഥിയാ

അകാരന്തതോ പരസ്സ ചതുത്ഥിയാ സസ്സ ആയോ ഹോതി വാ ബഹുലം. സുഗതായ. യേഭുയ്യേന താദത്ഥേയേവാ+യ+മായോ ദിസ്സതീതി ഇതോ പരം നോ+ദാഹരീയതേ. ചതുത്ഥീബഹുവചനം നം,

“ദീഘോ”തി വത്തതേ.

൱൯. സുനംഹിസു

നാമസ്സ ദീഘോ ഹോതി സുനംഹിസു. സുഗതാനം.

൨൰. പഞ്ചമ്യ+വധിസ്മാ

ഏതസ്മാ അവധികാരകാ പഞ്ചമീവിഭത്തി ഹോതി. സ്മാ+ഹിഇതി പഞ്ചമീ. പഞ്ചമ്യേകവചനം സ്മാ,

“അതോ” “ടാടേ” “വേ”തി ച വത്തതേ.

൰൱. സ്മാ+സ്മിംനം

അകാരന്തതോ നാമസ്മാ പരേസം സ്മാ+സ്മിംനം ടാ+ടേ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. സുഗതാ അപേഹി സുഗതമ്ഹാ സുഗതസ്മാ വാ. പഞ്ചമീബഹുവചനഞ്ഹി, സുഗതേഭി സുഗതേഹി.

൱൨. ഛട്ഠീ സമ്ബന്ധേ

കാരകേഹി അഞ്ഞോ സമ്ബന്ധോ, തത്ര ഛട്ഠീവിഭത്തി ഹോതി. സ+നംഇതി ഛട്ഠീ, ഛട്ഠേകവചനം സ, സുഗതസ്സ വിഹാരോ, ഛട്ഠീബഹുവചനം നം, സുഗതാനം.

൩൰. സത്തമ്യാ+ധാരേ

ആധാരകാരകേ സത്തമീവിഭത്തി ഹോതി. സ്മിം+സുഇതി സത്തമീ. സത്തമ്യേകവചനം സ്മിം, സുഗതേ പതിട്ഠിതം സുഗതമ്ഹി സുഗതസ്മിം വാ. സത്തമീബഹുവചനം സു, “സു+ഹിസ്വ+സ്സേ”തി ഏ, സുഗതേസു.

സുഗതോ, സുഗതാ. ഭോ സുഗത, ഭോ സുഗതാ, ഭവന്തോ സുഗതാ. സുഗതം, സുഗതേ. സുഗതേന, സുഗതേഭി , സുഗതേഹി. കരണേ സുഗതേന, സുഗതേഭി, സുഗതേഹി. സുഗതസ്സ, സുഗതായ, സുഗതാനം. സുഗതാ, സുഗതമ്ഹാ, സുഗതസ്മാ, സുഗതേഭി, സുഗതേഹി. സുഗതസ്സ, സുഗതാനം. സുഗതേ, സുഗതമ്ഹി, സുഗതസ്മിം, സുഗതേസു.

സുഗതോ സുഗതോ. സുഗതം നമതി. സുഗതേന കതോ. സുഗതേന ജിതോ. സുഗതസ്സ ദദേ. സുഗതാ വിഗതോ. സുഗതസ്സ സുതോ. സുഗതേ രമതേ. ഏവം -

> സൂരാ+സുര+നരോ+രഗ+നാഗ+യക്ഖാ,
> ഗന്ധബ്ബ+കിന്നര+മനുസ്സ+പിസാച+പേതാ;

മാതങ്ഗ+ജങ്ഗമ+തുരങ്ഗ+വരാഹ+സീഹാ,
ബ്യഗ്ഘ+ച്ഛ+കച്ഛപ+തരച്ഛ+മിഗ+സ്സ+സോണാ.

ആലോക+ലോക+നിലയാ+നില+ചാഗ+യോഗാ,
വായാമ+ഗാമ+നിഗമാ+ഗമ+ധമ്മ+കാമാ;
സങ്ഘോ+ഘ+ഘോസ+പടിഘാ+സവ+കോധ+ലോഭാ,
സാരമ്ഭ+ഥമ്ഭ+മദ+മാന+പമാദ+മക്ഖാ.

പുന്നാഗ+പൂഗ+പനസാ+സന+ചമ്പക+മ്ബ-
ഹിന്താല+താല+വകുല+ജ്ജുന+കിംസുകാ ച;
മന്ദാര+കുന്ദ+പുചിമന്ദ+കരഞ്ജ+രുക്ഖാ,
ഞേയ്യാ മയൂര+സകുണ+ണ്ഡജ+കോഞ്ച+ഹംസാ.

സുഗതസദ്ദോവ, യതോ സബ്ബോ സദ്ദോ, ന സദ്ദതാലിതത്ഥോവ, അഥ ഖോ സംയോഗാദിവസേനപി അത്ഥം വദന്തി. തേനേ+തം വുച്ചതി -

സംയോഗാ വിപ്പയോഗാ ച, സാഹചരിയാ+വിരോധതോ;
അത്ഥാ പകരണാ ലിങ്ഗാ, സദ്ദന്തരസമീപതോ.

സാമത്ഥ്യാ+ചിത്ര+ദേസേഹി , കാല+ബ്യത്താ+നുരൂപതോ;
ഉപചാര+കാകുഭേദ, സമ്ബന്ധേഹു+പലക്ഖണാ.

വചനാ ച തദങ്ഗത്താ, പധാനത്താതിആദിഹി;
സദ്ദ+ത്ഥാ പവിഭജ്ജന്തേ, ന സദ്ദാദേവ കേവലാതി.

ഏത്ഥ സംയോഗതോ താവ, "സകിസോരാ ധേനു ദീയതൂ"തി, കിസോരോ അസ്സപോതകോ, തംസംയോഗതോ വളവാ ഏവ പതീയതേ.

വിപ്പയോഗതോ - "അകിസോരാ ആനീയതൂ"തി തപ്പടിസേധാ വളവാ ഏവ പതീയതേ.

സഹചരണതോ - "രാമ+ലക്ഖണ"ഇതി ഉഭിന്നം സഹചരണേന രാമോതി ദാസരഥി ഏവ രാമോ, ന അഞ്ഞാഭിധാനോ ജാമദഗന്യാദി. ലക്ഖണോപി സോമിത്തി ഏവ, ന തു യോ കോചി ലക്ഖണോ.

വിരോധതോ - "രാമ+ജ്ജുനാ" ഇതി ഭഗ്ഗവോ സഹസ്സബാഹു ച അഞ്ഞമഞ്ഞവിരുദ്ധാതി തേ ഏവ പതീയന്തേ, ന ദാസരഥി സബ്യസാചി ച.

അത്ഥതോ - "സിന്ധവ+മാനയ, പവിസാമി രണങ്ഗണ"മിതി രണങ്ഗണപവേസോ വാഹനവിസേസേന ഹോതീതി അത്ഥതോ തുരങ്ഗപതീതി, ന തു ലവണവിസേസം.

പകരണതോ-ഭോജനവിധിമ്ഹി ഉപസങ്ഖരിയമാനേ "സിന്ധവ+മാനയേ"തി, അത്ര ഹി സദ്ദന്തരസ്സാ+ഭാവേപി
ഭോജനോപകരണസമവായ+മാലോകിതഭാവതോ ലവണേ പടിപത്തി, താദിസോ ഹി പത്ഥാവോതി.

ലിങ്ഗതോ - "ദേവദത്തം പഠമ+മുപവേസയ സമാരാധിതഗുരും"തി, അത്ര സമാരാധിതഗുരുത്തേന ലിങ്ഗേന തസ്സ ബാഹുസ്സച്ച+മവഗമ്യതേ, ന തു യോ കോചി ദേവഗുണോ.

സന്നിധാനതോ - "അജ്ജുനോ കതവീരിയോതി" പതീയതേ, നോ അകതവീരിയോ അജ്ജുനോതി.

സാമത്ഥിയതോ - "അനുദരാ കഞ്ഞാ"തി ഉദരേ അസതി കഞ്ഞാ ഏവ നത്ഥീതി തസ്സാ കിസാങ്ഗിയാ മജ്ഝപദേസോതി പതീയതേ.

ഓചിത്രതോ - "രാമസദിസോ+യം" ഇതി, അത്ര ഹി രാമോ പയുത്തദാസരഥിസ്മിം ഭിയ്യോ സാധാരണോ പരിചയോതി ദാസരഥി ഏവ പതീയതേ, ന ഭഗ്ഗവരാമോ.

ദേസതോ - "പോട്ഠപാ" ഇതി കിസ്മിഞ്ചി ദേസേ പസംസാവചനം. കിസ്മിഞ്ചി അക്കോസവചനം.

കാലതോ - "പചേ"തി ദക്ഖിണാപഥേ കത്ഥചി പുബ്ബണ്ഹേ യാഗുപാകേ, സായണ്ഹേ തു ഓദനപാകേ.

ബ്യത്തിതോ - "ഗാമസ്സ അദ്ധ" മിതി സമഭാഗേ, നപുംസകത്താ. "ഗാമസ്സ അദ്ധോ"തി പുമത്തേന തു അസമഭാഗേ.

അനുരൂപതോ - "നരപതി സാധു രക്ഖതി ഗോമണ്ഡല"മിതി മഹീമണ്ഡലപാലനം രാജിനോ+നുരൂപ+മിതി മഹീമണ്ഡലപാലനേവ പതീതി, ന തു ഗോയൂഥരക്ഖനേ.

ഉപചാരതോ - അതംസഭാവേ തംസഭാവാരോപന+മുപചാരോ, സ ച തദട്ഠോ, തദ്ധമ്മോ, തംസഹചരിയോ, തംസമീപോതി ചതുബ്ബിധോ , തത്ഥ യഥാക്കമം മഞ്ചാ ഉക്കോസന്തി, അഗ്ഗി മാണവോ, യട്ഠിം പവേസയ, ഗങ്ഗായം വജോതി.

കാകുതോ-കാകുസദ്ദോ ഇത്ഥിയം, സ ച വികാര+സോക+ഭീതി+ധനിരൂപേസു ദിസ്സതി, വത്തു കായവികാരാ കഥഞ്ചി തം അകതവാഅപി കേനചി അഞ്ഞേന "കിം ത്വം തം അകാസി "ഇതി പുട്ഠോ കോപേന ഭമുഭേദാ "അഹം കതവാ അമ്ഹീ"തി കഥേതി, തസ്സ ഭമുഭേദക്രിയാ അക്രിയാപടിഞ്ഞം സൂചയതി.

സമ്ബന്ധ തോ - "മാതരി സമ്മാ വത്തിതബ്ബം, പിതരി സുസ്സൂയിതബ്ബം" ഇതി, അത്ര ഹി സമാതരി സപിതരീതി സമ്ബന്ധിസദ്ദാഭാവേപി സാ മാതാ സോ പിതാ ച അസ്സ പുത്തസ്സാതി പതീയതേ.

ഉപലക്ഖണതോ - "കാകേഹി രക്ഖിതബ്ബം ദധീ"തി കാകസദ്ദോ സബ്ബേസ+മുപഘാതകാനം സാമഞ്ഞം ഉപലക്ഖേതീതി സുനഖാദിസബ്ബേഹിപി നിവാരീയതേ.

വചനതോ - "ദാരാ"ഇതി ദാരസദ്ദോ കലത്തേ ബഹുവചനന്തോ, അഞ്ഞത്ഥ അനിയതവചനോ.

തദങ്ഗത്താ - "സജ്ജിതം ഭോജന"മിതി വുത്തേ തപ്പരിക്ഖാരത്താ തദുപകരണ ആസന, പാതി, ബ്യഞ്ജനാദീനം സമ്പാദനമ്പി പതീയതേ.

പധാനഭാവതോ - "നിഗ്ഗച്ഛതി അവനിനാഥോ"തി രഞ്ഞോ നിഗ്ഗമനേന തദുപജീവീനമ്പി നിഗ്ഗമനം വിഞ്ഞായതി.

വുത്തഞ്ച -

നേയ്യനീതത്ഥസുത്തേസു , ഞേയ്യം സദ്ദത്ഥമത്തകം;
നേ+ത്ഥ വത്തബ്ബഅത്ഥേന, സുത്തം നീതത്ഥകം ഭവേതി.

ഏവ+മഞ്ഞേസമ്പി അകാരന്താനം പുല്ലിങ്ഗാനം സദ്ദാനം രൂപനയോ ക്രിയാ+ഭിസമ്ബന്ധോ ച. സുഗതസദ്ദതോ യസ്സ സദ്ദസ്സ വിസേസോ അത്ഥി, തം വക്ഖാമ. ഇതോ പരം ഛട്ഠിയാ ചതുത്ഥീസമത്താ പഞ്ചമീബഹുവചനസ്സ ച തതിയാബഹുവചനേന സമത്താ ന താ ദസ്സിയന്തേ.

ഗുമ്ബ സി, "അതോ" "സിസ്സാ"തി ച വത്തതേ.

൧൧൦. ക്വചേ+വാ.

അകാരന്തതോ നാമസ്മാ പരസ്സ സിസ്സ ഏ ഹോതി വാ ക്വചി. ഗുമ്ബേ ഗുമ്ബോ, ഗുമ്ബാ. ഭോ ഗുമ്ബ ഗുമ്ബാ, ഭവന്തോ ഗുമ്ബാ ഇച്ചാദി സുഗതസമം. ഏവം ഫുസ്സിതഗ്ഗേ ഫുസ്സിതഗ്ഗോ, വത്തബ്ബേ വത്തബ്ബോ ഇച്ചാദി. സിസ്സോ+കാരസ്സ നിച്ചത്താ കത്ഥചി പക്ഖേ ഏകാരത്ത+മിദ+മാരദ്ധന്തി സിസ്സോ+കാരപക്ഖേ ഏവ ഭവതീതി "അം നപുംസകേ"തി അ+മാദേസേന ഏകാരസ്സ നപുംസകവിസയേ ബാധിതത്താ "ബഹുലം" വിധാനാ നപുംസകേപി സുഖേ ദുക്ഖേതി ക്വചി ഹോതേവ.

"യോസ്സ" "ടേ"തി ച വത്തതേ.

൧൧൧. ഏകച്ചാദീഹ+തോ

അകാരന്തേഹി ഏകച്ചാദീഹി യോനം ടേ ഹോതി. ഏകച്ചോ, ഏകച്ചേ. ഭോ ഏകച്ച ഏകച്ചാ, ഏകച്ചേ. ഏകച്ചം, ഏകച്ചേ. ഏവം ഏസ+സ+പഠമസദ്ദാനം.

കോധോ , കോധാ. ഭോ കോധ കോധാ, കോധാ. കോധം, കോധേ.

"നാസ്സ" "സാ"തി ച വത്തതേ.

൧൧൨. കോധാദീഹി

കോധാദീഹി നാസ്സ സാ ഹോതി വാ. കോധസാ കോധേന. അത്ഥസാ അത്ഥേന. "യേ ഉത്തമത്ഥാനി തയി ലഭിമ്ഹാ"തി അത്ഥസദ്ദോ നപുംസകലിങ്ഗോപി ദിസ്സതി.

"സ്മിനോ ടീ"തി ച വത്തതേ.

൧൧൩. ദിവാദിതോ

ദിവാദീഹി നാമേഹി സ്മിനോ ടി ഹോതി നിച്ചം. ദിവി, ഏവം ഭുവി. ഏത്ഥടിമ്ഹി നിച്ചം വകാരാഗമോ രസ്സോ ച. ഏത്ഥ ഭൂസദ്ദോ വധൂസദ്ദസമം.

“വേ”തി വത്തതേ.

൧൮൮. മനാദീഹി സ്മിം+സം+നാ+സ്മാനം സി+സോ+ഓ+സാ+സാ

മനാദീഹി സ്മി+മാദീനം സി+സോ+ഓ+സാ+സാ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. മനോ, മനാ. ഭോ മന മനാ, മനാ. മനോ, മനം, മനേ. മനസാ മനേന, മനേഹി മനേഭി. മനസോ മനസ്സ, മനാനം. മനസാ മനാ മനമ്ഹാ മനസ്മാ, മനേഹി മനേഭി. മനസി മനമ്ഹി മനസ്മിം, മനേസു.

ഏവം വചോ പയോ തേജോ,
തപോ ചേതോ തമോ യസോ.

അയോ വയോ സിരോ സരോ,
ഉരോ+ത്യേ+തേ മനാദയോ.

രൂപസിദ്ധിയം അഹ+രഹസദ്ദാ മനാദീസു പഠിതാ. അഹസ്സ ആപാദിത്താ രഹോതി നിപാതത്താ രഹസീതി വിഭത്യന്തപടിരൂപകനിപാതത്താ ഇധ ന ഗഹിതാ.

ഗച്ഛന്ത സി, “സിസ്സ” “വേ”തി ച വത്തതേ. പരതോ ഭിയ്യോ നാനുവത്തയിസ്സാമ, വുത്തിയാ ഏവ അനുവത്തസ്സ ഗമ്യമാനത്താ.

൧൮൯. ന്തസ്സം

സിമ്ഹി ന്തപച്ചയസ്സ അം ഹോതി വാ. “സുതാനുമിതേസു സുതസമ്ബന്ധോവ ബലവാ”തി ഞായാ “ന്തസ്സാ”തി സുതത്താ ന്തസ്സേവ അം, ന തദന്തസ്സ അനുമിതസ്സ സദ്ദസ്സ. ഏവ+മുപരിപി ന്ത+ന്തൂനം ആദേസവിധാനട്ഠാനേസു. “ഗസിനം”തി സിലോപോ. ഗച്ഛം ഗച്ഛന്തോ.

൧൯൦. ന്ത+ന്തൂനം ന്തോ യോമ്ഹി പഠമേ

പഠമേ യോമ്ഹി ന്ത+ന്തൂനം സവിഭത്തീനം ന്തോഇച്ചാദേസോ ഹോതി വാ. സ ച ബഹുലാധികാരാ പുമേവ, ഗച്ഛന്തോ ഗച്ഛന്താ.

൧൯൧. ട+ടാ+അം ഗേ

ഗേ പരേ ന്ത+ന്തൂനം സവിഭത്തീനം ട+ടാ+അംഇച്ചാദേസാ നിച്ചം ഹോന്തി ബഹുലം. ഭോ ഗച്ഛ ഗച്ഛാ ഗച്ഛം, ഗച്ഛന്തോ ഗച്ഛന്താ.

൱൨. ന്തസ്സ ച ട വം+സേ

അംസേസു ന്തപച്ചയസ്സ ട ഹോതി വാ ന്തുസ്സ ച. വവത്ഥിതവിഭാസാ+യം. ഗച്ഛം ഗച്ഛന്തം, ഗച്ഛന്തേ.

൧൯൩. തോ+താ+തി+താ സ+സ്മാ+സ്മിം നാസു

സ+സ്മാ+സ്മിം+നാസു ന്ത+ന്തൂനം സവിഭത്തീനം തോ+താ+തി+താ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. ഗച്ഛതാ ഗച്ഛന്തേന, ഗച്ഛന്തേഹി ഗച്ഛന്തേഭി. ഗച്ഛതോ ഗച്ഛസ്സ ഗച്ഛന്തസ്സ.

൧൮൩. തം നംമ്ഹി

നംമ്ഹി ന്ത+ന്തൂനം സവിഭത്തീനം തം വാ ഹോതി. ഗച്ഛതം ഗച്ഛന്താനം. ഗച്ഛതാ ഗച്ഛന്താ ഗച്ഛന്തമ്ഹാ ഗച്ഛന്തസ്മാ. ഗച്ഛതി ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തമ്ഹി ഗച്ഛന്ഥസ്മിം, ച്ഛേന്തേസു.

ഏവം മഹം ചരം തിട്ഠം, ദദം ഭുഞ്ജം സുണം പചം;
ജയം ജീരം വചം പീയം, സരം കുബ്ബം ജപം വജം.

ഇച്ചാദയോ.

ഭവന്ത സി,

൧൮൪. ഭൂതോ

നിയമസുത്ത+മിദം. ഭൂധാതുതോ ന്തസ്സ അം ഹോതി സിമ്ഹി നിച്ചം പുനബ്ബിധാനാ. ഭവം.

൧൮൫. ഭവതോ വാ ഭോന്തോഗ+യോ+നാ+സേ

ഭവന്തസദ്ദസ്സ ഭോന്താദേസോ വാ ഹോതി ഗ+യോ+നാ+സേ. ന്തോആദേസോ, ഭോന്തോ ഭോന്താ ഭവന്തോ ഭവന്താ. ഗേ പന ഭോ ഭോന്ത ഭോന്താ ഭവ ഭവാ ഭവം, ഭോന്തോ ഭോന്താ ഭവന്തോ ഭവന്താ. ഭോന്താദേസപക്ഖേ ട+ടാ+അംആദേസാ ബഹുലാധികാരാ ന ഹോന്തി. ഭവം ഭവന്തം, ഭോന്തേ ഭവന്തേ. ഭോതാ ഭോന്തേന ഭവതാ ഭവന്തേന, ഭവന്തേഹി ഭവന്തേഭി. ഭോതോ ഭോന്തസ്സ ഭവതോ ഭവസ്സ ഭവന്തസ്സ, ഭവതം ഭവന്താനം. ഭവതാ ഇച്ചാദി ഗച്ഛന്തസമം.

ഭോഇതി ആമന്തണേ നിപാതോ, "കുതോ നു ആഗച്ഛഥ ഭോ തയോ ജനാ"തി ബഹുവചനേപി ദസ്സനതോ. ഏവം ഭന്തേതി. ഭദ്ദേതി ഭദ്ദസദ്ദന്തരേന സിദ്ധം. ഭദ്ദന്തഇതി ദസ്സ ദ്വിഭാവേന.

സം സന്തോ, സന്തോ സന്താ. ഭോ സ സാ സം, സന്തോ സന്താ. സം സന്തം "സംയോഗാദിലോപോതി നസ്സ ലോപേ "യം യഞ്ഹി രാജ ഭജതി, സന്തം വാ യദി വാ അസം", സന്തേ. സതാ സന്തേന.

൧൮൬. സതോ സബ ഭേ

സന്തസദ്ദസ്സ സബ ഭവതി ഭകാരേ. സബ്ഭി സന്തേഹി. നിച്ചത്താ സന്തേഭീതി ന ഹോതി. സതോ സസ്സ സന്തസ്സ ഇച്ചാദി ഗച്ഛന്തസമം.

൧൮൭. മഹന്താ+രഹന്താനം ടാ വാ

സിമ്ഹി മഹന്താ+രഹന്താനം ന്തസ്സ ടാ വാ ഹോതി. മഹാ മഹം മഹന്തോ, മഹന്തോ മഹന്താ. അരഹാ അരഹം, അരഹന്തോ അരഹന്താ ഇച്ചാദി ഗച്ഛന്തസമം.

അസ്മ സി,

൧൫൪. രാജാദീയുവാദിത്വാ

രാജാദീഹി യുവാദീഹി ച പരസ്സ സിസ്സ ആ ഹോതി. അസ്മാ,

൧൫൫. യോന+മാനോ

രാജാദീഹി യുവാദീഹി ച യോന+മാനോ വാ ഹോതി. അസ്മാനോ അസ്മാ. ഭോ അസ്മ അസ്മാ, അസ്മാനോ അസ്മാ.

൧൫൬. വാ+മ്ഹാ+നങ

രാജാദീനം യുവാദീനഞ്ച ആനങ ഹോതി വാ അംമ്ഹി. അസ്മാനം അസ്മം, അസ്മാനോ അസ്മേ.

൧൫൭. നാസ്സേ+നോ

കമ്മാദിതോ നാവചനസ്സ ഏനോ വാ ഹോതി. അസ്മേന അസ്മനാ, അസ്മേഹി അസ്മേഭി. അസ്മസ്സ, അസ്മാനം. അസ്മാ അസ്മമ്ഹാ അസ്മസ്മാ ഇച്ചാദി.

൧൫൮. കമ്മാദിതോ

കമ്മാദിതോ സ്മിനോ നി ഹോതി വാ. അസ്മനി അസ്മേ അസ്മമ്ഹി അസ്മസ്മിം, അസ്മേസു. കമ്മ ചമ്മ വേസ്മ ഭസ്മ ബ്രഹ്മ അത്ത ആതുമ ഘമ്മ മുദ്ധഇതി കമ്മാദയോ. മുദ്ധ ഗണ്ഡിവധന്വ അണിമ ലഘിമാദയോ അസ്മസമാ. രാജ ബ്രഹ്മ സഖ അത്ത ആതുമ ഗണ്ഡിവധന്വ അസ്മ അണിമ ലഘിമാദയോ രാജാദയോ.

“ധമ്മോ വാ+ഞ്ഞത്ഥേ”തി ഗണസുത്തേന രാജാദീസു പട്ഠിതത്താ ദള്ഹധമ്മോ ദള്ഹധമ്മാതി വാ ഹോതി. യുവ സാ സുവാ മഘവ പുമ വത്തഹാതി യുവാദയോ. രാജാ, രാജാനോ രാജാ. ഭോരാജ രാജാ, രാജാനോ രാജാ. രാജാനം രാജം, രാജാനോ രാജേ.

൧൫൯. രാജസ്സി നാമ്ഹി

“സബ്ബദത്തേന രാജിനാ”തി പാഠമ്പതി ഇദ+മാരദ്ധം. രാജസ്സി വാ ഹോതി നാമ്ഹി. രാജിനാ.

൧൬൦. നാ+സ്മാസു രഞ്ഞാ

നാ+സ്മാസു രാജസ്സ സവിഭത്തിസ്സ രഞ്ഞാ ഹോതി നിച്ചം. അനേകവണ്ണത്താ സബ്ബസ്സ. രഞ്ഞാ.

൧൨൪. സു+നം+ഹിസൂ

രാജസ്സ ഊ ഹോതി വാ സു+നം+ഹിസു. "ഛട്ഠിയന്തസ്സാതി അന്തസ്സ ഹോതി. രാജൂഹി രാജേഹി രാജൂഭി രാജേഭി.

൧൨൫. രഞ്ഞോ+രഞ്ഞസ്സ+രാജിനോ സേ

സേ രാജസ്സ സവിഭത്തിസ്സ ഏതേ ആദേസാ ഹോന്തി. രഞ്ഞോ രഞ്ഞസ്സ രാജിനോ, രാജൂനം.

൧൨൬. രാജസ്സ രഞ്ഞം

നംമ്ഹി രാജസ്സ സവിഭത്തിസ്സ രഞ്ഞം വാ ഹോതി. രഞ്ഞം. രഞ്ഞാ, രാജൂഹി രാജേഹി രാജൂഭി രാജേഭി.

൧൨൭. സ്മിമ്ഹി രഞ്ഞേ+രാജിനി

സ്മിമ്ഹി രാജസ്സ സവിഭത്തിസ്സ രഞ്ഞേ+രാജിനി ഹോന്തി നിച്ചം. രഞ്ഞേ രാജിനി, രാജൂസു രാജേസു.

൧൨൮. സമാസേ വാ

ഇതി ഗണസുത്തേന രാജസ്സ നാ+സ്മാ+സ്മിംസു യം വുത്തം, തം വാ ഹോതി. കാസിരഞ്ഞാ കാസിരാജിനാ കാസിരാജേന, കാസിരാജൂഭി കാസിരാജേഭി കാസിരാജൂഹി കാസിരാജേഹി. കാസിരഞ്ഞോ കാസിരഞ്ഞസ്സ കാസിരാജിനോ കാസിരാജസ്സ. കാസിരഞ്ഞാ കാസിരാജസ്മാ. കാസിരാജൂനം കാസിരാജാനം. കാസിരഞ്ഞേ കാസിരാജിനി കാസിരാജേ കാസിരാജമ്ഹി കാസിരാജസ്മിം, കാസിരാജൂസു കാസിരാജേസു.

അദ്ധാ, അദ്ധാനോ അദ്ധാ. ഭോ അദ്ധ അദ്ധാ, അദ്ധാനോ അദ്ധാ. അദ്ധാനം അദ്ധം, അദ്ധാനോ അദ്ധേ.

൧൫൨. പുമ+കമ്മ+ഥാമ+ദ്ധാനം സ+സ്മാസു ച

പുമാദീന+മു ഹോതി വാ സ+സ്മാസു നാമ്ഹി ചേ+തി ഉത്തേ അദ്ധുനാ, കമ്മാദിത്താ "നാസ്സേ+നോ"തി വാ ഏനോ, അദ്ധേന അദ്ധനാ, അദ്ധേഹി അദ്ധേഭി. സേ ഉകാരേ ച -

൧,൯. ഇയുവണ്ണാ ഝലാ നാമസ്സ+ന്തേ

നാമം പാടിപദികം, തസ്സ അന്തേ വത്തമാനാ ഇവണ്ണുവണ്ണാ ഝലസഞ്ഞാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. ഇ ച ഉ ച ഇയു, ഇയു ച തേ വണ്ണാ ചേതി ഇയുവണ്ണാ, "ദ്വന്ദന്തേ സൂയമാനം പച്ചേക+മഭിസമ്ബന്ധിയ തേ"തി വുത്തത്താ വണ്ണസദ്ദം പച്ചേക+മഭിസമ്ബന്ധിയ "ഇവണ്ണുവണ്ണാ"തി വുത്തം.

൮൧. ഝലാ സസ്സ നോ

ഝലതോ സസ്സ നോ വാ ഹോതി. അദ്ധുനോ അദ്ധുസ്സ അദ്ധസ്സ, അദ്ധാനം.

൨൨. നാ സ്മാസ്സ

ഝലതോ സ്മാസ്സ നാ ഹോതി വാ, അദ്ധുനാ അദ്ധുമ്ഹാ അദ്ധുസ്മാ അദ്ധാ അദ്ധമ്ഹാ അദ്ധസ്മാ. "കമ്മാദിതോ"തി സ്മിനോ നി, അദ്ധനി അദ്ധേ അദ്ധമ്ഹി അദ്ധസ്മിം, അദ്ധേസു. അദ്ധസദ്ദോ ചേ+ത്ഥകാല+ദ്ധാനവാചി, ന ഭാഗവാചീ.

അത്താ, അത്താനോ ഇച്ചാദി യാവ ദുതിയാ രാജാവ, കമ്മാദിത്താ ഏനേ അത്തേന അത്തനാ.

൧൩൭. സു+ഹിസു നക

അത്ത+ആതുമാനം സു+ഹിസു നകാഗമോ ഹോതി. "ഞകാനുബന്ധാ+ദ്യന്താ"തി പരിഭാസതോ കകാരോ അന്താവയവത്ഥോ, അത്തനേഹി അത്ഥേഹി അത്തനേഭി അത്തേഭി.

൧൩൮. നോ+ത്താതുമാ

അത്ത+ആതുമേഹി സസ്സ നോ വാ ഹോതി. അത്തനോ അത്തസ്സ, അത്താനം.

൧൩൯. സ്മാസ്സ നാ ബ്രഹ്മാ ച

ബ്രഹ്മാ അത്ത+ആതുമേഹി ച പരസ്സ സ്മാസ്സ നാ ഹോതി നിച്ചം. അത്തനാ. സ്മിമ്ഹി കമ്മാദിത്താ നി, അത്തനി അത്തേ അത്തമ്ഹി അത്തസ്മിം, അത്തനേസു അത്തേസു. ആതുമാ അത്താവ.

ബ്രഹ്മാ, ബ്രഹ്മാനോ ബ്രഹ്മാ, "ബ്രഹ്മസ്സു വാ"തി സുത്തേ "ബ്രഹ്മസ്സൂ"തി യോഗവിഭാഗാ ആനോമ്ഹി ബ്രഹ്മസ്സ ഉ, പരസ്സരലോപേ ബ്രഹ്മുനോതിപി സിജ്ഝതി. അയഞ്ച ബ്രഹ്മസംയുത്തേ ദിസ്സതി. ബ്രഹ്മാ ഗേ-

൧൪൦. ഘ+ബ്രഹ്മാദിതേ

ആകതിഗണോ+യം , ആകതീതി ജാതി, ജാതിപധാനഗണോത്യ+ത്ഥോ. ഘസഞ്ഞതോ ബ്രഹ്മ+കത്തു+ഇസി+സഖാദീഹി ച ഗസ്സേ+വാ ഹോതി. ഭോ ബ്രഹ്മേ ബ്രഹ്മാ, ബ്രഹ്മാനോ ബ്രഹ്മാ. ബ്രഹ്മാനം ബ്രഹ്മം, ബ്രഹ്മാനോ ബ്രഹ്മേ.

൧൪൧. നാമ്ഹി

ബ്രഹ്മസ്സു ഹോതി നാമ്ഹി നിച്ചം. ബ്രഹ്മുനാ, ബ്രഹ്മേഹി ബ്രഹ്മേഭി.

൧൪൨. ബ്രഹ്മസ്സു വാ

ബ്രഹ്മസ്സു വാ ഹോതി സ+നംസു. "ഝലാ സസ്സ നോ"തി നോ. ബ്രഹ്മുനോ ബ്രഹ്മുസ്സ ബ്രഹ്മസ്സ, ബ്രഹ്മൂനം ബ്രഹ്മാനം. "സ്മാസ്സ നാ ബ്രഹ്മാ ചേ"തി സ്മാസ്സ നാ, ഉകാരേ ബ്രഹ്മുനാ. "അമ്ബ്വാദീഹി"തി സ്മിനോ നി, ഇമസ്സ ആകതിഗണത്താ ബ്രഹ്മസ്സ കമ്മാദിത്തേപി ഏത്ഥ വുത്താ. ബ്രഹ്മനി ബ്രഹ്മേ ബ്രഹ്മമ്ഹി ബ്രഹ്മസ്മിം, ബ്രഹ്മേസു.

സഖാ, രാജാദിത്താ ആ.

വ,ഫ൫൭. ആയോ നോ ച സഖാ

സഖതോ യോന+മായോ നോ ഹോന്തി വാ ആനോ ച. സഖായോ സഖാനോ.

ഫ൫ൻ. നോ+നാ+സേസ്വി

സഖസ്സ ഇ ഹോതി നിച്ചം നോ+നാ+സേസു. സഖിനോ.

ഫന്റ്ഫ. യോ+സ്വം+ഹിസു ചാ+രങ

സഖസ്സ വാ ആരങ ഹോതി യോ+സ്വം+ഹിസു സ്മാ+നംസുച.

ഫ൭ഫ. ആരങസ്മാ

ആരവാദേസതോ പരേസം യോനം ടോ ഹോതി. സഖാരോ സഖാ. ഗേ തു ''ഘ+ബ്രഹ്മാദിതേ''തി ഏ, സഖേ സഖ സഖാ. ബഹുവചനം പഠമാ വിയ. അംമ്ഹി ''വാ+മ്ഹാ+നങ''തി ആനങ, സഖാനം സഖാരം സഖം, സഖായോ സഖാനോ സഖിനോ.

ഫ൭വ. ടോ ടേ വാ

ആരവാദേസമ്ഹാ യോനം ടോ ടേ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമംതി ടേ. അഞ്ഞത്ഥ ''ആരങസ്മാ''തി ടോ. സഖാരേ സഖാരോ സഖേ. ടോഗ്ഗഹണം ലാഘവത്ഥം. സഖിനാ, സഖാരേഹി സഖേഹി. ''ഝലാ സസ്സ നോ''തി ഝതോ സസ്സ നോ, സഖിനോ സഖിസ്സ, സഖാരാനം.

ഫന്റം. സ്മാ+നംസു വാ

സഖസ്സ വാ ഇ ഹോതി സ്മാ+നംസു. സഖീനം സഖാനം.

ഫ൭ഫ. ടാ നാ+സ്മാനം

ആരവാദേസമ്ഹാ നാ+സ്മാനം ടാ ഹോതി നിച്ചം. സഖാരാ, ബഹുലാധികാരാ സഖാരസ്മാ. ''നാ സ്മാസ്സാ''തി നാ, സഖിനാ സഖിസ്മാ സഖാ സഖമ്ഹാ സഖസ്മാ.

ഫവ്വ. ടേ സ്മിനോ

സഖതോ സ്മിനോ ടേ ഹോതി നിച്ചം. സഖേ, സഖാരേസു സഖേസു. സഖി സഖീതി ഇത്ഥിയംയേവ പയോഗോ ദിസ്സതി, തസ്മാ ''നദാദിതോ ങീ''തി വീമ്ഹി ആലപനത്താ വാ രസ്സോ.

യുവാദിത്താ ആ, യുവാ.

ഫവ്വഫ. യോനം നോ+നേ വാ

യുവാദീഹി യോനം നോ+നേ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. “യോന+മാനോ”തി ആനോമ്ഹി സിദ്ധേപി “ദുതിയസ്സ നേ”തി ഗന്ഥഗാരവോ ഹോതീതി യഥാക്കമംപതി ലാഘവത്ഥം നോഗ്ഗഹണം.

൧൭൮. നോ+നാ+നേസ്വാ

നോ+നാ+നേസു യുവാദീന+മാ ഹോതി. യുവാനോ യുവാ. ഭോ യുവ യുവാ, യുവാനോ യുവാ. യുവാനം യുവം, യുവാനോ യുവാനേ യുവേ. യുവാനാ.

൧൭൯. യുവാദീനം സു+ഹിസ്വാ+നങ

സു+ഹിസു യുവാദീന+മാനങ ഹോതി. യുവാനേഹി യുവാനേഭി.

൧൮൰. യുവാ സസ്സി+നോ

യുവാ സസ്സ വാ ഇനോ ഹോതി. യുവിനോ യുവസ്സ, യുവാനം.

൧൯൦. സ്മാ+സ്മിംനം നാ+നേ

യുവാദഹി സ്മാ+സ്മിംനം നാ+നേ നിച്ചം ഹോന്തി യഥാക്കമം. യുവാനാ, യുവാനേഹി യുവാനേഭി. യുവാനേ, യുവാനേസു. മഘവ+പുമ+വത്തഹസദ്ദാ യുവസദ്ദസമാ. അയം വിസേസോ -

൧൯൧. ഗസ്സം

പുമസദ്ദതോ ഗസ്സ അം വാ ഹോതി. പുമം പുമ പുമാ, പുമാനോ പുമാ. പുമാനം പുമം, പുമാനോ പുമാനേ പുമേ.

൧൯൨. നാമ്ഹി

പുമസ്സാ ഹോതി നാമ്ഹി. പുമാനാ. “ലക്ഖണികപടിപദോത്തേസു പടിപദോത്തസ്സേവ ഗഹണം, ന ലക്ഖണികസ്സാ”തി ഞായാ പടിപദോത്തനാവിഭത്തി ഏവ ഗയ്ഹതി, ന നാസ്മാസ്സ, കതലക്ഖണികത്താ. പടിപദന്തി ച “നാമ്ഹീ”തി നാവിഭത്തിയാ പടിപദഭൂതോ അനുകരണസദ്ദോ. ന ലക്ഖണികോ നാ. “പുമ+കമ്മ+ഥാമ+ദ്ധാനം വാ സ+സ്മാസു ചേ”തി വാ ഉത്തേ പുമുനാ പുമേന. പുമുനോ പുമുസ്സ പുമസ്സ. പുമുനാ പുമാ.

൧൯൩. പുമാതി

സ്മിനോ നേ വാ ഹോതി. പുമാനേ പുമേ പുമമ്ഹി പുമസ്മിം.

൧൯൪. സുമ്ഹാ ച

പുമസ്സ സുമ്ഹി പുമാദീനം യം നിച്ചം വുത്തം, തം വാ ഹോതീതി ആനങ വാ ഹോതി ആ ച. പുമാനേസു പുമാസു പുമേസു. വത്തഹാ, വത്തഹാനോ വത്തഹാ ഇച്ചാദി യുവസദ്ദസമം.

൧൮൯. വത്തഹാ സ+നംനം നോ+നാനം

വത്തഹാ സനംനം നോനാനം നിച്ചം ഹോന്തി യഥാക്കമം. വത്തഹാനോ വത്തഹാനാനം.

അകാരന്തം.

സാ സി,

൱ർ. ഏകവചന+യോസ്വ+ഘോനം

ഘോ ച ഓ ച ഘോ, ന ഘോ അഘോ. "അഘോനം"തി ഘപ്പടിസേധേ അകതേ സ്സ+മാദീസു പരേസു ഘസ്സ വികപ്പേന രസ്സോ, ഏകവചനാദീസു യോസു ച പരേസു ഘസ്സ നിച്ചേന രസ്സോതി വിരുദ്ധത്ഥഗഹണനിവത്തനത്ഥോ ഘപടിസേധോ. ഓഗ്ഗഹണ+മുത്തരത്ഥം. ഏകവചനേ യോസു ച ഘ+ഓകാരന്തവജ്ജിതാനം നാമാനം രസ്സോ ഹോതി തിലിങ്ഗേതി രസ്സേ സമ്പത്തേ -

൱൱. സിസ്മിം നാ+നപുംസകസ്സതി

അനപുംസകസ്സ രസ്സോ ന ഹോതീതി സിമ്ഹി തു ന രസ്സോ. സാ. "പജ്ജുന്നോവ ലക്ഖണപവുത്തി ജലേപി വസ്സതി, ഥലേപി വസ്സതീ"തി ഞായാ യുവാദിത്താ സിസ്സ ആ. യോസു രസ്സേ "യോനം നോ+നേ വാ"തി യോസ്സ നോ. "നോ നാനേസ്വാ"തി ആ, സാനോ. നോത്താഭാവപക്ഖേ "യോന+മാനോ"തി വാധികാരസ്സ വവത്ഥിതവിഭാസത്താ നിച്ച+മാനോ, തസ്മാ നോ+നേഅഭാവപക്ഖേ സാ, സേതി രൂപപസങ്ഗോ ന ഹോതി. സാനോ. തഥാ നേത്താഭാവപക്ഖേ.

൧൯൯. സാസ്സം+സേ ചാ+നങ

സാസദ്ദസ്സ ആനങ ഹോതി അം+സേ ഗേ ച നിച്ചം. ഭോ സാന സാനാ, സാനോ. സാനം, സാനേ സാനോ. സാനാ, സാനേഹി സാനേഭി. സാനസ്സ, സാനം. സാനാ, സാനേഹി സാനേഭി. സാനേ, സാനേസു.

സുവാ യുവാവ. "ഏകവചനയോസ്വ+ഘോനം"തി രസ്സത്തം വിസേസോ. ഗേ തു -

൨൱൦. ഗേ വാ

അഘോനം ഗേ വാ രസ്സോ ഹോതി തിലിങ്ഗേ. ഭോ സുവ സുവാ.

ആകാരന്തം.

മുനി സിലോപോ. ഝേ കതേ -

൯൱. യോസു ഝിസ്സ പുമേ

ഝസഞ്ഞസ്സ ഇസ്സ യോസു വാ ട ഹോതി പുല്ലിങ്ഗേ. മുനയോ, ഝഗ്ഗഹണം കിം, ഇകാരന്തസമുദായസ്സ മാ സിയാ. ഇഗ്ഗഹണം കിം, ഈകാരസ്സ വാതി. അതോതി സാമഞ്ഞനിദ്ദേസാ ലക്ഖണികഅകാരതോ യോനം ടാദേ സമ്പത്താപി അവിധാനസാമത്ഥിയാ ന ഹോന്തി. സാമത്ഥിയഞ്ച അഞ്ഞഥാ അനുപപത്തി.

൧൧൪. ലോപോ

ഝലതോ യോനം ലോപോ ഹോതീതി യോലോപേ -

൮൮. യോലോപ+നിസു ദീഘോ

യോനം ലോപേനിസു ച ദീഘോ ഹോതി. മുനി. മുനയോതി ഏത്ഥ യോലോപോ കിമത്ഥം ന ഹോതി, അക്കേന ഝത്തസ്സ നാസിതത്താ. കിന്തി പഠമം ന ഹോതി, അന്തരങ്ഗത്താ ഝത്തസ്സ. ഭോ മുനി മുനീ, മുനയോ മുനീ. മുനിം, മുനയോ മുനീ. മുനിനാ, മുനീഹി മുനീഭി. ‘‘യോലോപനിസു’’ ‘‘വീമന്തുവന്തൂന’’ മിച്ചാദിഞ്ഞാപകാ ഇകാരുകാരാനം സുനംഹിസു ദീഘസ്സാ+നിച്ചത്താ മുനിഹി മുനിനം മുനിസു ഇതിപി ഹോതി. ‘‘ഝലാ സസ്സ നോ’’തി നോ, മുനിനോ മുനിസ്സ, മുനീനം. ‘‘നാസ്മാസ്സാ’’തി നാ, മുനിനാ മുനിമ്ഹാ മുനിസ്മാ. മുനിമ്ഹി മുനിസ്മിം, മുനീസു. ‘‘ഇതോ ക്വചി സസ്സ ടാനുബന്ധോ’’ (ഗണസുത്ത)തി ബ്രഹ്മാദീസു പാഠാ ‘‘യോ ച സിസ്സോ മഹാമുനേ’’തി ഏത്ഥ ‘‘ഘ+ബ്രഹ്മാദിതേ’’തി സസ്സ ഏട.

ഏവം -

ജോതി പാണി ഗണ്ഠി മുട്ഠി, കുച്ഛി വത്ഥി സാലി വീഹി;
ബ്യാധി ഓധി ബോധി സന്ധി, രാസി കേസി സാതി ദീപി.

ഇസി ഗിനി മണി ധനി, ഗിരി രവി കവി കപി;
അസി മസി നിധി വിധി, അഹി കിമി പതി ഹരി.

അരി തിമി കലി ബലി, ജലധി ച ഗഹപതി;
ഉരമിതി വരമതി, നിരുപധി അധിപതി;
അഞ്ജലി സാരഥി അതിഥി, സമാധി ഉദധിപ്പഭുതയോ.

അഗ്ഗി+ഇസീനം അയം വിസേസോ -

൧൪൭. സിസ്സാ+ഗ്ഗിതോ നി

അഗ്ഗിസ്മാ സിസ്സ നി ഹോതി വാ. അഗ്ഗിനി അഗ്ഗി, അഗ്ഗയോ ഇച്ചാദി മുനിസദ്ദസമം.

൧൨൨. ടേ സിസ്സി+സിസ്മാ

ഇസിസ്മാ സിസ്സ ടേ വാ ഹോതി. ഇസേ ഇസി. ‘‘ഘ+ബ്രഹ്മാദിതേ’’തി ഗസ്സ ഏ വാ, ഭോ ഇസേ ഇസി, ഇസയോ ഇസീ. ഇസിം.

൧൨൪. ദുതിയസ്സ യോസ്സ

“ദുതിയാ യോസ്സാ”തി അവത്വാ “ദുതിയസ്സ യോസ്സാ”തി വിസും കരണം “ഏകയോഗനിദ്ദിട്ഠാന+മപ്യേ+കദേസോ+നുവത്തതേ, ന തേ+കവിഭത്തിയുത്താനം”തി ഞായാ ദുതിയായോസ്സാതി നാനുവത്തിയ യോസ്സാതി സാമഞ്ഞേന അനുവുത്തിയ ഏകച്ചാദിതോ പഠമാ യോസ്സാപി ടേവിധാനത്ഥം. ഇസിസ്മാ പരസ്സ ദുതിയാ യോസ്സ ടേ വാ ഹോതി. ഇസേ ഇസയോ ഇസീ, സേസം മുനിസമം.

ആദി, ആദയോ ഇച്ചാദി, സ്മിമ്ഹി -

൬൬. രത്യാദീഹി ടോ സ്മിനോ

രത്യാദീഹി സ്മിനോ ടോ വാ ഹോതി. ആദോ ആദിമ്ഹി ആദിസ്മിം, ആദീസു.

സമാസേ ഇകാരന്തതോ യോ+സ്മിംസു വിസേസോ.

൧൯൨. ഇതോ+ഞ്ഞത്ഥേ പുമേ

അഞ്ഞത്ഥേ വത്തമാനതോ ഇകാരന്തതോ നാമസ്മാ യോനം നോ+നേ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമം പുല്ലിങ്ഗേ. അരിയവുത്തിനോ അരിയവുത്തയോ അരിയവുത്തീ. ഭോ അരിയവുത്തി അരിയവുത്തീ, അരിയവുത്തിനോ അരിയവുത്തയോ അരിയവുത്തീ. അരിയവുത്തിം, അരിയവുത്തിനോ അരിയവുത്തയോ അരിയവുത്തീ. അരിയവുത്തിനാ ഇച്ചാദി തു മുനിസദ്ദസമം.

൧൯൩. നേ സ്മിനോ ക്വചി

അഞ്ഞത്ഥേ ഇകാരന്തതോ നാമസ്മാ സ്മിനോ നേ വാ ഹോതി ക്വചി. അരിയവുത്തിനേ അരിയവുത്തിമ്ഹി അരിയവുത്തിസ്മിം, അരിയവുത്തീസു. ഏവം തോമരങ്കുസപാണിനോ സാരമതിനോ ഇച്ചാദി. ക്വചിഗ്ഗഹണാ ന സബ്ബത്ഥ നേആദേസോ.

ഇകാരന്തം.

ദണ്ഡീ , സിലോപോ. “ഏകവചനേ” ച്ചാദിനാ രസ്സേ സമ്പത്തേ അനപുംസകത്താ “സിസ്മിംനാ+നപുംസകസ്സാ”തി നിസേധോ. യോമ്ഹി ഏകവചനേ ച സബ്ബത്ഥ രസ്സോ.

൭൬. യോനം നോ+നേ പുമേ

ഝസഞ്ഞിതോ യോനം നോ+നേ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമം പുല്ലിങ്ഗേ. ദണ്ഡിനോ.

൧൧൬. ജന്തുഹേതവീഘപേഹി വാ

ജന്തു+ഹേതൂഹി ഈകാരന്തേഹി ഘ+പസഞ്ഞേഹി ച പരേസം യോനം വാ ലോപോ ഹോതി. “യോലോപനിസു ദീഘോ”തി ദീഘേ ദണ്ഡീ ദണ്ഡിയോ. ഗേ തു “ഗേ വാ”തി വാ രസ്സോ. ഭോ ദണ്ഡി ദണ്ഡീ, ദണ്ഡിനോ ദണ്ഡീ ദണ്ഡിയോ.

൭൪. നം ഝീതോ

ഝസഞ്ഞീതോ അംവചനസ്സ നം വാ ഹോതി. ദണ്ഡിനം ദണ്ഡിം, ദണ്ഡിനേ.

൭൫. നോ

ഝീതോ യോനം നോ വാ ഹോതി പുല്ലിങ്ഗേ. ദണ്ഡിനോ ദണ്ഡീ ദണ്ഡിയോ. ദണ്ഡിനാ, ദണ്ഡീഹി ദണ്ഡീഭി. ''ഝലാ സസ്സ നോ''തി നോമ്ഹി കതേ ദണ്ഡിനോ ദണ്ഡിസ്സ, ദണ്ഡീനം. ''നാ സ്മാസ്സാ''തി സ്മാസ്സ നാ, ദണ്ഡിനാ ദണ്ഡിമ്ഹാ ദണ്ഡിസ്മാ.

൭൬. സ്മിനോ നി

ഝീതോ സ്മിംവചനസ്സ നി ഹോതി വാ. ദണ്ഡിനി ദണ്ഡിസ്മിം, ദണ്ഡീസു, ബഹുലാധികാരാ സ്മിമ്ഹി ഗാമണീ+സേനാനീ+സുധീപഭുതീനം നിആദേസാഭാവോ ച വിസേസോ. ഏവം -

ധമ്മീ സങ്ഘീ ഞാണീ ഹത്ഥീ, ചക്കീ പക്ഖീ ദാഠീ രട്ഠീ;
ഛത്തീ മാലീ ചമ്മീ യോഗീ, ഭാഗീ ഭോഗീ കാമീ സാമീ.

ധജീ ഗണീ സസീ കുട്ഠീ, ജടീ യാനീ സുഖീ സിഖീ;
ദന്തീ മന്തീ കരീ ചാഗീ, കുസലീ മുസലീ ബലീ; (വാചീ, രൂ)

പാപകാരീ സത്തുഘാതീ, മാല്യകാരീ ദീഘജീവീ;
ധമ്മവാദീ സീഹനാദീ, ഭൂമിസായീ സീഘയായീ.

ഈകാരന്തം.

ഭിക്ഖു, സിലോപോ. ലസഞ്ഞായം -

൭൭. ലാ യോനം വോ പുമേ

ലതോ യോനം വോ ഹോതി വാ പുല്ലിങ്ഗേ.

൭൮. വേ+വോസു ലുസ്സ

ലസഞ്ഞസ്സ ഉസ്സ വേ+വോസു ട ഹോതി. ഏത്ഥ ''പുമാലപനേ വേവോ'' ത്യ+ത്ര വോസ്സ സഹചരിതഞായാ അനിസ്സിതത്താ ജാതിവസേന ''ലാ യോനം'' ത്യാദോ വോ ച ഗയ്ഹതി. ഭിക്ഖവോ. അഞ്ഞത്ര ''ലോപോ''തി യോലോപോ. ''യോലോപനിസു ദീഘോ''തി ദീഘേ ഭിക്ഖൂ. ഭോ ഭിക്ഖു ഭിക്ഖൂ.

൭൯. പുമാ+ലപനേ വേവോ

ലസഞ്ഞതോ ഉതോ യോസ്സാ+ലപനേ വേ+വോ ഹോന്തി വാ പുല്ലിങ്ഗേ. ഭിക്ഖവേ ഭിക്ഖവോ ഭിക്ഖൂ. ഭിക്ഖും, ഭിക്ഖവോ ഭിക്ഖൂ. ഭിക്ഖുനാ , ഭിക്ഖൂഹി ഭിക്ഖൂഭി. ''ഝലാ സസ്സ നോ''തി ലതോ സസ്സ നോ വാ, ഭിക്ഖുനോ ഭിക്ഖുസ്സ, ഭിക്ഖൂനം. ''നാ സ്മാസ്സാ''തി ലതോ വാ സ്മാസ്സ നാ, ഭിക്ഖുനാ ഭിക്ഖുമ്ഹാ ഭിക്ഖുസ്മാ. ഭിക്ഖുമ്ഹി ഭിക്ഖുസ്മിം. ഏവം -

സേതു കേതു രാഹു ഭാണു, സംകു ഉച്ഛു വേളു മച്ചു. (പങ്ഗു, രൂ) സിന്ധു ബന്ധു നേരു മേരു, സത്തു കാരു ഹേതു ജന്തു. രുരു പടു - ഇച്ചാദയോ.

ജന്തു+ഹേതൂനം യോസ്വ+യം ഭേദോ. "ജന്തു+ഹേതീ+ഘ+പേഹി വാ"തി യോലോപേ -

വ്വ്ർ. ജന്ത്വാദിതോ നോ ച

ജന്ത്വാദിതോ യോനം നോ ഹോതി വോ ച പുല്ലിങ്ഗേ. ജന്തുനോ ജന്തവോ ജന്തുയോ. ഭോ ജന്തു ജന്തൂ, ജന്തുനോ, "പുമാലപനേ വേവോ"തി വേ+വോ, ജന്തവേ ജന്തവോ ജന്തുയോ. ജന്തും, ജന്തൂ ജന്തുനോ ജന്തവോ ജന്തുയോ. സേസം ഭിക്ഖുസമം.

ഹേതു, ഹേതൂ ഹേതവോ. "യോമ്ഹി വാ ക്വചീ"തി ലസഞ്ഞസ്സ ഉസ്സ വാ ടാദേസോ, ഹേതയോ. യോമ്ഹി അന്തരങ്ഗത്താ പഠമം ടാദേസേ കതേ പച്ഛാ യോലോപാഭാവോ, തഥാ ഹി അന്തരങ്ഗ+ബാഹിരങ്ഗവിധാനേസ്വ+ന്തരങ്ഗവിധിയേവ ബലവാ. ഏത്ഥ ച പകതിനിസ്സിത+മന്തരങ്ഗം, പച്ചയനിസ്സിതം ബാഹിരങ്ഗം. ഹേതുയോ. ഭോ ഹേതു, ഹേതൂ ഹേതവേ ഹേതവോ ഹേതയോ ഹേതുയോ. സേസം പുബ്ബസമം.

ബഹുതോ നംമ്ഹി -

ർവ്വ. ബഹുകതിന്നം

നംമ്ഹി ബഹുനോ കതിസ്സ ച നുക ഹോതി തിലിങ്ഗേ. ബഹുന്നം. സേസം ഭിക്ഖുസമം.

വത്തു സി,

൭൭. ല്തു+പിതാദീന+മാ സിമ്ഹി

ല്തുപച്ചയന്താനം പിതു+മാതു+ഭാതു+ധീതു+ദുഹിതു+ജാമാതു+നത്തു+ഹോതു+പോതൂനഞ്ചാ ഹോതി സിമ്ഹി. വത്താ. "കത്തരി ല്തു+ണകാ"തി വിഹിതല്തുപച്ചയസ്സ ഗഹണാ യതോ ധാതുതോ ഹി സോ വിഹിതോ, "പച്ചയഗ്ഗഹണേ യസ്മാ സോ വിഹിതോ, തദാദിനോ തദന്തസ്സ ച ഗഹണം"തി ഞായാ തദവിനാഭാവതോ തദന്തധാതുനോപി ഗഹണംതി ല്തുപച്ചയന്താനംതി വുത്തം.

൱൨൨. ല്തു+പിതാദീന+മ സേ

ല്തുപച്ചയന്താനം പിതാദീനഞ്ചാ+രങ ഹോതി സതോ+ഞ്ഞത്ര. "ആരങസ്മാ"തി ടോ, വത്താരോ.

൭൮. ഗേ അ ച

ഗേല്തു+പിതാദീനം അ ഹോതി ആ ച. ഭോ വത്ത വത്താ, വത്താരോ. വത്താരം, വത്താരേ വത്താരോ. നാവചനസ്സ "ടാ നാസ്മാനം"തി ടാ, വത്താരാ.

൧൬൬. സു+ഹിസ്വാ+രങ

സു+ഹിസു ല്തു+പിതാദീന+മാരങ വാ ഹോതി. വത്താരേഹി വത്താരേഭി വത്തൂഹി വത്തൂഭി.

൧൬൭. സലോപോ

ല്തു+പിതാദീഹി സസ്സ ലോപോ വാ ഹോതി. വത്തു വത്തുനോ വത്തുസ്സ.

൧൬൮. നംമ്ഹി വാ

നംമ്ഹി ല്തു+പിതാദീന+മാരങ വാ ഹോതി. വത്താരാനം.

൧൬൯. ആ

നംമ്ഹി ല്തു+പിതാദീന+മാ വാ ഹോതി. വത്താനം വത്തൂനം. സ്മാസ്സ ടാ, വത്താരാ.

൧൭൦. ടി സ്മിനോ

ആരവാ+ദേസമ്ഹാ സ്മിനോ ടി ഹോതി.

൧൭൧. രസ്സാ+രങ

സ്മിമ്ഹി ആരോ രസ്സോ ഹോതി. വത്തരി, വത്താരേസു വത്തൂസു വത്തുസു. ഏവം -

> ഏവം ഭത്തു കത്തു നേതു, സോതു ഞാതു ജേതു ഛേത്തു;
> ഭേത്തു ദാതു ധാതു ബോദ്ധു, വിഞ്ഞാപേതാദയോപി ച.

സത്ഥുസദ്ദസ്സ പന നാമ്ഹി ബഹുലാധികാരാ "ല്തു+പിതാദീന+മസേ"തി വാ ആരവാദേസേ സത്ഥാരാ സത്ഥുനാ. സേസം വത്തുസമം.

സിമ്ഹി ആ, പിതാ. "ല്തു+പിതാദീന+മസേ"തി ആരവാദേസേ -

൧൭൨. പിതാദീന+മനത്വാദീനം

നത്വാദിവജ്ജിതാനം പിതാദീന+മാരോ രസ്സോ ഹോതി സബ്ബാസു വിഭത്തീസു. "ല്തു+പിതാദീന+മസേ" "സു+ഹിസ്വാ+രങ" "നംമ്ഹി വാ"തി ഏത്ഥ വുത്തവിഭത്തീസു പരേസു ആരങ ഹോതീതി താ വിഭത്തിയോ പടിച്ച സബ്ബാസൂതി വുത്തം. പിതരോ. ഭോ പിത പിതാ, പിതരോ. പിതരം, പിതരേ പിതരോ. പിതരാ, പിതരേഹി പിതരേഭി പിതൂഹി പിതൂഭി. പിതു പിതുനോ പിതുസ്സ, പിതരാനം പിതൂനം. "പിതുന്നം"തി നംമ്ഹി ദീഘേ രസ്സ+ദ്വിത്താനീതി വുത്തം. "സാനുവുത്തം സുത്തം"തി ഞായാ "ബഹുകതിന്നം"തി ഏത്ഥ നുക-ഇതി യോഗവിഭാഗേനപി സിജ്ഝതി ഏത്ഥ അനുവത്തിതനംമ്ഹി.

പഞ്ചമീഛട്ഠീ തതിയാചതുത്ഥീസമം. പിതരി, പിതരേസു പിതൂസു, രസ്സാഭാവോ. നത്താ, നത്താരോ. ഭോ നത്ത നത്താ, നത്താരോ ഇച്ചാദി വത്ഥുസമം.

ഗുണവന്തു സി,

൧൨൭. ന്തുസ്സ

സിമ്ഹി ന്തുസ്സ ടാ ഹോതി. ഗുണവാ. യോമ്ഹി "ന്തന്തൂനം ന്തോ യോമ്ഹി പഠമേ"തി സവിഭത്തിസ്സ ന്തുസ്സ ന്തോ ഹോതി. ഏത്ഥ ച "ന്തു വന്തു+മന്താ+വന്തു+തവന്തുസമ്ബന്ധീ"തി പരിഭാസതോ ന്തു ച വന്ത്വാദിസമ്ബന്ധീയേവ ഗയ്ഹതേ, ന ജന്തു തന്താദീനം. ഗുണവന്തോ. അഞ്ഞത്ര -

൱൭. യ്വാദോ ന്തുസ്സ

യോആദീസു ന്തുസ്സ അ ഹോതി. ഗുണവന്തഇതി അകാരന്താ ടാ+ടേആദേസാ ഹോന്തി, ഗുണവന്താ. "ടടാഅം ഗേ"തി ടാദയോ , ഭോ ഗുണവ ഗുണവാ ഗുണവം, ഗുണവന്തോ ഗുണവന്താ. "ന്തസ്സ ച ട വം+സേ"തി അംസേസു ന്തസ്സ ടോ വാ, ഗുണവം ഗുണവന്തം, ഗുണവന്തേ. "തോ+താ+തി+താ സ+സ്മാ+സ്മിം+നാസ്വൂ"തി താആദയോ ഹോന്തി, ഗുണവതാ ഗുണവന്തേന, ഗുണവന്തേഹി ഗുണവന്തേഭി. "ലക്ഖണികപടിപദോത്തേസു പടിപദോത്തസ്സേവ ഗഹണം, ന ലക്ഖണികസ്സാ"തി ഞായാ "ന ലക്ഖണികസ്സാ"തി വുത്തബ്യത്തിപക്ഖ+മനപേക്ഖിത്വാ "അതോ"തി രസ്സാകാരജാതിയാ പേക്ഖിതത്താ ഗുണവന്തേനാതി "അതേനാ" ത്യ+നേന സിജ്ഝതി. ജാതി=സാമഞ്ഞം, ബ്യത്തി=വിസേസോ. ഗുണവതോ ഗുണവസ്സ ഗുണവന്തസ്സ, "തം നംമ്ഹി"തി നംമ്ഹി തം വാ, ഗുണവതം ഗുണവന്താനം. ഗുണവതാ ഗുണവന്താ ഗുണവന്തമ്ഹാ ഗുണവന്തസ്മാ. ഗുണവതി ഗുണവന്തേ ഗുണവന്തമ്ഹി ഗുണവന്തസ്മിം, ഗുണവന്തേസു. "ന്തസ്സ ച ട വാ"തി യോഗവിഭാഗാ യോസു ച ന്തുസ്സ വാ ടാദേസേ കതേ യോസ്സ ടാ, "ചക്ഖുമാ അന്ധിതാ ഹോന്തി", "വഗ്ഗുമുദാതീരിയാ ഭിക്ഖു വണ്ണവാ" ഇച്ചാദീ ഹോന്തി.

ഏവം ഗണവാ കുലവാ ഫലവാ യസവാ ധനവാ സുതവാ ഭഗവാ ഹിമവാ ബലവാ സീലവാ പഞ്ഞവാ ഇച്ചാദീ.

൧൩൮. ഹിമവതോ വാ ഓ

ഹിമവതോ സിമ്ഹി ന്തുസ്സ ഓ വാ ഹോതി, ഹിമവന്തോ ഹിമവാ. സേസം പുരിമസമം.

ആയസ്മന്തുസദ്ദോ കമ്മവാചായ ക്വചി ബഹുലാധികാരാ ദ്വിവചനേന ആയസ്മന്താ, തിണ്ണം വചനേന ആയസ്മന്തോതി ദിസ്സതി.

ഏവം സതിമാ ധിതിമാ ഗതിമാ മുതിമാ മതിമാ ജുതിമാ സിരിമാ ഹിരിമാ ഥുതിമാ രതിമാ യതിമാ സുചിമാ കലിമാ ബലിമാ കസിമാ രുചിമാ ബുദ്ധിമാ ചക്ഖുമാ ബന്ധുമാ ഹേതുമാ സേതുമാ കേതുമാ രാഹുമാ ഭാണുമാ ഖാണുമാ വിജ്ജുമാ ഇച്ചാദയോ.

ഉകാരന്തം.

വേസ്സഭൂ സിലോപോ. തേ ച രസ്സാഭാവോവ വിസേസോ. “ഏകവചനയോസ്വ+ഘോനം”തി രസ്സേ “ലാ യോനം വോ പുമേ”തി വോ, വേസ്സഭുവോ, “വേവോസു ലുസ്സാ”തി വുത്തത്താ ന ടാദേസോ, “ലോപോതി യോലോപേ വേസ്സഭൂ. “ഗേ വാ”തി വാ രസ്സേ ഭോ വേസ്സഭു വേസ്സഭൂ, വേസ്സഭുവോ വേസ്സഭൂ. വേസ്സഭും, വേസ്സഭുവോ വേസ്സഭൂ. വേസ്സഭുനാ ഇച്ചാദി ഭിക്ഖുസമം. ഏവം സയമ്ഭൂ പരാഭിഭൂ അഭിഭൂആദയോ. ഗോത്രഭൂ+സഹഭൂസദ്ദേഹി പന യോനം “ജന്ത്വാദിതോ നോ വാ”തി നോ, വോ വാ, ഗോത്രഭുനോ ഗോത്രഭുവോ ഗോത്രഭൂ. സഹഭുനോ സഹഭുവോ സഹഭൂ, സേസം വേസ്സഭൂസമം.

൮൫. കൂതോ

കൂപച്ചയന്തതോ യോനം നോ വാ ഹോതി പുല്ലിങ്ഗേ. സബ്ബഞ്ഞുനോ. അഞ്ഞത്ര “ലാ യോനം വോ പുമേ”തി ന വോ, “കൂതോ”തി ജന്ത്വാദീഹി പുഥക്കരണാ. യോലോപേ സബ്ബഞ്ഞൂ. ഭോ സബ്ബഞ്ഞു സബ്ബഞ്ഞൂ, സബ്ബഞ്ഞുനോ സബ്ബഞ്ഞൂ ഇച്ചാദി.

ഏവം മഗ്ഗഞ്ഞൂ ധമ്മഞ്ഞൂ അത്ഥഞ്ഞൂ കാലഞ്ഞൂ രത്തഞ്ഞൂ മത്തഞ്ഞൂ കതഞ്ഞൂ കഥഞ്ഞൂ വിഞ്ഞൂ വിദൂ ഇച്ചാദയോ. ഏത്ഥ “വിദാ കൂ” “വിതോ ഞാതോ” “കമ്മാ”തി തീസു സുത്തേസു കൂപച്ചയസ്സ ഗഹിതത്താ വേദഗൂആദയോ രൂപച്ചയന്താ ന ഗഹിതാ.

ഊകാരന്തം.

ഗോ, സി, സിലോപോ. ഗോ.

൬൭. ഗോസ്സാ+ഗ+സി+ഹി+നംസു ഗാവ+ഗവാ

ഗ+സി+ഹി+നംവജ്ജിതാസു വിഭത്തീസു ഗോസദ്ദസ്സ ഗാവ+ഗവാ ഹോന്തി നിച്ചം.

൧൭൦. ഉഭ+ഗോഹി ടോ

ഉഭ+ഗോഹി യോനം ടോ ഹോതി. ഗാവോ ഗവോ. ഭോ ഗോ, ഗാവോ ഗവോ.

൭൨. ഗാവു+മ്ഹി

അംവചനേ ഗോസ്സ ഗാവു വാ ഹോതി. ഗാവും ഗാവം ഗവം, ഗാവോ ഗവോ.

൭൧. നാസ്സാ

ഗോതോ നാസ്സ ആ ഹോതി വാ. ഏകവണ്ണത്താ ന സബ്ബാദേസോ. “പഞ്ചമിയം പരസ്സേ”തി വത്തന്തേ “ആദിസ്സാ”തി നാസ്സ ആ ഹോതി,

പരലോപോ, ഗാവാ ഗാവേന ഗവാ ഗവേന, ഗോഹി ഗോഭി.

൱൯. ഗവം സേന

ഗോസ്സ സേ വാ ഗവം ഹോതി സഹ സേന. ഗവം ഗാവസ്സ ഗവസ്സ. കച്ചായനേ "ഗവം ചേ തരമാനാനം"തി പാളിം പടിച്ച നംമ്ഹി ബഹുവചനമേവ സാധിതം, ഇധ "ഗവംവ സിങ്ഗിനോ സങ്ഗം"തി ദസ്സനതോ ഏകവചനഞ്ച.

൭൦. ഗുന്നഞ്ച നംനാ

നംവചനേന സഹ ഗോസ്സ ഗുന്നം ഹോതി ഗവഞ്ച വാ. ഗുന്നം ഗവം ഗോനം. ഗാവാ ഗാവമ്ഹാ ഗാവസ്മാ ഗവാ ഗവമ്ഹാ ഗവസ്മാ. ഗാവേ ഗാവമ്ഹി ഗാവസ്മിം ഗവേ ഗവമ്ഹി ഗവസ്മിം.

൱൧. സുമ്ഹി വാ

സുമ്ഹി ഗോസ്സ ഗാവ+ഗവാ ഹോന്തി വാ. ഗാവേസു ഗവേസു ഗോസു. ഗോസ്സ ഗോണാദേസോ ന കതോ, സദ്ദന്തരത്താ. ഗോണസദ്ദോ ഹി സത്തസു വിഭത്തീസു ദിസ്സതീതി.

> ഉസു+ഭൂമി+പസു+രംസി-ദിസാ+വാചാ+മ്ബു+ചക്ഖുസു;
> ദസസ്വ+ത്ഥേസു ഗോ വുത്തോ, ലഗ്ഗേ ച വജിരേ ഇതി.

ഓകാരന്തം.

ഇതി പുല്ലിങ്ഗം.

കഞ്ഞാ, സിലോപോ.

൧൧൧. ഘാ

ഇത്ഥിയം വത്തമാനസ്സ നാമസ്സ+ന്തേ വത്തമാനോ ആകാരോ ഘസഞ്ഞോ ഹോതി. "ജന്തു+ഹേതവീ+ഘ+പേഹി വാ"തി യോലോപോ വാ. കഞ്ഞാ കഞ്ഞായോ. "ഘ+ബ്രഹ്മാദിതേ"തി ഗസ്സ ഏ വാ, കഞ്ഞേ കഞ്ഞാ, യോമ്ഹി കഞ്ഞാ കഞ്ഞായോ. "ഘോ സ്സം+സ്സാ യം+തിംസൂ"തി അംമ്ഹി രസ്സോ. കഞ്ഞം, കഞ്ഞാ കഞ്ഞായോ.

൪൫. ഘ+പതേ+കസ്മിം നാദീനം യ+യാ

ഘപതോ സ്മിംവിഭത്തിപരിയന്താനം ഏകത്തേ നാദീനം യ+യാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. കഞ്ഞായ, കഞ്ഞാഭി കഞ്ഞാഹി. കഞ്ഞായ, കഞ്ഞാനം.

൧൦൩. യം

ഘപതോ സ്മിനോ യം വാ ഹോതി. കഞ്ഞായം കഞ്ഞായ. "ഘ+പതേ+കസ്മിം നാദീനം യ+യാ" "യം"തി ച ഇമേസം അപവാദാദീനം വിസയേ മ്ഹിസ്സ ഉസ്സഗ്ഗത്താ പവത്തി നത്ഥീതി സ്മിനോ ബഹുലാധികാരാ

“സ്മാ+ഹി+സ്മിന്ന” മിച്ചാദിനാ മ്ഹികതേ “ദസസഹസ്സിമ്ഹി ധാതുമ്ഹീ”തി സിജ്ഝതി. കഞ്ഞാസു. ഏവം -

സദ്ധാ മേധാ പഞ്ഞാ വിജ്ജാ, ചിന്താ മന്താ തണ്ഹാ വീണാ;
ഇച്ഛാ മുച്ഛാ ഏജാ മായാ, മേത്താ മത്താ സിക്ഖാ ഭിക്ഖാ.

ജങ്ഘാ ഗീവാ ജിവ്ഹാ വാചാ, ഛായാ ആസാ ഗങ്ഗാ നാവാ;
ഗാഥാ സേനാ ലേഖാ സാലാ, മാലാ വേലാ പൂജാ ഖിഡ്ഡാ.

പിപാസാ വേദനാ സഞ്ഞാ, ചേതനാ തസിനാ പജാ;
ദേവതാ വട്ടകാ ഗോധാ, ബലാകാ പരിസാ സഭാ.

ഊകാ സേഫാലികാ ലങ്കാ, സലാകാ വാലുകാ സിഖാ;
വിസാഖാ വിസിഖാ സാഖാ, വാചാ വഞ്ഝാ ജടാ ഘടാ.

ജേട്ഠാ സോണ്ഡാ വിതണ്ഡാ ച, കരുണാ വനിതാ ലതാ;
കഥാ നിദ്ദാ സുധാ രാധാ, വാസനാ സിംസപാ പപാ.

പഭാ സീമാ ഖമാ ഛായാ, ഖത്തിയാ സക്ഖരാ സുരാ;
ദോലാ തുലാ സിലാ ലിലാ, ലാലേ+ലാ മേഖലാ കലാ.

വളവാ+ലമ്ബുസാ മൂസാ, മഞ്ജുസാ സുലസാ ദിസാ;
നാസാ ജുണ്ഹാ ഗുഹാ ഈഹാ, ലസികാ വസുധാദയോ.

“ന+മ്മാദീഹീ”തി അമ്മാ+അന്നാ+അമ്ബാഹി ഗസ്സ ഏകാരാ+ഭാവേ -

ൗ൨. രസ്സോ വാ

അമ്മാദീനം ഗേ രസ്സോ വാ ഹോതി. അമ്മ അമ്മാ ഇച്ചാദി. സേസം കഞ്ഞാവ. ഏവം അന്നാ അമ്ബാ. സഭാപരിസാഹി സ്മിനോ “തിം സഭാപരിസായാ”തി തിം വാ ഹോതി. “ഘോസ്സ” മാദിനാ രസ്സേ സഭതിം സഭായം സഭായ. പരിസതിം പരിസായം പരിസായ.

ആകാരന്തം.

മതി, യോമ്ഹി -

൧,൦. പി+ത്ഥിയം

ഇത്ഥിയം വത്തമാനസ്സ നാമസ്സ+ന്തേ വത്തമാനാ ഇവണ്ണു+വണ്ണാ പസഞ്ഞാ ഹോന്തി.

൧൧. യേ പസ്സി+വണ്ണസ്സ

പസഞ്ഞസ്സ ഇവണ്ണസ്സ ലോപോ ഹോതി വാ യകാരേ. “പരോ ക്വചീ”തി അനുവത്തിതക്വചിഗ്ഗഹണാ യേ പരേ ച-കാര+പുബ്ബരൂപാ- നി ന ഹോന്തി. മത്യോ. അഞ്ഞത്ര “ജന്ത്വാ”ദിനാ യോലോപോ, ദീഘോ, മതീ മതിയോ. ഭോ മതി മതീ, മത്യോ മതീ മതിയോ. മതിം, മത്യോ മതീ മതിയോ. മതിയാ, മതീഹി

മതീഭി. മത്യാ മതിയാ, മതീനം. സ്മിനോ യം, മത്യം മതിയം മത്യാ മതിയാ, മതീസു. ഏവം -

പത്തി യുത്തി വുത്തി കിത്തി, മുത്തി തിത്തി ഖന്തി കന്തി;
സന്തി തന്തി സിദ്ധി സുദ്ധി, ഇദ്ധി വുദ്ധി ബുദ്ധി ബോധി.

ഭൂമി ജാതി പീതി സുതി, നന്ദി സന്ധി സോണി കോടി;
ദിട്ഠി വുട്ഠി തുട്ഠി യട്ഠി, പാളി ആളി നാളി കേളി.

സതി മുതി ഗതി ചുതി, ധിതി യുവതി വികതി;
രതി രുചി രസ്മി അസനി, വസനി ഓസധി അങ്ഗുലി;
ധൂലി ദുദ്രഭി ദോണി, അടവി ഛവി ഇച്ചാദി.

൭൭. രത്യാദീഹി ടോ സ്മിനോ

രത്യാദീഹി സ്മിനോ ടോ വാ ഹോതി. രത്തോ രത്യം രത്തിയം രത്യാ രത്തിയാ, രത്തീസു. സേസം മതിസമം.

ഇകാരന്തം.

ദാസീ, സിലോപോ. "ഏകവചനേ"ച്ചാദിനാ രസ്സോ. "യേ പസ്സി+വണ്ണസ്സാ"തി ഈലോപോ, ദാസ്യോ. "ജന്ത്വാ" ദിനാ യോലോപോ. ദാസീ ദാസിയോ. "ഗേ വാ"തി രസ്സോ. ഭോ ദാസി ദാസീ, ദാസ്യോ ദാസീ ദാസിയോ.

൭൮. യം പിതോ

പസഞ്ഞീതോ അംവചനസ്സ യം വാ ഹോതി. ദാസ്യം ദാസിയം ദാസിം, ദാസ്യോ ദാസീ ദാസിയോ. "ഘപതേകാ"ദിനാ യാ. ദാസ്യാ ദാസിയാ , ദാസീഹി ദാസീഭി. ദാസ്യാ ദാസിയാ, ദാസീനം. ദാസ്യം ദാസിയം ദാസ്യാ ദാസിയാ, ദാസീസു. ഏവം -

മഹീ വേതരണീ വാപീ, പാടലീ കദലീ ഘടീ;
നാരീ കുമാരീ തരുണീ, വാരുണീ ബ്രാഹ്മണീ സഖീ.

ഗന്ധബ്ബീ കിന്നരീ നാഗീ, ദേവീ യക്ഖീ അജീ മിഗീ;
വാനരീ സൂകരീ സീഹീ, ഹംസീ കാകീ ച കുക്കുടീ.

ഇച്ചാദയോ.

ഏത്ഥ ച ഈകാരലോപേ ഞകാരപുബ്ബരൂപോ, വേതരഞ്ഞോ വേതരണിയോ. വേതരഞ്ഞം വേതരണിയം വേതരണിം, വേതരഞ്ഞോ വേതരണിയോ ഇച്ചാദി. യോസു -

൧൭൯. നജ്ജാ ധയാസ്വാമ

യോസു നദീസദ്ദസ്സ ആമ വാ ഹോതി. സുഞ+നക+ആമ ഇത്യാദി ഞകാര+കകാര+മകാരാ ആഗമലിങ്ഗാ. സ ച "മാനുബന്ധോ സരാന+മന്താ പരോ"തി മാനുബന്ധത്താ സരാന+മന്താ പരോ ഹോതീതി ഈകാരാ പരോ.

“യവാ സരേ”തി യേ ദസ്സ ജോ, യസ്സ ച പുബ്ബരൂപം, നജ്ജായോ. വാ പ-ലോപ+യോലോപേസു നജ്ജോ നദീ നദിയോ ഇച്ചാദി.

ഈകാരന്തം.

യാഗു, യാഗൂ യാഗുയോ. ഭോ യാഗു, യാഗൂ യാഗുയോ. യാഗും, യാഗൂ യാഗുയോ. യാഗുയാ, യാഗൂഹി യാഗൂഭി. യാഗുയാ, യാഗൂനം. യാഗുയം യാഗുയാ, യാഗൂസു. ഏവം ധാതു+ധേനു+കാസു+ദദ്ദു+കണ്ഡു+കച്ഛു+രജ്ജു+കരേണു+സസ്സു+പിയങ്ഗു ആദയോ.

ഏത്ഥ ധാതുസദ്ദോ “മനോധാതുനാ”തി അഭിധമ്മാവതാരേ വുത്തത്താ പുല്ലിങ്ഗേപി ദിസ്സതി, തം സക്കടമതേന വുത്തന്തി കേചി.

മാതാ, മാതരോ. ഭോ മാത മാതാ, മാതരോ. മാതരം, മാതരേ മാതരോ. മാതരാ, നാസ്സ യാദേസേ “യേ പസ്സാ”തി യോഗവിഭാഗാ പലോപോ, അനുഞ്ഞാതോ അഹം മത്യാ, അഞ്ഞത്ര മാതുയാ, മാതരേഹി മാതരേഭി മാതൂഹി മാതൂഭി. സലോപേ മാതു, പസഞ്ഞത്താ ‘നോ’ ന ഹോതി, മത്യാ മാതുയാ, മാതരാനം മാതാനം മാതൂനം. ഛട്ഠിവിസയേ “മാതുസ്സ സരതീ”തിപി ദിസ്സതി. മാതരി, മാതരേസു മാതൂസു. വിസേസാ+ഞ്ഞത്ര പിതുസമം. ഏവം ധീതു+ദുഹിതുസദ്ദാ.

ഉകാരന്തം.

രസ്സനിസേധേ സിലോപേ ച കതേ ജമ്ബൂ. “ജന്ത്വാ”ദിനാ യോലോപേ, ജമ്ബൂ ജമ്ബുയോ. “ഗേ വാ”തി രസ്സേ ഭോ ജമ്ബു, ജമ്ബൂ ജമ്ബുയോ. ജമ്ബും, ജമ്ബൂ ജമ്ബുയോ. ജമ്ബുയാ, ജമ്ബൂഹി ജമ്ബൂഭി. ജമ്ബുയാ, ജമ്ബൂനം. ജമ്ബുയം ജമ്ബുയാ, ജമ്ബൂസു.

ഏവം വധൂ ച സരഭൂ, സരബൂ സുതനൂ ചമൂ;
വാമൂരൂ നാഗനാസുരൂ, സമാനാ ഖലു ജമ്ബുയാ.

ഊകാരന്തം.

ഗോ, ഗാവോ ഗവോ ഇച്ചാദി പുല്ലിങ്ഗസമം.

ഇത്ഥിലിങ്ഗം.

നപുംസക , സി -

൧൧൧. അം നപുംസകേ

അകാരന്തതോ നാമസ്മാ സിസ്സ അം ഹോതി നപുംസകേ. നപുംസകം.

൧൧൨. യോനം നി

അകാരന്തതോ യോനം നി ഹോതി നപുംസകേ. നീനം നിച്ചവിധാനേപി “നിനം വാ”തി പക്ഖേ ടാടേ ഹോന്തി, ദീഘേ നപുംസകാ നപുംസകാനി. ഭോ

നപുംസക നപുംസകാ, നപുംസകാ നപുംസകാനി. നപുംസകം, നപുംസകേ നപുംസകാനി. നപുംസകേന, ഇച്ചാദി സുഗതസദ്ദസമം. ഏവം -

പുഞ്ഞ+പാപ+ഫല+രൂപ+സാധനം,
സോത+ഘാന+സുഖ+ദുക്ഖ+കാരണം;
ദാന+സീല+ധന+ഝാന+ലോചനം,
മൂല+കൂല+ബല+ജാല+മങ്ഗലം.

നളിന+ലിങ്ഗ+മുഖ+ങ്ഗ+ജല+മ്ബുജം,
പുലിന+ധഞ്ഞ+ഹിരഞ്ഞ+ഫലാ+മതം;
പദുമ+പണ്ണ+സുസാന+വനാ+യുധം,
ഹദയ+ചീവര+വത്ഥ+കുലി+ന്ദ്രിയം.

നയന+വദന+യാനോ+ദന+സോപാന+പാനം,
ഭവന+ഭുവന+ലോഹാ+ലാത+തുണ്ഡ+ണ്ഡ+പീഠം,
കരണ+മരണ+ഞാണാ+രമ്മണാ+രഞ്ഞ+താണം,
തഗര+നഗര+തീര+ച്ഛത്ത+ഛിദ്ദോ+ദകാനി.ഇച്ചാദി;

ഏകച്ചം,

൧൩൯. ന നിസ്സ ടാ

ഏകച്ചാദീഹി പരസ്സ നിസ്സ ടാ ന ഹോതി, ഏകച്ചാനി. ഭോ ഏകച്ച, ഏകച്ചാ ഏകച്ചാനി. ഏകച്ചം, ഏകച്ചേ ഏകച്ചാനി. സേസം നപുംസകംവ.

ഏവം പഠമം, പഠമാനി ഇച്ചാദി. പദം, പദാ പദാനി ഇച്ചാദി നപുംസകസമം. നാസ്മിംസു ഭേദോ.

൧൪൦. നാസ്സ സാ

പദാദീഹി നാസ്സ സാ ഹോതി വാ. പദസാ പദേന.

൧൪൧. പദാദീഹി

പദാദീഹി സ്മിനോ സി ഹോതി വാ. പദസി പദേ പദമ്ഹി പദസ്മിം, പദേസു. ഏവം ബിലസദ്ദോ.

കമ്മസദ്ദതോ നാസ്സ ''നാസ്സേ+നോ''തി ഏനോ വാ, കമ്മേന, ''പുമകമ്മഥാമാ''ദിനാ ഉത്തേ കമ്മുനാ കമ്മനാ. ഇമിനാവ സസ്മാസു ഉത്തം, ഉസ്സ ലസഞ്ഞായം സ+സ്മാനം യഥായോഗം നോ+നാ നിച്ചം, വവത്ഥിതവിഭാസത്താ വാധികാരസ്സ. കമ്മുനോ കമ്മസ്സ. കമ്മുനാ കമ്മാ കമ്മമ്ഹാ കമ്മസ്മാ. ''കമ്മാദിതോ''തി സ്മിനോ വാ നിമ്ഹി കമ്മനി കമ്മേ കമ്മമ്ഹി കമ്മസ്മിം, സേസം നപുംസകസമം. ചമ്മ+വേസ്മ+ഭസ്മാദയോ കമ്മസമാ ഉത്തതോ+ഞ്ഞത്ര.

ഗച്ഛന്ത, സി. ''ന്തസ്സം''തി വാ അംമ്ഹി സിലോപോ ഗച്ഛം. അഞ്ഞത്ര സിസ്സ ദം, ഗച്ഛന്തം, ഗച്ഛന്താ ഗച്ഛന്താനി. ഭോ ഗച്ഛ ഗച്ഛാ ഗച്ഛം, ഗച്ഛന്താ ഗച്ഛന്താനി.

ഗച്ഛം ഗച്ഛന്തം, ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്താനി. ഗച്ഛതാ ഗച്ഛന്തേനേ+ച്ചാദി പുല്ലിങ്ഗസമം. ഏവം യജന്ത+വജന്താദയോ.

അകാരന്തം.

അട്ഠി , സിലോപോ.

൧൭൨. ഝലാ വാ

ഝലതോ യോനം നി ഹോതി വാ നപുംസകേ. അട്ഠീനി. "ലോപോ"തി യോലോപേ ദീഘോ, അട്ഠീ. ഭോ അട്ഠി അട്ഠീ, അട്ഠീനി അട്ഠീ. അട്ഠിം, അട്ഠീനി അട്ഠീ. അട്ഠിനാ ഇച്ചാദി മുനിസദ്ദസമം. ഏവം പച്ഛി+അക്ഖി+ദധി+സത്ഥി+വാരി+അച്ചിആദയോ.

ഇകാരന്തം.

ദണ്ഡി, നപുംസകത്താ "ഏകവചനേ"ച്ചാദിനാ രസ്സേ സിലോപോ. ദണ്ഡീനി ദണ്ഡീ. "ഗേ വാ"തി രസ്സേ ഭോ ദണ്ഡി ദണ്ഡീ, ദണ്ഡീനി ദണ്ഡീ. "നം ഝീതോ"തി നം. ദണ്ഡിനം ദണ്ഡിം, ദണ്ഡീനി ദണ്ഡീ. സേസം പുല്ലിങ്ഗേ ദണ്ഡീസമം. ഏവം സുഖകാരീ+സീഘയായീആദയോ.

ഈകാരന്തം.

ചക്ഖു, ചക്ഖൂനി ചക്ഖൂ. സേസം അട്ഠിസമം. ഏവം ആയു+വസു+ധനു+ദാരു+തിപു+മധു+സിങ്ഗു+ഹിങ്ഗു+വത്ഥു+ജതു+അമ്ബു+അസ്സുആദീനി. ആയുസദ്ദതോ നാസ്സ കോധാദിത്താ സാവ വിസേസോ.

ഉകാരന്തം.

ഗോത്രഭു, രസ്സേ സിലോപോ. ഗോത്രഭൂനി ഗോത്രഭൂ. ഭോ ഗോത്രഭു ഗോത്രഭൂ, ഗോത്രഭൂനി ഗോത്രഭൂ. ഗോത്രഭും, ഗോത്രഭൂനി ഗോത്രഭൂ ഇച്ചാദി പുല്ലിങ്ഗേ വേസ്സഭൂസമം. ഏവം സയമ്ഭൂ+അഭിഭൂ+ധമ്മഞ്ഞൂ ആദയോ.

ഊകാരന്തം.

വിസദാ+വിസദാകാര-വോഹാരോ+ഭയമുത്തകോ ;
പുമാദിജാനനേ ഹേതു-ഭാവതോ ലിങ്ഗ+മീരിതോ.

ഥന+കേസാവതീ നാരീ, മസ്സുവാ പുരിസോ സിയാ;
ഉഭിന്ന+മന്തരം ഏതം, ഇതരോ+ഭയമുത്തകോ.

ഏസേ+സാ ഏത+മീതി ച,
പസിദ്ധിഅത്ഥേസു യേസു ലോകസ്സ;
ഥീ+പുമ+നപുംസകാനീ+തി,
വുച്ചന്തേ താനി നാമാനി.

നപുംസകലിങ്ഗം.

അഥ സബ്ബാദീനം രൂപനയോ നിദ്ദിസിയതേ,

സബ്ബ കതര കതമ ഉഭയ ഇതര അഞ്ഞ അഞ്ഞതര അഞ്ഞതമ, പുബ്ബ+പരാ+പര+ദക്ഖിണു+ത്തരാ+ധരാനി വവത്ഥായ+മസഞ്ഞായം. "ഊനപൂരത്ഥ+മധികപദോദാഹരണ+മജ്ഝാഹാരോ"തി ഞായാ സബ്ബാദീസു പഠീയന്തേതി യോജേതബ്ബം. യ ത്യ ത ഏത ഇമ അമു കിം ഏക തുമ്ഹ അമ്ഹ ഇച്ചേതേ സബ്ബാദയോ. കച്ചായനേ അദസ്സിതസ്സാപി ത്യസദ്ദസ്സ -

> ഖിഡ്ഡാ പണിഹിതാ ത്യാസു, രതി ത്യാസു പതിട്ഠിതാ;
> ബീജാനി ത്യാസു രുഹന്തി, യദിദം സത്താ പജായരേതി -

പാളിയം ദിസ്സമാനത്താ ഇധ സങ്ഗഹോ.

തത്ഥ സബ്ബസദ്ദോ നിരവസേസത്ഥോ. കതര+കതമസദ്ദാ പുച്ഛനത്ഥാ. ഉഭയസദ്ദോ ദ്വിഅവയവസമുദായവചനോ. ഇതരസദ്ദോ വുത്തപടിയോഗീവചനോ. അഞ്ഞസദ്ദോ അധികതാപരവചനോ. അഞ്ഞ-തര+അഞ്ഞതമസദ്ദാ അനിയമത്ഥാ. പുബ്ബാദയോ ദിസാദിവവത്ഥാവചനാ. യസദ്ദോ അനിയമത്ഥോ. ത്യ+തസദ്ദാ പരമ്മുഖവചനാ. ഏത+ഇമ+അമു+കിം ഇച്ചേതേ സമീപ+അച്ചന്തസമീപ+ദൂര+പുച്ഛനത്ഥവചനാ. ഏകസദ്ദോ സംഖ്യാദിവചനോ. തുമ്ഹ+അമ്ഹസദ്ദാ പര+അത്ത നിദ്ദേസവചനാ.

സബ്ബോ, സിസ്സ ഓ,

൧൬൮. യോന+മേട

അകാരന്തേഹി സബ്ബാദീഹി യോനം ഏട ഹോതി നിച്ചം. സബ്ബേ. ഭോ സബ്ബ സബ്ബാ, സബ്ബേ. സബ്ബം, സബ്ബേ. സബ്ബേന, സബ്ബേഹി സബ്ബേഭി. ഏവം കരണേ. സബ്ബസ്സ.

൯൯. സബ്ബാദീനം നംമ്ഹി ച

അകാരന്താനം സബ്ബാദീനം ഏ ഹോതി നംമ്ഹി സു+ഹിസു ച. ഏത്ഥ ആദിസദ്ദോ അവയവേ, വുത്തഞ്ഹി -

> മരിയാദായം പകാരേ ച, സമീപേ+വയവേ തഥാ;
> ചതൂസ്വ+ത്ഥേസു മേധാവീ, ആദിസദ്ദം പകാസയേതി.

൧൦൦. സം+സാനം

സബ്ബാദിതോ നംവചനസ്സ സം+സാനം ഹോന്തി. സബ്ബേസം സബ്ബേസാനം. സബ്ബാ സബ്ബമ്ഹാ സബ്ബസ്മാ. സബ്ബേ സബ്ബമ്ഹി സബ്ബസ്മിം, സബ്ബേസു.

ഇത്ഥിയം "ഇത്ഥിയ+മത്വാ"തി ആപച്ചയേ തസ്സ ഘസഞ്ഞാ. സേസം കഞ്ഞാവ. സബ്ബാ, സബ്ബാ സബ്ബായോ. ഭോ സബ്ബേ, സബ്ബാ സബ്ബായോ. "ഘോ സ്സം+സ്സാ+സ്സായം+തിം സൂ"-തി രസ്സേ സബ്ബം, സബ്ബാ സബ്ബായോ. സബ്ബായ, സബ്ബാഹി സബ്ബാഭി.

൧൦൧. ഘപാ സസ്സ സ്സാ വാ

സബ്ബാദീനം ഘപതോ സസ്സ സ്സാ വാ ഹോതി. അമുസ്സാതി രൂപസ്സ "സ്സാ വാ തേ+തി+മാ+മൂഹീ"തി സ്സാദേസേന സിദ്ധത്താ വാഗ്ഗഹണ+മുത്തരത്ഥം. രസ്സേ സബ്ബസ്സാ സബ്ബായ, സബ്ബാസം സബ്ബാസാനം. പഞ്ചമിയം സബ്ബായ.

൧൦൨. സ്മിനോ സ്സം

സബ്ബാദീനം ഘപതോ സ്മിനോ സ്സം വാ ഹോതി. സബ്ബസ്സം സബ്ബായം സബ്ബായ, സബ്ബാസു.

നപുംസകേ സബ്ബം. "യോനം നീ"തി നപുംസകേ യോസ്സ നിമ്ഹി -

൧൩൭. സബ്ബാദീഹി

സബ്ബാദീഹി പരസ്സ നിസ്സ ടാ ന ഹോതി. ദീഘേ സബ്ബാനി. ഭോ സബ്ബ സബ്ബാ, സബ്ബാനി. സബ്ബം, സബ്ബേ സബ്ബാനി. നാദീസു പുമേവ. കതരകതമഉഭയാ തീസു ലിങ്ഗേസു സബ്ബസമാ. ഏവം ഇതരഅഞ്ഞസദ്ദാ. സ്സാ+സ്സംസു വിസേസോ.

൭൨. സ്സം+സ്സാ+സ്സായേസ്വി-തരേ+ക+ഞ്ഞേ+തി+മാന+മി

സ്സമാദീസു ഇതര+ഏക+അഞ്ഞ+ഏത+ഇമ ഇച്ചേതേസം ഇ ഹോതി നിച്ചം. ഇതരിസ്സാ ഇതരായ, അഞ്ഞിസ്സാ അഞ്ഞായ, അഞ്ഞാസം അഞ്ഞാസാനം. അഞ്ഞിസ്സം അഞ്ഞായം അഞ്ഞായ. അഞ്ഞതര+ഞ്ഞതമാ ലിങ്ഗത്തയേ സബ്ബസമാ.

പുബ്ബോ,

൧൪൩. പുബ്ബാദീഹി ഛഹി

ഏതേഹി ഛഹി സവിസയേ ഏട വാ ഹോതീതി യോസ്സ ഏട, പുബ്ബേ പുബ്ബാ. ഭോ പുബ്ബ പുബ്ബാ, പുബ്ബേ പുബ്ബാ. പുബ്ബം, പുബ്ബേ. പുബ്ബേന. സേസം സബ്ബലിങ്ഗേ സബ്ബസമം. ഏവം പരാദയോ പഞ്ച.

൧൩൯. നാ+ഞ്ഞഞ്ച നാമ+പ്പധാനാ

തംനാമഭൂതേഹി അപ്പധാനേഹി ച സബ്ബാദീഹി സബ്ബാദികാരിയം ന ഹോതി. തേ സബ്ബാ, സബ്ബനാമാ തേതി അത്ഥോ. തേ പിയസബ്ബാ, തേ അതിസബ്ബാ. നാമഭൂതേ ച അഞ്ഞപദത്ഥാദോ അപ്പധാനവിസയേ ച സബ്ബാദികാരിയനിസേധേന "പരമസബ്ബേ തിട്ഠന്തീ" ത്യാദിതോ പധാനപദന്തതോ ഏടആദയോ ഹോന്തി, വിസേസനസമാസസ്സ ഉത്തരപദത്ഥപധാനത്താ.

൧൪൦. തതിയത്ഥയോഗേ

തതിയത്ഥേന യോഗേ ച സബ്ബാദികാരിയം ന ഹോതി. മാസേന പുബ്ബാ മാസപുബ്ബാ ഇച്ചാദി.

൧൪൧. ചത്ഥസമാസേ

ചതുത്ഥസമാസവിസയേ സബ്ബാദികാരിയം ന ഹോതി. ദക്ഖിണുത്തരപുബ്ബാനന്തിആദി.

൧൮൨. വേ+ട

ഇതി ചതുത്ഥസമാസേ സബ്ബാദികാരിയം ന ഹോതി, നിച്ചേന ഏ്വടആദേസപ്പസങ്ഗേ അയം സമ്പത്തവിഭാസാ. പുബ്ബുത്തരേ പുബ്ബുത്തരാ. സേസം സുഗതസമം.

യോ, യേ. യാ, യായോ. യം, യാനി ഇച്ചാദി സബ്ബസമം. യാദീന+മാലപനേ രൂപം ന സമ്ഭവതി.

ത്യ സി -

൧൮൩. ത്യ+തേ+താനം തസ്സ സോ

ത്യ+തേ+താന+മനപുംസകാനം തസ്സ സോ ഹോതി സിമ്ഹി. സ്യോ, ത്യേ. സ്യാ, ത്യാ, ത്യായോ. ത്യം, ത്യാനി ഇച്ചാദി സബ്ബസമം.

സോ,

൧൮൪. തതസ്സ നോ സബ്ബാസു

തസദ്ദസ്സ തസ്സ നോ വാ ഹോതി സബ്ബാസു വിഭത്തീസു. "ത്യ+തേ+താനം തസ്സാ"തി ച ഏത്ഥ ത്യാദീനം തകാരഗ്ഗഹണം സ്യാ സാ ഏസാ നായോതി ഇത്ഥിയം സബ്ബസമാ ഹോതീതി. നേ തേ. നം തം, നേ തേ. നേന തേനേ, നേഹി നേഭി തേഹി തേഭി.

൧൮൫. ട സസ്മാസ്മിംസ്സായസ്സംസ്സാസംമ്ഹാമ്ഹിസ്വി+മസ്സ ച

"ട സ+സ്മാ+സ്മിം+നംസ്മി+മസ്സ ചാ"തി വുത്തേപി തേസം വിഭത്തീനം ആദേസേസു സ്സായാദീസു പരേസു "തദാദേസാ തദിവ ഭവന്തീ"തി ഞായാ ടാദേസേ സിദ്ധേപി യാദിആദേസന്തരേ പരേ നിവത്തനത്ഥം സ്സാദീനം ഗഹണം.

സാദീസ്വി+മസ്സ തസദ്ദതകാരസ്സ ച ടോ വാ ഹോതി. പുബ്ബസ്സരലോപോ. ഏവ+മുപരിപി. അസ്സ നസ്സ തസ്സ, നേസം നേസാനം തേസം തേസാനം. അമ്ഹാ അസ്മാ നമ്ഹാ നസ്മാ തമ്ഹാ തസ്മാ. അമ്ഹി അസ്മിം നമ്ഹി നസ്മിം തമ്ഹി തസ്മിം, നേസു തേസു.

ഇത്ഥിയം സാ, നാ നായോ താ തായോ. നം തം, നാ നായോ താ തായോ. നാമ്ഹി -

൧൮൬. സ്സാ വാ തേ+തി+മാ+മൂഹി

ഝപസഞ്ഞേഹി ത+ഏത+ഇമ+അമൂഹി ഏകത്തേ നാദീനം സ്സാ വാ ഹോതി. അന്തസ്സരാനം ഝപവോഹാരേന തംസഹചരിതാപി സദ്ദാ "കുന്തേ പവേസയാ"തി ഞായാ ഗയ്ഹന്തീതി "ഝപസഞ്ഞേഹി ത+ഏത+ഇമ+അമൂഹീ"തി വുത്തം. വാടാദേസേ അസ്സാ നസ്സാ നായ.

൭൯. തായ വാ

സ്സംസ്സാസ്സാ യേസു തസ്സ വാ ഇ ഹോതി. തിസ്സാ തസ്സാ തായ, നാഹി നാഭി താഹി താഭി. സസ്സ വാ സ്സാമ്ഹി അസ്സാ നസ്സാ തിസ്സാ തസ്സാ.

൭൮. തേ+തി+മാതോ സസ്സ സ്സായ

താ+ഏതാ+ഇമാതോ സസ്സ സ്സായോ ഹോതി വാ. അസ്സായ നസ്സായ തിസ്സായ തസ്സായ, ''ഘപതേ''ച്ചാദിനാ യാദേസേ നായ തായ. നംവചനസ്സ സ+മാദേസേ തകാരസ്സ ച വാ ടാദേസേ ആസം നാസം നാസാനം താസം താസാനം. സത്തമിയം അസ്സം അസ്സാ നസ്സം നസ്സാ നായം നായ തിസ്സം തിസ്സാ തസ്സം തസ്സാ തായം തായ, നാസു താസു.

നപുംസകേ നം തം, നാനി താനി. നം തം, നേ നാനി തേ താനി. സേസം പുമേവ.

''യംതംസദ്ദാ നിച്ചസമ്ബന്ധാ''തി ഞായാ യംസദ്ദേന അനിയമിതത്ഥം തംസദ്ദോ നിയമേതി.

പസിദ്ധേ അനുഭൂതത്ഥേ, പക്കന്തവിസയേ തഥാ;
യംസദ്ദ+മനപേക്ഖേവ, തംസദ്ദോ യുജ്ജതേ സദാതി -

വുത്തത്താ ഏത്ഥേവ തംസദ്ദോ യംസദ്ദം നാപേക്ഖതി. യഥാക്കമം തത്രി+ദ+മുദാഹരണം -

(.) ''നമോ തസ്സാ''തി ച, (.) ''അഗ്ഗിമ്പ+ക്ഖിനാ...പേ॰... ഞാതകാരീ ഹി സോ ജിനോ''തി ച, (..) പുരിമഗാഥായ വുത്തമുനിസദ്ദ+മപേക്ഖിത്വാ ''സവാസനേ കിലേസേ സോ''തി ച.

ഏസോ, ഏതേ. ഏസാ, ഏതാ ഏതായോ, ഏതം, ഏതാനി ഇച്ചാദി ട+നാദേസാഭാവോവ വിസേസോ.

ഇമ സി,

൧൨൭. സിമ്ഹ+നപുംസകസ്സാ+യം

ഇമസദ്ദസ്സ അനപുംസകസ്സ അയം ഹോതി സിമ്ഹി. അയം, ഇമേ. ഇമം, ഇമേ.

൧൨൮. നാമ്ഹ+നി+മി

ഇമസദ്ദസ്സ അനിത്ഥിയം നാമ്ഹി അന+ഇമിഇച്ചാദേസാ ഹോന്തി. ''അതേ+നാ''തി ഏനേ അനേന ഇമിനാ. ഹിമ്ഹി -

൧൨൯. ഇമസ്സാ+നിത്ഥിയം ടേ

ഇമസ്സാ+നിത്ഥിയം ടേ ഹോതി വാ സു+നം+ഹിസു. ''നാമഗ്ഗഹണേ ലിങ്ഗവിസിട്ഠസ്സാപി ഗഹണം''തി ഞായാ 'അനിത്ഥിയം'തി

ഇത്ഥിലിങ്ഗനിസേധാ ഇമസ്സാതി നാമഗ്ഗഹണവിസയേ ലിങ്ഗവിസേസിതസ്സ ഇമസദ്ദസ്സാപി ഗഹണം. തസ്സ ഫലം "തതസ്സ നോ സബ്ബാസു" ത്യാദോ ലിങ്ഗത്തയേ കാരിയസിദ്ധി. ഏഹി ഏഭി ഇമേഹി ഇമേഭി. "s സസ്മാസ്മി"മിച്ചാദിനാ സബ്ബസ്സി+മസ്സ വാ ടാദേസേ അസ്സ ഇമസ്സ, വാ ടേ ഏസം ഏസാനം ഇമേസം ഇമേസാനം. അമ്ഹാ അസ്മാ ഇമമ്ഹാ ഇമസ്മാ. അമ്ഹി അസ്മിം ഇമമ്ഹി ഇമസ്മിം, ഏസു ഇമേസു.

ഇത്ഥിയം അയം, ഇമാ ഇമായോ. ഇമം, ഇമാ ഇമായോ. നാ "സ്സാ വാ തേ+തി+മാ+മൂഹീ"തി സ്സാ വാ, വാ ടാദേസേ "സ്സ" മിച്ചാദിനാ ഇആദേസേ ച കതേ അസ്സാ ഇമിസ്സാ ഇമായ, ഇമാഹി ഇമാഭി. അസ്സാ ഇമിസ്സാ അസ്സായ ഇമിസ്സായ ഇമായ. നംവചനസ്സ സ+മാദേസേ ഇമസ്സ ച വാ ടാദേസേ അസ്സ "സുനംഹി സൂ"തി ദീഘേ ച കതേ ആസം, അഞ്ഞത്ര ഇമാസം ഇമാസാനം. സത്തമിയം അസ്സം ഇമിസ്സം അസ്സാ ഇമിസ്സാ ഇമായം ഇമായ, ഇമാസു.

നപുംസകേ -

൨൦൧. ഇമസ്സി+ദം വാ

അംസിസു സഹ തേഹി ഇമസ്സി+ദം ഹോതി വാ നപുംസകേ. ഇദം ഇമം, ഇമേ ഇമാനി. ഇദം ഇമം, ഇമേ ഇമാനി. അനേന ഇമിനാ ഇച്ചാദി പുല്ലിങ്ഗസമം.

൨൦൨. ഇമേ+താന+മേനാ+ന്വാദേസേ ദുതിയായം

ഇമഏതസദ്ദാനം കഥിതാനുകഥനവിസയേ ദുതിയായ+മേനാദേസോ ഹോതി. ഇമം ഭിക്ഖും വിനയ+മജ്ഝാപയ, അഥോ ഏനം ധമ്മ+മജ്ഝാപയ. ഇമേ ഭിക്ഖൂ വിനയ+മജ്ഝാപയ, അഥോ ഏനേ ധമ്മ+മജ്ഝാപയ. ഏവ+മേതസ്സ ച യോജനീയം.

അമു സി,

൨൦൩. മസ്സാ+മുസ്സ

അനപുംസകസ്സാ+മുസ്സ മകാരസ്സ സോ ഹോതി സിമ്ഹി. അസു, യോ -

൨൦൪. ലോപോ+മുസ്മാ

നിയമസുത്ത+മിദം, അമുസദ്ദതോ യോനം ലോപോ ഹോതി നിച്ചം പുല്ലിങ്ഗേ. ദീഘേ അമൂ. ഝലതോ യോനം "ലോപോ"തി ലോപേ സിദ്ധേപി വോ+പവാദോ+യ+മാരമ്ഭോ.

> ആരമ്ഭോ വചനമ്പത്തി, ലക്ഖണം യോഗലക്ഖണം;
> വാക്യം സത്ഥഞ്ച ഇച്ചാദി, സുത്താന+മഭിധായകാ.

അമും, അമൂ. അമുനാ, അമൂഹി അമൂഭി.

൨൦൫. ന നോ സസ്സ

അമുസ്മാ സസ്സ നോ ന ഹോതി. അമുസ്സ, അമൂസം അമൂസാനം. ‘‘നാസ്മാസ്സാ’’തി ലതോ സ്മാസ്സ നാ, അമുനാ അമുമ്ഹാ അമുസ്മാ. അമുമ്ഹി അമുസ്മിം, അമൂസു.

ഇത്ഥിയം അസു, അമൂ അമുയോ. അമും, അമൂ അമുയോ. നാ, ‘‘സ്സാ വാ തേ+തി+മാ+മൂഹീ’’തി നാദ്യേകവചനാനം സ്സാ വാ, അമുസ്സാ അമുയാ, അമൂഹി അമൂഭി. അമുസ്സാ അമുയാ, അമൂസം അമൂസാനം. സത്തമിയം അമുസ്സം അമുസ്സാ അമുയം അമുയാ, അമൂസു.

നപുംസകേ -

൨൦൨. അമുസ്സാ+ദും

അംസിസു സഹ തേഹി അമുസ്സ അദും ഹോതി വാ നപുംസകേ. അദും, സിലോപോ, അമും. ‘‘ഝലാ വാ’’തി വാനിആദേസേ അമൂനി അമൂ. അദും അമും, അമൂനി അമൂ. അമുനാ ഇച്ചാദി പുല്ലിങ്ഗസമം.

‘‘സകത്ഥേ’’തി കപച്ചയേ -

൱൩൦. കേ വാ

അമു ഏവ അമുകോതി സകത്ഥേ കപച്ചയേ തദ്ധിതവുത്തിത്താ ‘‘ഏകത്ഥതായം’’തി സിലോപേ ച കതേ ‘‘നിമിത്താഭാവേ നേമിത്തികസ്സാഭാവോ’’തി ഞായാ നിമിത്തഭൂതസ്സ സിസ്സാ+ഭാവേ നേമിത്തികസ്സ ‘‘മസ്സാ+മുസ്സാ’’തി കത്തബ്ബസ്സ സകാരസ്സ നിവുത്തീതി ‘കേ വാ’തി വികപ്പേന മസ്സ സകാരത്ഥ+ മിദ+മാരദ്ധം . അമുസ്സ മസ്സ കേ സ ഹോതി വാ. അസുകോ അമുകാ, അസുകാ അമുകാ. അസുകം അമുകം ഇച്ചാദി.

കിം സി.

൱൪൮. കിസ്സ കോ സബ്ബാസു

സബ്ബാസു വിഭത്തീസു കിസ്സ കോ ഹോതി. സിസ്സോ, കോ, കേ. കം, കേ. കേന, കേഹി കേഭി.

൱൪൯. കി സസ്മിംസു വാ നിത്ഥിയം

അനിത്ഥിയം കിസ്സ കി വാ ഹോതി സസ്മിംസു. കിസ്സ കസ്സ, കേസം കേസാനം. കമ്ഹാ കസ്മാ. കിമ്ഹി കിസ്മിം കമ്ഹി കസ്മിം, കേസു.

ഇത്ഥിയം വിഭത്തീസു പരേസു കാദേസേ കതേ അകാരന്തത്താ മജ്ഝേ ആപച്ചയകരണ+മവിരുദ്ധന്തി ആ, കാ, കായോ. കം, കാ കായോ ഇച്ചാദി സബ്ബാവ.

നപുംസകേ -

൨൦൦. കി+മംസിസു സഹ നപുംസകേ

അംസിസു സഹ തേഹി കിം സദ്ദസ്സ കിംഹോതി നപുംസകേ. കാദേസസ്സ സാമഞ്ഞത്താ "വിസേസവിഹിതാ വിധയോ സാമഞ്ഞവിധയോ നിസേധേന്തീ"തി ഞായാ കിംആദേസേന കാദേസനിവുത്തി. കിം, കാനി. കിം, കേ കാനി. കേനേ+ച്ചാദി പുബ്ബേവ.

ഏകസദ്ദോ സംഖ്യാ+തുല്യ+ഞ്ഞ+സഹായവചനോ. യദാ സംഖ്യാവചനോ, തദാ ഏകവചനന്തോ, അത്ര ഏകസദ്ദോ സംഖ്യേയ്യവാപീ. അഞ്ഞത്ര തുല്യാദീസു ബഹുവചനന്തോപി. ഏകോ, ഏകേ. ഏകാ, ഏകാ ഏകായോ. ഏകം, ഏകാനി+ച്ചാദി സബ്ബസമം തിലിങ്ഗേ.

തുല്യേ ഏകോ വിലാസോ ദ്വിന്നം കുമാരാനം, ഏകേ വണ്ണസദ്ദാ ദ്വിന്നം കുമാരാനം. അഞ്ഞത്ഥേ ഏകോ ആചരിയോ ഏവ+മാഹ, ഏകേ ആചരിയാ ഏവ+മാഹംസു. അസഹായതേ ഏകോവ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ.

ഏകോ, ഏകേ. ഏകാ, ഏകാ ഏകായോ. ഏകം ഏകാനി+ച്ചാദി സബ്ബസമം തിലിങ്ഗേ. സ്സാ+സ്സംസു പന "സ്സ"മാദിനാ ഇ, ഏകിസ്സാ ഏകായ, ഏകിസ്സം ഏകായം ഏകായ.

ഇധ അത്തപരഗാരവവസേന ഏകസ്സാപി "അമ്ഹാകം രഞ്ഞോ"തിപി "ഏകേ ആചരിയാ"തിപി ബഹുവചനസ്സ ലോകേന ഇച്ഛിതത്താ ബഹുലവിധാനാ ബഹുവചനേനേവ സിജ്ഝതി.

തുമ്ഹ+അമ്ഹസദ്ദാ അലിങ്ഗാ, തഥാ ഉഭ+കതി+ദ്വിസദ്ദാ, പഞ്ചാദയോ അട്ഠാരസന്താ ച. തുമ്ഹ സി, അമ്ഹ സി.

൨൪൨. തുമ്ഹസ്സ തുവംത്വ+മമ്ഹി ച

അമ്ഹി സിമ്ഹി ച തുമ്ഹസ്സ സവിഭത്തിസ്സ തുവം+ത്വം ഹോന്തി. തുവം ത്വം.

൨൪൪. സിമ്ഹ+ഹം

സിമ്ഹി അമ്ഹസ്സ സവിഭത്തിസ്സ അഹം ഹോതി. അഹം, യേവസ്വേ+ട, തുമ്ഹേ.

൨,൨ംൻ. മയ+മസ്മാ+മ്ഹസ്സ

യോസ്വ+മ്ഹസ്സ സവിഭത്തിസ്സ മയ+മസ്മാ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. മയം അമ്ഹേ.

൨൨൭. അംമ്ഹി തം+മം+തവം+മമം

അംമ്ഹി തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം സവിഭത്തീനം തം+മം+തവം+മമം ഹോന്തി യഥാക്കമം. തം, മം, തവം, മമം.

൨൩൪. ദുതിയാ യോമ്ഹി വാ

തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം സവിഭത്തീനം പച്ചേകം ങം+ങാകം വാ ഹോന്തി യോമ്ഹി ദുതിയേ, തുമ്ഹം തുമ്ഹാകം തുമ്ഹേ, അമ്ഹം അമ്ഹാകം അമ്ഹേ.

൨൨൮. നാസ്മാസു തയാ+മയാ

നാസ്മാസു തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം സവിഭത്തീനം തയാ+മയാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. ''നാസ്മാസൂ''തി ബഹുവചനേസുപി വിഭത്തിക്കമ+മനപേക്ഖിത്വാ സദ്ദക്കമേന പച്ചേകം ദ്വേ ദ്വേ ഹോന്തി.

൨൩൯. തയാതയീനം ത്വ വാ തസ്സ

തുമ്ഹസ്സ തയാതയീനം തകാരസ്സ ത്വ ഹോതി വാ. ത്വയാ തയാ, മയാ. തുമ്ഹേഹി തുമ്ഹേഭി, അമ്ഹേഹി അമ്ഹേഭി.

൨൨൯. തവ+മമ+തുയ്ഹം+മയ്ഹം സേ

സേ തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം സവിഭത്തീനം ഏതേ ആദേസാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. തവ തുയ്ഹം, മമ മയ്ഹം.

൨൩൩. നംസേസ്വ+സ്മാകം+മമം.

നംസേസ്വ+മ്ഹസ്സ സവിഭത്തിസ്സ അസ്മാകം+മമം ഹോന്തി യഥാക്കമം. മമം.

൨൩൦. ങം+ങാകം നംമ്ഹി

നംമ്ഹി തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം സവിതത്തീനം ങം+ങാകം ഹോന്തി പച്ചേകം. തുമ്ഹം തുമ്ഹാകം അമ്ഹം അമ്ഹാകം അസ്മാകം. കച്ചായനേ ഏകവചനസ്സ അംവിധാനത്ഥം സുത്ത+മാരദ്ധം, ഏത്ഥ പന അത്തഗാരവവസേന അംമ്ഹി തുമ്ഹം അമ്ഹംഭി സിജ്ഝന്തി ബഹുലാധികാരാ.

൨൩൪. സ്മാമ്ഹി ത്വമ്ഹാ

സ്മാമ്ഹി തുമ്ഹസ്സ സവിതത്തിസ്സ ത്വമ്ഹാ ഹോതി വാ. ത്വമ്ഹാ ത്വയാ തയാ, മയാ.

൨൨൭. സ്മിമ്ഹി തുമ്ഹമ്ഹാനം തയി+മയി

സ്മിമ്ഹി തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനംസവിഭത്തീനം തയി+മയി ഹോതി യഥാക്കമം. ത്വയി തയി, മയി. തുമ്ഹേസു.

൨൦൩. സുമ്ഹാ+മ്ഹസ്സാ+സ്മാ

അമ്ഹസ്സ അസ്മാ ഹോതി വാ സുമ്ഹി. അസ്മാസു അമ്ഹേസു. സബ്ബാദയോ വുത്ത+മപേക്ഖന്താ വക്ഖമാനം വാതി ഇദ+മേസം ലക്ഖണം.

൨൩൨. അപാദാദോ പദതേ+കവാക്യേതി

അധികാരോ. ഏത്ഥ പാദോ നാമ ഗാഥായ ചതുത്ഥംസോ, തസ്മാ "തുമ്ഹേഹി പുഞ്ഞം പസുതം അനപ്പകം"തി ഏത്ഥ വോ ന ഹോതി. ഏത്ഥ പദന്തി വുത്ത സദ്ദോ സഭാവതോ -

ആകാസവായുപ്പഭവോ സരീരാ,
സമുച്ചരം വത്ത+മുപേതി നാദോ;
ഠാനന്തരേ സുപ്പടിഹഞ്ഞമാനോ,
വണ്ണത്ത+മാഗച്ഛതി സോ തു സദ്ദോതി -

വുത്തത്താ ഏകേകോ വണ്ണോ സദ്ദോ നാമ, തബ്ബണ്ണസമൂഹോ പദം, തപ്പദസമൂഹോ വാക്യഞ്ച. തഥാ ഹി -

വിതത്യന്തം പദം തസ്സ, ച യോ വാക്യന്തി മന്വയം;
ഉപചാരാ വണ്ണസദ്ദ-വാച്ചം തം ന പരിച്ചജേ.

തം പദഞ്ച -

പദം ചതുബ്ബിധം വുത്തം, നാമാ+ഖ്യാതോ+പസഗ്ഗജം;
നിപാതജഞ്ച തഞ്ഞൂ ഹി, അസ്സോ ഖലാ+ഭിധാവതീതി.

തം വാക്യഞ്ച -

ഏകാഖ്യാതോ പദച്ചയോ, സിയാ വാക്യം സകാരകോതി -

വുത്തം. തസ്മാ "വിഭത്യന്തം പദം, പദസമൂഹോ വാക്യ"ന്തി ച വുച്ചതി.

൨൩൩. യോനംഹിസ്വ+പഞ്ചമ്യാ വോ+നോ

അപഞ്ചമിയായോനംഹിസ്വ+പാദാദോ വത്തമാനാനം പദസ്മാ പരേസ+മേകവാക്യേ ഠിതാനം തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം സവിഭത്തീനം വോ+നോ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. ഗാമം വോ ഗച്ഛേയ്യാഥ, ഗാമം തുമ്ഹേ ഗച്ഛേയ്യാഥ. ഗാമം നോ ഗച്ഛേയ്യാമ, ഗാമം അമ്ഹേ ഗച്ഛേയ്യാമ. പഹായ വോ ഗമിസ്സാമി, മാ നോ വികന്തിംസു. ദീയതേ വോ, ദീയതേ തുമ്ഹം. ദീയതേ നോ, ദീയതേ അമ്ഹം. തുട്ഠോ+സ്മി വോ പകതിയാ, തുട്ഠോ+സ്മി തുമ്ഹം. സത്ഥാ നോ ഭഗവാ, ഏസോ അമ്ഹാകം സത്ഥാ. കതം വോ, കതം തുമ്ഹേഹി. കതം നോ, കതം അമ്ഹേഹി.

൨൩൪. തേ+മേ നാസേ

നാമ്ഹി സേ ച അപാദാദോ വത്തമാനാനം ദസ്മാ പരേസ+മേകവാക്യേ ഠിതാനം തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം സവിഭത്തീനം തേ+മേ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. കതം തേ, കതം തയാ. കതം മേ, കതം മയാ. ദീയതേ തേ, ദീയതേ തവ. ദീയതേ മേ, ദീയതേ മമ. ധനം തേ, ധനം തവ. ധനം മേ, ധനം മമ.

൨൩൫. ന ച+വാ+ഹാ+ഹേ+വയോഗേ

ചാദീഹി യോഗേ തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം വോ+നോ, തേ+മേ ന ഹോന്തി. ഗച്ഛാമ തുമ്ഹേ ച മയഞ്ച, പസ്സതി തുമ്ഹേ ച അമ്ഹേ ച, കതം തുമ്ഹേഹി ച അമ്ഹേഹി ച, ദീയതേ തുമ്ഹഞ്ച അമ്ഹഞ്ച, ധനം തുമ്ഹഞ്ച അമ്ഹഞ്ച, കതം തയാ ച മയാ ച, ദീയതേ തവ ച മമ ച, ധനം തവ ച മമ ച. ഏവം വാദിയോഗേപി.

൨൩൬. അന്വാദേസേ

കഥിതാനുകഥിതവിസയേ തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദാനം ആദേസാ നിച്ചം ഹോന്തി പുനബ്ബിധാനാ. ഗാമോ തുമ്ഹം പരിഗ്ഗഹോ, അഥോ ജനപദോ വോ പരിഗ്ഗഹോ. അന്വാദേസേ അഥോ അഥോതി വാരദ്വയാഭാവാ നിച്ചന്തി വുത്തം. അഥോസദ്ദോ കഥിതസ്സേവ പുന കഥനതോ അന്വാദേസജോതകോ.

൨൩൭. സപുബ്ബാ പഠമന്താ വാ

വിജ്ജമാനപുബ്ബസ്മാ പഠമന്താ പരേസം തുമ്ഹാമ്ഹാനം ആദേസാ വാ ഹോന്തി അന്വാദേസേ. ഗാമേ പടോ തുമ്ഹാകം അഥോ നഗരേ കമ്ബലോ വോ അഥോ നഗരേ കമ്ബലോ തുമ്ഹാകം, അഥോതി അനുകഥനവാരദ്വയത്താ വികപ്പോ സപുബ്ബാതി കിം, പടോ തുമ്ഹാകം, അഥോ കമ്ബലോ വോ. പഠമന്താതി കിം, പടോ നഗരേ തുമ്ഹാകം, അഥോ കമ്ബലോ ഗാമേ വോ.

൨൩൮. ദസ്സനത്ഥേ+നാലോചനേ

ദസ്സനത്ഥേ ആലോവചനവജ്ജിതേ പയുജ്ജമാനേ തുമ്ഹഅമ്ഹാന+മാദേസാ ന ഹോന്തി. ഗാമോ തുമ്ഹേ ഉദ്ദിസ്സ ആഗതോ, ഗാമോ അമ്ഹേ ഉദ്ദിസ്സ ആഗതോ. അനാലോചനേതി കിം, ഗാമോ വോ ആലോചേതി, ഗാമോ നോ ആലോചേതി.

൨൩൯. ആമന്തണം പുബ്ബ+മസന്തംവ

ആമന്തണം പുബ്ബ+വിജ്ജമാനം വിയ ഹോതി തുമ്ഹാമ്ഹാന+മാദേസവിസയേ. ദേവദത്ത തവ പരിഗ്ഗഹോ. ആമന്തണന്തി കിം, കമ്ബലോ തേ പരിഗ്ഗഹോ.

൨൪൦. ന സാമഞ്ഞവചന+മേകത്ഥേ

സമാനാധികരണേ പരതോ സാമഞ്ഞവചന+മാമന്തണം ഏകത്ഥേ അസന്തം വിയ ന ഹോതി മാണവക ജടിലക തേ പരിഗ്ഗഹോ. പരാമന്ഥണേ അസതിപി പുബ്ബ+മുപാദായ ആദേസോ.

൨൪൧. ബഹൂസു വാ

ബഹൂസു വത്തമാന+മാമന്തണം സാമഞ്ഞവചന+മേകത്ഥേ അസന്തം വിയ വാ ന ഹോതി. "സിദ്ധേ സത്യാരമ്ഭോ നീയമായ വാ വികപ്പായവാ"തി വുത്തത്താ വികപ്പത്ഥ+മിദം. ബ്രാഹ്മണാ ഗുണവന്തോ തുമ്ഹാകം പരിഗ്ഗഹോ, ബ്രാഹ്മണാ ഗുണവന്തോ വോ പരിഗ്ഗഹോ.

ഉഭ+കതിസദ്ദാ ബഹുവചനന്താ. “ഉഭ+ഗോഹി ടോ”തി യോനം ടോ, ഉഭോ. കഥം “ഉഭയോ വസേമസേ”തി, ടോമ്ഹി യകാരാഗമോ. ഉഭോ.

൩൯. സുഹിസു+ഭസ്സോ

ഉഭസ്സ സുഹിസ്വോ ഹോതി. ഉഭോഹി ഉഭോഭി.

൪൦. ഉഭി+ന്നം

ഉഭാ നംവചനസ്സ ഇന്നം ഹോതി. ഉഭിന്നം, ഉഭോസു.

൪൧. ടി കതിമ്ഹാ

കതിമ്ഹാ യോനം ടി ഹോതി. കതി, കതി. ഝതോ യോലോപപസങ്ഗേ ദീഘനിവത്തനത്ഥം ടിആദേസോ. കതീഹി കതീഭി. “ബഹുകതിന്നം”തി നുക, കതിന്നം, കതീസു.

൪൨. വിച്ഛാ+ഭിക്ഖഞ്ഞേസു ദ്വേ

വിച്ഛായ+മാഭിക്ഖഞ്ഞേ ച ദ്വേ രൂപാനി ഹോന്തി. ക്രിയാ+ഗുണ+ദബ്ബേഹി ബ്യാപേതു+മിച്ഛാ വിച്ഛാ. രുക്ഖം രുക്ഖം സിഞ്ചന്തി, ഗാമോ ഗാമോ രമണീയോ, ഗാമേ ഗാമേ പാനീയം. ആഭിക്ഖഞ്ഞം=പോനോപുഞ്ഞം, പചതി പചതി, പപചതി പപചതി.

൪൩. സ്യാദിലോപോ പുബ്ബസ്സേ+കസ്സ

വിച്ഛായ+മേകസ്സ ദ്വിത്തേ പുബ്ബസ്സ സ്യാദിലോപോ ഹോതി. ഏകസ്സ ഏകസ്സാതി ദ്വിത്തേ ഏകേകസ്സ. കഥം “മത്ഥകമത്ഥകേനാ”തി, “സ്യാദിലോപോ പുബ്ബസ്സാ”തി യോഗവിഭാഗാ, യോഗവിഭാഗാ ച ഇട്ഠപസിദ്ധീതി.

൪൪. സബ്ബാദീനം വീതിഹാരേ

സബ്ബാദീനം വീതിഹാരേ ദ്വേ ഭവന്തി. പുബ്ബസ്സ സ്യാദിലോപോ ച, അഞ്ഞസ്സ അഞ്ഞസ്സ ഭോജകാ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഭോജകാ, ഏവം ഇതരീതരസ്സ.

൪൫. യാവബോധം സമ്ഭമേ

തുരിതേനാ+പായഹേതുപദസ്സനം സമ്ഭമോ, തസ്മിം സതി വത്ഥു യാവന്തേഹി സദ്ദേഹി സോ+ത്ഥോ വിഞ്ഞായതേ, താവന്തോ പയുജ്ജന്തേ. സപ്പോ സപ്പോ സപ്പോ, ബുജ്ഝസ്സു ബുജ്ഝസ്സു ബുജ്ഝസ്സു, ഭിന്നോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ, ഭിന്നോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ.

> ഭയേ കോധേ പസംസായം, തുരിതേ കോതൂഹല+ച്ഛരേ;
> ഹാസേ സോകേ പസാദേ ച, കരേ ആമേഡിതം ബുധോ.

സങ്ഖ്യാകണ്ഡ

അഥ സങ്ഖ്യാസദ്ദാ വുച്ചന്തേ. ഏകാദയോ അട്ഠാരസന്താ സങ്ഖ്യേയ്യവചനാ. വീസതിആദയോ “ഭിക്ഖൂനം വീസതീ”തിആദീസു സങ്ഖ്യാവചനാ, “വീസതി ഭിക്ഖവോ”തിആദീസു സങ്ഖ്യേയ്യവചനാ. ഏകസദ്ദോ സബ്ബാദീസു വുത്തോവ. ദ്വാദയോ അട്ഠാരസന്താ ബഹുവചനന്താവ.

വ൫ൻ. യോമ്ഹി ദ്വിന്നം ദുവേ+ദ്വേ

യോമ്ഹി ദ്വിസ്സ സവിഭത്തിസ്സ ദുവേ+ദ്വേ ഹോന്തി പച്ചേകം. ദുവേ ദ്വേ, ദുവേ ദ്വേ, ദ്വീഹി ദ്വീഭി.

വവം. ദുവിന്നം നംമ്ഹി വാ

നംമ്ഹി ദ്വിസ്സ സവിഭത്തിസ്സ ദുവിന്നം ഹോതി വാ. ദുവിന്നം, അഞ്ഞത്ര -

ർ൭. നംമ്ഹി നുക ദ്വാദീനം സത്തരസന്നം

ദ്വാദീനം സത്തരസന്നം സങ്ഖ്യാനം നുക ഹോതി നംമ്ഹി വിഭത്തിമ്ഹി. ഉകാരോ ഉച്ചാരണത്ഥോ, കകാരോ അന്താവയവത്ഥോ. ഏത്ഥ നാഗമോ വിഭത്തിസ്സ ആദ്യാവയവോ ചേ, “ആഗമാ തഗ്ഗുണീഭൂതാ തഗ്ഗഹണേന ഗയ്ഹന്തേ”തി ഞായാ നാഗമോപി തംഗഹണേന ഗയ്ഹതീതി “സുനംഹിസൂ”തി ദീഘപ്പസങ്ഗേ പകതിയാ അന്താവയവഭൂതേ സരന്തതാ നത്ഥീതി ന ദീഘോ. ദ്വിന്നം, ദ്വീസു.

വം൭. പുമേ തയോ+ചത്താരോ

യോമ്ഹി സവിഭത്തീനം തി+ചതുന്നം തയോ+ചത്താരോ ഹോന്തി യഥാക്കമം പുല്ലിങ്ഗേ. തയോ, തയോ, തീഹി തീഭി.

ർൻ. ണ്ണം+ണ്ണന്നം തിതോ ഝാ

ഝസഞ്ഞിതോ തിതോ നംവചനസ്സ ണ്ണം+ണ്ണന്നം ഹോന്തി. തിണ്ണം തിണ്ണന്നം, തീസു.

ഇത്ഥിയം -

വംൡ. തിസ്സോ ചതസ്സോ യോമ്ഹി സവിഭത്തീനം

വിഭത്തിസഹിതാനം തിചതുന്നം യോമ്ഹി തിസ്സോ+ചതസ്സോ ഹോന്തി ഇത്ഥിയം യഥാക്കമം. തിസ്സോ, തിസ്സോ, തീഹി തീഭി.

വംർ. നംമ്ഹി തിചതുന്ന+മിത്ഥിയം തിസ്സ+ചതസ്സാ

നംമ്ഹി തിചതുന്നം തിസ്സ+ചതസ്സാ ഹോന്തി+ത്ഥിയം യഥാക്കമം. നംമ്ഹീതി ചതുത്ഥീഛട്ഠീനം സാമഞ്ഞവചനം, നോ ചേ നംസൂതി വദതി, യഥാക്കമംതി സദ്ദദ്വയാപേക്ഖം. ഏവ+മീദിസ+മഞ്ഞമ്പി. തിസ്സന്നം തീസു.

വം൩. തീണി+ചത്താരി നപുംസകേ

യോമ്ഹി സവിഭത്തീനം തിചതുന്നം യഥാക്കമം തീണി+ചത്താരി ഹോന്തി നപുംസകേ. തീണി, തീണി, തീഹി ഇച്ചാദി പുല്ലിങ്ഗേവ.

ചതു യോ,

൨ംവ്യ. ചതുരോ വാ ചതുസ്സ

ചതുസ്സ സവിഭത്തിസ്സ യോമ്ഹി ചതുരോ ഹോതി വാ പുല്ലിങ്ഗേ. ചതുരോ ചത്താരോ. കഥം "ചതുരോ നിമിത്തേ നാദ്ദസാസി"ന്തി, ലിങ്ഗവിപല്ലാസേന സിദ്ധം, ചത്താരി നിമിത്താനീതി അത്ഥോ. വിപല്ലാസോ തിവിധോ ലിങ്ഗവിപല്ലാസോ വചനവിപല്ലാസോ വിഭത്തിവിപല്ലാസോതി. ചതൂഹി ചതൂഭി. ചതുന്നം, ചതൂസു.

ഇത്ഥിയം ചതസ്സോ. ചതസ്സോ. ചതൂഹി ചതൂഭി. ചതസ്സന്നം. ചതസ്സന്നം. ചതൂസു.

നപുംസകേ ചത്താരി. ചത്താരി. ചതൂഹി ചതൂഭി. ഇച്ചാദി പുമേവ.

൧൧൯. ട പഞ്ചാദീഹി ചുദ്ദസഹി

"സുത്തേ ലിങ്ഗവചനമത്ത"ന്തി ഞായാ ട-ഇതി വുത്തം. പഞ്ചാദീഹി ചുദ്ദസഹി സങ്ഖ്യാഹി യോനം ട ഹോതി. പഞ്ച. പഞ്ച. യോനം ടാ+ടേനിവത്ഥനത്ഥം ട-വിധാനം.

ൻം. പഞ്ചാദീനം ചുദ്ദസന്ന+മ

പഞ്ചാദീനം ചുദ്ദസന്നം സുനംഹിസ്വ ഹോതി. ഏത്ത+ദീഘാപവാദോ+യം. അപവാദതി ബാധേതീതി അപവാദോ. തസ്മാ "പകപ്യാപവാദവിസയമുസ്സഗ്ഗാ അഭിനിവിസന്തേ"തി ഞായാ "സുഹിസ്വ+സ്സേ" "സുനംഹിസു"തി ച ഉസ്സഗ്ഗാ "പഞ്ചാദീനം ചുദ്ദസന്ന+മ" ഇതി അപവാദവിസയം ന പവിസന്തി, സാമഞ്ഞത്താ. ഏവ+മുപരിപി "പഞ്ചമിയം പരസ്സ" "ആദിസ്സാ"തി. പഞ്ചഹി പഞ്ചഭി പഞ്ചന്നം. പഞ്ചന്നം. പഞ്ചസു. ഏവം ഛാദയോ അട്ഠാരസന്താ.

"ചത്ഥേ"തി ഏകോ ച ദസ ചാതി ചത്തസമാസേ "അമാദീ"തി ഏകേന അധികാ ദസാതി തതിയാസമാസേ വാ കതേ "ഏകത്ഥതായ"ന്തി വിഭത്തിലോപോ. ഏവ+മുപരി ച.

൯,൧ം൨. ഏകട്ഠാന+മാ

ഏകഅട്ഠാനം ആ ഹോതി ദസേ പരേ.

൯,൧ം൯. ര സംഖ്യാതോ വാ

സംഖ്യാതോ പരസ്സ ദസസ്സ ര ഹോതി വിഭാസാ. സ ച "പഞ്ചമിയം പരസ്സാ"തി വത്തമാനേ "ആദിസ്സാ"തി ദകാരസ്സേവ ഹോതി. ഏകാരസ ഏകാദസ. ഏകാരസഹി ഏകാദസഹി. ഏകാരസന്നം ഏകാദസന്നം. ഏകാരസസു ഏകാദസസു. ഏവ+മേകാദസഇച്ചാദിപി.

ന്ട,ൻർ. ആ സംഖ്യായാ സതാദോ നാഞ്ഞത്ഥേ

സംഖ്യായ+മുത്തരപദേ ദ്വിസ്സാ ഹോതി അസതാദോ നാഞ്ഞത്ഥേ.

ആവിട്ഠലിങ്ഗത്താ സംഖ്യായം ഉത്തരപദേ സലിങ്ഗേനേവ വിസേസനം ഭവതി.

> സുദ്ധം മിസ്സഞ്ച സംകിണ്ണം, ഉപസജ്ജനമേവ ച;
> ആവിട്ഠ+മഥ വാ+ബ്യത്തം, ഛധാ ലിങ്ഗം വിവംയതേ.

എത്ഥ യഥാക്കമം രുക്ഖോ ലതാ പണ്ണംതി സുദ്ധം. ഘടോ ഘടീ, വജിരോ വജിരം, വേദനാ വേദനംതി മിസ്സം. തടോ തടീ തടംതി സംകിണ്ണം. സുക്കോ പടോ, സുക്കാ പടി, സുക്കം വത്ഥംതി ഉപസജ്ജനം. രാജാ സരണം, ഗുണോ പമാണംതി ആവിട്ഠം. തുവം അഹം കതി പഞ്ചാതി അബ്യത്തം. ഇതി ലിങ്ഗം വേദിതബ്ബം. ദ്വാദസ.

ന്ട,ൻവ്വ. ബാ ചത്താലീസാ ദോ

ദ്വിസ്സ ബാ വാ ഹോതി ചത്താലീസാ ദോ നാഞ്ഞത്ഥേ. രാദേ സേ ബാരസ.

ന്ട,ൻ൭. തിസ്സേ

സംഖ്യായ+മുത്തരപദേ തിസ്സ ഏ ഹോത+സതാദോ നാ+ഞ്ഞത്ഥേ.

ന്ട,ഫംർ. ഛതീഹി ളോ ച

ഛതീഹി പരസ്സ ദസസ്സ ളോ ഹോതി രോ ച. തേളസ തേരസ.

ന്ട,ഫംം. ചതുസ്സ ചുചോ ദസേ

ചതുസ്സ ചു+ചോ ഹോന്തി വാ ദസേ പരേ. ദ്വിത്തേ ചുദ്ദസ ചോദ്ദസ ചതുദ്ദസ.

ന്ട,ൻൻ. വീസതിദസേസു പഞ്ചസ്സ പണ്ണ+പന്നാ

വീസതി സേസു പരേസു പഞ്ചസ്സ പണ്ണ+പന്നാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. പന്നരസ പഞ്ചദസ.

ന്ട,ഫംഫ. ഛസ്സ സോ

ഛസ്സ സോ-ഇച്ച+യ+മാദേസോ ഹോതി സേ പരേ. സോളസ സോരസ. സത്തരസ സത്തദസ. ''ഏകട്ഠാന+മാ''തി ആ, അട്ഠാരസ അട്ഠാദസ.

ഊനാ ച സാ വീസതി ചാതി ''വിസേസന+മേകത്ഥേനേ''തി വിസേസനസമാസേ ''ഇത്ഥിയം ഭാസിതപുമി+ത്ഥീ പുമേ+വേകത്ഥേ''തി പുമത്തേ ച കതേ ഏകേന ഊനാ വീസതീതി തതിയാസമാസേ ഏകൂനവീസതി.

വീസതിആദയോ ആനവുതിയാ ഇത്ഥിലിങ്ഗേ+കവചനാ. ഭോ ഏകൂനവീസതി. ഏകൂനവീസതിം. ഏകൂനവീസത്യാ ഏകൂനവീസതിയാ. ഏകൂനവീസത്യം ഏകൂനവീസതിയം ഏകൂനവീസത്യാ ഏകൂനവീസതിയാ. മതിസമം.

ഏവം വീസതി, ഏകവീസതി, ദ്വാവീസതി ബാവീസതി, തേവീസതി ചതുവീസതിപ്പഭുതയോ. പണ്ണആദേസേ പണ്ണവീസതി പഞ്ചവീസതി. ഏവം ഛബ്ബീസതി, സത്തവീസതി, അട്ഠവീസതി.

ഏകേന ഊനാ തിംസതി തിംസാ വാതി ഏകൂനതിംസതി ഏകൂനതിംസാ വാ. കരണേ ഏകൂനതിംസായ. ഏകൂനതിംസായ, ഏകൂനതിംസായ, ഏകൂനതിംസായ, ഏകൂനതിംസായം. ഏവം തിംസതിണിംസാവഭുതയോ . തിംസാസദ്ദസ്സ പന സിലോപേ "ദീഘസ്സോ"തി യോഗവിഭാഗാ രസ്സോ, തിംസ. നിഗ്ഗഹീതാഗമോ, തിംസം. ഭോതിംസേ+ച്ചാദി പുമേവ.

ചത്താലീസാദീസുപി യഥാസമ്ഭവം ഏവമേവ. ദ്വിത്തേ ഏകത്തിംസതി ഏകത്തിംസാ. രസ്സദ്വിത്തേ ദ്വത്തിംസതി ദ്വത്തിംസ. ഏവം തേത്തിംസതി തേത്തിംസാദയോ യാവ ഏകൂനചത്താലീസതി ഏകൂനചത്താലീസാ. ചത്താലീസായ സിമ്ഹി ചത്താരീസാ ചത്താലീസാ ചത്താലീസം, ഭോ ചത്താലീസേ+ച്ചാദി ഹോതി. ഏവം ഏകചത്താരീസാ.

൩,൯൭. ദ്വിസ്സാ ച

അസതാദോ നാഞ്ഞത്ഥേ ചത്താലീസാദോ ദ്വിസ്സ ഏ വാ ഹോതി ആ ച. ദ്വേചത്താലീസാ ദ്വേചത്താലീസ ദ്വേചത്താലീസം, ഏവം ദ്വാചത്താലീസ-ഇച്ചാദി. ദ്വേചത്താരീസാ ദ്വേചത്താരീസ ദ്വേചത്താരീസം, ഏവം ദ്വാചത്താരീസാ ദ്വാചത്താരീസ ഇച്ചാദി. ചത്താലീസതി ഏകചത്താലീസതി ദ്വേചത്താലീസതി ദ്വാചത്താലീസതി ഇച്ചാദി ഏകൂനവീസതിസമം.

൩,൯൮. ചത്താലീസാദോ വാ

അസതാദോ നാഞ്ഞത്ഥേ ചത്താലീസാദോ തിസ്സേ ഹോതി വാ. തേചത്താലീസാ തേചത്താലീസ തേചത്താലീസം. ഭോ തേചത്താലീസേ ഇച്ചാദി ഹോതി. ഏവം തിചത്താലീസാ തേചത്താരീസാ തിചത്താരീസാ ഇച്ചാദി, തേചത്താലീസതി തിചത്താലീസതി ഇച്ചാദി പുബ്ബേവ.

ഏവം ചതുചത്താലീസാ പഞ്ചചത്താലീസാ ചതുചത്താലീസതി പഞ്ചചത്താലീസതി ഇച്ചാദി യാവ ഏകൂനപഞ്ഞാസാ.

പഞ്ഞാസാ പഞ്ഞാസ പഞ്ഞാസം ഇച്ചാദി ഹോതി. ഏവം ദ്വേപഞ്ഞാസാ ദ്വാപഞ്ഞാസാ ദ്വിപഞ്ഞാസാ ദ്വേപണ്ണാസാ ദ്വാപണ്ണാസാ ദ്വിപണ്ണാസാ. തേപഞ്ഞാസാ തിപഞ്ഞാസാ തിപഞ്ഞാസം തേപണ്ണാസാ തിപണ്ണാസാ. ചതുപണ്ണാസാ പഞ്ചപണ്ണാസാ ഇച്ചാദി യാവ ഏകൂനസട്ഠി.

ഏവം സട്ഠി, ഏകസട്ഠി, ദ്വേസട്ഠി ദ്വാസട്ഠി ദ്വിസട്ഠി, തേസട്ഠി തിസട്ഠി, ചതുസട്ഠി പഞ്ചസട്ഠി ഇച്ചാദി യാവ ഏകൂനസത്തതി.

സത്തതി, ഏകസത്തതി, ദ്വേസത്തതി ദ്വാസത്തതി ദ്വിസത്തതി, തേസത്തതി തിസത്തതി. ദ്വേസത്തരി ദ്വാസത്തരി ദ്വിസത്തരി, ചതുസത്തതി, പഞ്ചസത്തതി, ചതുസത്തരി, പഞ്ചസത്തരീതി യാവ ഏകൂനാസീതി.

അസീതി, ഏകാസീതി, ദ്വാസീതി, യാഗമേ ദ്വിയാസീതി, തേഅസീതി തിയാസീതി, ചതുരാസീതി, പഞ്ചാസീതി ഇച്ചാദി യാവ ഏകൂനനവുതി.

നവുതി, ഏകനവുതി, ദ്വേനവുതി ദ്വാനവുതി ദ്വിനവുതി, തേനവുതി തിനവുതി, ചതുനവുതി, പഞ്ചനവുതി ഇച്ചാദി യാവ ഏകൂനസതം, ഏതം നപുംസകലിങ്ഗ+മേകവചനന്തം.

സതം, ഭോ സത സതാ, സതം, സതം. സതേന, കരണേ സതേന. സതസ്സ, സതാ സതമ്ഹാ സതസ്മാ, സതസ്സ, സതേ സതമ്ഹി സതസ്മിം. ഏവം ഏകസതതോ പഭുതി യാവ സഹസ്സം.

കോടി പകോടി കോടിപ്പകോടി അക്ഖോഭിണിയോ ഇത്ഥിലിങ്ഗേ+കവചനന്താ. വഗ്ഗഭേദേ തു സബ്ബാസമ്പി സംഖ്യാനം ബഹുവചനോപി ഹോതേവ "ദ്വേവീസതിയോ ജിനദന്താ" "തിസ്സോ വീസതിയോ ദിനഘടികാ" ഇച്ചാദി.

ദസദസകം സതം നാമ, ദസസതം സഹസ്സം നാമ, ദസസഹസ്സം നഹുതം, ദസനഹുതം ലക്ഖം, സതസഹസ്സന്തിപി വുച്ചതി.

ലക്ഖസതം കോടി, കോടിലക്ഖസതം പകോടി, പകോടിലക്ഖസതം കോടിപ്പകോടി, ഏവം നഹുതം, നിന്നഹുതം, അക്ഖോഭിണീ, ബിന്ദു, അബ്ബുദം, നിരബ്ബുദം, അഹഹം, അബബം, അടടം, സോഗന്ധികം, ഉപ്പലം, കുമുദം, പുണ്ഡരീകം, പദുമം, കഥാനം, മഹാകഥാനം, അസങ്ഖ്യേയ്യന്തി യഥാക്കമം സതലക്ഖഗുണം വേദിതബ്ബം.

> ഇച്ചേവം ഠാനതോ ഠാനം, സതലക്ഖഗുണം മതം;
> കോടിപ്പഭുതീനം വീസ-സങ്ഖ്യാനഞ്ച യഥാക്കമന്തി.

അഥാ+സംഖ്യാ വുച്ചതേ, അബ്യയന്തി ച വുച്ചതേ. തം പാദി ചാദി, ഉപസഗ്ഗനിപാതാതി ച ദുവിധം.

പ പരാ അപ സം അനു അവ ഓ നി ദു വി അധി അപി അതി സു ഉ അഭി പതി പരി ഉപ ആ ഇമേ വീസതി പാദയോ. പാദയോ ഹി ജോതകാ, ന വാചകാ.

തത്ഥ പ-സദ്ദോ പകാരാ+ദികമ്മ, പധാന+ന്തോഭാവ, വിയോഗ, തപ്പര, ഭുസത്ഥ, സമ്ഭവ, തിത്തി, അനാവില, പത്ഥനാദീസു. യഥാ പകാരേ-പഞ്ഞാ. ആദികമ്മേ-വിപ്പകതം, പധാനേ-പണീതം, അന്തോഭാവേ-പക്ഖിത്തം, ഖിത്തന്തി പേരണം, പക്ഖിത്തന്തി അന്തോകരണം, ധാത്വത്ഥസ്സ ബാധിതത്താ. വുത്തഞ്ഹി -

> ധാത്വത്ഥം ബാധതേ കോചി, കോചി തം അനുവത്തതേ;
> തമേവ+ഞ്ഞോ വിസേസേതി, ഉപസഗ്ഗഗതീ തിധാതി.

ഏത്ഥ ച “അനുരുദ്ധകാ മേ സങ്ഗാമയുദ്ധേ”തി ച ഇമേ ഉപസഗ്ഗാ ധാത്വത്ഥം വിസേസേന്തി നാമ. വിയോഗേ-പവാസീ, തപ്പരേ-പാചരിയോ, ഭുസത്ഥേ-പവുദ്ധകായോ, സമ്ഭവേ-ഹിമവന്താ ഗങ്ഗാ പഭവതി , തിത്തിയം-പഹൂത+മന്നം, അനാവിലേ-പസന്ന+മുദകം, പത്ഥനേ-പണിഹിതം.

പരാഇതി പരിഹാനി, പരാജയ, ഗതി, വിക്കമാ+മസനാദീസു. യഥാ പരിഹാനിയം-പരാഭവോ. പരാജയേ-പരാജിതോ, ഗതിയം-പരായനം, വിക്കമേ-പരക്കമതി, ആമസനേ-അങ്ഗസ്സ പരാമസനം.

അപഇതി അപഗത, ഗരഹ, വജ്ജന, പൂജാ, പദുസ്സനാദീസു. യഥാ അപഗതേ-അപമാനോ അപേതോ, ഗരഹേ-അപഗബ്ഭോ, വജ്ജനേ-അപസാലായ ആയന്തി വാണിജാ, പൂജായം-വുദ്ധാപചായീ, പദുസ്സനേ-അപരജ്ഝന്തി.

സംഇതി സമോധാന, സമ്മാസമ, സമന്തഭാവ, സംഗത, സംഖേപ, ഭുസത്ഥ, സഹ+പ്പത്ഥ, പഭവാ+ഭിമുഖഭാവ, വിധാന, പുനപ്പുന, കരണ, സമിദ്ധാദീസു. യഥാ സമോധാനേ-സന്ധി, സമ്മാസമേ-സമാധി, സമ്പയുത്തോ, സമന്തഭാവേ-സംകിണ്ണം, സമുല്ലപനാ, സംഗതേ-സങ്ഗമോ, സംഖേപേ-സമാസോ, ഭുസത്ഥേ-സാരത്ഥോ, സഹത്ഥേ-സംവാസോ, അപ്പത്ഥേ-സമഗ്ഘോ, പഭവേ-സമ്ഭവോ, അഭിമുഖഭാവേ-സമ്മുഖം. സംഗതേ-സംഗണ്ഹാതി, വിധാനേ-സംവുതം, പുനപ്പുനകരണേ-സന്ധാവതി, സമിദ്ധിയം-സമ്പന്നോ.

അനുഇതി അനുഗതാ+നുപച്ഛിന്ന, പച്ഛാത്ഥ, ഭുസത്ഥ, സാദിസ്സ, ഹീന, തതിയത്ഥ, ലക്ഖണി+ത്ഥമ്ഭൂതക്ഖാന, ഭാഗ, വിച്ഛാദീസു. അനുഗതേ-അന്വേതി, അനുപച്ഛിന്നേ-അനുസയോ, പച്ഛാത്ഥേ-അനുരഥം, ഭുസത്ഥേ-അനുരത്തോ, സാദിസ്സേ-അനുരൂപം, ഹീനേ-അനുസാരിപുത്തം പഞ്ഞവന്തോ, തതിയത്ഥേ-നദി+മന്വവസിതാ സേനാ, ലക്ഖണേരുക്ഖ+മനുവിജ്ജോതതേ വിജ്ജു, ഇത്ഥമ്ഭൂതവ്യാനേ-സാധു ദേവദത്തോ മാതര+മനു , ഭാഗേ-യ+ദേത്ഥ മം അനു സിയാ, തം ദീയതു, വിച്ഛായം-രുക്ഖം രുക്ഖം അനു വിജ്ജോതതേ ചന്ദോ.

അവഇതി അധോഭാഗ, വിയോഗ, പരിഭവ, ജാനന, [സുദ്ധി] നിച്ഛയ, ദേസ, ഥേയ്യാദീസു. അധോഭാഗേ-അവക്ഖിത്തചക്ഖു, വിയോഗേ-അവകോകിലം വനം, പരിഭവേ-അവജാനനം, അവമഞ്ഞതി, ജാനനേ-അവഗച്ഛതി. [സുദ്ധിയം-വോദാനം (രൂപസിദ്ധി)], നിച്ഛയേ-അവധാരണം, ദേസേ-അവകാസോ, ഥേയ്യേ-അവഹാരോ.

ഓഇതി ഓരോഹരണ, നീഹരണ, സുദ്ധിആദീസു ദിസ്സതി. ഓരോഹണേ-പാസാദാ ഓരോഹതി, നീഹരണേ-ഓമുക്കുപാഹനോ, സുദ്ധിയം-ഓദാതം.

നിഇതി, നിസ്സേസ, നിഗ്ഗത, നീഹരണ,+ന്തോപവേസനാ+ഭാവ, നിസേധന, നിക്ഖന്ത, പാതുഭാവാ+വധാരണ, വിഭജന, ഉപമു+പധാരണാ+വസാന, ഛേക, നീഹരണാ+വരണാദീസു. നിസ്സേസേ-നിരുത്തി, നിഗ്ഗതേ-നിക്കിലേസോ, നിയ്യാതി, നീഹരണേ-നിദ്ധാരണം, അന്തോപവേസനേ-നിഖാതോ, അഭാവേ-നിമ്മക്ഖികം, നിസേധേ-നിവാരേതി, നിക്ഖന്തേ-നിബ്ബാനം, പാതുഭാവേ-നിമ്മിതം, അവധാരണേ-നിച്ഛയോ, വിഭജനേ-നിദ്ദേസോ. ഉപമായം-നിദസ്സനം, ഉപധാരണേ-നിസാമനം, അവസാനേ-നിട്ഠിതം, ഛേകേ-നിപുണോ, നീഹരണേ-നീഹരതി, ഇസ്സ ദീഘോ. ആവരണേ-നീവരണം.

ദുഇതി അസോഭണാ+ഭാവ, കുച്ഛിതാ+സമിദ്ധി, കിച്ഛ, വിരൂപതാദീസു. അസോഭണേ-ദുഗ്ഗന്ധോ, അഭാവേ-ദുബ്ഭിക്ഖം, കുച്ഛിതേ - ദുക്കടം . അസമിദ്ധിയം-ദുസ്സസ്സം, കിച്ഛേ-ദുക്കരം, വിരൂപതായം-ദുബ്ബണ്ണോ ദുമ്മുഖോ.

വിഇതി വിസേസ, വിവിധ, വിരുദ്ധ, വിഗത, വിയോഗ, വിരൂപതാദീസു. വിസേസേ-വിമുത്തി, വിസിട്ഠോ, വിവിധേ-വിമതി, വിരുദ്ധേ-വിവാദോ, വിഗതേ-വിമലം, വിയോഗേ-വിപ്പയുത്തോ, വിരൂപതായം-വിരൂപോ.

അധിഇതി അധികി+സ്സരൂ+പരിഭാവാ+ധിഭവന+ജ്ഝായാ+ധിട്ഠാന, നിച്ഛയ, പാപുണനാദീസു. അധികേ-അധിസീലം, ഇസ്സരേ-അധിപതി, അധി ബ്രഹ്മദത്തേ പഞ്ചാലാ, ഉപരിഭാവേ-അധിരോഹതി, പഥവിം അധിസേസ്സതി, അധിഭവനേ-അധിഭവതി, അജ്ഝായനേ-ബ്യാകരണ+മധീതേ, അധിട്ഠാനേ-ഭൂമികമ്പാദിം അധിട്ഠാതി, നിച്ഛയേ-അധിമോക്ഖോ, പാപുണനേ-ഭോഗക്ഖന്ധം അധിഗച്ഛതി.

അപിഇതി സമ്ഭാവനാ+പേക്ഖാ, സമുച്ചയ, ഗരഹ, പഞ്ഹാദീസു. സമ്ഭാവനായം-അപി ദിബ്ബേസു കാമേസു, മേരുമ്പി വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഗച്ഛേയ്യ, അപേക്ഖായം-അയമ്പി ധമ്മോ അനിയതോ, സമുച്ചയേ-ഇതിപി അരഹം, അന്തമ്പി അന്തഗുണമ്പി ആദായ, ഗരഹേ-അപി അമ്ഹാകം പണ്ഡിതക, പഞ്ഹേ-അപി ഭന്തേ ഭിക്ഖം ലഭിത്ഥ.

അതിഇതി അതിക്കമനാ+തിക്കന്താ+തിസയ, ഭുസത്ഥാദീസു. അതിക്കമേ-അതിരോചതി അമ്ഹേഹി, അതീതോ, അതിക്കന്തേ-അച്ചന്തം, അതിസയേ-അതികുസലോ, ഭുസത്ഥേ-അതികോധോ, അതിവുദ്ധി.

സുഇതി സോഭണ, സുട്ഠു, സമ്മാ, സമിദ്ധി, സുഖത്ഥാദീസു. സോഭണേ-സുഗന്ധോ, സുട്ഠു+സമ്മാദത്ഥേസു-സുട്ഠു ഗതോ സുഗതോ, സമ്മാ ഗതോതിപി സുഗതോ, സമിദ്ധിയം-സുഭിക്ഖം, സുഖത്ഥേ-സുകരോ.

ഉഇതി ഉഗ്ഗതു+ദ്ധകമ്മ, പധാന, വിയോഗ, സമ്ഭവ, അത്തലാഭ, സത്തി, സരൂപകഥനാദീസു. ഉഗ്ഗതേ-ഉഗ്ഗച്ഛതി, ഉദ്ധകമ്മേ-ആസനാ ഉട്ഠിതോ, ഉക്ഖേപോ, പധാനേ-ഉത്തമോ, ലോകുത്തരോ, വിയോഗേ-ഉബ്ഭാസിതോ, സമ്ഭവേ-ഉബ്ഭുതോ, അത്തലാഭേ-ഉപ്പന്നം ഞാണം, സത്തിയം-ഉസ്സഹതി ഗന്തും, സരൂപകഥനേ-ഉദ്ദിസതി സുത്തം.

അഭിഇതി അഭിമുഖഭാവ, വിസിട്ഠാ+ധികു+ദ്ധകമ്മ, കുല, സാരുപ്പ, വന്ദന, ലക്ഖണി+ത്ഥമ്ഭൂതക്ഖാന, വിച്ഛാദീസു. അഭിമുഖഭാവേ-അഭിമുഖോ, അഭിക്കമതി, വിസിട്ഠേ-അഭിധമ്മോ, അധികേ-അഭിവസതി, ഉദ്ധകമ്മേ-അഭിരുഹതി. കുലേ-അഭിജാതോ, സാരുപ്പേ-അഭിരൂപോ, വന്ദനേ-അഭിവാദേതി, ലക്ഖണാദീസു പുരിമസമം.

പതിഇതി പടിഗത, പടിലോമ, പടിനിധി, പടിദാന, നിസേധ, നിവത്തന, സാദിസ്സ, പടികരണാ+ദാന, പടിബോധ, പടിച്ച, ലക്ഖണിത്ഥമ്ഭൂതക്ഖാന, ഭാഗ, വിച്ഛാദീസു. പടിഗതേ-പച്ചക്ഖം, പടിലോമേ-പടിസോതം, പടിനിധിമ്ഹി-ആചരിയതോ പതി സിസ്സോ, പടിദാനേ-തേലത്ഥികസ്സ ഘതം പടിദദാതി, നിസേധേ-പടിസേധേതി, നിവത്തനേ-പടിക്കമതി, സാദിസ്സേ-പടിരൂപകം,

പടികരണേ-പടികാരോ, ആദാനേ-പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, പടിബോധേ-പടിവേധോ, പടിച്ചേ-പച്ചയോ, ലക്ഖണാദീസു പുരിമസമം.

പരിഇതി സമന്തതോഭാവ, പരിച്ഛേദ, വജ്ജനാ+ലിങ്ഗന, നിവസന, പൂജാ, ഭോജനാ+വജാനന, ദോസക്ഖാന, ലക്ഖണാദീസു. സമന്ഥ- തോഭാവേ-പരിവുതോ , പരിച്ഛേദേ-പരിഞ്ഞേയ്യം, വജ്ജനേ-പരിഹരതി, ആലിങ്ഗനേ-പരിസ്സജതി, നിവസനേ-യോ വത്ഥം പരിദഹേസ്സതി, പൂജായം-പരിചരിയാ, ഭോജനേ-ഭിക്ഖും പരിവിസതി, അവജാനനേ-പരിഭവതി. ദോസക്ഖാനേ-പരിഭാസതി, ലക്ഖണാദീസു-രുക്ഖം പരി വിജ്ജോതതേ വിജ്ജു ഇച്ചാദി.

ഉപഇതി ഉപഗമന, സമീപൂ+പപത്തി, സാദിസ്സാ+ധികു+പരിഭാവാ+നസന, ദോസക്ഖാന, സഞ്ഞാ, പുബ്ബകമ്മ, പൂജാ, ഗയ്ഹാകാര, ഭുസത്ഥാദീസു. ഉപഗമനേ-നിസിന്നം വാ ഉപനിസീദേയ്യ, സമീപേ-ഉപനഗരം, ഉപപത്തിയം-സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജതി, അഥ വാ ഉപപത്തി=യുത്തി, യഥാ ഉപപത്തിതോ ഇക്ഖതീതി ഉപേക്ഖാ, സാദിസ്സേ-ഉപമാനം, ഉപമാ, അധികേ-ഉപഖാരിയം ദോണോ, ഉപരിഭാവേ-ഉപസമ്പന്നോ, അനസനേ-ഉപവാസോ, ദോസക്ഖാനേ-പരം ഉപവദതി, സഞ്ഞായം-ഉപധാ, ഉപസഗ്ഗോ, പുബ്ബകമ്മേ-ഉപക്കമോ, ഉപകാരോ, പൂജായം-ബുദ്ധുപട്ഠാകോ, മാതുപട്ഠാനം, ഗയ്ഹാകാരേ-സോചേയ്യപച്ചുപട്ഠാനം, ഭുസത്ഥേ-ഉപാദാനം, ഉപായാസോ, ഉപനിസ്സയോതി.

ആഇതി അഭിമുഖഭാവു+ദ്ധകമ്മ+മരിയാദാ+ഭിവിധി, പത്തി+ച്ഛാ, പരിസ്സജന, ആദികമ്മ, ഗഹണ, നിവാസന, സമീപ, ആവ്ഹാനാദീസു. അഭിമുഖഭാവേ-ആഗച്ഛന്തി, ഉദ്ധകമ്മേ-ആരോഹതി, മരിയാദായം-ആപബ്ബതാ ഖേത്തം, അഭിവിധിമ്ഹി-ആകുമാരം യസോ കച്ചായനസ്സ, പത്തിയം-ആപത്തിം ആപന്നോ, ഇച്ഛായം-ആകങ്ഖാ, പരിസ്സജനേ-ആലിങ്ഗനം, ആദികമ്മേ-ആരമ്ഭോ, ഗഹണേ-ആദീയതി, ആലിങ്ഗതി, (ആലിമ്പതി, രൂ), നിവാസേ-ആവസഥോ, ആവാസോ, സമീപേ-ആസന്നം, ആവ്ഹാനേ-ആമന്തേതി.

> പ പരാ+പ സ+മനു+വ, ഓ നി ദു രഭി ബ്യാ+ധിസു;
> അതി നി പ്പതി പരി അപയോ, ഉപ ആ ഇതി വീസതി;
> ഏസ ഹി ഭോ ഉപസഗ്ഗ-വിധി+ക്കമതോ കഥിതോ.

ഏത്ഥ ച -

> ഉപസഗ്ഗ+നിപാതാ ച, പച്ചയാ ച ഇമേ തയോ;
> നേകേ+നേകത്ഥവാചകാ, ഇതി നേരുത്തികാ+ബ്രവും.

൧൧൭. അസംഖ്യേഹി സബ്ബാസം

അവിജ്ജമാനസംഖ്യേഹി പരാസം സബ്ബാസം വിഭത്തീനം ലോപോ ഹോതി. ന സന്തി ഏകവചനാദിസംഖ്യാ ഏതേസന്തി അസംഖ്യാ, തേസം അസംഖ്യാനം വിഭത്തീനം ഭേദേ അസതിപി സ്യാദിവിധാനം "മാ നോ അജ്ജ വികന്തിംസൂ"തിആദോ വിഭത്യന്തത്താ പദത്തസിദ്ധീതി വോ+നോആദീനം സിദ്ധിയാ ച തേസം പഠമാദിഅത്ഥേ ദസ്സനതോ ച ഹോതി. പഹാരോ പരാഭവോ അപഹാരോ സംഹാരോ അവഹാരോ ഓഹാരോ ഇച്ചാദി ഹോതി.

ഉപേച്ച+ത്ഥം സജന്തീതി, ഉപസഗ്ഗാ ഹി പാദയോ;
ചാദീ പദാദിമജ്ഝന്തേ, നിപാതാ നിപതന്തീതി.

ഓപസഗ്ഗികപദം.

സമുച്ചയ+വികപ്പന+പടിസേധ+പൂരണാദിഅത്ഥം അസത്തവാചികം നേപാതികം.

ച-ഇതി സമുച്ചയാ+ന്വാചയ+ഇതരേതരയോഗ+സമാഹാരാ+വധാരണാദീസു. വാ-ഇതി വികപ്പനു+പമാന+സമുച്ചയ+വവത്ഥിതവിഭാസാദീസു. ന, നോ, മാ, അ, അലം, ഹലം ഇച്ചേതേ പടിസേധേ . ''ദ്വേ പടിസേധാ പകതിഅത്ഥം ഗമയന്തീ''തി ഞായാ ''ന തേസം പന രൂപാനം പച്ചയാ ന ച ഹോന്തീ''തി ഏത്ഥ ന ച ന ഹോന്തി-ഹോന്തേവാതി പകതിഅത്ഥം ഗമയതി. അലം പരിയത്തി+ഭൂസനേസു ച.

പൂരണത്ഥം ദുവിധം അത്ഥപൂരണം പദപൂരണഞ്ച, തത്ഥ അഥ, ഖലു, വത, അഥോ, അസ്സു, യഗ്ഘേ, ഹി, ചരഹി, നം, തം, ച, തു, വാ, വോ, പന, ഹവേ, കീവ, ഹ, തതോ, യഥാ, സുദം, ഖോ, വേ, ഹം, ഏനം, (ഏവം, രൂ) സേയ്യഥിദം ഇച്ചേവമാദി പദപൂരണേ. തത്ഥ അഥ-ഇതി പഞ്ഹാ+നന്തരിയാ+ധികാരാദീസു ച. ഖലു-ഇതി പടിസേധാ+വധാരണ, പസിദ്ധീസു ച. വത+ഇതി ഏകംസ, ഖേദാ+നുകമ്പ, സംകപ്പേസു ച. അഥോ-ഇതി അന്വാദേസേ ച. ഹി-ഇതി ഹേതു, അവധാരണേസു ച. തു-ഇതി വിസേസ, ഹേതു, നിവത്തനാദീസു ച. പന-ഇതി വിസേസേപി. ഹവേ+വേ ഇച്ചേതേ ഏകംസത്ഥേപി. ഹം-വിസാദ, വിമ്ഹേസുപി. (വിസാദ, സമ്ഭവേസു, രൂ). സേയ്യഥിദംതി തം കതമംതി അത്ഥേപി.

അത്ഥപൂരണം ദുവിധം വിഭത്തിയുത്തം അവിഭത്തിയുത്തഞ്ച. അത്ഥി, സക്കാ, ലബ്ഭാ ഇച്ചേതേ പഠമായം. ആവുസോ അമ്ഭോ ഹമ്ഭോ അരേ ഹരേ രേ ജേ ഇച്ചേതേ ആമന്തണേ. ദിവാ ഭിയ്യോ (നമോ, രൂ) ഇച്ചേതേ പഠമാദുതിയാസു. സയം സാമം സം സമ്മാ കിന്തി ഇച്ചേതേ തതിയത്ഥേ. സോ+തോ+ധാപച്ചയന്താ ച സുത്തസോ പദസോ അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ ഏകധാ ദ്വിധാ ഇച്ചാദി. തവേ+തും പച്ചയന്താ ചതുത്ഥിയാവ, കാതവേ ദാതവേ, കാതും കാരേതും, (ദാതും, രൂ) ദാപേതും ഇച്ചാദി. സോ+തോപച്ചയന്താ പഞ്ചമിയത്ഥേ, ദീഘസോ ഓരസോ രാജതോ വാ ചോരതോ വാ ഇച്ചാദി. തോ സത്ത- മ്യത്ഥേപി ത്ര+ത്ഥാദിപച്ചയന്താ ച, ഏകതോ പുരതോ പച്ഛതോ പസ്സതോ പിട്ഠിതോ പാദതോ സീസതോ അഗ്ഗതോ മൂലതോ, യത്ര യത്ഥ യഹിം തത്ര തത്ഥ തഹിം ഇച്ചാദി. സമന്താ സാമന്താ പരിതോ അഭിതോ സമന്തതോ ഏകജ്ഝം ഏകമന്തം ഹേട്ഠാ ഉപരി ഉദ്ധം അധോ തിരിയം സമ്മുഖാ പരമുഖാ ആവി രഹോ തിരോ ഉച്ചം നീചം അന്തോ അന്തരാ അന്തരം അജ്ഝത്തം ബഹിദ്ധാ ബാഹിരാ ബാഹിരം ബഹി ഓരം പാരം ആരാ ആരകാ പച്ഛാ പുരേ ഹുരം പേച്ച ഇച്ചേതേ സത്തമിയാ. സമ്പതി ആയതി അജ്ജ അപരജ്ജ്ഝ സുവേ സ്വേ ഉത്തരസുവേ (കിസു, രൂ) ഹിയ്യോ പരേ (പരസുവേ, രൂ) സജ്ജു സായം പാതോ കാലം കല്ലം ദിവാ രത്തം നിച്ചം സതതം അഭിണ്ഹം അഭിക്ഖണം മുഹും മുഹുത്തം ഭൂതപുബ്ബം പുരാ യദാ തദാ (കദാ, രൂ) ഇച്ചാദയോ കാലസത്തമിയം. ഇതി വിഭത്തിയുത്താനി.

അവിഭത്തിയുത്തേസു അപ്പേവ അപ്പേവനാമ നു ഇച്ചേതേ സംസയത്ഥേ. അദ്ധാ അഞ്ഞദത്ഥു തഗ്ഘ ജാതു കാമം സസക്കം ഇച്ചേതേ ഏകംസത്ഥേ. ഏവം ഇതി അവധാരണേ. കച്ചി നു നനു കഥം (കിംസു, രൂ) കിം ഇച്ചേതേ പുച്ഛനത്ഥേ. ഏവം ഇതി ഇത്ഥം ഇച്ചേതേ നിദസ്സനത്ഥേ. ഇതി ഹേതു+വാക്യപരിസമത്തീസു ച. യാവ താവ യാവതാ താവതാ കിത്താവതാ എത്താവതാ കീവ ഇച്ചേതേ പരിച്ഛേദനത്ഥേ. ഏവം സാഹു ലഹു ഓപായികം പടിരൂപം ആമ സാധു ഇച്ചേതേ സമ്പടിച്ഛനത്ഥേ. തഥാ യഥാ യഥേവ തഥേവ ഏവം ഏവമേവ ഏവമ്പി യഥാപി സേയ്യഥാപി സേയ്യഥാപിനാമ വിയ ഇവ യഥരിവ തഥരിവ യഥാനാമ തഥാനാമ യഥാഹി തഥാഹി യഥാച തഥാച ഇച്ചേതേ പടിഭാഗത്ഥേ. യഥാഇതി യോഗ്ഗതാ+വിച്ഛാ+പദത്ഥാനതിവത്തി+നിദസ്സനേസു ച. ഏവംഇതി ഉപദേസ+പഞ്ഹാദീസു ച. കിഞ്ചാപിഇതി അനുഗ്ഗഹത്ഥേ. ധിഇതി ഗരഹേ. അഹോഇതി ഗരഹ+പസംസന+പത്ഥനേസു. നാമഇതി ഗരഹ+പസംസന+സഞ്ഞാ+പഞ്ഹേസു. സാധൂതി പസംസന+യാചനേസു. ഇങ്ഘ ഹന്ദ ഇച്ചേതേ ചോദനത്ഥേ. സാധു സുട്ഠു ഏവമേതംതി അനുമോദനേ. കിരഇതി അനുസ്സവന+അസദ്ധേയ്യേസു. നുനഇതി അനുമാനാ+നുസ്സരണ+പരിവിതക്കേസു. കസ്മാതി കാരണപുച്ഛനേ. യസ്മാ തസ്മാ തഥാ ഹി തേന ഇച്ചേതേ കാരണച്ഛേദനത്ഥേ. സഹ സദ്ധിം അമാ (സമം, രൂ) ഇതി സമക്രിയായം. വിനാ രിതേ വിപ്പയോഗേ. നാനാ പുഥു ബഹുപകാരേ. പുഥു വിസും അസങ്ഘാതേ ച. ദുട്ഠു കു കുച്ഛായം (ജിഗുച്ഛായം, രൂ). പുന അപ്പഠമേ. കഥം ചികിച്ഛത്ഥേ. ധാ ക്ഖത്തും സോ കിഞ്ചഇതി സംഖ്യാവിഭാഗേ. ഈസകം അപ്പമാനേസു (അപ്പമത്തേ, രൂ). സണികം മന്ദത്ഥേ. ഖിപ്പം അരം ലഹും ആസു തുണ്ഹം അചിരം സീഘത്ഥേ. ചിരം ചിരസ്സം ദീഘകാലേ. ചേ യദി സംകാ+വട്ഠാനേ. ധുരം ഥിരാ+വധാരണേസു (ധുവം ഥിരാ+വധാരണേസു, രൂ). ഹാ വിസാദേ. തുണ്ഹീ അഭാസനേ. സച്ഛി പച്ചക്ഖേ. മുസാ മിച്ഛാഅലികം അസച്ചേ. സുവത്ഥി ആസിട്ഠേ ഇച്ചാദി.

തുന+ത്വാന+ത്വാപച്ചയന്താ ഉസ്സുക്കനത്ഥേ ഭവന്തി. യഥാ പസ്സിതുന പസ്സിയ പസ്സിത്വാന പസ്സിത്വാ, ദിസ്വാ ദിസ്വാന ദസ്സേത്വാ ദാതുന ദത്വാന ദത്വാ ഉപാദായ ദാപേത്വാ വിഞ്ഞായ വിചേയ്യ വിനേയ്യ സമേച്ച നിഹച്ച ഉപേച്ച ആരബ്ഭ ആഗമ്മ ഇച്ചാദി.

> വിഭത്തിയാ കതോ ഭേദോ, സലിങ്ഗാനം ഭവേ തഥാ;
> തുമ്ഹാദീനം ത്വ+ലിങ്ഗേസു, നേവ+ത്ഥി പാദി+ചാദിനം.

ഏവം നാമാഖ്യാതോപസഗ്ഗേഹി വിനിമുത്തം ഏതം നിപാതപദം വേദിതബ്ബം.

നേപാതികപദം.

> പുല്ലിങ്ഗം ഇത്ഥിലിങ്ഗഞ്ച, നപുംസക+മഥാ+പരം;
> തിലിങ്ഗഞ്ച അലിങ്ഗഞ്ച, നാമികം പഞ്ചധാ ഠിതം.

ഇതി പയോഗസിദ്ധിയം നാമകണ്ഡോ ദുതിയോ.

൩. കാരകകണ്ഡ

അഥ വിഭത്തീന+മത്ഥഭേദോ വുച്ചന്തേ.

തത്ഥ ഏകമ്പി അത്ഥം കമ്മാദിവസേന ഏകത്താദിവസേന ച വിഭജന്തീതി വിഭത്തിയോ, സ്യാദയോ. താ പന പഠമാദിഭേദേന സത്തവിധാ. താ യഥാ ''പഠമാ+ത്ഥമത്തേ''തി പഠമാവിഭത്തി ഹോതി. സിസ്സ ഓകാര+ലോപ+അ-മാദേസേസു നരോ ഇത്ഥീ നപുംസകം.

സകത്ഥ+ദബ്ബ+ലിങ്ഗാനി, സംഖ്യാ+കമ്മാദിപഞ്ചകം;
നാമത്ഥോ തസ്സ സാമഞ്ഞ-മത്ഥമത്ഥം പവുച്ചതേ.

സോ നാമത്ഥോ ച -

ജാതി ക്രിയാ ഗുണോ ദബ്ബം, തഥാ നാമന്തി പഞ്ചധാ;
സദ്ദസ്സ+ത്ഥോ സ സദ്ദോപി, പഞ്ചധാവ+ത്ര ഭിജ്ജതേ.

കഥം ജാതിസദ്ദോ ഗുണസദ്ദോത്യാദിനാ.

ഭിന്നേസ്വ+ഭിന്നധീ+സദ്ദാ, സബലാദീസു യബ്ബലാ;
വത്തന്തേ ജാതി ഏസാ+സ്സ, മാലാ സുത്ത+മിവാ+ന്വിതാ.

അദബ്ബഭൂതം കത്താദി-കാരകഗ്ഗാമസാധിയം;
പദത്ഥം കത്തുകമ്മേട്ഠം, ക്രിയ+മിച്ഛന്തി തബ്ബിദൂ.

ദബ്ബസ്സിതോ തതോ ഭിന്നോ, നിമിത്തോ തപ്പതീതിയാ;
വിനസ്സനസഭാവോ ച, നിഗ്ഗുണോവ ഗുണോ+ച്ചതേ.

ഏത്ഥ പടോ സുക്കോതി വിനസ്സനസഭാവോ ച ചസദ്ദേന വിപുലോ ആകാസോതി അവിനസ്സനസഭാവോ ച അത്തനി വിസും ഗുണരഹിതോ ഗുണോ+ച്ചതേ ത്യത്ഥോ.

യം യം വിസേസ്സതേ കിഞ്ചി, തം തം ദബ്ബ+മിഹോ+ച്ചതേ;
ജാത്യാദിനോപ്യ+തോ താദി, ദബ്ബത്തം പരികപ്പതേ.

ഏത്ഥ ഗോജാതി അസ്സജാതീതി വുത്തേ ജാതി ദബ്ബം. നീലോ ഗുണോതി ച ഗുണോ ദബ്ബം. പചനക്രിയാതി ച ഗമനാദിക്രിയാതോ വിസേസിയതീതി ക്രിയാവ ദബ്ബം.

നാമരൂപേന സദബ്ബേ, ക്വചി സഞ്ഞീ കഥിയതേ;
നാമന്തി തം യഥാ ചിത്തോ, സഞ്ഞാ സദ്ദോ തു തദ്ധനീ.

നാമസ്സ ദബ്ബത്തേപി ചിത്തോത്യാദി നാമേനേവ പസിജ്ഝതി, നോ ഘട+പടാദയോവ ദബ്ബത്തേന, തസ്മാ നാമ+മിതി സഞ്ഞീ കഥിയതേ, തംവാചകത്താ തബ്ബതീ ചിത്താദി സഞ്ഞാസദ്ദോതി നിച്ഛിയതേയ്യ+ധിപ്പായോ.

അയം പഞ്ചവിധോപി അത്ഥോ സദ്ദത്ഥോ ചേവ സാമത്ഥിയാ ഗമ്യമാനത്ഥോ ചാതി ദുബ്ബിധോ. തഥാ ഹി "പീനോ ദിവാ ന ഭുഞ്ജേയ്യ"മിതി ഭുത്തിനിരാകതി സദ്ദത്ഥോ. രത്തിഭുത്തി തു സാമത്ഥിയാ+വഗമ്യതേ. തേനേ+തം വുച്ചതി -

അത്ഥപ്പതീതിയം സദ്ദ-ബ്യാപാരോ തിവിധോ ഭവേ;
മുഖ്യോ ലക്ഖണ+ബ്യഞ്ജന-സഭാവോ ചാതി ഏത്ഥ തു.

മുഖ്യോ തു നിരന്തരത്ഥേ, ലക്ഖണോ തു തിരോഹിതേ;
അത്ഥേ+തരോ തു വാക്യസ്സ, അത്ഥേയേവ പവത്തതി.

"മഞ്ചേ"തി നിരന്തരത്ഥേ വത്തമാനോ മുഖ്യോ, "മഞ്ചാ ഉഗ്ഘോസന്തീ"തി തിരോഹിതത്ഥേ വത്തമാനോ ലക്ഖണോ, ഗാഥാദിസകലവാക്യസ്സ+ത്ഥേ വത്തമാനോ ബ്യഞ്ജനസഭാവോ.

ബ്യാപാരസ്സ പഭേദേന, തിധാ സദ്ദോപി വാചകോ;
ലക്ഖണികോ ബ്യഞ്ജകോതി, തദത്ഥോപി തിധാ മതോ.

വച്ചോ ലക്ഖണികോ ബ്യങ്ഗ്യോ, ചേവം സദ്ദോ സുവാചകോ;
വുത്തകമേന ജാത്യാദി-ഭേദേന പഞ്ചധാ ഭവേതി.

൩൦൨. ആമന്തണേ -

തി ആമന്തണാധികേ അത്ഥമത്തേ പഠമാവിഭത്തി ഹോതി. ഭോ നര, ഭോ ഇത്ഥി, ഭോ നപുംസക.

സദ്ദേനാ+ഭിമുഖീകാരോ, വിജ്ജമാനസ്സ വത്ഥുനോ;
ആമന്തണം വിധാതബ്ബേ, നത്ഥി "രാജാ ഭവേ"തി+ദം.

ക്രിയാ നിമിത്തം കാരകന്തു കമ്മ, കത്തു, കരണ, സമ്പദാന, അവധി, ആധാരഭേദേന ഛബ്ബിധം, തം യഥാ -

൨൯൭. കമ്മേ ദുതിയാ

കരീയതി കത്തുകിരിയായ സമ്ബന്ധീയതീതി കമ്മം, തസ്മിം കമ്മകാരകേ ദുതിയാവിഭത്തി ഹോതി. തം തിവിധം നിബ്ബത്തി, വികതി, പത്തി ഭേദേന, തത്ഥ നിബ്ബത്തികമ്മേ മാതാ പുത്തം വിജായതി, ആഹാരോ സുഖം ജനയതി, കടം കരോതി ദത്തോ. വികതിയം കട്ഠ+മങ്ഗാരം കരോതി, സുവണ്ണം കടകം കരോതി, വീഹയോ ലുനാതി. പത്തിയം ദത്തോ ഘരം പവിസതി, ആദിച്ചം പസ്സതി, ധമ്മം സുണാതി, പണ്ഡിതേ പയിരുപാസതി.

വുത്തഞ്ച -

നിബ്ബത്തി+വികതി+പത്തി-ഭേദാ കമ്മം തിധാ മതം;
കത്തുക്രിയാഭിഗമ്മന്തം, സുഖ+മങ്ഗാരം+ഘരം യഥാതി.

കടം കരോതി വിപുലം ദസ്സനീയന്തി അത്ഥേവ ഗുണയുത്തസ്സ കമ്മതാ, വിപുലം കരോതി, ദസ്സനീയം കരോതീതി ക്രിയായ സമ്ബന്ധിയമാനത്താ.

ഓദനോ പച്ചതേതി ഓദനസദ്ദതോ കമ്മതാ നപ്പതീയതേ, കിഞ്ചരഹി ആഖ്യാതതോ.

ഇച്ഛിതകമ്മം യഥാ-ഗാവും പയോ ദോഹതി, ഗോമന്തം ഗാവം യാചതി, ഗാവ+മവ രുന്ധതി വജം, മാണവകം മഗ്ഗം പുച്ഛതി, ഗോമന്തം ഗാവം ഭിക്ഖതേ, രുക്ഖ+മവചിനാതി ഫലാനി, രുക്ഖാത്യത്ഥോ. സിസ്സം ധമ്മം ബ്രൂതേ. എത്ഥ പയോ, ഗാവം ഇച്ചാദി ഇച്ഛിതം, ഗാവും, ഗോമന്ത+മിച്ചാദി അനിച്ഛിതം. എവ+മനിച്ഛിതേപി കണ്ടകം മദ്ദതി, വിസം ഗിലതി. യം നേവി+ച്ഛിതം, നാപി അനിച്ഛിതം, തത്രാപി ഗാമം ഗച്ഛന്തോ രുക്ഖമൂല+മുപസപ്പതി.

ആധാരേ അധിസി+ഠാ+സാനം പയോഗേ ച, പഥവിം അധിസേസ്സതി, ഗാമ+മധിതിട്ഠതി, രുക്ഖ+മജ്ഝാസതേതി. എത്ഥ പഥവിന്തി പഥവിയന്തി അത്ഥോ. എവ+മഭി, നിപുബ്ബവിസസ്സാപി, ധമ്മ+മഭിനിവിസതേ, ധമ്മേ വാ. തഥാ ഉപ, ന്വ+ജ്ഝാ+പുബ്ബവസതിസ്സ, ഗാമ+മുപവസതി, ഗാമ+മനുവസതി, വിഹാര+മധിവസതി, ഗാമ+മാവസതി, അഗാരം അജ്ഝവസതി, എത്ഥ ഗാമന്തി ഗാമേത്യത്ഥോ. തഥാ തപ്പാനാ+ചാരേപി, നദിം പിബതി, ഗാമം ചരതി, നദിയംത്യത്ഥോ. സചേ മം നാലപിസ്സതീതി മയാ സദ്ധിംത്യത്ഥോ. വിഹിതാവ പടി-യോഗേപി ദുതിയാ, പടിഭന്തു തം ചുന്ദ ബോജ്ഝങ്ഗാ, തമ്പടി ബോജ്ഝങ്ഗാ ഭാസന്തൂതി അത്ഥോ. ഉപമാ മം പതിഭാതി , ഉപമാ മം ഉപട്ഠാതിത്യത്ഥോ. ധാതുനായുത്തേ "തസ്സ നപ്പടിഭാതീ"തി ഛട്ഠീ.

൩. കാലദ്ധാന+മച്ചന്തസംയോഗേ

കാലദ്ധാനം ദബ്ബ+ഗുണ+ക്രിയാഹി അച്ചന്തസംയോഗേ തേഹി കാലദ്ധാനവാചീഹി ദുതിയാ ഹോതി. കാലേ-സത്താഹം ഗവപാനം, മാസം മംസോദനം, സരദം രമണീയാ നദീ, സബ്ബകാലം രമണീയം നന്ദനം, തയോ മാസേ അഭിധമ്മം ദേസേതി. അദ്ധനി-യോജനം വനരാജി, യോജനം ദീഘോ പബ്ബതോ, കോസം സജ്ഝായതി.

പുബ്ബന്ഹസമയം നിവാസേത്വാ, എകം സമയം ഭഗവാ, ഇമം രത്തിം ചത്താരോ മഹാരാജാനോതി എവമാദീസു കാലവാചീഹി അച്ചന്തസംയോഗേ ദുതിയാ, ബഹുലംവിധാനാ വിഭത്തിവിപല്ലാസോ വാ. മാസേനാ+നുവാകോ+ധീതോ, കോസേനാ+നുവാകോ+ധീതോതി കരണത്ഥേ തതിയാ.

൪. ഗതിബോധാഹാരസദ്ദത്ഥാകമ്മകഭജ്ജാദീനം പയോജ്ജേ

ഗത്യത്ഥാനം ബോധത്ഥാനം ആഹാരത്ഥാനം സദ്ദത്ഥാന+മകമ്മകാനം ഭജ്ജാദീനഞ്ച പയോജ്ജേ കത്തരി ദുതിയാ ഹോതി. ദത്തോ ഗമയതി മാണവകം ഗാമം, യാപയതി വാ. ഗുരു ബോധയതി മാണവകം ധമ്മം, വേദയതി വാ. മാതാ ഭോജയതി പുത്ത+മോദനം, ആസയതി വാ. ഗുരു അജ്ഝാപയതി സിസ്സം വേദം, പാഠയതി വാ. പയോജ്ജതോ+ഞ്ഞത്ര കമ്മേ ദുതിയാ. പോസോ ആസയതി ദത്തം, സായയതി വാ. പോസോ അഞ്ഞം ഭജ്ജാപേതി, അഞ്ഞം കോട്ടാപേതി, അഞ്ഞം സന്ഥരാപേതി.

൫. ഹരാദീനം വാ

ഹരാദീനം പയോജ്ജേ കത്തരി ദുതിയാ ഹോതി വാ. പോസോ ഹാരേതി ഭാരം ദത്തം, ദത്തേനേതി വാ. ദസ്സയതേ ജനം രാജാ, ജനേനേതി വാ. അഭിവാദയതേ ഗുരും ദത്തം, ദത്തേനേതി വാ. അജ്ഝോഹാരേതി സത്തും ദത്തം, ദത്തേനേതി വാ. കാരേതി ദത്തോ ദത്തം, ദത്തേനേതി വാ. പക്ഖേ സബ്ബത്ര കത്തരി തതിയാ.

൬. ന ഖാദാദീനം

ഖാദാദീനം പയോജ്ജേ കത്തരി ദുതിയാ ന ഹോതി. ഗത്യത്ഥാദീസു ക്വചി പടിസേധത്ഥ+മിദം. ഖാദയതി ദത്തോ ദത്തേന, ആദയതി ദത്തേന, അവ്ഹാപയതി ദത്ഥേന, സദ്ദായയതി ദത്തേന, നായയതി ദത്തേന, കന്ദയതി ദത്തേന.

൭. ധാദീഹി യുത്താ

ധിആദീഹി യുത്തതോ ദുതിയാ ഹോതി. ധി+രത്ഥു+മം പൂതികായം, അന്തരാ ച രാജഗഹം അന്തരാ ച നാലന്ദം, രാജഗഹസ്സ ച നാലന്ദസ്സ ച വിവരഭൂതേ മജ്ഝേതി അത്ഥോ. സമാധാന+മന്തരേന, മുചലിന്ദ+മഭിതോ സരം. ഛട്ഠ്യത്ഥേ+യം ദുതിയാ.

൮. ലക്ഖണിത്ഥമ്ഭൂതവിച്ഛാസ്വ+ഭിനാ

ലക്ഖണാദീസ്വ+ത്ഥേസു അഭിനാ യുത്തമ്ഹാ ദുതിയാ ഹോതി. രുക്ഖ+മഭിവിജ്ജോതതേ ചന്ദോ, എത്ഥ രുക്ഖോ ലക്ഖണം, ചന്ദോ ലക്ഖിതബ്ബോ, തത്ര അഭിനാ രുക്ഖസ്സ ലക്ഖണവുത്തിതാ പകാസീയതീതി രുക്ഖോ അഭിനാ യുത്തോ നാമ. സാധു ദേവദത്തോ മാതര+മഭി, മാതരി സാധുത്തം പത്തോത്യത്ഥോ. രുക്ഖം രുക്ഖംഅഭി വിജ്ജോതതേ ചന്ദോ, രുക്ഖേ രുക്ഖേത്യത്ഥോ.

൯. പതിപരീഹി ഭാഗേ ച

പതിപരീഹി യുത്തതോ ലക്ഖണാദീസു ഭാഗേ ച+ത്ഥേ ദുതിയാ ഹോതി. രുക്ഖംപതി വിജ്ജോതതേ, സാധു ദേവദത്തോ മാതരംപതി, രുക്ഖം രുക്ഖംപതി തിട്ഠതി, യ+ദേത്ഥ മം പതി സിയാ, യോ മമ ഭാഗോ, സോ ദീയതുത്യത്ഥോ. എവം രുക്ഖംപരിത്യാദിപി.

൧൦. അനുനാതി

ലക്ഖണാദീസു ദുതിയാ. രുക്ഖമനു വിജ്ജോതതേ, സച്ചകിരിയ+മനു വസ്സി, ഹേതു ച ലക്ഖണം ഭവതി, സാധു ദേവദത്തോ മാതര+മനു, രുക്ഖം രുക്ഖ+മനു വിജ്ജോതതേ, യദേത്ഥ മംഅനു സിയാ.

൧൧. സഹത്ഥേ

സഹത്ഥേ അനുനാ യുത്തമ്ഹാ ദുതിയാ. പബ്ബത+മനു തിട്ഠതി, പബ്ബതേന സഹ ത്യത്ഥോ.

൭൮. ഹീനേ

ഹീനത്ഥേ അനുനാ യുത്തമ്ഹാ ദുതിയാ. അനുസാരിപുത്തം പഞ്ഞവന്തോ ഭിക്ഖൂ, സാരിപുത്തതോ പഞ്ഞായ ഹീനാത്യത്ഥോ.

൭൯. ഉപേന

ഹീനത്ഥേ ഉപേന യുത്തമ്ഹാ ദുതിയാ. ഉപസാരിപുത്തം പഞ്ഞവന്തോ.

൮൦. കത്തുകരണേസു തതിയാ

കത്തരി കരണേ ച കാരകേ തതിയാ ഹോതി. ജിനേന ദേസിതോ ധമ്മോ, ബുദ്ധേന ജിതോ മാരോ, അഹിനാ ദട്ഠോ നരോ. യത്ഥ കാരണകാരണമ്പി കാരണവസേന വുച്ചതി, തത്ഥാപി തതിയാ, ചോരേഹി ഗാമോ ദഡ്ഢോ, തിണേഹി ഭത്തം സിദ്ധം, സദ്ധേഹി കാരിതാ വിഹാരാ.

അത്തപധാനോ കിരിയം, യോ നിബ്ബത്തേതി കാരകോ;
അപയുത്തോ പയുത്തോ വാ, സ കത്താതി പവുച്ചതി.

കരണേ-തം പന ദുവിധം അജ്ഝത്തികബാഹിരവസേന, യഥാ ഹത്ഥേന കമ്മം കരോതി, ചക്ഖുനാ രൂപം പസ്സതി, മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായതി. ദത്തേന വിഹയോ ലുനാതി, അഗ്ഗിനാ കുടിം ഝാപേതി.

ബാഹിരഞ്ച തഥാ+ജ്ഝത്തം, കരണം ദുവിധം യഥാ;
വീഹിം ലുനാതി ദത്തേന, നേത്തേന ചന്ദ+മിക്ഖതേ.

പകതിയാ അഭിരൂപോ, ഗോത്തേന ഗോതമോ ഇച്ചാദി ഭൂധാതുസ്സ സമ്ഭവാ കരണേ തതിയാ. തഥാ സാരിപുത്തോതി നാമേന വിസ്സുതോ, ജാതിയാ ഖത്തിയോ ബുദ്ധോ, ജാതിയാ സത്തവസ്സികോ, സിപ്പേന നളകാരോ സോ, ഏകൂനതിംസോ വയസാ, ഏവം സമേന ധാവതി, വിസമേന ധാവതി, ദ്വിദോണേന ധഞ്ഞം കിണാതി.

൮൧. സഹത്ഥേന

സഹത്ഥേന യോഗേ തതിയാ സിയാ. തതിയാപി ഛട്ഠീവ അപ്പധാനേ ഏവ ഭവതി. പുത്തേന സഹാ+ഗതോ, പുത്തേന സദ്ധിം ആഗതോ, വിതക്കേന സഹ വത്തതി, പുത്തേന സഹ ഥൂലോ, നിസീദി ഭഗവാ സദ്ധിം ഭിക്ഖുസങ്ഘേന, സഹസ്സേന സമം മിതാ, സബ്ബേഹി മേ പിയേഹി മനാപേഹി നാനാഭാവോ.

൮൨. ലക്ഖണേ

ലക്ഖണേ വത്തമാനതോ തതിയാ. ഭിന്നേന സീസേന പഗ്ഘരന്തേന ലോഹിതേന പടിവിസ്സകേ ഉജ്ഝാപേസി, ഊനപഞ്ചബന്ധനേന പത്തേന അഞ്ഞം നവം പത്തം ചേതാപേയ്യ, തിദണ്ഡകേന പരിബ്ബാജക+മദ്ദക്ഖി, അക്ഖിനാ

കാണോ, ഹത്ഥേന കുണി, പാദേന ഖഞ്ജോ, പിട്ഠിയാ ഖുജ്ജോ. തേന ഹി വികലങ്ഗേന വികലങ്ഗിനോ വികാരോ ലക്ഖിയതേ.

൧൩. ഹേതുമ്ഹി

വാസാദിലക്ഖണക്രിയായ ഹേതുതോ തതിയാ. അന്നേന വസതി, വിജ്ജായ വസതി, ന ജച്ചാ വസലോ ഹോതി, കമ്മുനാ വസലോ ഹോതി, ദാനേന ഭോഗവാ, ആചാരേന കുലം, തേന പാണി കാമദദോ.

൧൦. പഞ്ചമീ+ണേ വാ

ഇണേ ഹേതുമ്ഹി പഞ്ചമീ വാ. സതസ്മാ ബദ്ധോ, സതേന വാ.

൧൧. ഗുണേ

പരങ്ഗഭൂതേ ഹേതുമ്ഹി പഞ്ചമീ ഹോതി വാ. ജളത്താ ബദ്ധോ, ജളത്തേനവാ, പഞ്ഞായ മുത്തോ, ഹുത്വാ അഭാവതോ അനിച്ചാ, സങ്ഖാരനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ. ബഹുലംവിധാനാ സത്തമ്യത്ഥേഹിപി, തേന സമയേന, കാലേന ധമ്മസാകച്ഛാ, പുരത്ഥിമേന ധതരട്ഠോ, ദക്ഖിണേന വിരൂള്ഹകോ, ഉത്തരേന കപിലവത്ഥു, യേന ഭഗവാ, തേനുപസങ്കമി, സോ വോ മമ+ച്ചയേന സത്ഥാതി. മാസേന ഭുഞ്ജതി, ഏകാഹേനേവ ബാരാണസിം പാവിസി, നവഹി മാസേഹി വിഹാരം കാരാപേസി , കഹാപണേന ഊനോ, ധനേന വികലോ, അസിനാ കലഹോ, ആചാരേന നിപുണോ, ഗുളേന മിസ്സകം, വാചായ സഖിലോ, മണിനാ അത്ഥോ, ധനേന അത്ഥോ, യോജനേന ഗച്ഛതി ഇച്ചാദി ഹേതുമ്ഹി കരണേ വാ തതിയാ. അത്തനാവ അത്താനം സമ്മന്നതീതി പച്ചത്തേ ബഹുലംവിധാനാ കത്തരി തതിയാ. ഏവം തിലേഹി ഖേത്തേ വപതീതി കമ്മത്ഥേ, സുമുത്താ മയം തേന മഹാസമണേനാതി പഞ്ചമ്യത്ഥേ ച.

൧൨. ചതുത്ഥീ സമ്പദാനേ

അചേതനം സചേതനം വാ പടിഗ്ഗാഹകഭാവേനാ+പേക്ഖിതം, തം സമ്പദാനം, തഞ്ച ദാ-ദാനേതി ധാതുതോ ബ്യപ്പേന യുത്തമേവ, തത്ഥ ചതുത്ഥീ ഹോതി. തഞ്ച ദീയമാനസ്സ വത്ഥുനോ അനിവാരണ+ജ്ഝേസനാ+നുമതിതോ തിവിധോ, യഥാ ബുദ്ധസ്സ പുപ്ഫം ദേതി, ബോധിരുക്ഖസ്സ ജലം ദേതി, യാചകസ്സ ധനം ദേതി, ഭിക്ഖൂനം ദാനം ദേതി.

> അനിരാകരണാ+രാധ-ന+ബ്ഭനുഞ്ഞവസേന ഹി;
> സമ്പദാനം തിധാ വുത്തം, രുക്ഖ+യാചക+ഭിക്ഖവോ.

ആധാരവിവക്ഖായം സത്തമീപി, സങ്ഘേ ഗോതമി ദേഹി, സങ്ഘേ ദിന്നേ അഹഞ്ചേവ പൂജിതോ ഭവിസ്സാമി, യാ പലാലമയം മാലം, നാരീ ദത്വാന ചേതിയേതി.

൧൩. താദത്ഥ്യേ

താദത്ഥ്യേ ചതുത്ഥീ സിയാ. തദത്ഥസ്സ ഭാവേ, താദത്ഥ്യം, തസ്മിം തദത്ഥഭാവേ ജോതനീയേവ ചതുത്ഥീ സിയാ. തദത്ഥസ്സ ഭാവോതി

നിമിത്തനിമിത്തീസമ്ബന്ധേ ഛട്ഠീ, തസ്മാ ഛട്ഠാപവാദോ+യം. സമേപി നിമിത്തനിമിത്തീനം സമ്ബന്ധേ നിമിത്തഭൂതയൂപതോവ ചതുത്ഥീ, നോ നിമിത്തീഭൂതദാരുതോ. യൂപായ ദാരു, പാകായ വജതി, ബുദ്ധസ്സത്ഥായ ജീവിതം പരിച്ചജാമി, നേവ ദവായ, ന മദായ, ഊനസ്സ പാരിപൂരിയാ, അത്ഥായ ഹിതായ സുഖായ സംവത്തതി, ലോകാനുകമ്പായ, ഫാസു വിഹാരായ.

ഇച്ചായം കച്ചായനേ ഉപരി വക്ഖമാനസ്സ ചതുത്ഥീതി സാധിതത്താ ഇധ ഛട്ഠീതി ദീപനത്ഥം വുച്ചതേ -

കസ്സ സാദു നരുച്ചതി, മാ അയസ്മന്താനമ്പി സങ്ഘഭേദോ രുച്ചിത്ഥ, ഖമതി സങ്ഘസ്സ, ഭത്ത+മസ്സ നച്ഛാദേതീതി ഛട്ഠീ സമ്ബന്ധവചനിച്ഛായം, ന ചേ+വം വിരോധോ സിയാ, സദിസരൂപത്താ, ഏവംവിധേസു ച സമ്ബന്ധസ്സ സദ്ദികാനുമതത്താ. തഥാ ഹി ഭാഗവുത്തിയാ “ഉപപദവിഭത്തി ഛട്ഠിയാ+പവാദാ”തി വുത്തം, സദ്ദന്തരേ വിഹിതാ വിഭത്തി ഉപപദവിഭത്തി.

കസ്സ വാ ത്വം ധമ്മം രോചേസീതി അത്ഥമത്തേ പഠമാ, കസ്സ വാ തുയ്ഹന്തി അവത്വാ കസ്സ വാ ത്വം ധമ്മം രോചേസീതി അത്ഥമത്തേ പഠമാവസേന ബ്യഭിചാരദസ്സനാ. ഏവ+മഞ്ഞാപി വിഞ്ഞേയ്യാ, പരതോപി യഥാഗമം.

രഞ്ഞോ സതം ധാരേതി രഞ്ഞോ ഛത്തം ധാരേതീതി സമ്ബന്ധേ ഛട്ഠീവ. സിലാഘ=കഥനേ, ഏവം രഞ്ഞോ സിലാഘതേ ഇച്ചാദി, ഥുതിം കരോതീത്യത്ഥോ. ഹനു=അപനയനേ, രഞ്ഞോ ഹനുതേ, വഞ്ചേതീത്യത്ഥോ. ഉപതിട്ഠേയ്യ സക്യപുത്താനം വഡ്ഢകീ, ഉപഗച്ഛേയ്യാത്യത്ഥോ. സപ=അക്കോസേ, മയ്ഹം സപതേ, സച്ചം കുരുതേത്യത്ഥോ . ധര=ധാരണേ, സുവണ്ണം തേ ധാരയതേ, ഇണം തേ ധാരയതി, അസ്സ രഞ്ഞോ നാഗം ധാരയാമ. പിഹ=ഇച്ഛായം, ദേവാപി തസ്സ പിഹയന്തി താദിനോ, തേസം പിഹയന്തി സമ്ബുദ്ധാനം സതീമതം, പിഹയന്തി=പത്ഥേന്തി. തസ്സ കുജ്ഝ മഹാവീര, യദി+ഹം തസ്സ പകുപ്പേയ്യം, ദുഭയതി ദിസാനം മേഘോ, യോ മിത്താനം ന ദൂഭതി, യോ അപ്പദുട്ഠസ്സ നരസ്സ ദുസ്സതി. ഇസ്സ=ഇസ്സായം, തിത്ഥിയാ ഇസ്സയന്തി സമണാനം. ഉസൂയ=ദോസാവികരണേ, ദുജ്ജനാ ഗുണവന്താനം ഉസ്സൂയന്തി, കാ ഉസുയാ വിജാനതം. ഇധ+സിധ+രാധ+സാധ=സംസിദ്ധിയം, ആരാധോ മേ രഞ്ഞോ, രഞ്ഞോ ഭാഗ്യ+മാരജ്ഝതി, ക്യാ+ഹം അയ്യാനം അപരജ്ഝാമി, ആയസ്മതോ ഉപാലിത്ഥേരസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ ഉപതിസ്സോ. ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും, ആസുണന്തി ബുദ്ധസ്സ ഭിക്ഖൂ, തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ജനോഅനുഗിണാതി, പതിഗിണാതി, സാധുകാരദാനാദിനാ തം ഉസ്സഹതീത്യത്ഥോ. ആരോചയാമി വോ ഭിക്ഖവേ, പടിവേദയാമി വോ, ആമന്തയാമി തേ മഹാരാജ, ധമ്മം തേ ദേസിസ്സാമി, ദേസേതു ഭന്തേ ഭഗവാ ധമ്മം ഭിക്ഖൂനം, യഥാ നോ ഭഗവാ ബ്യാകരേയ്യ, നിരുത്തിം തേ പവക്ഖാമി, അലം മേ രജ്ജം, അലം ഭിക്ഖു പത്തസ്സ, അലം മല്ലോ മല്ലസ്സ, അരഹതി മല്ലോ മല്ലസ്സ, അലം തേ ഇധ വാസേന, കിം മേ ഏകേന തിണ്ണേനാതി സബ്ബത്ഥ സമ്ബന്ധേ ഛട്ഠീ.

ഏവം ആയു ഭോതോ ഹോതു, ചിരം ജീവിതം, ഭദ്ദം, കല്യാണം, അത്ഥം, പയോജനം, കുസലം, അനാമയം, ഹിതം, പത്ഥം, സുഖം, സാതം, ഭോതോ ഹോതു, സാധു സമ്മുതി മേ തസ്സ, പുത്തസ്സാ+വികരേയ്യ ഗുയ്ഹ+മത്ഥം, തസ്സ

മേ സക്കോ പാതുരഹോസി, തസ്സ പഹിണേയ്യ, ഭിക്ഖൂനം ദൂതം പാഹേസി, കപ്പതി സമണാനം ആയോഗോ , ഏകസ്സ ദ്വിന്നം തിണ്ണം വാ പഹോതി, ഉപമം തേ കരിസ്സാമി, അഞ്ജലിംതേ പഗ്ഗണ്ഹാമി, തസ്സ ഫാസു, ലോകസ്സ+ത്ഥോ, നമോ തേ പുരിസാജഞ്ഞ, സോത്ഥി തസ്സ, സമത്ഥോ മല്ലോ മല്ലസ്സ, തസ്സ ഹിതം, തസ്സ സുഖം, സ്വാഗതം തേ മഹാരാജാതി സബ്ബത്ഥ സമ്ബന്ധേ ഛട്ഠീ.

൨൩. പഞ്ചമ്യ+വധിസ്മാ

പദത്ഥാവധിസ്മാ പഞ്ചമീവിഭത്തി ഹോതി.

> സമേപ്യ+പഗമേ ദ്വിന്നം, പുബ്ബരൂപാ യ+ദച്ചുതം;
> വുച്ചതേ ത+ദപാദാനം, തം ചലാചലതോ ദ്വിധാ;
> യഥാ+സ്സാ ധാവതാ പോസോ, പതോ, രുക്ഖാഫലന്തി ച.

തത്ഥ ചലാവധി ധാവതാ അസ്സാ പുരിസോ പതതി, അചലാവധി പബ്ബതാ ഓതരന്തി വനചാരകാതി.

തഞ്ച അവധി വിസയക്രിയാവിസേസസ്സ നിദ്ദിട്ഠത്താ നിദ്ദിട്ഠവിസയം, യത്ഥ അപ അപഗമനക്രിയം ഉപാത്തം=അജ്ഝാഹടം വിസയം കത്വാ പവത്തതി, തം ഉപാത്തം. യം കേനചി ഗുണേന ഉക്കംസിയതി, തം അനുമേയ്യം. യഥാ ഗാമാ അപേന്തി മുനയോ, നഗരാ നിഗ്ഗതോ രാജാ, പാപാ ചിത്തം നിവാരേന്തി. വലാഹകാ വിജ്ജോതതേ, കുസുലതോ പചതീതി. ഏത്ഥ ച വളാഹകാ നിക്ഖമ്മ, കുസുലതോ അപനേത്വാതി ച പുബ്ബക്രിയാ അജ്ഝാഹരീയതി. മഥുരാ പാടലിപുത്തകേഹി അഭിരൂപാതി അനുമീയതി. വുത്തഞ്ഹി -

> നിദ്ദിട്ഠവിസയം കിഞ്ചി, ഉപാത്തവിസയം തഥാ;
> അനുമേയ്യവിസയഞ്ചേതി, തിധാ+ഹു അവധിം ബുധാതി.

ഭയഹേതുമ്ഹി-ചോരാ ഭയം ജായതി, തണ്ഹായ ജായതി ഭയം, പാപതോ ഉത്തസതി, നത്ഥി സോകോ കുതോ ഭയം. അക്ഖാതരി-ഉപജ്ഝായാ സിക്ഖം ഗണ്ഹാതി, ആചരിയമ്ഹാ അധീതോ സുണാതി വാ. ബുദ്ധസ്മാ പരാജേന്തി അഞ്ഞതിത്ഥിയാ, പരാജിതാ ഭവന്തീത്യത്ഥോ. ഹിമവതാ പഭവതി ഗങ്ഗാ, അചിരവതിയാ പഭവന്തി കുന്നദിയോ. ഉരസ്മാ ജാതോ പുത്തോ, കമ്മതോ ജാതം ഇന്ദ്രിയം, ഉപജ്ഝായാ അന്തരധായതി സിസ്സോ, മാതാപിതൂഹി അന്തരധാരയതി പുത്തോ, നിലീയതീത്യത്ഥോ. ദൂരത്ഥയോഗേകീവദൂരോ ഇതോ നളകാരഗാമോ, തതോ ഹവേ ദൂരതരം വദന്തി, ഗാമതോ നാതിദൂരേ, ആരകാ തേ മോഘപുരിസാ ഇമസ്മാ ധമ്മവിനയാ, ആരകാ തേഹി ഭഗവാ ദൂരതോവ നമസ്സന്തി, അദ്ദസ ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം. അന്തികത്ഥയോഗേ-അന്തികം ഗാമാ, ആസന്നം ഗാമാ, സമീപം ഗാമാ. പരിമാണേ-ഇതോ മഥുരായ ചതൂസു യോജനേസു സംകസ്സം, രാജഗഹതോ പഞ്ചചത്താലീസയോജനമത്ഥകേ സാവത്ഥി. കാലപരിമാണേ-ഇതോ ഏകനവുതികപ്പമത്ഥകേ, ഇതോ വസ്സസതസഹസ്സസ്സ അച്ചയേന ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി. പാസാദാ സംകമേയ്യ, പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ സംകമേയ്യാതി അത്ഥോ, തഥാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധാ സംകമേയ്യ, അഭിധമ്മാ പുച്ഛന്തി, അഭിധമ്മം സുത്വാതി അത്ഥോ, ആസനാ വുട്ഠഹേയ്യ. ദിസത്ഥവാചീഹി യോഗേ-ഇതോ സാ പുരിമാ ദിസാ, ഇതോ സാ ദക്ഖിണാ ദിസാ, അവീചിതോ യാവ ഭവഗ്ഗം, ഉദ്ധം പാദതലാ, അധോ കേസമത്ഥകാ.

വിഭജനേ-യതോ പണീതതരോ വാ വിസിട്ഠതരോ വാ നത്ഥി, അത്തദന്തോ തതോ വരം, കിഞ്ചാപി ദാനതോ സീലം വരം, തതോ മയാ ബഹുതരം സുതം, സീലമേവ സുതാ സേയ്യോ. ആരതിപ്പയോഗേ-ആരതി വിരതി പാപാ, പാണാതിപാതാ വേരമണി, അദിന്നാദാനാ പടിവിരതോ, അപ്പടിവിരതാ മുസാവാദാ. സുദ്ധത്ഥയോഗേ-ലോഭനീയേഹി ധമ്മേഹി സുദ്ധോ, മാതുതോ ച പിതുതോ ച സുദ്ധോ അനുപക്കുട്ഠോ. പമോചനത്ഥയോഗേ-പരിമുത്തോ ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി, മുത്തോ+സ്മി മാരബന്ധനാ, ന തേ മുച്ചന്തി മച്ചുനാ, മുത്തോ+ഹം+സബ്ബപാസേഹി. വിവേചനേ-വിവിച്ചേവ കാമേഹി, വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി. പമാണത്ഥേ-ആയാമതോ ച വിത്ഥാരതോ ച യോജനം, ഗമ്ഭീരതോ ച പുഥുലതോ ച യോജനം ചന്ദഭാഗായ പരിമാണം, പരിക്ഖേപതോ നവയോജനസതപരിമാണോ മജ്ഝിമദേസോ. പുബ്ബാദിയോഗേ-പുബ്ബേവ മേ ഭിക്ഖവേ സമ്ബോധാ, ഇതോ പുബ്ബേ നാഹോസി, തതോ പരം പച്ഛിമാ ജനപദാ, തതോ അപരേന സമയേന. പഞ്ഹേ-കുതോ+സി ത്വം, കുതോ ഭവം, പാടലിപുത്തതോ. കിച്ഛാ ലദ്ധന്തി ഗുണേ പഞ്ചമീ, കിച്ഛേന മേ അധിഗതന്തി ഹേതുമ്ഹി കരണേ വാ തതിയാ, ഏവം ഥോകാ മുത്തോ, ഥോകേന മുത്തോതി.

കഥം ''ഥോകം ചലതീ''തി, ക്രിയാവിസേസനേ കമ്മനി ദുതിയാ, ഥോകം ചലനം കരോതീത്യത്ഥോ, ഥോകന്തി ചലനക്രിയായ വിസേസനത്താ ക്രിയാവിസേസനം.

ക്രിയാവിസേസനം നാമ, കമ്മത്തേ+കത്തസണ്ഠിതാ;
ന്യായസിദ്ധം യതോ തസ്മാ, തദത്ഥം ന വിസും വിധി.

ന്യായസിദ്ധംവ=ചലനന്തി യസ്മാ ഭാവേ അനോ, തസ്മാ ഭാവസ്സേ+കത്താ ഏകവചനന്തി ഞായാ ഏകത്തഞ്ച, ഭാവേ അനത്താ നപുംസകത്തഞ്ച, കരോതിക്രിയായ സമ്ബന്ധേന കമ്മത്തഞ്ച സിജ്ഝതീതി. കര+ഭൂധാതവോ ച -

കാരിയരൂപാഭിധാത്വത്ഥാ , സബ്ബേ സത്തായ യുജ്ജരേ;
തതോ ക്രിയാ ച ഭാവോ ച, സാമഞ്ഞം തേസു ഗമ്യതേ -

തി വുത്തത്താ യുജ്ജന്തി.

ഥോകത്ഥേ-ഥോകാ മുച്ചതി. സബ്ബത്ഥ സവിസയേ പഞ്ചമീ. ഏത്ഥ ''വിവക്ഖാ ലോകികാ സാ ച, ന സക്കാ അനിവത്തിതും''തി വുത്തത്താ അനിട്ഠപ്പസങ്ഗോ ന സിയാ. മരിയാദായം-ആപബ്ബതാ ഖേത്തം. അഭിവിധിമ്ഹി-ആബ്രഹ്മലോകാ സദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതി, പബ്ബതം വജ്ജേത്വാ, ബ്രഹ്മലോകമ്ഹി ബ്യാപേത്വാതി ച അത്ഥോ. ഏത്ഥ വജ്ജമാനസീമാ മരിയാദാ, ഗയ്ഹമാനസീമാ അഭിവിധി.

൨൭. അപപരീഹി വജ്ജനേ

വജ്ജനേ വത്തമാനേഹീ അപപരീഹി യോഗേ പഞ്ചമീ ഹോതി. അപസാലായ ആയന്തി വാണിജാ, പരിസാലായ ആയന്തി വാണിജാ, സാലം വജ്ജേത്വാതി അത്ഥോ.

൨൮. പടിനിധിപതിദാനേസു പതിനാ

പടിനിധിമ്ഹി പതിദാനേ ച വത്തമാനേന പതിനാ യോഗേ നാമസ്മാ പഞ്ചമീ ഹോതി. ബുദ്ധസ്മാ പതി സാരിപുത്തോ, ഘത+മസ്സ തേലസ്മാ പതി ദദാതി.

൨൯. രിതേ ദുതിയാ ച

രിതേസദ്ദയോഗേ നാമസ്മാ ദുതിയാ ഹോതി പഞ്ചമീ ച. രിതേ സദ്ധമ്മാ, രിതേ സദ്ധമ്മം.

൩൦. വിനാ+ഞ്ഞത്ര തതിയാ ച

വിനാ+ഞ്ഞത്രയോഗേ നാമസ്മാ തതിയാ ദുതിയാ പഞ്ചമീ ച. വിനാ വാതേന, വിനാ വാതം, വിനാ വാതസ്മാ. അഞ്ഞത്ര ഏകേന പിണ്ഡപാതനീഹാരകേന, അഞ്ഞത്ര ധമ്മം, അഞ്ഞത്ര ധമ്മാ.

൩൧. പുഥനാനാഹി

ഏതേഹി യോഗേ തതിയാ ഹോതി പഞ്ചമീ ച. ഭിന്നയോഗകരണം ദുതിയാനിവത്തനത്ഥം. പുഥഗേവ ജനേന, പുഥഗേവ ജനസ്മാ, ജനേന നാനാ, ജനസ്മാ നാനാ.

൩൨. ഛട്ഠീ സമ്ബന്ധേ

സമ്ബന്ധേ ഛട്ഠീ ഹോതി. രഞ്ഞോ പുരിസോതി വുത്തേ യസ്മാ രാജാ ദദാതി, പുരിസോ ഗണ്ഹാതി, തസ്മാ രാജപുരിസോതി വിഞ്ഞായതി. ഏവമേവ യോ യസ്സ ആയത്തോ സേവകാദിഭാവേന ഭണ്ഡഭാവേന വാ സമീപ+സമൂഹാ+വയവ+വികാര+കാരിയ+അവത്ഥാ+ജാതി+ഗുണ+ക്രിയാദിവസേന വാ, ഠാനീവസേന വാ, ആഗമീവസേന വാ, സോ തിവിധോപി അത്ഥോ സമ്ബന്ധോ നാമ. വുത്തഞ്ഹി -

> ക്രിയാകാരകസഞ്ജാതോ, അസ്സേ+ദംഭാവഹേതുകോ;
> സമ്ബന്ധോ നാമ സോ അത്ഥോ, തത്ഥ ഛട്ഠീ വിധീയതേ.
>
> പാരതന്ത്യഞ്ഹി സമ്ബന്ധോ, തത്ഥ ഛട്ഠീ ഭവേ തിതോ;
> ഉപാധി+ഠാന്യാ+ഗമിതോ, ന വിസേസ്സാദിതോ തിതോതി.

ഉപാധിസങ്ഖാതവിസേസനതോ താവ-രഞ്ഞോ പുരിസോ. ഏത്ഥ ച ബ്രാഹ്മണാദിസാമിതോ നിവത്തേതീതി രാജാ വിസേസനം, പുരിസോ തേന വിസേസിയതീതി വിസേസ്സോ. ഭണ്ഡസമ്ബന്ധതോ-പഹുതം മേ ധനം സക്ക, ഏകസ്സ പടിവീസോ, ഭിക്ഖുസ്സ പത്തചീവരം. സമീപതോ-അമ്ബവനസ്സ അവിദൂരേ, നിബ്ബാനസ്സേവ സന്തികേ. സമൂഹേ-സുവണ്ണസ്സ രാസി, ഭിക്ഖൂനം സമൂഹോ. അവയവേ-മനുസ്സസ്സേവ തേ സീസം, രുക്ഖസ്സ സാഖാ. വികാരേ-സുവണ്ണസ്സ വികതി, ഭട്ഠധഞ്ഞാനം സത്തു. കാരിയേ-യവസ്സ അങ്കുരോ, മേഘസ്സ സദ്ദോ, പുത്താപി തസ്സ ബഹവോ, കമ്മാനം ഫലം വിപാകോ. അവത്ഥായം-ഖന്ധാനം പാതുഭാവോ, ജരാ, ഭേദോ വാ. ജാതിയം-മനുസ്സസ്സ ഭാവോ, മനുസ്സാനം ജാതി. ഗുണേ-സുവണ്ണസ്സ വണ്ണോ, വണ്ണോ ന ഖീയേഥ തഥാഗതസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഗുണഘോസോ, പുപ്ഫാനം ഗന്ധോ, ഫലാനം രസോ, ചിത്തസ്സ

ഫുസനാ, സിപ്പികാനം സതം നത്ഥി, തിലാനം മുട്ഠി, തേസം സമായോഗോ, സന്ധിനോ വിമോക്ഖോ, തഥാഗതസ്സ പഞ്ഞാപാരമിം ആരബ്ഭ, സുഖം തേ, ദുക്ഖം തേ, ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി, പഞ്ഞായ പടുഭാവോ, രൂപസ്സ ലഹുതാ, മുദുതാ വാ, ഉപചയോ വാ. ക്രിയാസമ്ബന്ധേ-പാദസ്സ ഉക്ഖേപനം, അവക്ഖേപനം വാ, ഹത്ഥസ്സ സമിഞ്ജനം, ദാനം, പസാരണം, ധാതൂനം ഗമനം, ഠാനം, നിസജ്ജാ, സയനം വാ, തഥാഗതസ്സ നാമഗോത്താദി, തസ്സ കാരണം, തസ്സ മാതാപിതരോ, തസ്സ പുരതോ പാതുരഹോസി, നഗരസ്സ ദക്ഖിണതോ, വസ്സാനം തതിയേ മാസേ, ന തസ്സ ഉപമാ, കുവേരസ്സ ബലി ഇച്ചാദി. അപി ച -

> ഗാവസ്സ ജാതി, ധവലോ, ഗതി, സിങ്ഗം, നാമന്തി+ധ;
> ദബ്ബസ്സാപി ച ജാത്യാദി, വിസേസ്സാ ഹോന്തി കാമതോ.
>
> ഗോത്തഞ്ച സബലോദിസ്സ, പാക+മന്നസ്സ സുക്കതാ;
> പടസ്സ, സിങ്ഗംമേണ്ഡസ്സ, നാ+ഞ്ഞേസംതി വിസേസ്സതേ.

ഠാനിതോ-യുവണ്ണാന+മേഓ ലുത്താ. ആഗമിതോ-സുഞ സസ്സ. സാമിയോഗേ-ദേവാന+മിന്ദോ, മിഗാനം രാജാ. രുജാദിയോഗേ-ദേവദത്തസ്സ രുജതി, തസ്സ രോഗോ ഉപ്പജ്ജി, മഹാസേനാപതീനം ഉജ്ഝാപേതബ്ബം, രജകസ്സ വത്ഥം ദദാതി, മുസാവാദസ്സ ഓത്തപ്പം ഇച്ചാദി. യജസ്സ യോഗേ-പുപ്ഫസ്സ ബുദ്ധസ്സ യജതി, പുപ്ഫേനാത്യത്ഥോ. ഏവം ഘതസ്സ അഗ്ഗിം ജുഹതി. സുഹിതത്ഥേ-പത്തം ഓദനസ്സ പൂരേത്വാ, പൂരം നാനാപകാരസ്സ അസുചിനോ, പൂരം ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണസ്സ, പൂരതി ബാലോ പാപസ്സ. കിതകപ്പയോഗേ-ബഹുലംവിധാനാ ഛട്ഠീ, രഞ്ഞോ സമ്മതോ, പൂജിതോ, സക്കതോ, അപചിതോ, മാനിതോ വാ, അമതം തേസം ഭിക്ഖവേ അപരിഭുത്തം, യേസം കായഗതാ സതി അപരിഭുത്താ, സാധുസമ്മതോ ബഹുജനസ്സ, സുപ്പടിവിദ്ധാ ബുദ്ധാനം ധമ്മധാതു, ധമ്മസ്സ ഗുത്തോ മേധാവീ. കമ്മത്ഥേ-തസ്സ ഭവന്തി വത്താരോ, സഹസാ കമ്മസ്സ കത്താരോ, അമതസ്സ ദാതാ, ഭിന്നാനം സന്ധാതാ, സഹിതാനം അനുപ്പദാതാ, ബോധേതാ പജായ, കമ്മസ്സ കാരകോ നത്ഥി, വിപാകസ്സ ച വേദകോ, അവിസംവാദകോ ലോകസ്സ, ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ പസാദോ. സരതി+ച്ഛായോഗേ-മാതു സരതി, ന തേസം കോചി സരതി, സത്താനം കമ്മപച്ചയാ, പുത്തസ്സ ഇച്ഛതി. കരോതിസ്സ (യോഗേ) - ഉദകസ്സ പതികുരുതേ, കണ്ഡസ്സ പതികുരുതേ, അഭിസങ്ഖരോതീത്യത്ഥോ. പഞ്ചമിയത്ഥേ പരിഹാനിഭയത്ഥയോഗേപി ഛട്ഠീ, അസ്സവനതായ ധമ്മസ്സ പരിയായന്തി, കിന്നു ഖോ അഹം തസ്സ സുഖസ്സ ഭായാമി, സബ്ബേ തസന്തി ദണ്ഡസ്സ, സബ്ബേ ഭായന്തി മച്ചുനോ, ഭീതോ ചതുന്നം ആസീവിസാനം ഘോരവിസാനം ഇച്ചാദി.

൪൦. തുല്യത്ഥേന വാ തതിയാ

തുല്യത്ഥേന യോഗേ വാ ഛട്ഠീ ഹോതി തതിയാ ച. പിതു തുല്യോ, പിതരാ വാ, മാതു തുല്യോ, മാതരാ വാ.

൩൧. സത്തമ്യാ+ധാരേ

കത്തുകമ്മട്ഠാനം നിസജ്ജ+പചനാദിക്രിയാനം യോ ആധാരോ, തം ആധാരകാരകം നാമ. കഥം കടേ നിസീദതി ദേവദത്തോ, ഥാലിയം ഓദനം

പചതി, ദേവദത്ത+തണ്ഡുലാനം കത്തു+കമ്മാനം ധാരണതോ തദട്ഠആസന+പചനക്രിയം കട+ഥാലിയോ ധാരേന്തി നാമ, തസ്മിം സത്തമീവിഭത്തി ഹോതി.

സോ ബ്യാപികോ, ഓപസിലേസികോ, വേസയികോ, സാമീപികോതി ചതുബ്ബിധോ. തത്ഥ യോ ആധേയ്യസ്സ നിസ്സേസാധാരഭൂതോ, സോ ബ്യാപികോ, യഥാ തിലേസു തേലം അത്ഥി, ഖീരേസു ജലം, ദധിമ്ഹി സപ്പി. പച്ചേകസിദ്ധാനം ഭാവാനം യം ആധേയ്യഭാവേന ഉപസിലേസനം അല്ലീയനം അത്ഥി, സോ ഓപസിലേസികോ. യഥാ ആസനേ നിസിന്നോ സങ്ഘോ, ഥാലിയം ഓദനം പചതി, ഘടേ ഉദക+മത്ഥി, ദൂരേ ഠിതോ, സമീപേ ഠിതോ. യത്ഥ സമീപേ സമീപീവോഹാരം കത്വാ തദായത്തതാദീപനത്ഥം ആധാരഭാവോ ഉപചരീയതി, തം സാമീപികം, യഥാ ഗങ്ഗായം ഘോസോ, ഗങ്ഗായ സമീപേ വജോത്യത്ഥോ. സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. യത്ഥ അഞ്ഞഥാഭാവവസേന ദേസന്തരാവച്ഛേദവസേന വാ ആധാരപരികപ്പോ , സോ വേസയിതോ. യഥാ ആകാസേ സകുണാ ചരന്തി, ഭൂമിയം മനുസ്സാ, ജലേ മച്ഛാ, പാസാദേസു പതിതോ, പാപസ്മിം രമതീ മനോ, പസന്നോ ബുദ്ധസാസനേ, പഞ്ഞായ സാധു, വിനയേ നിപുണോ, മാതരി സാധു, പിതരി നിപുണോ.

> കിരിയാ കത്തു+കമ്മട്ഠാ, ആധാരീയതി യേന സോ;
> ആധാരോ ചതുധാ വുത്തോ, ബ്യാപകാദിപ്പഭേദതോ.
>
> ബ്യാപകോ തിലഖീരാദി, കടോ ഓപസിലേസികോ;
> സാമീപികോ തു ഗങ്ഗാദി, ആകാസോ വിസയോ മതോ.

൩൩. നിമിത്തേ

നിമിത്തത്ഥേ സത്തമീ ഹോതി. അജിനമ്ഹി ഹഞ്ഞതേ ദീപി, കുഞ്ജരോ ദന്തേസു ഹഞ്ഞതേ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമ്പജാനമുസാവാദേ പാചിത്തിയം. സബ്ബത്ഥ നിമിത്യത്ഥോ.

൩൪. യബ്ഭാവോ ഭാവലക്ഖണം

യസ്സ ഭാവോ ഭാവന്തരസ്സ ലക്ഖണം ഭവതി, തതോ സത്തമീ. കാലേ ഗാവീസു ദുയ്ഹമാനാസുഗതോ, ദുദ്ധാസു ആഗതോ. ഏത്ഥഗമനക്രിയായ ദോഹനക്രിയാചിഹനം, ആഗമനക്രിയായ ദുദ്ധാക്രിയാചിഹനം, ഏവ+മുപരിപി. പുബ്ബണ്ഹസമയേ ഗതോ, സായന്ഹസമയേ ആഗതോ, ജായമാനേ ഖോ സാരിപുത്ത ബോധിസത്തേ അയം ദസസഹസ്സീ ലോകധാതു സമ്പകമ്പി.

> പാസാണാ സക്ഖരാ ചേവ, കഠലാ ഖാണുകണ്ടകാ;
> സബ്ബേ മഗ്ഗാ വിവജ്ജന്തി, ഗച്ഛന്തേ ലോകനായകേ.

ഇമസ്മിം സതി ഇദം ഹോതി ഇച്ചാദി. "അകാലേ വസ്സതീ തസ്സ, കാലേ തസ്സ ന വസ്സതീ"തി വിസയസത്തമീ.

൩൫. ഛട്ഠീ ചാ+നാദരേ

യസ്സ ഭാവോ ഭാവന്തരസ്സ ലക്ഖണം ഭവതി, തതോ ഛട്ഠീ ഹോതി സത്തമീ ചാ+നാദരേ ഗമ്യമാനേ. അകാമകാനം മാതാപിതൂനം രുദന്താനം പബ്ബജി, മാതാപിതൂസു രുദന്തേസു വാ. “ആകോടയന്തോ സോ നേതി, സിവിരാജസ്സ പേക്ഖതേ”, “മച്ചു ആദായ ഗച്ഛതി, പേക്ഖമാനേ മഹാജനേ”.

ഗുന്നം സാമീതി സമ്ബന്ധേ ഛട്ഠീ, ഗോസു സാമീതി വിസയസത്തമീ. ഏവം ഗുന്നമിസ്സരോ, ഗോസ്വി+സ്സരോ, ഗുന്നം അധിപതി, ഗോസു അധിപതി, ഗുന്നം ദായാദോ, ഗോസു ദായാദോ, ഗുന്നം സക്ഖീ, ഗോസു സക്ഖീ, ഗുന്നം പതിഭൂ, ഗോസു പതിഭൂ, ഗുന്നം പസുതോ, ഗോസു പസുതോ, കുസലാ നച്ചഗീതസ്സ, കുസലാ നച്ചഗീതേ, ആയുത്തോ കടകരണസ്സ, ആയുത്തോ കടകരണേ. തഥാ ആധാരവചനിച്ഛായം സത്തമീ, ഭിക്ഖൂസു അഭിവാദേന്തി, മുദ്ധനി ചുമ്ബിത്വാ, ബാഹാസു ഗഹേത്വാ, ഹത്ഥേസു പിണ്ഡായ ചരന്തി, കദലീസു ഗജേ രക്ഖന്തി, ഞാണസ്മിം പസന്നോ, ഞാണസ്മിം ഉസ്സുക്കോതി വിസയസത്തമീ.

൩൭. യതോ നിദ്ധാരണം

ജാതിഗുണക്രിയാഹി സമുദായതേ+കദേസസ്സ പുഥക്കരണം നിദ്ധാരണം, യതോ തം കരീയതി, തതോ ഛട്ഠീസത്തമിയോ ഹോന്തി. സാലയോ സൂകധഞ്ഞാനം പഥ്യതമാ, സൂകധഞ്ഞേസു സാലയോ പഥ്യതമാ. കണ്ഹാ ഗാവീനം സമ്പന്നഖീരതമാ, കണ്ഹാ ഗാവീസു സമ്പന്നഖീരതമാ. ഗച്ഛതം ധാവന്തോ സീഘതമാ, ഗച്ഛന്തേസു ധാവന്തോ സീഘതമാ.

൩൮. സത്തമ്യാ+ധിക്യേ

ആധിക്യേ അത്ഥേ ഉപേന യുത്തമ്ഹാ സത്തമീ ഹോതി. ഉപഖാരിയം ദോണോ, ഖാരിയാ ദോണോ അധികോത്യത്ഥോ. തഥാ ഉപനിക്ഖേ കഹാപണം.

൩൯. സാമിത്ഥേ+ധിനാ

സാമിഭാവത്ഥേ അധിനാ യുത്തമ്ഹാ സത്തമീ ഹോതി. അധിബ്രഹ്മദത്തേ പഞ്ചാലാ, അധിപഞ്ചാലേസു ബ്രഹ്മദത്തോ, ബ്രഹ്മദത്തിസ്സരാ പഞ്ചാലാതി അത്ഥോ. അധിദേവേസു ബുദ്ധോ, സമ്മുതിദേവാദീഹി ബുദ്ധോ അധികോത്യത്ഥോ.

ഏത്ഥ ച യഥാവുത്തേസു അത്ഥേസു അയം ഭേദോ -

കാരകം സാധകം നിബ്ബത്തകം ക്രിയാനിമിത്തന്തി അത്ഥതോ ഏകമേവ, തഞ്ച ദണ്ഡോ, ധവലോ, പചനം, ചിത്തോ, ഗോതി ദബ്ബ+ഗുണ+ക്രിയാ+നാമ+ജാതിഭേദേന പഞ്ചവിധമ്പി കമ്മ+കത്താദിവസേന ഛബ്ബിധം, തം സത്തികാരകം, തദാധാരഭൂതദബ്ബാദയോ തത്രട്ഠകാരകം, ന മുഖ്യതോ. മുഖ്യതോ ചേ ഹോന്തി, തേസം സത്തിദബ്ബാനം അഞ്ഞമഞ്ഞബ്യാവടരൂപത്താ യോ ആധാരോ, സോ ആധാരോയേവ, കിസ്മിഞ്ചികാലേ കരണം വാ കത്തുരൂപഭൂതോ വാ ന ഹോതി, തസ്മാ ഥാലി പചതി, ഥാലിയാ പചതി, ഥാലിയം പചതീത്യാദിനാ ഏകസ്സ വത്ഥുനോ കത്തു+കരണാ+ധാരഭേദോ ന സിയാ. സത്തിപക്ഖേ പന ദബ്ബാദീനം അനേകസത്തിയാ ആധാരത്താ സത്തിയാ ദബ്ബാദയോ വിവക്ഖിതാ തം തം

കാരകം ഹോതീതി ദബ്ബാദീനം അഭേദേപി കാരകഭേദോ യുജ്ജതേ. വുത്തഞ്ഹി -

വിചിത്തകത്തുആദീഹി , സംയോഗാ ഏകവത്ഥുനോ;
നാനാത്തം യുജ്ജതേ നാട്യ-ഭേദേന നടകസ്സി+വാതി.

ഥാലി വത്ഥുതോ ഏകാ ചേദപി സത്തികാരകഭൂതകത്തു+കരണാ+ധാരാദീനം ഭേദേന ഭേദ+മുപയാതി, കിമിവ രാമ+രാവണാദിവേസധാരീനടകോ തേസം നാമവസേന രാമോ, രാവണോതി ഭേദ+മുപയാതി, ത+മിവാതി അധിപ്പായോ.

പുന+രപി -

യഥേ+കോപി പടോ സുത്ത, പീതാദിഗുണസംയുതോ;
സുക്കോ പടോതി പീതോതി, ഭേദം യാത്യേ+വമേവ+യം.

ഏത്ഥ ച സത്തിഭൂതകത്താദയോ മുഖ്യകാരകം, തംയോഗേന ദബ്ബഭൂതഥാലീ ഗുണകാരകം, തേ ച കഥം ക്രിയായ കാരകാ ഹോന്തി. കത്താ അത്തനാ പതിട്ഠിതായ ഹസതി+നച്ചതിച്ചാദിക്രിയായ നിമിത്തം ഹോതി. കമ്മഞ്ച അത്തനാ പതിട്ഠിതക്രിയായ തദത്ഥഭൂതഇന്ധനാദീനി പവത്തേന്തം “ഓദനം പചതീ”ത്യാദോ നിമിത്തം. ‘കട്ഠേഹി പച്ചതീ’ത്യാദോ കട്ഠാനി ജലനക്രിയായ സാധേതബ്ബപാകസ്സ അങ്ഗഭാവേന നിമിത്തം. ‘ഫരസുനാ ഛിന്ദതീ’ത്യാദോ ഫരസു ച കട്ഠാനം ദ്വിധാപവത്തിയാ നിമിത്തം. കമ്മഞ്ച ക്രിയായ സമ്ബന്ധീയമാനബ്യാപ്യേ സതി നിമിത്തഭാവേന ക്രിയായ നിമിത്തം. തഥാ സമ്പദാനാ+വധി+ആധാരാനം ‘ഗാവോ ദദാതി’ ‘ഗാമസ്മാ അപനയതി’ ‘ഥാലിയം പചതീ’ത്യാദീസു ഗോദാനാ+പനയന+പചനക്രിയാനം നിമിത്തത്താ ക്രിയായ നിമിത്താനി ഹോന്തി. തേസം യഥാസകം ക്രിയായ പവത്തകോ കത്താ, തസ്മാ സ ഏവ പധാനോ കത്താതി വോഹാരം ലഭതി, അഞ്ഞേസം കരണാദീനം കത്തുഭാവേ സതിപി അപ്പധാനത്താ തം ന ലഭതി.

ചോദകേന വുത്തഞ്ഹി -

നനു സാമഗ്യമീനായം, ക്രിയാസിദ്ധി കഥം വദ;
ഏകസ്സ കത്തുനോ ഏവ, സബ്ബേസം കത്തുതം വിനാ.

സബ്ബേസം കരണാദീനം, കത്തുതായ വിയോഗതോ;
കരണാദീനം അഭാവത്താ, കാരകം ന ഹി ഛബ്ബിധന്തി.

വുച്ചതേ -

യദ്യപ്യ+ത്ഥി ഹി കത്തുത്തം, സഭാവാ കരണാദിസു;
ക്രിയാസിദ്ധ്യാ തഥാപ്യേ+ത+മപ്പധാനം പരങ്ഗതോ.

ഏതം സഭാവതോ ഉപലബ്ഭമാനം കരണാദീസു കത്തുത്തം പരേസം കരണാദീനം ജലന+ധാരണാദിക്രിയായ അങ്ഗം ഉപായതി അപ്പധാനന്തി അധിപ്പായോ.

കാരകം ഛബ്ബിധം സഞ്ഞാ-വസാ ഛബ്ബീസതിവിധം;

പഭേദാ സത്തധാ കമ്മം, കത്താ പഞ്ചവിധോ ഭവേ.

കരണം ദുവിധം ഹോതി, സമ്പദാനം തിധാ മതം;
അപാദാനം പഞ്ചവിധം, ആധാരോ തു ചതുബ്ബിധോ.

വിഭത്തിയോ പന -

പച്ചത്ത+മുപയോഗഞ്ച, കരണം സമ്പദാനിയം;
നിസ്സക്കം സാമിവചനം, ഭുമ്മ+മാലപന+ട്ഠമംതി.

ഇതി പയോഗസിദ്ധിയം കാരകകണ്ഡോ തതിയോ.

൪. സമാസകണ്ഡ

അഥ നാമാനമേവ അഞ്ഞമഞ്ഞസമ്ബന്ധീനം സമാസോതി നാമനിസ്സിതത്താ, സയഞ്ച നാമികത്താ നാമാനന്തരം സമാസോ വുച്ചതേ.

൧. സ്യാദി സ്യാദിനേ+കത്ഥന്തി

ഇദ+മധികതം വേദിതബ്ബം. പുബ്ബേ വുത്തവിധിഗ്ഗഹണഞായേന സ്യാദീതി തദന്തസ്സ ഗഹണം. സോ ച ഭിന്നത്ഥാനം നാമാന+മേകത്ഥീഭാവോ സമാസോതി വുച്ചതേ.

൨. അസങ്ഖ്യം വിഭത്തി+സമ്പത്തി+സമീപ+സാകല്യാ+ഭാവ+യഥാ+ പച്ഛാ+യുഗപദത്ഥേ

പുബ്ബസ്സ+ത്ഥപരം യസ്സ, അഞ്ഞത്ഥപരമഞ്ച യം;
നപുംസകം ഭവേ യഞ്ച, ത+ദാസംഖ്യ+മിഹേ+സ്സതേ.

സത്ഥന്തരേ പസിദ്ധം യം, അബ്യയീഭാവനാമതോ;
ഉപകുമ്ഭം തിട്ഠംഗു ച, പാതമേഘംതി തം യഥാ.

അസങ്ഖ്യം സ്യാദ്യന്തം വിഭത്യാദീന+മത്ഥേ വത്തമാനം സ്യാദ്യന്തേന സഹേ+കത്ഥം ഭവതി. "അവിഗ്ഗഹോ നിച്ചസമാസോ, പദന്തരവിഗ്ഗഹോ ചേ"തി പദന്തരവിഗ്ഗഹോ. ഇത്ഥീസു ഥാ പവത്താതി വിഗ്ഗയ്ഹ വിഭത്യത്ഥേ സമാസേ കതേ -

൨,൧൯. ഏകത്ഥതായം

ഏകോ അത്ഥോ യസ്സ പകതിപച്ചയാദിസമുദായസ്സ സോ ഏകത്ഥോ. തസ്സ ഭാവോ പവത്തിനിമിത്തം ഏകത്ഥതാ, ഈയാദി+ണാദി+സമാസവിധാനം, തസ്മിം സതി സ്യാദിലോപോ ഹോതി.

൯. തം നപുംസകന്തി

നപുംസകലിങ്ഗേ ച "പുബ്ബസ്മാ+മാദിതോ"തി സബ്ബവിഭത്തീനം ലോപേ ച കതേ അധിത്ഥി തിട്ഠതി, ഭോ അധിത്ഥി, അധിത്ഥി പസ്സ, അധിത്ഥി കതം, അധിത്തി ചരതി, അധിത്ഥി ദേഹി, അധിത്ഥി അപേഹി, അധിത്ഥി ആയത്തം, അധിത്ഥി പതിട്ഠിതം. ഏവം അധികുമാരി, അന്തഭൂതസ്സ അപ്പധാനസ്സ ഘപസ്സ "ഘപസ്സ+ന്തസ്സാ+പ്പധാനസ്സാ"തി പസ്സ രസ്സോ.

സഹ=സമ്പന്നം ബ്രഹ്മം സബ്രഹ്മം. വുത്തനയേന ഏത്ഥ ച ഉപരി ച സമാസാദയോ ഹോന്തി, ഏത്ഥ "അകാലേ സതത്ഥേ"തി സഹസ്സ സാദേസോ. സ്യാദിമ്ഹി കതേ "പുബ്ബസ്മാ+മാദിതോ"തി സ്യാദീനം ലോപേ ച സമ്പത്തേ "നാ+തോ+മപഞ്ചമിയാ"തി അപഞ്ചമിയാ പടിസേധോ ച അകാരന്തഅസംഖ്യസമാസതോ പരാസം സബ്ബവിഭത്തീനം അംആദേസോ ച ഹോതി. ഏവ+മുപരിപി.

ഭിക്ഖാനം സമിദ്ധി സുഭിക്ഖം, ഏത്ഥ ഘസ്സ രസ്സോ. സുഭിക്ഖം തിട്ഠതി ഭോ സുഭിക്ഖം, സുഭിക്ഖം പസ്സ. നാ+സ്മിംസു "വാ തതിയാ സത്തമീനം"തി വികപ്പേന അം, സുഭിക്ഖം സുഭിക്ഖേന വാ കതം, സുഭിക്ഖം സുഭിക്ഖേന വാ ചരതി, സുഭിക്ഖം ദേഹി. പഞ്ചമിയം അ+മബ്ഭാവാ സുഭിക്ഖാ അപഗച്ഛ, സുഭിക്ഖ+മായത്തം, സുഭിക്ഖം സുഭിക്ഖേ വാ പതിട്ഠിതം.

സമീപത്ഥേ-കുമ്ഭസ്സ സമീപം ഉപകുമ്ഭം, ഏവം ഉപനഗരം, ഭോ ഉപകുമ്ഭം ഇച്ചാദി.

സാകല്യേ-തിണമ്പി അസേസേത്വാതി സതിണം, തിണമ്പി അസേസേത്വാ അജ്ഝോഹരണീയ+മജ്ഝോഹരതീത്യത്ഥോ. സേസം സബ്രഹ്മസമം . അഗ്ഗിമ്പി അസേസേത്വാതി സാഗ്ഗി, അഗ്ഗിഗന്ഥംപി അസേസേത്വാ അധീതേത്യത്ഥോ. വാരഗ്ഗഹണം അധിത്ഥിസമം.

അഭാവോ സമ്ബന്ധീഭേദാ ബഹുവിധോ, തത്ര ഇദ്ധാഭാവേവിഗതാ ഇദ്ധി=വിഭൂതി സദ്ദികാനന്തി ദുസ്സദ്ദികം. അത്ഥാഭാവേമക്ഖികാനം അഭാവോ നിമ്മക്ഖികം, നിദ്ദരഥം, നിമ്മസകം. അതിക്കമാഭാവേ-അതിഗതാനി തിണാനി നിത്തിണം. ഉപഭോഗസമ്ബന്ധീവത്തമാനകാലസ്സ അഭാവേ-അതിഗതം ലഹുപാവുരണം അതിലഹുപാവുരണം, ലഹുപാവുരണസ്സ നാ+യം ഉപഭോഗതാ ലോതി അത്ഥോ.

യഥാത്ഥോ+നേകവിധോ, തത്ര യോഗ്ഗതായം-യോഗ്ഗം രൂപ+മനുരൂപം. വിച്ഛായം-അദ്ധമാസം അദ്ധമാസം അനു അന്വദ്ധമാസം, ഏവം പച്ചത്തം. അത്ഥാനതിവത്തിയം-സത്തിം അനതിക്കമ്മ യഥാസത്തി. ഏവം യഥാക്കമം, യഥാബലം. ബഹുലാധികാരാ യാ യാ പരിസാ യഥാപരിസാ. സദിസത്ഥേ-കിഖിയാ കണ്ഹവിച്ഛിതധേനുയാ സദിസോ സകിഖി, സഹസ്സ സാദേസോ. ആനുപുബ്ബിയം-ജേട്ഠാനുക്കമേന അനുജേട്ഠം.

പച്ഛാഅത്ഥേ-രഥസ്സ പച്ഛാ അനുരഥം.

യുഗപദത്ഥേ-ചക്കേന സഹ=ഏകകാലം സചക്കം, ചക്കേന ഏകക്ഖണേ നിധേതീതി അത്ഥോ.

ന. യഥാ ന തുല്യേ

യഥാസദ്ദോ തുല്യത്ഥേ വത്തമാനോ സ്യാദ്യന്തേന സഹേ+കത്ഥോ ന ഭവതി. യഥാ ദേവദത്തോ, തഥാ യഞ്ഞദത്തോ. ഏത്ഥ ഉപമാനഭൂതോ യഥാസദ്ദോ 'തഥാ യഞ്ഞദത്തോ'തി ഉപമേയ്യ+മപേക്ഖതി, തസ്മാ "സാപേക്ഖ+മസമത്ഥം ഭവതീ"തി ഞായാ അസമാസേ "ന തുല്യേ"തി പടിസേധോ കിമത്ഥ+മിതി ചേ. യസ്മാ "യഥാ ദേവദത്തോ"തി സമുദായമേവ ഉപമാനം ഭവതി, ന വിസും യഥാസദ്ദോ, തസ്മാ സമുദായസ്സേവ ഉപമേയ്യസാപേക്ഖത്തേ ന അസാമത്ഥിയതാ ന വിസും യഥാസദ്ദസ്സ, തസ്മാ സാദിസ്സേ പത്തസമാസസ്സ പടിസേധത്ഥ+മിദം. തുല്യത്ഥേതി വത്തബ്ബേ തുല്യം വിനാ തുല്യതാ നത്ഥീതി തുല്യത്ഥേതി അവത്വാ തുല്യേതി വുത്തം.

> യഥാകഥഞ്ചി സാദിസ്സം, ഞായതേ യത്ഥ സമ്ഭവം;
> ഉപമാ നാമ സാ തസ്സാ, പപഞ്ചോ ബഹുധാ ഭവേ.

൪. യാവാ+വധാരണേ

യാവസദ്ദോ അവധാരണേ വത്തമാനോ സ്യാദ്യന്തേന സഹേ+കത്ഥോ ഭവതി. അവധാരണം=ഏത്തകതാപരിച്ഛേദോ. യാവന്താനി അമത്താനി=ഭാജനാനി യാവാമത്തം, ഇമിനാ സമാസേ കതേ സേസം പുബ്ബസമം. ജീവസ്സ യത്തകോ പരിച്ഛേദോ യാവജീവം. യാവതായുകം, "സകത്ഥേ"തി കപച്ചയോ. യത്തകേന അത്ഥോ യാവദത്ഥം.

൫. പയ്യപാ ബഹി തിരോ പുരേ പച്ഛാ വാ പഞ്ചമ്യാ

പരിആദയോ പഞ്ചമ്യന്തേന സഹേ+കത്ഥാ ഹോന്തി വാ. പരി പബ്ബതാ പരിപബ്ബതം. വാസ്സ വാക്യവികപ്പത്ഥത്താ പരി പബ്ബതാ ഇച്ചാദയോപി ഹോന്തി. അപ പബ്ബതാ അപപബ്ബതം, ആ പാടലിപുത്താ ആപാടലിപുത്തം, ബഹി ഗാമാ ബഹിഗാമം, തിരോ പബ്ബതാ തിരോപബ്ബതം, പുരേ ഭത്താ പുരേഭത്തം, പച്ഛാ ഭത്താ പച്ഛാഭത്തം, സബ്ബം ഉപകുമ്ഭസമം, ഇമിനാ സമാസോ വിസേസോ. ഏവ+മുപരിസുത്തേപി.

വാത്യ+ധികാരോ -

൬. സമീപാ+യാമേസ്വ+നു

"അസംഖ്യ"മിച്ചാദിനാ നിച്ചസമാസസ്സ വികപ്പത്ഥം സമീപഗ്ഗഹണം. അനുസദ്ദോ സാമീപ്യേ ആയാമേ ച വത്തമാനോ സ്യാദ്യന്തേന സഹേ+കത്ഥോ വാ ഹോതി. ഏത്ഥ സമീപഗ്ഗഹണസ്സ ഭാവപ്പധാനത്താ സാമീപ്യമേവ ഗമ്യതേതി സാമീപ്യേതി വുത്തം. വനസ്സ അനു=സമീപം അനുവനം, ഗങ്ഗായ അനു=ആയാമോ അനുഗങ്ഗം, ഗങ്ഗായ അനു വാ ബാരാണസീ.

൭. തിട്ഠഗ്വാദീനി

തിട്ഠഗുആദീനി അഞ്ഞത്ഥേന സിദ്ധാപി അസ്മിം അസംഖ്യസമാസേ നിപാതിയന്തി. തിട്ഠന്തി ഗാവോ യസ്മിം കാലേതി തിട്ഠന്തസദ്ദ+ഗോസദ്ദേഹി പഠമായോമ്ഹി കതേ "വാ+നേകഞ്ഞത്ഥേ"തി സമാസോ, ഇമിനാ നിപാതനാ ലോപേ നപുംസകത്ഥേ ച കതേ സിമ്ഹി ഗോസ്സ "ഗോസ്സു"തി ഉകാരേ "പുബ്ബസ്മാ+മാദിതോ"തി വിഭത്തിലോപോ. ഏവം വഹന്തീ ഗാവോ യസ്മിം കാലേതി വഹഗ്ഗു ഇച്ചാദി. വേലാപ്പകാസകപാതോആദീനമ്പി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹോ, പാതോ നഹാനന്തി സത്തമീഅമാദിസമാസേ പാതനഹാനം, ഏവം സായനഹാനം, പാതകാലം, സായകാലം, പാതമേഘം, സായമേഘം, പാതമഗ്ഗം, സായമഗ്ഗം, ഏത്ഥ "ഏഓാന+മ വണ്ണേ"തി അകാരോ, നിഗ്ഗഹീതസ്സ ലോപോ ച ഹോതി.

൮. ഓരേ+പരി+പടി+പാരേ+മജ്ഝേ+ഹേട്ഠു+ദ്ധാ+ധോ+ന്തോ വാ ഛട്ഠിയാ.

ഓരാദയോ സദ്ദാ ഛട്ഠിയന്തേന സഹേ+കത്ഥാ വാ ഹോന്തി. ഓരം ഗങ്ഗായ ഓരേഗങ്ഗാ, ഉപരി സിഖരസ്സ ഉപരിസിഖരം, പടി=മുഖം സോതസ്സ പടിസോതം, പാരം യമുനായ പാരേയമുനം, മജ്ഝം ഗങ്ഗായ മജ്ഝേഗങ്ഗം, ഹേട്ഠാ പാസാദസ്സ ഹേട്ഠാപാസാദം, ഉദ്ധം ഗങ്ഗായ ഉദ്ധഗങ്ഗം, അധോ

ഗങ്ഗായ അധോഗങ്ഗം, അന്തോ പാസാദസ്സ അന്തോപാസാദം. ഇമിനാ നിപാതനാവ നിഗ്ഗഹീതലോപേ ച ഏകാരേ ച കതേ ഓരേച്ചാദി ഹോതി.

൧൦. അ+മാദി

അ+മാദിസ്യാദ്യന്തം സ്യാദ്യന്തേന സഹ ബഹുല+മേകത്തം ഹോതി.

ഉത്തരസ്സ പദസ്സ+ത്ഥോ, പധാനം ലിങ്ഗ+മസ്സ ച;
ദുതിയന്താദിപദേകത്ഥോ, ബഹുധാ തം വിഭജ്ജതേ.

പരേസ+മിസ്സതേ തഞ്ച, ഭിയ്യോ തപ്പുരിസാ+ഖ്യയാ;
തം യഥാ+ത്ര രാജാപച്ചം, കത്ഥചീതി+മിതീദിസം.

അ+മാദ്യന്താനം കാരകാനം അകാരകാനഞ്ച സമാസോ കത്ഥചിമേവ വാ ഹോതി. തഞ്ച ബഹുലംവിധാനേനാതി ദട്ഠബ്ബം.

തത്ഥ ദുതിയാതപ്പുരിസോ അമാദി ഗത+നിസ്സിതാ+തീതാ+തിക്കന്ത+പത്താ+പന്നാദീഹി ഭവതി. സരണം ഗതോതി സമാസേ കതേ ''ഏകത്ഥതായം''തി വിഭത്തിലോപാദി ഉപരി സബ്ബത്ഥ പുബ്ബസമം. സരണഗതോ, സരണഗതാ. സരണഗതാ, സരണഗതായോ. സരണഗതം കുലം, സരണഗതാനി കുലാനി ഇച്ചാദി. അരഞ്ഞഗതോ, ഭൂമിഗതോ. ധമ്മം നിസ്സിതോ ധമ്മനിസ്സിതോ, അത്ഥനിസ്സിതോ. ഭവം അതീതോ ഭവാതീതോ, കാലാതീതോ. പമാണം അതിക്കന്തം പമാണാതിക്കന്തം, ലോകാതിക്കന്തം. സുഖം പത്തോ സുഖപ്പത്തോ, ദുക്ഖപ്പത്തോ. സോതം ആപന്നോ സോതാപന്നോ, നിരോധസമാപന്നോ, മഗ്ഗപ്പടിപന്നോ. രഥം ആരുള്ഹോ രഥാരുള്ഹോ .
സബ്ബരത്തിം സോഭണോ സബ്ബരത്തിസോഭണോ, മുഹുത്തസുഖം. അകാരകാനം സമാസോ അച്ചന്തസംയോഗേ. വുത്തിയേവോ+പപദസമാസേ, തസ്സ നിച്ചത്താ. യഥാ കമ്മം കരോതീതി കമ്മകാരോ, കുമ്ഭകാരോ, അത്ഥം കാമേതീതി അത്ഥകാമോ, ധമ്മകാമോ, ധമ്മം ധാരേതീതി ധമ്മധരോ, വിനയധരോ. സാനം പചതീതി സപാകോ, തന്തം വായതീതി തന്തവായോ, വരം ആഹരതീതി വരാഹരോ. ന്ത+മാന+ക്തവന്തേഹി വാക്യമേവ. ധമ്മം സുണന്തോ, ധമ്മം സുണമാനോ, ഓദനം ഭുത്തവാ.

തതിയാതപ്പുരിസോ കിതക+പുബ്ബ+സദിസ+സമോ+നത്ഥ+കലഹ+നിപുണ+മിസ്സ+സഖിലാദീഹി. ബുദ്ധേന ഭാസിതോ ബുദ്ധഭാസിതോ ധമ്മോ, ഏവം ജിനദേസിതോ. സത്ഥാരാ വണ്ണിതോ സത്ഥുവണ്ണിതോ. വിഞ്ഞൂഹി ഗരഹിതോ വിഞ്ഞുഗരഹിതോ, വിഞ്ഞുപ്പസത്ഥോ, ഇസ്സരകതം, സയം കതം, സുകേഹി ആഹടം സുകാഹടം, രഞ്ഞാ ഹതോ രാജഹതോ, രാജപീളിതോ. അഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ അഗ്ഗിദഡ്ഢോ, സപ്പേന ദട്ഠോ സപ്പദട്ഠോ, സല്ലേഹി വിദ്ധോ സല്ലവിദ്ധോ, ഇച്ഛായ പകതോ ഇച്ഛാപകതോ, സീലസമ്പന്നോ. ഏവം സുഖസഹഗതം, ഞാണസമ്പയുത്തം, മിത്തസംസഗ്ഗോ, പിയവിപ്പയോഗോ, ജാതിഥദ്ധോ, ഗുണഹീനോ, ഗുണവുദ്ധോ, ചതുവഗ്ഗകരണീയം, ചതുവഗ്ഗാദികത്തബ്ബം. കാകേഹി പേയ്യാ കാകപേയ്യാ, നദീ. ക്വചി വുത്തിയേവ, ഉരസാ ഗച്ഛതീതി ഉരഗോ, പാദേന പിവതീതി പാദപോ. ക്വചി വാക്യമേവ, ഫരസുനാ ഛിന്നവാ, കാകേഹി പാതബ്ബാ, ദസ്സനേന പഹാതബ്ബാ. പുബ്ബാദിയോഗേ-മാസേന പുബ്ബോ മാസപുബ്ബോ. ഏവം

മാതുസദിസോ, മാതുസമോ. ഏകൂനവീസതി, സീലവികലോ, അസികലഹോ, വാചാനിപുണോ, യാവകാലികസമ്മിസ്സം, വാചാസഖിലോ . സത്ഥാരാ സദിസോ സത്ഥുസദിസോ, സത്ഥുകപ്പോ, പുഞ്ഞേന അത്ഥികോ പുഞ്ഞത്ഥികോ, ഗുണാധികോ. ദധിനാ ഉപസിത്തം ഭോജനം ദധിഭോജനം, ഗുളേന സംസട്ഠോ ഓദനോ ഗുളോദനോ. കാരകസമ്ബന്ധോ ക്രിയായ കതോ, ഉപസിത്താദിക്രിയാനം അപഞ്ഞായനേപി വുത്തിയേവോ+പസിത്താദിക്രിയാന+മാഖ്യാപനതോ നത്ഥാ+യുത്തത്ഥതാ. ഏവം ഖീരോദനോ. അസ്സേന യുത്തോ രഥോ അസ്സരഥോ, മഗ്ഗചിത്തം, ജമ്ബുയാ പഞ്ഞാതോ ലക്ഖിതോ ദീപോ ജമ്ബുദീപോ, ഏകേന അധികാ ദസ ഏകാദസ, ജാതിയാ അന്ധോ ജച്ചന്ധോ, പകതിയാ മേധാവീ പകതിമേധാവീ ഇച്ചാദി.

ചതുത്ഥീതപ്പുരിസോ തദത്ഥ+അത്ഥ+ഹിത+ദേയ്യാദീഹി. തദത്ഥേ-കഥിനസ്സ ദുസ്സം കഥിനദുസ്സം, കഥിനചീവരസ്സാതി അത്ഥോ. ഏവം ചീവരദുസ്സം, ചീവരമൂലം, യാഗുയാ അത്ഥായ തണ്ഡുലാ യാഗുതണ്ഡുലാ, ഭത്തതണ്ഡുലാ, സങ്ഘസ്സ അത്ഥായ ഭത്തം സങ്ഘഭത്തം, ആഗന്തുകഭത്തം, ഏവം ഗമികഭത്തം, പാസാദായ ദബ്ബം പാസാദദബ്ബം. ഏത്ഥ ചാ+യം നിച്ചസമാസോ, തസ്സ തിലിങ്ഗതാ ച-ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അത്ഥോ വിഹാരോ ഭിക്ഖുസങ്ഘത്ഥോ വിഹാരോ, ഭിക്ഖുസങ്ഘത്ഥാ യാഗു, ഭിക്ഖുസങ്ഘത്ഥം ചീവരം. യസ്സ അത്ഥോ യദത്ഥോ, യദത്ഥാ, യദത്ഥം. ഏവം തദത്ഥോ, തദത്ഥാ, തദത്ഥം. തഥാ ലോകഹിതോ. ബുദ്ധസ്സ ദേയ്യം ബുദ്ധദേയ്യം പുപ്ഫം. സങ്ഘദേയ്യം ചീവരം. ഇധ ന ഹോതി "സങ്ഘസ്സ ദാതബ്ബം".

പഞ്ചമീതപ്പുരിസോ അപഗമന+ഭയ+വിരതി+മോചനത്ഥാദീഹി. മേഥുനസ്മാ അപേതോ മേഥുനാപേതോ, ഏവം പലാപഗതോ, നഗരനിഗ്ഗതോ, പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തോ, കാമതോ നിക്ഖന്തം കാമനിക്ഖന്തം, രുക്ഖഗ്ഗാ പതിതോ രുക്ഖഗ്ഗപതിതോ, സാസനച്ചുതോ, ആപത്തി- വുട്ഠാനം , ധരണീതലഗ്ഗതോ, സബ്ബഭവേഹി നിസ്സടോ സബ്ബഭവനിസ്സടോ. ഭയതാദിയോഗേ-രാജതോ ഭയം രാജഭയം, ചോരഭയം, അമനുസ്സഭയം, അഗ്ഗിഭയം, പാപഭീതോ, പാപഭീരുകോ. അകത്തബ്ബതോ വിരതി അകത്തബ്ബവിരതി, ഏവം കായദുച്ചരിതവിരതി, വചീദുച്ചരിതവിരതി. ബന്ധനാ മുത്തോ ബന്ധനമുത്തോ, വനമുത്തോ, ബന്ധനമോക്ഖോ. കമ്മസമുട്ഠിതം, ഉക്കട്ഠുക്കട്ഠം, ഓമകോമകം. ക്വചി വുത്തിയേവ, കമ്മതോ ജാതം കമ്മജം, ഏവം ചിത്തജം, ഉതുജം, ആഹാരജം. ഇധ ന ഹോതി 'പാസാദാ പതിതോ'.

ഛട്ഠീതപ്പുരിസോ രഞ്ഞോ പുത്തോ രാജപുത്തോ, ഏവം രാജപുരിസോ, ആചരിയപൂജകോ, ബുദ്ധസാവകോ, ബുദ്ധരൂപം, ജിനവചനം, സമുദ്ദഘോസോ, ധഞ്ഞാനം രാസി ധഞ്ഞരാസി, പുപ്ഫഗന്ധോ, ഫലരസോ, കായസ്സ ലഹുതാ കായലഹുതാ. മരണസ്സതി, രുക്ഖമൂലം, അയസ്സ പത്തോ അയോപത്തോ, ഏത്ഥ "മനാദ്യാപാദീന+മോ മയേ ചേ"തി ഓ. ഏവം സുവണ്ണകടാഹം, പാനീയഥാലകം, സപ്പികുമ്ഭോ, ദേവാനം രാജാ ദേവരാജാ. പുമസ്സ ലിങ്ഗം പുല്ലിങ്ഗം, "പും പുമസ്സവാ"തി പുമസ്സ പും, നിഗ്ഗഹീതലോപോ, ലസ്സ ദ്വിഭാവോ ച. ഹത്ഥിപദം, ഇത്ഥിരൂപം, ഭിക്ഖുനിസങ്ഘോ, ജമ്ബുസാഖാ, ഏത്ഥ ഈകാരൂകാരാനം രസ്സോ. ബഹുലാധികാരാ ന്ത+മാന+നിദ്ധാരിയ+പൂരണ+ഭാവ+തിത്തത്ഥേഹി ന ഹോതി. മമാ+നുകുബ്ബം, മമാ+നുകുരുമാനോ, ഗുന്നം കണ്ഹാ സമ്പന്നഖീരതമാ, സിസ്സാനം പഞ്ചമോ, പടസ്സ സുത്തതാ. ക്വചി ഹോതേവ 'വത്തമാനസാമീപ്യം'. ബ്രാഹ്മണസ്സ സുക്കാ

ദന്താതി സാപേക്ഖതായ ന ഹോതി. ഫലാനം തിത്തോ, ഫലാന+മാസിതോ, ഫലാനം സുഹിതോ. "ബ്രാഹ്മണസ്സ ഉച്ചം ഗേഹം"തി സാപേക്ഖതായ ന ഹോതി. "രഞ്ഞോ പാടലിപുത്തകസ്സ ധനം"തി ധനസമ്ബന്ധേ ഛട്ഠീതി പാടലിപുത്തകേന സമ്ബന്ധാഭാവാ ന ഹോതി. "രഞ്ഞോ ഗോ ച അസ്സോ ച പുരിസോ ചാ"തി ഭിന്നത്ഥതായ വാക്യമേവ. രഞ്ഞോ ഗവസ്സപുരിസാ രാജഗവസ്സപുരിസാതി വുത്തി ഹോതേവ, ഏകത്ഥീഭാവാ. സമ്ബന്ധീസദ്ദാനം പന നിച്ചസാപേക്ഖത്തേപി ഗമകത്താ സമാസോ, ഗമകത്തമ്പി ഹി സമാസസ്സ നിബന്ധനം, യഥാ ദേവദത്തസ്സ ഗുരുകുലം, ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോതിആദി.

സത്തമീതപ്പുരിസോ രൂപേ സഞ്ഞാ രൂപസഞ്ഞാ, ഏവം രൂപസഞ്ചേതനാ, സംസാരദുക്ഖം. ചക്ഖുമ്ഹി സന്നിസ്സിതം വിഞ്ഞാണം ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം. ധമ്മേ രതോ ധമ്മരതോ, ധമ്മാഭിരതി, ധമ്മരുചി, ധമ്മഗാരവോ, ധമ്മേസു നിരുത്തി ധമ്മനിരുത്തി, ദാനാധിമുത്തി, ഭവന്തരകതം. ദസ്സനേ അസ്സാദോ ദസ്സനസ്സാദോ. അരഞ്ഞേ വാസോ അരഞ്ഞവാസോ, വികാലഭോജനം, കാലവസ്സം, വനപുപ്ഫം, വനമഹിസോ, ഗാമസൂകരോ, സമുദ്ദമച്ഛാ, ആവാടകച്ഛപോ, ആവാടമണ്ഡൂകോ, കൂപമണ്ഡൂകോ, തിത്ഥനാവാ. ഇത്ഥീസു ധുത്തോ ഇത്ഥിധുത്തോ, അക്ഖധുത്തോ. ഛായായം സുക്ഖോ ഛായാസുക്ഖോ, അങ്ഗാരപക്കം, ചാരകവനോ. ക്വചി വുത്തിയേവ, വനേ ചരതീതി വനചരകോ, കുച്ഛിമ്ഹി സയന്തീതി കുച്ഛിസയാ, ഥലേ തിട്ഠതീതി ഥലട്ഠോ, ജലട്ഠോ, പബ്ബതട്ഠോ, മഗ്ഗട്ഠോ. പങ്കേ ജാതം പങ്കജം, സരോരുഹ+മിച്ചാദി. ഇധ ന ഹോതി, ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ, ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ, ആസനേ നിസിന്നോ, ആസനേ നിസീദിതബ്ബം.

൧൧. വിസേസന+മേകത്ഥേന

വിസേസനം സ്യാദ്യന്തം വിസേസ്സേന സ്യാദ്യന്തേന സമാനാധികരണേനസഹേ+കത്ഥം ഹോതി.

> സമാനത്ഥേ പദേ യത്ഥ, ഭേദ്യഭേദകവാചകേ;
> വിസേസനസമാസോ+യം, വിസേസ്സത്ഥപധാനതോ.
>
> വിസേസ്സഗത+മേവ+ത്ര, ലിങ്ഗ+മേതം പരം തതോ;
> കമ്മധാരയ+മിച്ചേ+സ, സമാസോ+ഞ്ഞേഹി സഞ്ഞിതോ.

സുത്തേ വിസേസ്സേനാതി അവുത്തേപി വിസേസനസ്സ സമ്ബന്ധീസദ്ദത്താ സാമത്ഥിയതോ ലബ്ഭമാനആകഡ്ഢിതസദ്ദം പതി "വിസേസ്സേനാ"തി വുത്തം. വുത്തഞ്ച -

> സാമഞ്ഞവത്ഥു യാ വത്ഥ+ന്തരതോ തു വിസേസിയ;
> ഏകപ്പകാരേ ഠപനാ, വിസേസന+മിതീ+രിതം.
>
> ഏകപ്പകാരഗം വത്ഥു, വിസേസ്സന്തി പവുച്ചതി;
> പദാനി യാനി യാനേവ, സമ്ബന്ധ+മുപയന്തി+ഹ;
> ഗമ്യതേ കാമചാരേന, വിസേസന+വിസേസ്സതാതി.

ഏത്ഥ ച ഉപ്പലദബ്ബം രത്തുപ്പലാദിതോ വിസേസയതീതി നീലസദ്ദോ വിസേസനം. തേന വിസേസിയതീതി ഉപ്പലസദ്ദോ വിസേസ്സം. അപി ച

ഭമര+ങ്ഗാരാദിസാമഞ്ഞ നീലത്ഥതോ വിസേസിയതീതി നീലം വിസേസ്സം. ന വത്ഥാദീനം, ഉപ്പലസ്സേവാതി വിസേസനതോ ഉപ്പലം വിസേസനംതി കാമചാരേനേതി വുത്തം. അപി ച -

> പരിതോ അയന്ത്യ+നേന+ത്ഥാ, പരിയായോതി വുച്ചതി;
> ഗോവാചാതി പവുത്തേ തു, വാചത്ഥോ തു വിസേസനം.
>
> വിസേസ്സേ ദിസ്സമാനാ യാ, ലിങ്ഗ+സംഖ്യാ+വിഭത്തിയോ;
> തുല്യാധികരണേ ഭിയ്യോ, കത്തബ്ബാ താ വിസേസനേതി -

വുത്തത്താ മഹന്തോ+ച്ചാദീസു സമാനലിങ്ഗാദയോ ദട്ഠബ്ബാ. ഭിയ്യോതി കിം, ദേവാ പമാണം ഇച്ചാദി.

സോ ച ഛബ്ബിധോ വിസേസനപുബ്ബപദോ, വിസേസനുത്തരപദോ, വിസേസനോഭയപദോ, ഉപമാനുത്തരപദോ, സമ്ഭാവനാപുബ്ബപദോ, അവധാരണപുബ്ബപദോതി.

തത്ഥ വിസേസനപുബ്ബപദേ താവ-മഹന്തോ ച സോ പുരിസോ ചാതി വാക്യേ ഇമിനാ സുത്തേന സമാസോ. "ട ന്ത+ന്തൂനം"തി ന്തസ്സ ടാദേസേ ദീഘോ ഹോതി, മഹാപുരിസോ, മഹാപുരിസാ ഇച്ചാദി.

വാക്യേ തുല്യാധികരണഭാവ പകാസനത്ഥം ച+ത-സദ്ദപയോഗോ. വുത്തിയന്തു സമാസേനേവ തപ്പകാസനതോ ന തപ്പയോഗോ. ഏവ+മഞ്ഞത്രാപി വുത്തത്ഥാന+മപ്പയോഗോ. ഏവം മഹാവീരോ, മഹാമുനി. മഹന്തഞ്ച തം ബലഞ്ചാതി മഹാബലം, മഹബ്ഭയം. സന്തോ ച സോ പുരിസോ ചാതി സപ്പുരിസോ. തഥാ പുബ്ബപുരിസോ, അപരപുരിസോ, പഠമപുരിസോ, മജ്ഝിമപുരിസോ, ഉത്തമപുരിസോ, പരപുരിസോ, സേതഹത്ഥീ, കണ്ഹസപ്പോ, നീലുപ്പലം, രത്തുപ്പലം, ലോഹിതചന്ദനം. ക്വചി ന ഹോതി, പുണ്ണോ മന്താനീപുത്തോ, ചിത്തോ ഗഹപതി. പുമാ ച സോ കോകിലോ ചാതി പുങ്കോകിലോ, ഉത്തരപദേ പുമസ്സ പും ഹോതി. ഏവം പുന്നാഗോ.

ഖത്തിയാ ച സാ കഞ്ഞാ ചാതി ഖത്തിയകഞ്ഞാ.

൩൨. ഇത്ഥിയം ഭാസിതപുമി+ത്ഥീ പുമേവേ+കത്ഥേതി

ഭാസിതപുമാ ഇത്ഥീ പുമേവ ഹോതീതി പുമ്ഭാവാ ഇത്ഥിപച്ചയാനം നിവത്തി ഹോതി. ഏവം രത്തലതാ, ദുതിയഭിക്ഖാ. ബ്രാഹ്മണീ ച സാ ദാരികാ ചാതി ബ്രാഹ്മണദാരികാ, നാഗമാണവികാ. ഇത്ഥിയന്തി കിം, കുമാരിരതനം, സമണിപദുമം. ഭാസിതപുമാതി കിം, ഗങ്ഗാനദീ, തണ്ഹാനദീ , പഥവീധാതു. പുരത്ഥിമോ ച സോ കായോ ചാതി പുരത്ഥിമകായോ. ഏത്ഥ ച കായേകദേസേ കായസദ്ദോ. ഏവം പച്ഛിമകായോ, ഉപരിമകായോ, ഹേട്ഠിമകായോ, സബ്ബകായോ, നവാവാസോ, കതരനികായോ, ഹേതുപച്ചയോ. ജീവിതപ്പധാനം നവകം ജീവിതനവക+മിച്ചാദി.

വിസേസനുത്തരപദേ ഥേരാ+ചരിയ+പണ്ഡിതാ വിസേസനം പരഞ്ച ഭവതി. യഥാ സാരിപുത്തോ ച സോ ഥേരോ ചാതി സാരിപുത്തഥേരോ, ഏവം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനഥേരോ, മഹാകസ്സപഥേരോ, ബുദ്ധഘോസാചരിയോ,

ധമ്മപാലാചരിയോ, ആചരിയഗുത്തിലോ വാ. മഹോസധോ ച സോ പണ്ഡിതോ ചാതി മഹോസധപണ്ഡിതോ, ഏവം വിധുരപണ്ഡിതോ.

വിസേസനോഭയപദേ യഥാ-സീതഞ്ച തം ഉണ്ഹഞ്ചാതി സീതുണ്ഹം, സിനിദ്ധോ ച സോ ഉണ്ഹോ ചാതി സിനിദ്ധുണ്ഹോ മാസോ. ഖഞ്ജോ ച സോ ഖുജ്ജോ ചാതി ഖഞ്ജഖുജ്ജോ, ഏവം അന്ധബധിരോ, കതാകതം, ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം, ഉച്ചാവചം, ഛിന്നഭിന്നം, ഗതപച്ചാഗതം. ക്വചി പുബ്ബകാലസ്സാപി പരനിപാതോ, വാസിതോ ച സോ ലിത്തോ ചാതി ലിത്തവാസിതോ, ഏവം നഗ്ഗമൂസിതോ, സിത്തസമ്മട്ഠോ, ഭട്ഠലുഞ്ജിതോ.

ഉപമനുത്തരപദേ ഉപമാനഭൂതം വിസേസനം പരം ഭവതി, യഥാ സീഹോതി വുത്തേ ഉപചരിതാ+നുപചരിതസീഹാനം സാമഞ്ഞപ്പതീതിയം മുനിസദ്ദോ വിസേസേതി. ഏത്ഥ ച -

ഉപമാനോ+പമേയ്യാനം, സധമ്മത്തം സിയോ+പമാ.

സാ ച വത്ഥു+വണ്ണ+ആകാരാനം സാമ്യേന ഹോതി. സീഹോവ സീഹോ, മുനി ച സോ സീഹോ ചാതി മുനിസീഹോ, മുനിവസഭോ, മുനിപുങ്ഗവോ , ബുദ്ധനാഗോ, ബുദ്ധാദിച്ചോ. രംസീ വിയ രംസീ, സദ്ധമ്മോ ച സോ രംസീ ചാതി സദ്ധമ്മരംസീ, ഏവം വിനയസാഗരോ. പുണ്ഡരികമിവ പുണ്ഡരികോ, സമണോ ച സോ പുണ്ഡരികോ ചാതി സമണപുണ്ഡരികോ, സമണപദുമോ. ചന്ദോ വിയ ചന്ദോ, മുഖഞ്ച തം ചന്ദോ ചാതി മുഖചന്ദോ, മുഖപദുമം ഇച്ചാദി.

സമ്ഭാവനാപുബ്ബപദേ യഥാ-ധമ്മോതി ബുദ്ധി ധമ്മബുദ്ധി, ഏവം ധമ്മസഞ്ഞാ, ധമ്മസങ്ഖാതോ, ധമ്മസമ്മതോ, പാണസഞ്ഞിതാ, അസുഭസഞ്ഞാ, അനിച്ചസഞ്ഞാ, ധാതുസഞ്ഞാ, അത്തസഞ്ഞാ, അത്തദിട്ഠി ഇച്ചാദി.

അവധാരണപുബ്ബപദേ യഥാ-ഗുണോ ഏവ ധനം ഗുണധനം, ഏവം സദ്ധാധനം, സീലധനം, പഞ്ഞാരതനം, ചക്ഖു ഏവ ഇന്ദ്രിയം ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ഏവം ചക്ഖായതനം, ചക്ഖുധാതു, ചക്ഖുദ്വാരം, രൂപാരമ്മണ+മിച്ചാദി.

> വിസേസന+വിസേസ്സേഹി, ക്രിയായ ച സഹേ+രിതോ;
> തേസം ഭാവം വിവേചേതാ, നിപാതോ ബ്യവച്ഛിന്ദതി.
>
> അയോഗ+മഞ്ഞയോഗഞ്ച, അച്ചന്തായോഗ+മേവി+തി;
> വിവക്ഖാതോ പയുത്തോപി, ഏവത്ഥോ ഞായതേ യതോ.
>
> ബ്യവച്ഛേദഫലം വാക്യം, തതോ ചിത്തോ ധനുദ്ധരോ;
> പാത്ഥോ ധനുദ്ധരോ നീലു+പ്പല+മത്ഥീതി തം യഥാ.

ഏത്ഥ നിപാതോതി ഏവ-ഇതിനിപാതോ, അപ്പയുത്തോപി ഏവസദ്ദോ ഏവം യോജേതബ്ബോ - "ചിത്തോ ധനുദ്ധരോ ഏവാ"തി വിസേസനേന യുത്തോ അയോഗവിവച്ഛേദകോ, ധനുനാ യോഗേ പതിട്ഠാപനതോ "പാത്ഥോ ഏവ ധനുദ്ധരോ"തി വിസേസ്സേന യുത്തോ അഞ്ഞയോഗവിവച്ഛേദകോ, ധനുദ്ധരത്തസ്സ പാത്ഥസംഖാതഅജ്ജുനേ ഏവ പതിട്ഠാപനതോ. "നീലുപ്പല+മത്ഥേവാ"തി

ക്രിയായ യുത്തോ അച്ചന്തായോഗവിവച്ഛേദകോ, നീലുപ്പലസ്സ സബ്ഭാവേയേവ പതിട്ഠാപനതോ.

൨൧. സംഖ്യാദി

ഏകത്ഥേ സമാഹാരേ സംഖ്യാദി നപുംസകലിങ്ഗം ഭവതി. തയോ ലോകാ സമാഹടാ=ചിത്തേന സമ്പിണ്ഡിതാ, തിണ്ണം ലോകാനം സമാഹാരോതി വാ വാക്യേ വിസേസനസമാസേ കതേ ഇമിനാ നപുംസകത്തം ഭവതി. സമാഹാരസ്സേ+കത്താ ഏകവചനമേവ, തിലോകം, ഭോ തിലോക, തിലോകം, തിലോകേന ഇച്ചാദി. ഏവം തയോ ദണ്ഡാ തിദണ്ഡം, തീണി മലാനി സമാഹടാനി, തിണ്ണം മലാനം സമാഹാരോതി വാ തിമലം, തിലക്ഖണം, ചതുസച്ചം, പഞ്ചസിക്ഖാപദം, ഛട്ഠായതനം, സത്താഹം, അട്ഠസീലം, നവലോകുത്തരം, ദസസീലം, സതയോജനം. ദ്വേ രത്തിയോ സമാഹടാ ദ്വിരത്തം.

൧൨. നഞ

നഞിച്ചേതം സ്യാദ്യന്തം സ്യാദ്യന്തേന സഹേ+കത്ഥം ഹോതി. ഞകാരോ "ട നഞസ്സാ"തി വിസേസനത്ഥോ 'പാമനപുത്താദീസു നസ്സ ടോ മാ ഹോതൂ'തി. ന ബ്രാഹ്മണോ അബ്രാഹ്മണോ, "ട നഞസ്സാ"തി നസ്സ ടാദേസോ. ഞ-കാരോ ഏത്ഥേവ വിസേസനത്ഥോ.

> ന-നിസേധോ സതോ യുത്തോ, ദേസാദിനിയമം വിനാ;
> അസതോ വാ+ഫലോ തസ്മാ, കഥ+മബ്രാഹ്മണോതിചേ.
>
> നിസേധത്ഥാനുവാദേന, പടിസേധവിധി ക്വചി;
> പരസ്സ മിച്ഛാഞാണത്താ+ഖ്യാപനായോ+പപജ്ജതേ.

ദുവിധോ ച+സ്സ നസ്സ അത്ഥോ പസജ്ജപടിസേധ+പരിയുദാസവസേന. തത്ഥ യോ "അസൂരിയംപസ്സാരാജദാരാ"തിആദീസു വിയ ഉത്തരപദത്ഥസ്സ സബ്ബദാ അഭാവം ദീപേതി, സോ പസജ്ജപടിസേധവാചീ നാമ. യോ പന "അബ്രാഹ്മണ+മാനയാ"തിആദീസു വിയ ഉത്തരപദത്ഥം പരിയുദാസിത്വാ പടിക്ഖിപിത്വാ തംസദിസേ വത്ഥുമ്ഹി കാരിയം പടിപാദയതി, സോ പരിയുദാസവാചീ നാമ. വുത്തഞ്ച -

> പസജ്ജപടിസേധസ്സ, ലക്ഖണം വത്ഥുനത്ഥിതാ;
> വത്ഥുതോ+ഞ്ഞത്ര യാ വുത്തി, പരിയുദാസലക്ഖണം.
>
> യത്ര അബ്രാഹ്മണാദീസു, വത്ഥും പരിയുദസ്സതി;
> തക്രിയായുത്തരാജാദിം, വദേ സോ പരിയുദാസകോ.
>
> പസജ്ജപടിസേധോ തു, വത്ഥന്തര+മനാദിയ;
> കിഞ്ചിവത്ഥുനിസേധസ്സ, പസങ്ഗോ ന ഭവേയ്യ സോ.
>
> തദഞ്ഞോ ച തംവിരുദ്ധോ,
> തദഭാവോ ച നഞത്ഥോ.

തദഞ്ഞത്ഥേ - അബ്രാഹ്മണോ, ബ്രാഹ്മണതോ അഞ്ഞോ തംസദിസോതി വുത്തം ഹോതി. ഏവം അമനുസ്സോ, അസ്സമണോ, ന ബ്യാകതാ അബ്യാകതാ ധമ്മാ. തബ്ബിരുദ്ധത്ഥേ-ന കുസലാ അകുസലാ, കുസലപടിപക്ഖാതി അത്ഥോ. ഏവം അലോഭോ, അമിത്തോ, അയം പരിയുദാസനയോ. തദഭാവേ-ന കത്വാ അകത്വാ, അകാതുന പുഞ്ഞം, അകരോന്തോ, അഭാവോ ഭവതി. അയം പസജ്ജപടിസേധനയോ.

ഏത്ഥ ച ഉഭോസു പരിയുദാസേ ബ്രാഹ്മണാ അഞ്ഞോ ബ്രാഹ്മണധമ്മേ അപ്പതിട്ഠിതോ ഖത്തിയാദി ബ്രാഹ്മണസദിസോവ അബ്രാഹ്മണോതി വുത്തേ പതീയതേ. ഇതരസ്മിം പന പക്ഖേ കേനചി സംസയനിമിത്തേന ഖത്തിയാദോ ബ്രാഹ്മണോതി വുത്തസ്സ മിച്ഛാഞാണനിവുത്തി കരീയതി ''ബ്രാഹ്മണോ+യം ന ഭവതി അബ്രാഹ്മണോ''തി, ബ്രാഹ്മണത്തജ്ഝാസിതോ ന ഭവതീത്യത്ഥോ. തത്ഥ സദിസത്തം വിനാ മിച്ഛാഞാണാസമ്ഭവാ പയോഗസാമത്ഥിയാ ച സദിസപടിപത്തി, തഗ്ഗതാ ച ലിങ്ഗ+സങ്ഖ്യാ ഭവന്തി. അതോയേവ ഉച്ചതേ ''നഞ്ഞിവയുത്ത+മഞ്ഞസദിസാധികരണേ, കഥാ ഹി അത്ഥസമ്പച്ചയോ''തി.

൩൫. അന സരേതി

നഞസദ്ദസ്സ സരേ അന, ന അസ്സോ അനസ്സോ, ന അരിയോ അനരിയോ. ഏവം അനിസ്സരോ, അനിട്ഠോ, അനാസവോ. ന ആദായ അനാദായ, അനോലോകേത്വാ ഇച്ഛാദി. ബഹുലാധികാരാ അയുത്തത്ഥേഹി കേഹിചി ഹോതി. പുന ന ഗീയന്തീതി അപുനഗേയ്യാ ഗാഥാ, അനോകാസം കാരേത്വാ, അമൂലാമൂലം ഗന്ത്വാ, അചന്ദമുല്ലോകികാനി മുഖാനി, അസദ്ധഭോജീ, അലവണഭോജീ.

൩൬. കുപാദയോ നിച്ച+മസ്യാദിവിധിമ്ഹി

കുസദ്ദോ പാദയോ ച സ്യാദ്യന്തേന സഹേ+കത്ഥാ ഹോന്തി നിച്ചം സ്യാദിവിധിവിസയതോ+ഞ്ഞത്ഥ. ഏത്ഥ അബ്യഭിചാരിപാദിസഹചരണത്ഥേന കുഇതി നിപാതോവ, ന പഥവീവാചകോ കുസദ്ദോ. സ്യാദിവിധിവിസയോ നാമ ''ലക്ഖണിത്ഥമ്ഭൂതാ'' ദിനാ പതിആദീനം വിസയേ കതദുതിയാ, തഞ്ച അനദ്ധമാസന്തി അസംഖ്യസമാസ+മിവ മാ ഹോതൂതി ''അസ്യാദിവിധിമ്ഹീ''തി നിസേധോ. കുച്ഛിതോ ബ്രാഹ്മണോ കുബ്രാഹ്മണോ, നിച്ചസമാസത്താ അസപദേന വിഗ്ഗഹോ.

൩൭. സരേ കദ കുസ്സു+ത്തരത്ഥേ

കുസ്സു+ത്തരത്ഥേ വത്തമാനസ്സ സരാദോ ഉത്തരപദേ കദാദേസോ ഹോതി. ഈസകം ഉണ്ഹം കദുണ്ഹം, കുച്ഛിതം അന്നം കദന്നം, കദസനം. സരേതി കിം, കുപുത്താ, കുദാരാ, കുദാസാ, കുദിട്ഠി.

൩൮. കാ+പ്പത്ഥേ

അപ്പത്ഥേ വത്തമാനസ്സ കുസ്സ കാ ഹോതു+ത്തരപദേ. അപ്പകം ലവണം കാലവണം. ഏവം കാപുപ്ഫം.

൩൯. പുരിസേ വാതി

കുസ്സ കാ വാ. കുച്ഛിതോ പുരിസോ കാപുരിസോ, കുപുരിസോ വാ. പകട്ഠോ നായകോ പനായകോ, പധാനം വചനം പാവചനം ഭുസം വദ്ധം പവദ്ധം സരീരം, സമം സമ്മാ വാ ആധാനം സമാധാനം, വിവിധാ മതി വിമതി, വിവിധോ വിസിട്ഠോ വാ കപ്പോ വികപ്പോ, അധികോ ദേവോ അതിദേവോ, ഏവം അധിദേവോ, അധിസീലം. സുന്ദരോ ഗന്ധോ സുഗന്ധോ, കച്ഛിതോ ഗന്ധോ ദുഗ്ഗന്ധോ, സുട്ഠു കതം സുകതം, ദുട്ഠു കതം ദുക്കതം അഭിസിഞ്ചനം അഭിസേകോതി സനന്തോ, അതിസയേന കത്വാ, കതം പകരിത്വാ, പകതം, അതിസയേന ഥുതം അതിത്ഥുതം, അതിക്കമ്മ ഥുതം അതിത്ഥുതം, ഈസം കളാരോ ആകളാരോ, സുട്ഠു ബദ്ധോ ആബദ്ധോ.

പാദയോ ഗതാദ്യത്ഥേ പഠമായ

പഗതോ ആചരിയോ പാചരിയോ, ഏവം പന്തേവാസീ.

അച്ചാദയോ കന്താദ്യത്ഥേ ദുതിയായ

അതിക്കന്തോ മഞ്ചം അതിമഞ്ചോ. അതിമാലോ, "ഘപസ്സ+ന്തസ്സാ+പ്പധാനസ്സാ"തി മാലാസദ്ദേ ഘസ്സ രസ്സോ. ഏവ+മുപരിപി ഘപാനം രസ്സോ.

അവാദയോ കുട്ഠാദ്യത്ഥേ തതിയായ

അവകുട്ഠം കോകിലായ വനം അവകോകിലം, അവമയൂരം. അവകുട്ഠന്തി പരിച്ചത്തം.

പരിയാദയോ ഗിലാനാദ്യത്ഥേ ചതുത്ഥിയാ

പരിഗിലാനോ+ജ്ഝേനായ പരിയജ്ഝേനോ.

ന്യാദയോ കന്താദ്യത്ഥേ പഞ്ചമിയാ

നിക്ഖന്തോ കോസമ്ബിയാ നിക്കോസമ്ബി. അസ്യാദിവിധിമ്ഹീതി കിം, രുക്ഖം പതി വിജ്ജോതതേ.

൫൪. ചീ ക്രിയത്ഥേഹി

ചീപച്ചയന്തോ ക്രിയത്ഥേഹി സ്യാദ്യന്തേഹി സഹേ+കത്ഥോ ഹോതി. അമലീനം മലീനം കരിത്വാതി വിഗ്ഗയ്ഹ "അഭൂതതബ്ഭാവേ കരാ+സ+ഭൂയോഗേ വികാരാചീ"തി ചീപച്ചയേകതേ ഇമിനാ സമാസോ. ഏത്ഥ ച-കാരോ "ചീ ക്രിയത്ഥേഹീ"തി വിസേസനത്ഥോ. "പ്യോ വാ ത്വാസ്സ സമാസേ"തി പ്യ ഹോതി, പ-കാരോ "പ്യേ സിസ്സാ"തി വിസേസനത്ഥോ. മലിനീകരിയ.

൫൫. ഭൂസനാ+ദരാ+നാദരേസ്വ+ലം+സാ+സാതി

ഭൂസനാദീസ്വ+ത്ഥേസ്വ+ല+മാദയോ സദ്ദാ ഏകത്ഥാ ഹോന്തി. അലം കരിത്വാ സക്കരിത്വാ അസക്കരിത്വാതി വിഗ്ഗയ്ഹ സമാസേ കതേ പ്യേ ച "സാ

സാധികരാ ച ചരിച്ചാ"തി ചാദേസോ പരരൂപഞ്ച. അലംകരിയ, സക്കച്ച, അസക്കച്ച.

൩൩. അഞ്ഞേചാ+തി സുത്തേന സമാസേ കതേ... ഏത്ഥ യഥാ ദ്വാരം വിവരാതി വുത്തേ പകരണതോ അഗ്ഗല+മിതി വിഞ്ഞായതി, ഏവ+മിധാപി നിപാതപഭാവേ അഞ്ഞേ ചാതി സാമഞ്ഞം ചേ+തി ആഗമാനുസാരേന ലബ്ഭമാനവിഭത്യന്തപടിരൂപനിപാതാവ വിഞ്ഞായന്തി. അഗ്ഗതോ ഭവിത്വാ പുരോഭുയ്യ, അന്തരഹിതോ ഹുത്വാ തിരോഭൂയ, അന്തരധാനം കത്വാ തിരോകരിയ, ഉരസി കത്വാ ഉരസികരിയ, മനസി കത്വാ മനസികരിയ, മജ്ഝേ കത്വാ മജ്ഝേകരിയ, തുണ്ഹീ ഭവിത്വാ തുണ്ഹീ ഭൂയ.

൩൪. വാ+നേക+ഞ്ഞത്ഥേ

അനേകം സ്യാദ്യന്തം അഞ്ഞസ്സ പദസ്സ അത്ഥേ ഏകത്ഥം വാ ഹോതി.

പദന്തരസ്സ യസ്സ+ത്ഥോ, പധാനം ലിങ്ഗ+മസ്സ ച;
സമാസോ സോ+യ+മഞ്ഞത്ഥോ, ബഹുബ്ബീഹിപരവ്ഹയോ.

സോ ച നവവിധോ ദ്വിപദോ, ഭിന്നാധികരണോ, തിപദോ, ന-നിപാതപുബ്ബപദോ, സഹപുബ്ബപദോ, ഉപമാനപുബ്ബപദോ, സങ്ഖ്യോഭയപദോ, ദിസന്തരാലത്ഥോ, ബ്യതിഹാരലക്ഖണോ ചാതി.

൧. തത്ഥ ദ്വിപദോ തുല്യാധികരണോ കമ്മാദീസു ഛസു വിഭത്യത്ഥേസു ഭവതി.

(ക) തത്ഥ ദുതിയത്ഥേ താവ-ആഗതാ സമണാ ഇമം സങ്ഘാരാമന്തി ആഗതസമണോ സങ്ഘാരാമോ. സോ ച ദുവിധോ തഗ്ഗുണാ+തഗ്ഗുണവസേന. വുത്തഞ്ഹി -

തഗ്ഗുണോ+തഗ്ഗുണോ ചേ+തി,
സോ സമാസോ ദ്വിധാ മതോ.

തം യഥാ 'നീയതം ലമ്ബ-
കണ്ണോ+' 'യം ദിട്ഠസാഗരോ'.

തേസു യത്ഥ വിസേസനഭൂതോ അത്ഥോ അഞ്ഞപദത്ഥഗ്ഗഹണേന ഗയ്ഹതി, സോ തഗ്ഗുണസംവിഞ്ഞാണോ, യഥാ 'ലമ്ബകണ്ണ+മാനയാ'തി. യത്ഥ പന ന ഗയ്ഹതി, സോ അതഗ്ഗുണസംവിഞ്ഞാണോ, യഥാ 'ബഹുധന+മാനയാ'തി.

ഇധ വിസേസനസ്സ പുബ്ബനിപാതോ. ഏത്ഥ ച ആഗതസദ്ദോ ച സമണസദ്ദോ ച അത്തനോ അത്ഥേ അട്ഠത്വാ ദുതിയാവിഭത്യത്ഥഭൂതേ സങ്ഘാരാമസങ്ഖാതേ അഞ്ഞപദത്ഥേ വത്തന്തി, തതോ സമാസേനേവ കമ്മത്ഥസ്സ അഭിഹിതത്താ പുന ദുതിയാ ന ഹോതി. തഥാ ആഗതസമണാ സാവത്ഥി, ആഗതസമണം ജേതവനം. പടിപന്നാ അദ്ധികാ യം പടിപന്നദ്ധികോ പഥോ, അഭിരൂള്ഹാവ, ണിജായം നാവം സാ അഭിരൂള്ഹവാണിജാ നാവാ.

(ഖ) തതിയത്ഥേ-ജിതാനി ഇന്ദ്രിയാനി യേന സോ ജിതിന്ദ്രിയോ സമണോ, ഏവം ദിട്ഠധമ്മോ, പത്തധമ്മോ, കതകിച്ചോ. വിജിതാ മാരാ അനേനാതി

വിജിതമാരോ ഭഗവാ, പടിവിദ്ധസബ്ബധമ്മോ. കരണത്ഥേ-ഛിന്നോ രുക്ഖോ യേന സോ ഛിന്നരുക്ഖോ ഫരസു.

(ഗ) ചതുത്ഥിയത്ഥേ-ദിന്നോ സുങ്കോ യസ്സ സോ ദിന്നസുങ്കോ രാജാ, ദിന്നം ഭോജനം അസ്സാതി ദിന്നഭോജനോ.

(ഘ) പഞ്ചമിയത്ഥേ-നിഗ്ഗതാ ജനാ യസ്മാ സോ നിഗ്ഗതജനോ ഗാമോ, നിഗ്ഗതോ അയോ=സുഖം യസ്മാതി നിരയോ, നിക്കിലേ- സോ . അപേതം വിഞ്ഞാണം അസ്മാതി അപേതവിഞ്ഞാണോ മതകായോ, അപഗതഭയഭേരവോ അരഹാ.

(ങ) ഛട്ഠിയത്ഥേ-ഛിന്നാ ഹത്ഥാ യസ്സ സോ ഛിന്നഹത്ഥോ. ഏവം പരിപുണ്ണസങ്കപ്പോ ഖീണാസവോ, വീതോ രാഗോ അസ്സാതി വീതരാഗോ. ദ്വേ പദാനി അസ്സാതി ദ്വിപദോ, ദ്വിഹത്ഥോ പടോ. തേവിജ്ജോതി ഏത്ഥ തിവിജ്ജോ ഏവാതി സകത്ഥേ ണോ വുദ്ധി ച. ചതുപ്പദോ, പഞ്ച ചക്ഖൂനി അസ്സാതി പഞ്ചചക്ഖു ഭഗവാ, ഛളഭിഞ്ഞോ, "ഘപസ്സാ"ദിനാ രസ്സത്തം. നവങ്ഗം സത്ഥുസാസനം. ദസബലോ, അനന്തഞാണോ. തീണി ദസ പരിമാണ+മേസംതി തിദസാ ദേവാ, ഇധ പരിമാണസദ്ദസന്നിമാനതോ ദസസദ്ദോ സങ്ഖ്യാനേ വത്തതേ. അയം പച്ചയോ ഏതേസന്തി ഇദപ്പച്ചയാ, ഉത്തരപദേ "ഇമസ്സി+ദം വാ"തി ഇമസ്സ ഇദം. കോ പഭവോ അസ്സാതി കിം പഭവോ കായോ. വിഗതം മലം അസ്സാതി വിമലോ, സുന്ദരോ ഗന്ധോ അസ്സാതി സുഗന്ധം ചന്ദനം, ഏവം സുസീലോ, സുമുഖോ, കുച്ഛിതോ ഗന്ധോ അസ്സാതി ദുഗ്ഗന്ധം കുണപം, ദുമ്മുഖോ, ദുട്ഠു മനോ അസ്സാതി ദുമ്മനോ, ഏവം ദുസ്സീലോ. തപോ ഏവ ധനം അസ്സാതി തപോധനോ. ഖന്തിസങ്ഖാതം ബലം അസ്സാതി ഖന്തിബലോ. ഇന്ദോതി നാമം ഏതസ്സാതി ഇന്ദനാമോ.

ഛന്ദജാതാദീസു വിസേസനവിസേസിതബ്ബാനം യഥിച്ഛിതത്താ ഉഭയം പുബ്ബം നിപതതി, കമാതിക്കമേ പയോജനാഭാവാ. ജാതോ ഛന്ദോ അസ്സാതി ജാതഛന്ദോ, ഏവം ഛന്ദജാതോ. സഞ്ജാതപീതിസോമനസ്സോ, പീതിസോമനസ്സസഞ്ജാതോ. മാസജാതോ, ജാതമാസോ. ഛിന്നഹത്ഥോ, ഹത്ഥഛിന്നോ.

ദീഘാജങ്ഘാ അസ്സാതി ദീഘജങ്ഘോ, ഏത്ഥ പുമ്ഭാവോ, "ഘപസ്സാ"ദിനാ രസ്സോ ച. തഥാ പഹൂതജിവ്ഹോ. മഹന്തീ പഞ്ഞാ അസ്സാതി മഹാപഞ്ഞോ. "ഇത്ഥിയം ഭാസിതപുമി+ത്ഥീ പുമേ+വേ+കത്ഥേ"തി വീപച്ചയാഭാവേന്തസ്സ ടാദേസോ രസ്സത്തഞ്ച. ഇത്ഥിയന്തി കിം, ഖമാധനോ. ഭാസിതപുമാതി കിം, സദ്ധാധുരോ. പഞ്ഞാപകതികോ, പഞ്ഞാവിസുദ്ധികോ, ഏത്ഥ "ല്തിവിത്ഥിയൂഹി കോ"തി കോ. ഗണ്ഡീവധന്വാതി പകതന്തരേന സിദ്ധം.

നാനാ=പ്പകാരാ ദുമാ നാനാദുമാ, നാനാദുമേഹി പതിതാനി നാനാദുമപതിതാനി, നാനാദുമപതിതാനി ച താനി പുപ്ഫാനി ചേതി നാനാദുമപതിതപുപ്ഫാനി, തേഹി വാസിതാ നാനാദുമപതിതപുപ്ഫവാസിതാ, നാനാദുമപതിതപുപ്ഫവാസിതാസാനുയസ്സസോ നാനാദുമപതിതപുപ്ഫവാസിതസാനു പബ്ബതോ, അയം വിസേസന+അമാദിസമാസഗബ്ഭോ തുല്യാധികരണഅഞ്ഞപദത്ഥോ.

(ച) സത്തമ്യത്ഥേ-സമ്പന്നാനി സസ്സാനി യസ്മിം സോ സമ്പന്നസസ്സോ ജനപദോ. സുലഭോ പിണ്ഡോ ഇമസ്മിന്തി സുലഭപിണ്ഡോ ദേസോ. ആകിണ്ണാ മനുസ്സാ യസ്സം സാ ആകിണ്ണമനുസ്സാ രാജധാനീ. ബഹവോ താപസാ ഏതസ്മിന്തി ബഹുതാപസോ അസ്സമോ. ഉപചിതം മംസലോഹിതം അസ്മിന്തി ഉപചിതമംസലോഹിതം സരീരം. ബഹവോ സാമിനോ അസ്മിന്തി ബഹുസാമികം നഗരം, ബഹൂ നദിയോ അസ്മിന്തി ബഹുനദികോ, ഈകാരന്തത്താ കപച്ചയോ. ഏവം ബഹുജമ്ബുകം വനം, ബഹവോ കത്താരോ അസ്മിം അസ്സ വാതി ബഹുകത്തുകോ ദേസോ, ഏവം ബഹുഭത്തുകോ, "ല്ത്വിത്ഥിയൂഹി കോ"തി കോ.

ഛ. ഭിന്നാധികരണോ യഥാ-ഏകരത്തിം വാസോ അസ്സാതി ഏകരത്തിവാസോ, സമാനേന ജനേന സദ്ധിം വാസോ അസ്സാതി സമാനവാസോ പുരിസോ. ഉഭതോ ബ്യഞ്ജന+മസ്സാതി ഉഭതോബ്യഞ്ജനകോ, വിഭത്യലോപോ "വാ+ഞ്ഞതോ"തി കോ ച, ഛത്തം പാണിമ്ഹി അസ്സാതി ഛത്തപാണി, ഏവം ദണ്ഡപാണി, സത്ഥപാണി, വജിരപാണി, ഖഗ്ഗഹത്ഥോ, പത്തഹത്ഥോ, ദാനേ അജ്ഝാസയോ അസ്സാതി ദാനജ്ഝാസയോ ദാനാധിമുത്തികോ, ബുദ്ധഭത്തികോ, സദ്ധമ്മഗാരവോ ഇച്ചാദി.

ജ. തിപദോ യഥാ-പരക്കമേനാ+ധിഗതാ സമ്പദാ യേഹി തേ പരക്കമാധിഗതസമ്പദാ മഹാപുരിസാ. ഏവം ധമ്മാധിഗതഭോഗാ. ഓനീതോ പത്തതോ പാണി യേന സോ ഓനീതപത്തപാണി. സീഹസ്സ പുബ്ബദ്ധമിവ കായോ അസ്സാതി സീഹപുബ്ബദ്ധകായോ. മത്താ ബഹവോ മാതങ്ഗാ അസ്മിന്തി മത്തബഹുമാതങ്ഗം വനം.

ഝ. ന-നിപാതപുബ്ബപദോ യഥാ-നത്ഥി ഏതസ്സ സമോതി അസ്സമോ, "ട നഞ്ഞസ്സാ"തി നസ്സ ടോ. ഏവം അപ്പടിപുഗ്ഗലോ, അപുത്തകോ, അഹേതുകോ, കപച്ചയോ, ഏവ+മുപരിപി ഞേയ്യം. നത്ഥി സംവാസോ ഏതേനാതി അസംവാസോ, ന വിജ്ജതേ വുട്ഠി ഏത്ഥാതി അവുട്ഠികോ ജനപദോ, അഭിക്ഖുകോ വിഹാരോ. ഏവം അനുത്തരോ "അന സരേ"തി അന, ഏവം അനന്തം, അനാസവോ.

ഞ. പഠമാത്ഥേ സഹപുബ്ബപദോ യഥാ-സഹ ഹേതുനാ വത്തതി സോ സഹേതുകോ സഹേതു വാ, "സഹസ്സ സോ+ഞ്ഞത്ഥേ"തി സഹസ്സ സോ, ഏവം സപ്പീതികാ, സപ്പച്ചയാ, സകിലേസോ, സഉപാദാനോ, സപരിവാരോ സഹപരിവാരോ വാ, സഹ മൂലേന ഉദ്ധടോ സമൂലുദ്ധടോ രുക്ഖോ.

ട. ഉപമാനോപമേയ്യജോതകഇവയുത്തോ ഉപമാനപുബ്ബപദോ പഠമായ യഥാ-നിഗ്രോധോ ഇവ പരിമണ്ഡലോ യോ സോ നിഗ്രോധപരിമണ്ഡലോ. സങ്ഖോ വിയ പണ്ഡരോ അയന്തി സങ്ഖപണ്ഡരോ, കാകോ വിയ സൂരോ അയന്തി കാകസൂരോ. ചക്ഖു ഇവ ഭൂതോ അയം പരമത്ഥദസ്സനതോതി ചക്ഖുഭൂതോ ഭഗവാ. ഏവം അത്ഥഭൂതോ, ധമ്മഭൂതോ, ബ്രഹ്മഭൂതോ, അന്ധഭൂതോ. മുഞ്ജപബ്ബജമിവ ഭൂതാ അയം മുഞ്ജപബ്ബജഭൂതാ കുദിട്ഠി. തന്താകുലമിവ ജാതാ അയംതി തന്താകുലജാതാ.

ഛട്ഠ്യത്ഥേ-സുവണ്ണസ്സ വണ്ണോ വിയ വണ്ണോ യസ്സ സോ സുവണ്ണവണ്ണോ ഭഗവാ, മജ്ഝപദലോപോ. നാഗസ്സ ഗതി വിയ ഗതി അസ്സാതി നാഗഗതി.

ഏവം സീഹഗതി, നാഗവിക്കമോ, സീഹവിക്കമോ, സീഹഹനു. ഏണിസ്സ വിയ ജങ്ഘാ അസ്സാതി ഏണിജങ്ഘോ. ബ്രഹ്മുനോ വിയ സരോ അസ്സാതി ബ്രഹ്മസ്സരോ.

൭. വാസദ്ദത്ഥേ സങ്ഖ്യാഉഭയപദോ യഥാ-ദ്വേ വാ തയോ വാ ദ്വത്തി, ദ്വത്തയോ ച തേ പത്താ ചേതി ദ്വത്തിപത്താ, "തിസ്വ"ഇതി തിസദ്ദേ പരേ ദ്വിസ്സ അത്തം. ദ്വീഹം വാ തീഹം വാ ദ്വീഹതീഹം, ഛ വാ പഞ്ച വാ വാചാ ഛപ്പഞ്ചവാചാ, ഏവം സത്തട്ഠമാസാ, ഏകയോജനദ്വിയോജനാനി.

൮. ദിസന്തരാലത്ഥോ യഥാ-പുബ്ബസ്സാ ച ദക്ഖിണസ്സാ ച ദിസായ യദന്തരാലം സാ പുബ്ബദക്ഖിണാ വിദിസാ. ഏത്ഥ -

൩൯. സബ്ബാദയോ വുത്തിമത്തേതി

ഇത്ഥിവാചകാ സബ്ബാദയോ വുത്തിമത്തേ പുമേവ ഹോന്തി. ഏവം പുബ്ബുത്തരാ, അപരദക്ഖിണാ, പച്ഛിമുത്തരാ. പുബ്ബാ ച സാ ദക്ഖിണാ ചേതി വാ.

൯. ബ്യതിഹാരലക്ഖണോ യഥാ - "തത്ഥ ഗഹേത്വാ തേന പഹരിത്വാ യുദ്ധേ സരൂപം"തി സുത്തേന സമാസേ കതേ കേസേസു ച കേസേസു ച ഗഹേത്വാ യുദ്ധം പവത്തം കേസാകേസീ, ദണ്ഡേഹി ച ദണ്ഡേഹി ച പഹരിത്വാ യുദ്ധം പവത്തം ദണ്ഡാദണ്ഡീതി ഹോതി. ഏത്ഥ ച "ചീ വീതിഹാരേ"തി ചീപച്ചയേ "ചിസ്മിം"തി ആകാരോ, ഏവം മുട്ഠാമുട്ഠി.

സോഭണോ ഗന്ധോ സുഗന്ധോ, സോ അസ്സ അത്ഥീതി സുഗന്ധീഹി അത്ഥിഅത്ഥേ ഈപച്ചയേന സിദ്ധം. യസ്മാ ച ഭദ്ദായ കാപിലാനിയാ അപദാനേ "പുനോ പത്തം ഗഹേത്വാന, സോധയിത്വാ സുഗന്ധിനാ"തി വുത്തം, തസ്മാ വുത്തിയം ഇകാരന്തസ്സ അഭാവദീപനത്ഥം "സുഗന്ധി ദുഗ്ഗന്ധീതി പയോഗാ ന ദിസ്സതീ"തി വുത്തം. സുഗന്ധിനാതി ഏകവചനേ രസ്സോ.

൪൦. ചത്ഥേ

അനേകംസ്യാദ്യന്തം ചത്ഥേ ഏകത്ഥം വാ ഹോതി. സമുച്ചയോ അന്വാചയോ ഇതരീതരയോഗോ സമാഹാരോതി ചസദ്ദസ്സ അത്ഥോ ചതുബ്ബിധോ.

തത്ഥ സമുച്ചയാ+ന്വാചയേസു സമാസോ ന ഹോതി, ക്രിയാസാപേക്ഖതായ നാമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം അയുത്തത്ഥത്താ, യഥാ-ചീവരം പിണ്ഡപാതഞ്ച പച്ചയം സയനാസനം അദാസി, ദാനഞ്ച ദേഹി, സീലഞ്ചരക്ഖാഹി. ഇതരീതരയോഗേ സമാഹാരേ ച അഞ്ഞമഞ്ഞാപേക്ഖത്താ സമാസോ.

ഉഭയത്ഥപധാനേ ചത്ഥേ കഥ+മേകത്ഥീഭാവോ സമ്ഭവേ+തി ചേ, വുത്തഞ്ഹി -

> സപ്പധാനാപി യത്ഥ+ത്ഥാ, മിഥോ സാപേക്ഖതാ ഇവ;
> ക്രിയാസമ്ബന്ധസാമഞ്ഞാ, ചത്ഥേ+കത്ഥം ത+ദുച്ചതേതി.

യസ്മാ ഏകത്ഥീഭാവേപി സതീയസതീയത്ഥേ പധാനം, തസ്മാ ഇദം വുച്ചതേ -

> ന+ഞ്ഞമഞ്ഞം വിസേസേന്തി, ചത്ഥേ അത്ഥാ പദാനിവ;
> സത്ഥവുത്യ്യീ അതോ തേസം, പധാനത്ഥം+ഭിയുജ്ജതേ.
>
> ഇതരീതരയോഗോ ച, സമാഹാരോത്യ+യം ദ്വിധാ;
> സമാസോ തു ഇമം അഞ്ഞേ, ജാനന്തേ ദ്വന്ദനാമതോ.
>
> ഇതരീതരയോഗസ്മിം+വയവത്ഥസ്സ സമ്ഭവോ;
> സമുദായതിരോഭാവോ, പരംവ ലിങ്ഗ+മസ്സ ച.
>
> സമുദായബ്ഭവോ യസ്മിം+വയവാ ച തിരോഹിതാ;
> സമാഹാരോത്യ+യം ചത്ഥോ, സോ ച ഹോതി നപുംസകേ.

ഇതരീതരയോഗോ യഥാ-സാരിപുത്തോ ച മോഗ്ഗല്ലാനോ ച സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാ, ഭോ സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാ ഇച്ചാദി. അവയവപധാനത്താ ബഹുവചനമേവ. സമണാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച സമണബ്രാഹ്മണാ, ഏവം ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാ, ഖത്തിയബ്രാഹ്മണാ, ദേവമനുസ്സാ, ചന്ദിമസൂരിയാ.

൯൮. വിജ്ജായോനിസമ്ബന്ധീന+മാ തത്ര ചത്ഥേതി

വിജ്ജാസമ്ബന്ധീനം യോനിസമ്ബന്ധീനഞ്ച ചത്ഥേ ആ ഹോതീതി ഉകാരസ്സ ആ, ഹോതാ ച പോതാ ച ഹോതാപോതാരോ. ഏവം മാതാപിതരോ.

൯൯. പുത്തേതി

പുത്തേ ഉത്തരപദേ പിതാദീന+മാ ഹോതി ചത്ഥേ. പിതാ ച പുത്തോ ച പിതാപുത്താ, ഏവം മാതാപുത്താ.

൧൦൦. ജായായ ജയം പതിമ്ഹി

പതിമ്ഹി പരേ ജായായ ജയം ഹോതി. ജായാ ച പതി ച ജയമ്പതയോ. ജാനിപതീതി പകതന്തരേന സിദ്ധം, ജാനി ച പതി ച ജാനിപതി. ഏവം ജമ്പതി ദമ്പതീതി.

ക്വചി അപ്പസരം പുബ്ബം നിപതതി, യഥാ-ചന്ദോ ച സൂരിയോ ച ചന്ദസൂരിയാ, നിഗമാ ച ജനപദാ ച നിഗമജനപദാ. ഏവം സുരാസുരഗരുഡമനുജഭുജഗഗന്ധബ്ബാ.

ക്വചി ഇവണ്ണു+വണ്ണന്താനം പുബ്ബനിപാതോ, യഥാ-അഗ്ഗിധുമാ, ഗതിബുദ്ധിഭുജപഠഹരകരസയാ, ധാതുലിങ്ഗാനി.

ക്വചി സരാദിഅകാരന്തം പുബ്ബം നിപതതി, യഥാ-അത്ഥധമ്മാ, അത്ഥസദ്ദാ, സദ്ദത്ഥാ വാ.

അഞ്ഞമഞ്ഞസാപേക്ഖാനമേവ തിരോഹിതാവയവഭേദോ സമുദായപധാനോ സമാഹാരോ, യഥാ-ഛത്തഞ്ച ഉപാഹനാ ച ഛത്തുപാഹനം.

൨൦. സമാഹാരേ നപുംസകന്തി

സമാഹാരേ സബ്ബത്ഥ നപുംസകലിങ്ഗം ഭവതി, സമാഹാരസ്സേ+കത്താ ഏ്വകവചനമേവ.

൨൩. സ്യാദീസു രസ്സോതി

നപുംസകേ വത്തമാനസ്സ സ്യാദീസു രസ്സോ. ഭോ ഛത്തുപാഹന, ഛത്തുപാഹനം, ഛത്തുപാഹനേന ഇച്ചാദി.

തേ ച സമാഹാരിതരീതരയോഗാ ബഹുലംവിധാനാ നിയതവിസയായേവ ഹോന്തി, തത്രാ+യം വിസയവിഭാഗോ-നിരുത്തിപിടകാഗതോ-
പാണി+തൂരിയ+യോഗ്ഗ+സേനങ്ഗാനം, നിച്ചവേരീനം,
സങ്ഖ്യാപരിമാണസഞ്ഞാനം, ഖുദ്ദജന്തുകാനം, പചനചണ്ഡാലാനം,
ചരണസാധാരണാനം, ഏ്വകജ്ഝായനപാവചനാനം, ലിങ്ഗവിസേസാനം,
വിവിധവിരുദ്ധാനം, ദിസാനം, നദീനഞ്ച നിച്ചസമാഹാരേകത്ഥം ഭവതി.

പാണങ്ഗാനം-ചക്ഖു ച സോതഞ്ച ചക്ഖുസോതം, മുഖഞ്ച നാസികാ ച മുഖനാസികം, "സ്യാദീസു രസ്സോ"തി നപുംസകേ വത്തമാനസ്സ രസ്സോ. ഹനു ച ഗീവാ ച ഹനുഗീവം, കണ്ണാ ച നാസാ ച കണ്ണനാസം, പാണി ച പാദോ ച പാണിപാദം, ഛവി ച മംസഞ്ച ലോഹിതഞ്ച ഛവിമംസലോഹിതം, നാമഞ്ച രൂപഞ്ച നാമരൂപം, ജരാ ച മരണഞ്ച ജരാമരണം.

തൂരിയങ്ഗാനം-അലസോ ച താലമ്ബരോ ച അലസതാലമ്ബരം, മുരജോ ച ഗോമുഖോ ച മുരജഗോമുഖം, സംഖോ ച പണവോ ച ദേണ്ഡിമോ ച, സംഖാ ച പണവാ ച ദേണ്ഡിമാ ചാതി വാ സംഖപണവദേണ്ഡിമം, പണവാദയോ ദ്വേപി ഭേരിവിസേസാ, മദ്ദവികോ ച പാണവികോ ച മദ്ദവികപാണവികം, ഗീതഞ്ച വാദിതഞ്ച ഗീതവാദിതം, സമ്മഞ്ച താളഞ്ച സമ്മതാളം, സമ്മംതി കംസതാലം, താളംതി ഹത്ഥതാളം.

യോഗ്ഗങ്ഗാനം-ഫാലോ ച പാചനഞ്ച ഫാലപാചനം, യുഗഞ്ച നങ്ഗലഞ്ച യുഗനങ്ഗലം.

സേനങ്ഗാനം-ഹത്ഥിനോ ച അസ്സാ ച ഹത്ഥിഅസ്സം, രഥാ ച പത്തികാ ച രഥപത്തികം, അസി ച സത്തി ച തോമരഞ്ച പിണ്ഡഞ്ച
അസിസത്തിതോമരപിണ്ഡം, അസി ച ചമ്മഞ്ച അസിചമ്മം, ചമ്മന്തി
സരവാരണ-ഫലകം . ധനു ച കലാപോ ച ധനുകലാപം, കലാപോ=തുണീരം.
പഹരണഞ്ച ആവരണഞ്ച പഹരണാവരണം.

നിച്ചവേരീനം-അഹി ച നകുലോ ച, അഹീ ച നകുലാ ചാതി വാ അഹിനകുലം. ഏ്വവം ബിളാരമൂസികം, അന്തസ്സ രസ്സത്തം. കാകോലുകം, സപ്പമണ്ഡൂകം, ഗരുളസപ്പം, നാഗസുപണ്ണം.

സങ്ഖ്യാപരിമാണസഞ്ഞാനം-ഏകകഞ്ച ദുകഞ്ച ഏകകദുകം. ഏവം, ദുകതികം, തികചതുക്കം, ചതുക്കപഞ്ചകം. ദസകഞ്ച ഏകാദസകഞ്ച ദസേകാദസകം, "തിതാലീസ" ഇതി ചക-ഭാഗലോപനിദ്ദേസേന കകാരസ്സ ലോപോ.

ഖുദ്ദജന്തുകാനം-കീടാ ച പടങ്ഗാ ച കീടപടങ്ഗം, കീടാ=കപാലപിട്ഠികപാണാ. ഏവം കുന്ഥകിപില്ലികം, ഡംസാ ച മകസാ ച ഡംസമകസം, മക്ഖികാ ച കിപില്ലികാ ച മക്ഖികകിപില്ലികം, കീടാ ച സരിംസപാ ച കീടസരിംസപം. തത്ഥ കുന്ഥാ=സുഖുമകിപില്ലികാ.

> ഖുദ്ദജന്തു അനട്ഠീ വാ, അഥ ഖോ ഖുദ്ദകോപി വാ;
> സതം വാ പസതോ യേസം, കേചി ആനതുലാ ഇതി.

പചനചണ്ഡാലാനം-ഓരബ്ഭികാ ച സൂകരികാ ച ഓരബ്ഭികസൂകരികം, ഏവം സാകുന്തികമാഗവികം. സപാകോ ച ചണ്ഡാലോ ച സപാകചണ്ഡാലം, പുക്കുസഛവഡാഹകം, വേനരഥകാരം, തത്ഥ വേനാ=തച്ഛകാ, രഥകാരാ=ചമ്മകാരാ.

ചരണസാധാരണാനം-അതിസോ ച ഭാരദ്വാജോ ച അതിസഭാരദ്വാജം, കട്ഠോ ച കപാലോ ച കട്ഠകപാലം, സീലഞ്ച പഞ്ഞാണഞ്ച സീലപഞ്ഞാണം, സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച സമഥവിപസ്സനം, വിജ്ജാ ച ചരണഞ്ച വിജ്ജാചരണം, ഏവം നാമരൂപം, ഹിരോത്തപ്പം, സതിസമ്പ-ജഞ്ഞം , ലോഭമോഹം, ദോസമോഹം, അഹിരികാനോത്തപ്പം, ഥിനമിദ്ധം, ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ച+മിച്ചാദി.

ഏകജ്ഝായനപാവചനാനം-ദീഘോ ച മജ്ഝിമോ ച ദീഘമജ്ഝിമം, ഏവം ഏകുത്തര സംയുത്തകം, ഖന്ധകവിഭങ്ഗം.

ലിങ്ഗവിസേസാനം-ഇത്ഥീ ച പുമാ ച ഇത്ഥിപുമം, ദാസീ ച ദാസോ ച ദാസിദാസം, ചീവരഞ്ച പിണ്ഡപാതോ ച സേനാസനഞ്ച ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരോ ച ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം, തിണഞ്ച കട്ഠോ ച സാഖാ ച പലാസഞ്ച തിണകട്ഠസാഖാപലാസം. "ലാഭീ ഹോതി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം"തിപി ദിസ്സതി.

വിവിധവിരുദ്ധാനം-കുസലഞ്ച അകുസലഞ്ച കുസലാകുസലം, ഏവം സാവജ്ജാനവജ്ജം, ഹീനപണീതം, കണ്ഹസുക്കം, ഛേകപാപകം, സുഖദുക്ഖം, അധമുത്തമം, പടിഘാനുനയം, ഛായാതപം, ആലോകന്ധകാരം. രത്തിഞ്ച ദിവാ ച രത്തിന്ദിവം, "രത്തിന്ദിവദാരഗവചതുരസ്സാ"തി അപച്ചയേ കതേ നുമആഗമോ. അഹോ ച രത്തി ച അഹോരത്തം, "ദീഘാ+ഹോവസ്സേകദേസേഹി ച രത്യാ"തി അപച്ചയേ കതേ "മനാദ്യാപാദീന+മോ മയേ ചേ"തി ഓകാരോ.

ദിസാനം-പുബ്ബാ ച അപരാ ച പുബ്ബാപരം, ഏവം പുരത്ഥിമപച്ഛിമം, ദക്ഖിണുത്തരം, പുബ്ബദക്ഖിണം, പുബ്ബുത്തരം, അപരദക്ഖിണം, അപരുത്തരം.

നദീനം-ഗങ്ഗാ ച യമുനാ ച ഗങ്ഗായമുനം, ഏവം മഹീസരഭൂ.

തിണ+രുക്ഖ+പസു+സകുണ+ധന+ധഞ്ഞ+ബ്യഞ്ജന+ജനപദാനം വാ. തിണവിസേസാനം-ഉസീരാനി ച ബീരണാനി ച ഉസീരബീരണം ഉസീരബീരണാനി വാ. ഏവം മുഞ്ജപബ്ബജം മുഞ്ജപബ്ബജാനി വാ, കാസകുസം കാസകുസാ വാ.

രുക്ഖവിസേസാനം-അസ്സത്ഥാ ച കപിട്ഠാ ച അസ്സത്ഥകപിട്ഠം അസ്സത്ഥകപിട്ഠാ വാ, ഏവം അമ്ബപനസം അമ്ബപനസാ, ഖദിരപലാസം ഖദിരപലാസാ, ധവാസ്സകണ്ണം ധവാസ്സകണ്ണാ, പിലക്ഖനിഗ്രോധം പിലക്ഖനിഗ്രോധാ, സാകസാലം സാകസാലാ.

പസുവിസേസാനം-ഗജാ ച ഗവജാ ച ഗജഗവജം ഗജഗവജാ വാ, അജാ ച ഏളകാ ച അജേളകം അജേളകാ, ഹത്ഥീ ച ഗാവോ ച അസ്സാ ച വളവാ ച ഹത്ഥിഗവസ്സവളവം ഹത്ഥിഗവസ്സവളവാ, രസ്സത്തം. ഏവം ഗോമഹിസം ഗോമഹിസാ, ഏണേയ്യവരാഹം ഏണേയ്യവരാഹാ, സീഹബ്യഗ്ഘതരച്ഛം സീഹബ്യഗ്ഘതരച്ഛാ, കുക്കുടസൂകരം കുക്കുടസൂകരാ, ഏണേയ്യഗോമഹിസം ഏണേയ്യഗോമഹിസാ.

സകുണവിസേസാനം-ഹംസാ ച ബകാ ച ഹംസബകം ഹംസബകാ. ഏവം കാരണ്ഡവചക്കവാകം കാരണ്ഡവചക്കവാകാ, മയൂരകോഞ്ചം മയൂരകോഞ്ചാ, സുകസാലികം സുകസാലികാ, ബകബലാകം ബകബലാകാ.

ധനാനം-ഹിരഞ്ഞഞ്ച സുവണ്ണഞ്ച ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാനി. ഏവം ജാതരൂപരജതം ജാതരൂപരജതാനി, മണിസങ്ഖമുത്തവേളുരിയം മണിസങ്ഖമുത്തവേളുരിയാ.

ധഞ്ഞാനം-സാലീ ച യവാ ച സാലിയവം സാലിയവാ വാ. ഏവം തിലമുഗ്ഗമാസം തിലമുഗ്ഗമാസാനി, നിപ്പാവകുലത്ഥം നിപ്പാവകുലത്ഥാ.

ബ്യഞ്ജനാനം-സാകോ ച സുവാ ച സാകസുവം സാകസുവാ. ഏവം ഗബ്യമാഹിസം ഗബ്യമാഹിസാ, ഏണേയ്യവരാഹം ഏണേയ, വരാഹാ. മിഗമയൂരം മിഗമയൂരാ.

ജനപദാനം-കാസീ ച കോസലാ ച കാസികോസലം കാസികോസലാ, വജ്ജീ ച മല്ലാ ച വജ്ജിമല്ലം വജ്ജിമല്ലാ, അങ്ഗാ ച മഗധാ ച അങ്ഗമഗധം അങ്ഗമഗധാ, ഏവം ചേതിവംസം ചേതിവംസാ, മച്ഛസൂരസേനം മച്ഛസൂരസേനാ, കുരുപഞ്ചാലം കുരുപഞ്ചാലാ. നാമഞ്ച രൂപഞ്ച നാമരൂപഞ്ച നാമരൂപനാമരൂപന്തി ചതുരേകപഞ്ചവോകാരവസേന വത്തബ്ബേ ബഹുലാധികാരാ സരൂപേകസേസം കത്വാ നാമരൂപന്തി വുത്തം.

ഏതസ്മിം ഏകത്ഥീഭാവകണ്ഡേ യം വുത്തം പുബ്ബം, തദേവ പുബ്ബം നിപതതി, കമാതിക്കമേ പയോജനസ്സാ+ഭാവാ. ക്വചി വിപല്ലാസോപി ഹോതി, ബഹുലാധികാരതോ, ദന്താനം രാജാ രാജദന്തോ. ചത്ഥേ സമാഹാരേ ‘‘സഭാപരിസായാ’’തി ഞാപകാ ക്വചി നപുംസകലിങ്ഗം ന ഭവതി, ആധിപച്ചഞ്ച പരിവാരോ ച ആധിപച്ചപരിവാരോ. ഏവം ഛന്ദപാരിസുദ്ധി, പടിസന്ധിപവത്തിയം.

ര്ം. സമാസന്ത്വ

ഉപരി അയ+മധികരീയതി.

൪൧. പാപാദീഹി ഭൂമിയാ

പാപാദീഹി പരാ യാ ഭൂമി, തസ്സാ സമാസന്തോ അ ഹോതി. പാപാ ഭൂമി യസ്മിന്തി പാപഭൂമം, ജാതിയാ ഉപലക്ഖിതാ ഭൂമി ജാതിഭൂമം.

൪൨. സംഖ്യാഹിതി

സംഖ്യാഹി പരായ ഭൂമിയാ അ ഹോതി. ദ്വേ ഭൂമിയോ അസ്സ ദ്വിഭൂമം. ഏവം തിഭൂമം.

൪൩. നദീഗോധാവരീനം

സംഖ്യാഹി പരാസം നദീഗോധാവരീനം സമാസന്തോ അ ഹോതി. പഞ്ചന്നം നദീനം സമാഹാരോ പഞ്ചനദം. ഏവം സത്തഗോധാവരം.

൪൪. അസംഖ്യേഹി ചാ+ങ്ഗുല്യാ+നാഞ്ഞാസംഖ്യത്ഥേസുതി

അസംഖ്യേഹി സംഖ്യാഹി ച പരായ അങ്ഗുലിയാ സമാസന്തോ അ ഹോതി. നിഗ്ഗത+മങ്ഗുലീഹി നിരങ്ഗുലം, ദ്വേ അങ്ഗുലിയോ സമാഹടാ ദ്വങ്ഗുലം. അനഞ്ഞാസംഖ്യത്ഥേസൂതി കിം, പഞ്ച അങ്ഗുലിയോ അസ്മിം ഹത്ഥേതി പഞ്ചങ്ഗുലി, അങ്ഗുലിയാ സമീപം ഉപങ്ഗുലി.

൪൫. ദീഘാഹോവസ്സേകദേസേഹി ച രത്ത്യാതി

ദീഘാദീഹി പരായ രത്തിയാ അ ഹോതി. ദീഘാ ച സാ രത്തി ചാതി ദീഘരത്തം. അഹോ ച രത്തി ച അഹോരത്തം, ആപാദിത്താ ഓ. വസ്സാസു രത്തി വസ്സാരത്തം. പുബ്ബാ ച സാ രത്തി ചാതി പുബ്ബരത്തം. ഏവം അപരരത്തം, അഡ്ഢരത്തം, അതിക്കന്തോ രത്തിം അതിരത്തോ. ദ്വേ രത്തിയോ സമാഹടാ ദ്വിരത്തം. അനഞ്ഞാസംഖ്യത്ഥേസു ത്വേവ, ദീഘാ രത്തി അസ്മിന്തി ദീഘരത്തി, ഹേമന്തോ. രത്തിയാ സമീപം ഉപരത്തി. ബഹുലംവിധാനാ ക്വചി ഹോതേവ, രത്തിപരിമാണാനുരൂപം യഥാരത്തം.

൪൬. ഗോത്വ+ചത്ഥേ ചാ+ലോപേ

ഗോസദ്ദാ അലോപവിസയേ സമാസന്തോ അ ഹോതി ന ചേ ചത്ഥാദീസു സമാസോ. രഞ്ഞോ ഗോ രാജഗവോ. പരമോ ച സോ ഗോ ചാതി പരമഗവോ. പഞ്ചന്നം ഗുന്നം സമാഹാരോ പഞ്ചഗവം, "ഗോസ്സാ+വങ"തി അവങ. തം ധന+മസ്സാതി പഞ്ചഗവധനോ. ദസഗവം.

൪൭. രത്തിന്ദിവ+ദാരഗവ+ചതുരസ്സാ

ഏതേ സദ്ദാ അ-അന്താ നിപച്ചന്തേ. രത്തി ച ദിവാ ച രത്തിന്ദിവം, ഇമിനാവ നുമാഗ മാ. ദാരാ ച ഗവോ ച ദാരഗവം. ചതസ്സോ അസ്സിയോ അസ്സ ചതുരസ്സോ.

൪൮. ആയാമേ+നുഗവം

അനുഗവംതി നിപച്ചതേ ആയാമേഗമ്യമാനേ. ഗവസ്സ ആയാമോ അനുഗവം സകടം, അസങ്ഖ്യസമാസോ.

ർൻ. അക്ഖിസ്മാ+ഞ്ഞത്ഥേ

അക്ഖിസ്മാ സമാസന്തോ അ ഹോതി അഞ്ഞത്ഥേ. വിസാലാനി അക്ഖീനി യസ്സ സോ വിസാലക്ഖോ.

൧ം. ദാരുമ്യ+ങ്ഗുല്യാ

അങ്ഗുലന്താ അഞ്ഞത്ഥേ ദാരുമ്ഹി സമാസന്തോ അ ഹോതി. ദ്വേ അങ്ഗുലിയോ അവയവാ അസ്സേതി ദ്വങ്ഗുലം ദാരു, ഏവം പഞ്ചങ്ഗുലം. അങ്ഗുലിസദിസാവയവം ധഞ്ഞാദീനം വിക്ഖേപകം ദാരൂതി വുച്ചതേ.

൧ർ. ഉത്തരപദേ

ഇദം സബ്ബത്ഥ അധികാതബ്ബം.

൧ൔ. ഇമസ്സി+ദന്തി

ഉത്തരപദേ ഇമസ്സ ഇദം, ഇമായ അത്ഥോ ഇദമട്ഠോ, ഥസ്സ ഠോ, ഇദമട്ഠോ അസ്സ അത്ഥീതി ഇദമട്ഠീ, ഇദമട്ഠിനോ ഭാവോ ഇദമട്ഠിതാ. ഇമേസം പച്ചയാ ഇദപ്പച്ചയാ, നിഗ്ഗഹീതലോപോ പസ്സ ച ദ്വിഭാവോ.

൧൩. ട ന്തന്തൂനന്തി

ന്തന്തൂനം ഉത്തരപദേ ട ഹോതി. ഭവന്തോ പതിട്ഠാ അമ്ഹന്തി ഭവംപതിട്ഠാ മയം, നിഗ്ഗഹീതാഗമോ, വഗ്ഗന്തോ, യോസ്സ ടാ ച. ഭഗവാ മൂലം ഏതേസംതി ഭഗവംമൂലകാ നോ ധമ്മാ.

൧൮. അ

ഇതി ന്തന്തൂനം അ ഹോതി. ഗുണവന്തോ പതിട്ഠാ മമാതി ഗുണവന്തപതിട്ഠോ+സ്മി.

൹ം. പരസ്സ സംഖ്യാസുതി

സംഖ്യാസു പരസ്സ ഓ, പരോ സതസ്മാ അധികാ പരോസതം.

൹൧. ജനേ പുഥസ്സുതി

പുഥസ്സ ജനേ ഉ ഹോതി. പുഥഗേവാ+യം ജനോതി പുഥുജ്ജനോ, ജസ്സ ദ്വിത്തം.

൹൨. സോ ഛസ്സാ+ഹാ+യതനേ വാ

അഹേ ആയതനേ ച ഉത്തരപദേ ഛസ്സ സോ ഹോതി വാ. സാഹം ഛാഹം, സളായതനം ഛളായതനം. (സമ്ബരം)

൹൬. ല്തു+പിതാദീന+മാരവരങ

ല്തുപച്ചയന്താനം പിതാദീനഞ്ച യഥാക്കമ+മാരവരങ വാ ഹോന്തു+ത്തരപദേ. സത്ഥുനോ ദസ്സനം സത്ഥാരദസ്സനം, കത്താരനിദ്ദേസോ. മാതരപിതരോ. വാത്വേവ, സത്ഥുദസ്സനം, മാതുജായോ.

൹൭. കച്ചി പച്ചയേതി

പച്ചയേ പുമഭാവേ അതിസയേന ബ്യത്താ ബ്യത്തതരാ, ബ്യത്തതമാ. "തസ്സം തത്ര, തായ തതോ, തസ്സം വേലായം തദാ"["... ഏത്ഥന്തരേ രൂപാനി ആചരിയസംഘരക്ഖിത മഹാസാമിത്ഥേരമതേന ഇമിനാവ "കച്ചി പച്ചയേതി സുത്തേന സിദ്ധാനി, തേനേവ താനി ഇമസ്മിം സുത്തേ ഉദാഹടാനി. ആചരിയമോഗ്ഗല്ലാനമഹാഥേരമതേന പനേ+താനി "സബ്ബാദയോ വുത്തിമത്തേതി സുത്തേന സിദ്ധാനി. തോആദീനം വിഭത്യത്ഥേ വിഹിതപച്ചയത്താ, തദന്ഥാനഞ്ച ണാദിവുത്തിത്താ ദ്വിന്നമ്പി ഥേരാനം മതാ അവിരുദ്ധാ.]

൭൮. സഞ്ഞായ+മുദോ+ദകസ്സ

സഞ്ഞായ+മുദകസ്സു+ത്തരപദേ ഉദാദേസോ ഹോതി. ഉദധി, ഉദപാനം.

൭൯. കുമ്ഭാദീസു വാ

കുമ്ഭാദീസു+ത്തരപദേസു ഉദകസ്സ ഉദാദേസോ വാ ഹോതി. ഉദകുമ്ഭോ, ഉദകകുമ്ഭോ. ഉദപത്തോ ഉദകപത്തോ. ഉദബിന്ദു ഉദകബിന്ദു. ആകതിഗണോ+യം.

൭൬. സോതാദീസൂ+ലോപോ

സോതാദീസു+ത്തരപദേസു ഉദകസ്സ ഉസ്സ ലോപോ ഹോതി. ദകസോതം, ദകരക്ഖസോ.

൮൧. ഇത്ഥിയ+മത്വാ

ഇത്ഥിയം വത്തമാനതോ അകാരന്തതോ നാമസ്മാ ആപച്ചയോ ഹോതി. ധമ്മദിന്നാ.

൮൭. നദാദിതോ ങീ

നദാദീഹി ഇത്ഥിയം വീപച്ചയോ ഹോതി. നദീ മഹീ കുമാരീ തരുണീ വാരുണീ ഗോതമീ.

ഗോതോ വാ

ഗാവീ ഗോ. ആകതിഗണോ+യം. വ-കാരോ "ന്തന്തൂനം വീമ്ഹി തോ വാ"തി വിസേസനത്ഥോ.

൮൪. യക്ഖാദിത്വി+നീ ച

യക്ഖാദിതോ ഇത്ഥിയം ഇനീ ഹോതി വീ ച. യക്ഖിനീ യക്ഖീ, നാഗിനീ നാഗീ, സീഹിനീ സീഹീ.

൨൯. ആരാമികാദീഹി

ആരാമികാദിതോ ഇനീ ഹോതി+ത്ഥിയം. ആരാമികിനീ, അനന്തരായികിനീ.

സഞ്ഞായം മാനുസോ മാനുസിനീ, അഞ്ഞത്ര മാനുസീ.

൩൦. യുവണ്ണേഹി നീ

ഇത്ഥിയ+മിവണ്ണുവണ്ണന്തേഹി നീ ഹോതി ബഹുലം. സദാപയതപാണിനീ, ദണ്ഡിനീ, ഭിക്ഖുനീ, ഖത്തബന്ധുനീ, പരചിത്തവിദുനീ. മാതുആദിതോ കസ്മാ ന ഹോതി, ഇത്ഥിപച്ചയം വിനാപി ഇത്ഥത്താഭിധാനതോ.

൩൧. ത്തിമ്ഹാ+ഞ്ഞത്ഥേ

ത്തിമ്ഹാ+ഞ്ഞത്ഥേയേവ ഇത്ഥിയം നീ ഹോതി ബഹുലം. സാ+ഹം അഹിംസാരതിനീ, തസ്സാ മുട്ഠസ്സതിനിയാ, സാ ഗാവീ വച്ഛഗിദ്ധിനീ. അഞ്ഞത്ഥേതി കിം, ധമ്മരതി.

൩൨. ഘരണ്യാദയോതി

ഘരണിപഭുതയോ നീപച്ചയന്താ സാധവോ ഹോന്തി. ഘര+മസ്സാ അത്ഥീതി ഈമ്ഹി "യുവണ്ണേഹി നീ"തി നീ, ഘരണീ. ഇമിനാ നസ്സ ണോ, ഈസ്സ അത്തഞ്ച.

ആചരിയാ വാ യലോപോ ച ഇതി ഗണസുത്തേന നിയാമിതത്താ ഇമിനാവ നീമ്ഹി യലോപോ ച, ആചരിനീ ആചരിയാ.

൩൩. മാതുലാദിത്വാ+നീ ഭരിയായന്തി

മാതുലാദിതോ ഭരിയായ+മാനീ ഹോതി. മാതുലാനീ, വരുണാനീ, ഗഹപതാനീ, ആചരിയാനീ.

അഭരിയായം ഖത്തിയാ വാ ഇതി ഗണസുത്തേന നിയമിതത്താ ഇമിനാ വാ ആനീ, ഖത്തിയാനീ. നദാദിപാഠാ ഭരിയായന്തു ഈ, ഖത്തിയീ.

൩൪. ഉപമാ+സംഹിത+സഹിത+സഞ്ഞത+സഹ+സഫ+വാമ+ലക്ഖണാദിതൂ+രുതൂതി

ഊരുസദ്ദതോ ഇത്ഥിയ+മൂ ഹോതി. കരഭോ വിയ ഊരു യസ്സാ സാ കരഭോരൂ, സംഹിതോ ഊരു അസ്സാതി സംഹിതോരൂ, ഏവം സഹിതോരൂ, സഞ്ഞതോരൂ, സഹോരൂ, സഫോരൂ, വാമോരൂ, ലക്ഖണോരൂ. ഊതി യോഗവിഭാഗാ ബ്രഹ്മബന്ധൂ.

൩൫. യുവാതി

യുവസദ്ദതോതി ഹോതി+ത്ഥിയം. യുവതി.

൩൭. ന്തന്തൂനം വീമ്ഹി തോ വാതി

വീമ്ഹി ന്തന്തൂനം തോ വാ ഹോതി. ഗച്ഛതീ ഗച്ഛന്തീ, സീലവത സീലവന്തീ.

൩൮. ഭവതോ ഭോതോതി

വീമ്ഹി ഭവതോ ഭോതാദേസോ വാ ഹോതി. ഭോതീ ഭവന്തീ.

൩൯. പുഥുസ്സ പഥവപുഥവാതി

വീമ്ഹി പുഥുസ്സ പഥവപുഥവാ ഹോന്തി. പഥവീ പുഥവീ, ഠേ പഥവീ.

ഇതി പയോഗസിദ്ധിയം സമാസകണ്ഡോ ചതുത്ഥോ.

൬. ണാദികണ്ഡ

> സമാസോ പദസംഖേപോ, പദപച്ചയസംഹിതം;
> തദ്ധിതം നാമ ഹോതീതി, വിഞ്ഞേയ്യം തേസ+മന്തരം.

൧. ണോ വാ+പച്ചേ

ഛട്ഠീയന്താ നാമസ്മാ വാ ണപച്ചയോ ഹോതി അപച്ചേ+ഭിധേയ്യേ. അപച്ചസദ്ദസമ്ബന്ധിത്തേന അപച്ചവന്തതോ കതസരപച്ചയോ സമത്ഥ്യതോ ഛട്ഠ്യന്തതോ ഹോതീതി "ഛട്ഠീയന്താ നാമസ്മാ"തി സുത്തേ അവുത്തമ്പി വുത്തം. ണാദീനം തദ്ധിതന്തി പുബ്ബാചരിയസഞ്ഞാ. ണകാരോ വുദ്ധ്യത്ഥോ. ഏവ+മഞ്ഞത്രാപി. ണാദിവുത്തിത്താ "ഏകത്ഥതായം"തി വിഭത്തിലോപോ.

൧൨ൻ. സരാന+മാദിസ്സാ+യുവണ്ണസ്സാ+ഏഓ ണാനുബന്ധേ

സരാന+മാദിഭൂതാ യേ അകാരി+വണ്ണു+വണ്ണാ, തേസം ആ+ഏ+ഓ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമം ണാനുബന്ധേതി അകാരസ്സ ആകാരോ. ആ+ഏ+ഓനം വുദ്ധീതിപി പുബ്ബാചരിയസഞ്ഞാ. വസിട്ഠസ്സാ+പച്ചം വാസിട്ഠോ. വീമ്ഹി വാസിട്ഠീ. വേതി വസിട്ഠസ്സാ+പച്ചംതി വാക്യസ്സ ച വസിട്ഠാപച്ചംതി സമാസസ്സ ച വികപ്പത്ഥം. സോ ച വാസദ്ദോ യാവ "സകത്ഥേ"തി അധികരീയതി.

> നപുംസകേന ലിങ്ഗേന, സദ്ദോ+ദാഹു പുമേന വാ;
> നിദ്ദിസ്സതീതി ഞാതബ്ബ+മവിസേസേ പനി+ച്ഛിതേതി -

വുത്തത്ഥാ അപച്ചസദ്ദസ്സ നപുംസകത്ഥേപി പുത്തപുത്തീനം ദ്വിന്നമ്പി വാചകോ ഹോതി.

> ണാദയോ+ഭിധേയ്യലിങ്ഗാ , അപച്ചേ ത്വ+നപുംസകാ;
> നപുംസകേ സകത്ഥേ ണ്യോ, ഭിയ്യോ ഭാവസമൂഹജാ;
> താ തു+ത്ഥിയ+മസംഖ്യാനേ, ത്വാദിചീപച്ചയന്തകാ.

ഭാരദ്വാജസ്സ അപച്ചം=പുത്തോ ഭാരദ്വാജോ, ഏവം വേസ്സാമിത്തോ, ഗോതമോ. ഏത്ഥ ച അ+യുവണ്ണന്താഭാവാ ആ+ഏ+ഓനം ന വുദ്ധി. വാസുദേവസ്സ അപച്ചം വാസുദേവോ, ബലദേവോ. ചിത്തകോതിആദീസു പന സംയോഗന്തത്താ "സംയോഗേ ക്വചീ"തി ക്വചി ന വുദ്ധി. ഉപഗുനോ അപച്ചം ഓപഗവോ ഓപഗവീ. ഏത്ഥ "ഉവണ്ണസ്സാ+വങ സരേ"തി ഉകാരസ്സ അവങ.

വച്ഛസ്സാ+പച്ചന്തി വിഗ്ഗയ്ഹ പുബ്ബസുത്തേന ണപച്ചയേ കതേ പുന വച്ഛസ്സാ+പച്ചംതി വിഗ്ഗഹോ.

൨. വച്ഛാദിതോ ണാന+ണായനാ

വച്ഛാദീഹി അപച്ചപച്ചയന്തേഹി ഗോത്താദീഹി ച സദ്ദേഹി ണാന+ണായനപച്ചയാ വാ ഹോന്തി അപച്ചേ. വച്ഛാനോ, വച്ഛായനോ, "സംയോഗേ ക്വചീ"തി ന വുദ്ധി. കതിസ്സാ+പച്ചം കച്ചോ, "ണ്യ ദിച്ചാദീഹീ"തി

ണ്യോ, “ലോപോ+വണ്ണി+വണ്ണാനം”തി അകാരലോപേ ചവഗ്ഗപുബ്ബരൂപാനി. കച്ചസ്സാ+പച്ചം കച്ചാനോ, കച്ചായനോ, യാഗമേ കാതിയാനോ. മുഗ്ഗസ്സാ+പച്ചം=നത്താദീതി വാക്യേ വുദ്ധി+ഇകാരലോപ+പുബ്ബരൂപാനി. മോഗ്ഗല്ലസ്സാ+പച്ചംതി പുനണാന+ണായനാ ഹോന്തി, മോഗ്ഗല്ലാനോ മോഗ്ഗല്ലായനോ. ഇമേ ചത്താരോ അപച്ചപച്ചയന്താ. ഗോത്താദിതോ യഥാസകടസ്സാ+പച്ചം നത്താദീഹി സകടാനോ സകടായനോ. കണ്ഹസ്സാ+പച്ചം നത്താദി കണ്ഹാനോ കണ്ഹായനോ. ഏവം അഗ്ഗിവേസ്സാനോ അഗ്ഗിവേസ്സായനോ , മുഞ്ജാനോ മുഞ്ജായനോ, കുഞ്ജാനോ കുഞ്ജായനോ. സബ്ബത്ഥ സംയോഗത്താ ന വുദ്ധി. ആകതിഗണോ+യം.

൯. കത്തികാവിധവാദീഹി ണേയ്യണേരാ

കത്തികാദീഹി വിധവാദീഹി ച ണേയ്യണേരപ്പച്ചയാ ഹോന്തി വാ യഥാക്കമം. കത്തികായ അപച്ചം കത്തികേയ്യോ, ഗരുളോ വിനതായ=സുപണ്ണമാതുയാ അപച്ചം വേനതേയ്യോ. രോഹിണിയാ അപച്ചം രോഹിണേയ്യോ, ഗങ്ഗായ അപച്ചം ഗങ്ഗേയ്യോ. ഏവം ഭാഗിനേയ്യോ, നാദേയ്യോ, അന്തേയ്യോ, ആഹേയ്യോ, കാപേയ്യോ, സുചിയാ അപച്ചം സോചേയ്യോ, ബാലേയ്യോ. ണേരേ-വിധവായ അപച്ചം വേധവേരോ. ബന്ധകിയാ=അഭിസാരികായ അപച്ചം ബന്ധ-കേരോ. സമണസ്സ ഉപജ്ഝായസ്സാ+പച്ചം സാമണേരോ, നാളികേരോ ഇച്ചാദി.

൧൦. ണ്യ ദിച്ചാദീഹി

ദിതിപ്പഭുതീഹി ണ്യോ ഹോതി അപച്ചേ.

൧൧. സംയോഗേ ക്വചി

സംയോഗവിസയേ ക്വചി ആ+ഏ+ഓവുദ്ധിയോ ഹോന്തി ണാനുബന്ധേ.

൧൨. ലോപോ+വണ്ണി+വണ്ണാനം

അവണ്ണി+വണ്ണാനം ലോപോ ഹോതി യകാരാദോ പച്ചയേ. ദിതിയാ=അസുരമാതുയാ അപച്ചം ദേച്ചോ ആദിച്ചോ. കുണ്ഡനിയാ അപച്ചം കോണ്ഡഞ്ഞോ, നസ്സ ഞ്ഞേ പുബ്ബരൂപം. അദിതീതി ദേവമാതാ.

ഭാതുനോ അപച്ചം ഭാതബ്യോ, “യമ്ഹി ഗോസ്സ ചാ”തി യമ്ഹി ഉസ്സ അവങ അകാരലോപപുബ്ബരൂപാനി.

൧. ആ ണി

അകാരന്തതോ ണി വാ ഹോത+പച്ചേ ബഹുലം. ആ=തി നാമവിസേസനത്താ അ-കാരന്തതോതി വുത്തം. ദക്ഖസ്സാ+പച്ചം ദക്ഖി, ദത്തി, ദോണി, വാസവി, വാരുണി. ജിനദത്തസ്സാ+പച്ചം ജേനദത്തി, സുദ്ധോദനി, ആനുരുദ്ധി ഇച്ചാദി.

൩. രാജതോ ഞ്ഞോ ജാതിയം

രാജതോ ഞ്ഞോ വാ ഹോത+പച്ചേ ഖത്ഥിയജാതിയം ഗമ്യമാനായം. രഞ്ഞോ അപച്ചം രാജഞ്ഞോ. ജാതീയന്തി കിം, രാജാപച്ചം.

൭. ഖത്താ യി+യാ

തിജാതിയം അപച്ചേ യ+ഇയാ ഹോന്തി. ഖത്തസ്സാ+പച്ചം ഖത്യോ ഖത്തിയോ. ജാതിയം ത്വേവ, ഖത്തി.

൮. മനുതോ സ്സ+സണ

മനുതോ ജാതിസമുദായേ സ്സ+സണ ഹോന്തു+പച്ചേ. മനുനോ അപച്ചം മനുസ്സോ മാനുസോ, മനുസ്സീ മാനുസീ. ജാതിയം ത്വേവ, മാനവോ, നസ്സ ണോ, മാണവോ.

൯. ജനപദനാമസ്മാ ഖത്തിയാ രഞ്ഞേ ച ണോ

ജനപദസ്സ യം നാമം, തം നാമസ്മാ ഖത്തിയാ അപച്ചേ രഞ്ഞേ ച ണോ ഹോതി. പഞ്ചാലാനം അപച്ചം രാജാ വാ പഞ്ചാലോ, കോസലോ , മാഗധോ, ഓക്കാകോ. ജനപദനാമസ്മാതി കിം, ദാസരഥി. ഖത്തിയാതി കിം, പഞ്ചാലസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സാ+പച്ചം പഞ്ചാലി.

൧൦. ണ്യ കുരുസിവീഹി

കുരുസിവീഹി അപച്ചേ രഞ്ഞേ ച ണ്യോ ഹോതി. കുരൂനം അപച്ചം രാജാ വാ കോരബ്യോ. "യമ്ഹി ഗോസ്സ ചാ"തിമിനാ അവങ, ബകാരപുബ്ബരൂപാനി. സേബ്യോ, ഇലോപോ. (അപച്ചതദ്ധിതം).

൧൧. ണ രാഗാ തേന രത്തം

രാഗവാചീതതിയന്തതോ രത്ത+മിച്ചേ+തസ്മിം അത്ഥേ ണോ ഹോതി. കുസുമ്ഭാദീഹി വണ്ണന്തരപത്തം രത്തം നാമ. കസാവേന രത്തം കാസാവം. ഏവം കുസുമ്ഭേന രത്തം കോസുമ്ഭം, ഹാലിദ്ദം, പത്തങ്ഗം, മഞ്ജേട്ഠം, കുങ്കുമം. ഇധ ന ഹോതി നീലം പീതന്തി, ഗുണവചനത്താ ണേന വിനാപി ദബ്ബസ്സാ+ഭിധാനതോ.

൧൨. നക്ഖത്തേനി+ന്ദുയുത്തേന കാലേ

തതിയന്തതോ നക്ഖത്താ തേന ലക്ഖിതേ കാലേ ണോ ഹോതി, തം ചേ നക്ഖത്ത+മിന്ദുയുത്തം ഹോതി. ഫുസ്സേന ഇന്ദുയുത്തേന ലക്ഖിതാ പുണ്ണമാസീ ഫുസ്സീ രത്തി, ഫുസ്സോ അഹോ, മഘായ ഇന്ദുയുത്തായ ലക്ഖിതാ പുണ്ണമാസീ മാഘീ, മാഘോ.

൧൩. സാ+സ്സ ദേവതാ പുണ്ണമാസീ

സേതി പഠമന്താ അസ്സേതി ഛട്ഠിയത്ഥേ ണോ ഹോതി, യം പഠമന്തം, സാ ചേ ദേവതാ പുണ്ണമാസീ വാ. സുഗതോ ദേവതാ അസ്സ സോഗതോ, മാഹിന്ദോ, യാമോ, വാരുണോ. ബുദ്ധോ അസ്സ ദേവതാതി ബുദ്ധോ. ഫുസ്സീ പുണ്ണമാസീ

അസ്സ സമ്ബന്ധിനീതി ഫുസ്സോ മാസോ. ഏവം മാഘോ, ഫഗ്ഗുനോ, ചിത്തോ, വേസാഖോ, ജേട്ഠമൂലോ, ആസാള്ഹോ, സാവണോ, പോട്ഠപാദോ, അസ്സയുജോ, കത്തികോ, മാഗസിരോ. പുണ്ണമാസീ ച ഭതകമാസസമ്ബന്ധിനീ ന ഹോതി, പുണ്ണോ മാ അസ്സന്തി നിബ്ബചനാ, അതോ ഏവ നിപാതനാ ണോ, സാഗമോ ച.

൧൪. ത+മധീതേ തം ജാനാതി ക+ണികാ ച

ദുതിയന്തതോ ത+മധീതേ തം ജാനാതീതി ഏതേസ്വ+ത്ഥേസു ണോ ഹോതി കോ ണികോ ച. ഏത്ഥ ചസദ്ദോ കോ ചണികോ ച ഹോതീതി സമുച്ചിനോ, നോ ണപച്ചയം. ബ്യാകരണ+മധീതേ ജാനാതീതി വാ വേയ്യാകരണോ, വി+ആ+കരണന്തി വിച്ഛിജ്ജ കതയാദേസസ്സി+കാരസ്സ "തദാദേസാ തദീവ ഭവന്തീ"തി ഞായാ "സരാന"മിച്ചാദിനാ ഏകാരേ യാഗമദ്വിത്താനി. ഏവം മോഹുത്തോ, നേമിത്തോ, അങ്ഗവിജ്ജോ, വത്ഥുവിജ്ജോ, ഛന്ദസോ, "മനാ, ദീനം സക" ഇതി സകാഗമോ. കമകോ, പദകോ, വേനയികോ, സുത്തന്തികോ, ആഭിധമ്മികോ. ദ്വിതഗ്ഗഹണം അജ്ഝേനജാനനേ ച വിസും വിസും പച്ചയവിധാനത്ഥം, അജ്ഝേനവിസയദസ്സനത്ഥം, പസിദ്ധുപസംഹരണത്ഥഞ്ച.

൧൫. തസ്സ വിസയേ ദേസേ

ഛട്ഠിയന്താ വിസയേ ദേസസരൂപേ ണോ ഹോതി. വസാതീനം വിസയോ ദേസോ വാസാതോ. ദേസേതി കിം, ചക്ഖുസ്സ വിസയോ രൂപം, ദേവദത്തസ്സ വിസയോ+നുവാകോ.

൧൬. നിവാസേ തന്നാമേ

തി തന്നാമേ നിവാസേ ദേസേ ണോ ഹോതി. സിവീനം നിവാസോ ദേസോ സേബ്ബോ. ഏത്ഥ "യവാ സരേ"തി യകാരേ ബകാരപുബ്ബരൂപാനി. വാസാതോ.

൧൭. അദൂരഭവേതി

ണോ, വിദിസായ അദൂരഭവം വേദിസം.

൧൮. തേന നിബ്ബത്തേതി

തതിയന്താ നിബ്ബത്തത്ഥേ ണോ ഹോതി. കുസമ്ബേന നിബ്ബത്താ കോസമ്ബീ നഗരം, ഏവം കാകന്ദീ, മാകന്ദീ, സഹസ്സേന നിബ്ബത്താ സാഹസ്സീ പരിഖാ, ഹേതുമ്ഹി കത്തരി കരണേ ച യഥായോഗം തതിയാ.

൧൯. ത+മിധ+ത്ഥി

തന്തി പഠമന്താ ഇധാതി സത്തമ്യത്ഥേ ദേസേ തന്നാമേ ണോ ഹോതി, യം തം പഠമന്ത+മത്ഥി ചേ. ഉദുമ്ബരാ അസ്മിം ദേസേ സന്തീതി ഓദുമ്ബരോ, ബാദരോ, പബ്ബജോ.

൨൦. തത്ര ഭവേതി

സത്തമ്യന്താ ഭവത്ഥേ ണോ. ഉദകേ ഭവോ ഓദകോ, ഓരസോ, ജാനപദോ, മാഗധോ, കാപിലവത്ഥവോ, കോസമ്ബോ, മനസി ഭവം മാനസം സുഖം, സകാഗമോ. സാരസോ സകുണോ, സാരസീ സകുണീ, സാരസം പുപ്ഫം. മിത്തേ ഭവാ മേത്താ മേത്തീ വാ. പുരേ ഭവാ പോരീ വാചാ. പാവുസേ ഭവോ പാവുസോ മേഘോ. പാവുസാ രത്തി, പാവുസം അബ്ഭം. സാരദോ, സാരദാ, സാരദം പുപ്ഫം. മാധുരോ ജനോ, മാധുരാ ഗണികാ, മാധുരം വത്ഥം.

൨൧. അജ്ജാദീഹി തനോതി

ഭവത്ഥേ തനോ. അജ്ജ ഭവോ അജ്ജതനോ, സ്വാതനോ, ഹിയ്യതനോ. ''ഏഓാന+മ വണ്ണേ''തി ഏഓാനം അ ഹോതി.

൨൨. പുരാതോ ണോ ചതി

ഭവത്ഥേ ണോ തനോ ച. ഏത്ഥ ണകാരോ അവയവോ, നേവാ+നുബന്ധോ. പുരാണോ, പുരാതനോ.

൨൩. അമാത്വ+ച്ചോതി

ഭവത്ഥേ അച്ചോ ഹോതി. അമാ=സഹ ഭവോ അമച്ചോ.

൨൪. മജ്ഝാദിത്വി+മോതി

ഭവത്ഥേ ഇമോ, മജ്ഝേ ഭവോ മജ്ഝിമോ. ഏവം അന്തിമോ, ഹേട്ഠിമോ, ഉപരിമോ, ഓരിമോ, പാരിമോ, പച്ഛിമോ, അബ്ഭന്തരിധോ, പച്ചന്തിമോ.

൨൫. കണ+ണേയ്യ+ണേയ്യക+യി+യാതി

ഭവത്ഥേ കണആദയോ ഹോന്തി. കണ-കുസിനാരായം ഭവോ കോസിനാരകോ, മാഗധകോ, ആരഞ്ഞകോ വിഹാരോ, രാജഗഹകോ, കോസമ്ബകോ, ഇന്ദപത്തകോ, കാപിലകോ, ഭാരുകച്ഛകോ, നാഗരകോ. അങ്ഗേസു ജാതോ അങ്ഗകോ, കോസലകോ, വേദേഹകോ, കമ്ബോജകോ, ഗന്ധാരകോ, സോവീരകോ, സിന്ധവകോ, അസ്സകോ ഇച്ചാദി. ണേയ്യ-ഗങ്ഗേയ്യോ, പബ്ബതേയ്യോ, വാനേയ്യോ. ണേയ്യക-കോസലേയ്യകോ , ബാരാണസേയ്യകോ, ചമ്പേയ്യകോ, സിലായ ജാതം സേലേയ്യകം, മിഥിലേയ്യകോ. ബാരാണസേയ്യകോത്യാദീസു ''ദിസ്സന്ത+ഞ്ഞേപി പച്ചയാ''തി ഏയ്യകോ, ഏവം ഉപരി സുത്തേ ദസ്സിതപച്ചയതോ വിസും പച്ചയേ ദസ്സിതേ ഇമിനാ സുത്തേനാതി ദട്ഠബ്ബം. യ-ഗമ്മോ, യമ്ഹി അകാരലോപേ പുബ്ബരൂപം രസ്സോ ച. ദിബ്ബോ. ഇയ-ഉദരിയോ, ദിവിയോ, പഞ്ചാലിയോ, ബോധിപക്ഖിയോ, ലോകിയോ.

൨൬. ണികോ

സത്തമ്യന്താ ഭവത്ഥേ ണികോ ഹോതി. സരദേ ഭവോ സാരദികോ ദിവസോ, സാരദികാ രത്തി.

൨൭. ത+മസ്സ സിപ്പം സീലം പണ്യം പഹരണം പയോജനം

പഠമന്താ സിപ്പാദിവാചകാ അസ്സേതി ഛട്ഠ്യത്ഥേ ണികോ ഹോതി. വീണാവാദനം സിപ്പ+മസ്സ വേണികോ, വീണാവാദനം അഭേദോപചാരേന വീണാ നാമ. മോദിങ്ഗികോ, വംസികോ. പംസുകൂലധാരണം സീല+മസ്സ പംസുകൂലികോ, തേചീവരികോ. ഗന്ധോ പണ്യ+മസ്സ ഗന്ധികോ, തേലികോ, ഗോളികോ, പൂവികോ, പണ്ണികോ, തമ്ബുലികോ, ലോണികോ. ചാപോപഹരണ+മസ്സ ചാപികോ, തോമരികോ, മുഗ്ഗരികോ, മോസലികോ. ഉപധി=ക്ഖന്ധാദി പയോജന+മസ്സ ഓപധികം, സാതികം, സാഹസ്സികം.

൨൮. തം ഹന്ത+രഹതി ഗച്ഛതു+ഞ്ഛതി+ചരതി

ദുതിയന്താ ഹന്തീതി ഏവമാദീസ്വ+ത്ഥേസു ണികോ ഹോതി. പക്ഖിനോ ഹന്തീതി പക്ഖികോ, സാകുണികോ, മായൂരികോ, മച്ഛേ ഹന്തീതി മച്ഛികോ, മേനികോ. മിഗേ ഹന്തീതി മാഗവികോ, വകാരാഗമോ . മിഗസ്സ ''തദമിനാ''ദിനാ മഗവാദേസേപി മാഗവികോ. ഓരബ്ഭികോ, ഹാരിണികോ. സൂകരികോതി ഇകോ. സത+മരഹതീതി സാതികം, സന്ദിട്ഠികം, ഏഹി പസ്സ വിധിം അരഹതീതി ഏഹിപസ്സികോ. ഏത്ഥ ത്യാദ്യന്തസമുദായതോ അനുകരണത്താ വാ തദ്ധിതസ്സ അഭിധാനലക്ഖണത്താ വാ ബഹുലംവിധാനേന വാ പച്ചയോ. സാഹസ്സികോ, കുമ്ഭികോ, ദോണികോ, അദ്ധമാസികോ, കഹാപണികോ, ആസീതികാ ഗാഥാ, നാവുതികാ. സഹസ്സിയോതി ഇയോ. പരദാരം ഗച്ഛതീതി പാരദാരികോ, മഗ്ഗികോ, പഞ്ഞാസയോജനികോ, പഥികോ. ബദരേ ഉഞ്ഛതീതി ബാദരികോ, സാമാകികോ. ധമ്മം ചരതീതി ധമ്മികോ, അധമ്മികോ.

൨൯. തേന കതം കീതം ബദ്ധ+മഭിസങ്ഖതം സംസട്ഠം ഹതം ഹന്തി ജിതം ജയതി ദിബ്ബതി ഖനതി തരതി ചരതി വഹതി ജീവതിതി

കതാദീസ്വ+ത്ഥേസു ണികോ. കായേന കതം കായികം, വാചസികം, മാനസികംതി സകാഗമോ. വാതേന കതോ ആബാധോ വാതികോ, സേമ്ഹികോ, പിത്തികോ. സതേന കീതം സാതികം, സാഹസ്സികം, വത്ഥേന കീതം വത്ഥികം, കുമ്ഭികം, സോവണ്ണികം, ഘാതികം. മൂലതോവ പച്ചയോ, അമൂലവാചിത്താ ദേവദത്തേന കീതോതി ന ഹോതി, തദത്ഥാപ്പതീതിയാ. വരത്തായ ബദ്ധോ വാരത്തികോ, ആയസികോ, പാസികോ, സുത്തികോ. ഘതേന അഭിസങ്ഖതം സംസട്ഠം വാ ഘാതികം, ഗോളികം, ദധികം, മാരീചികം. ജാലേന ഹതോ ഹന്തീതി വാ ജാലികോ, ബാലിസികോ. അക്ഖേഹി ജിതം അക്ഖികം ധനം, സാലാകികം, തിന്ദുകികോ, അമ്ബഫലികോ. അക്ഖേഹി ജയതി ദിബ്ബതി വാ അക്ഖികോ. ഖണിത്തിയാ ഖനതീതി ഖാണിത്തികോ, കുദ്ദാലികോ. ദേവദത്തേന ജിതം, അങ്ഗുല്യാ ഖനതീതി ന ഹോതി, തദത്ഥാനവഗമാ. ഉളുമ്പേന തരതീതി ഓളുമ്പികോ, ഉളുമ്പികോതി ഇകോ. കുല്ലികോ, ഗോപുച്ഛികോ, നാവികോ. സകടേന ചരതീതി സാകടികോ, രഥികോ. പരപ്പികോതി ഇകോ. ഖന്ധേന വഹതീതി ഖന്ധികോ. അംസികോ, സീസികോതി ഇകോ. വേതനേന ജീവതീതി വേതനികോ, ഭതികോ, കയികോ, വിക്കയികോ, കയവിക്കയികോതി ഇകോ.

൩൦. തസ്സ സംവത്തതി

ചതുത്ഥ്യന്താ സംവത്തതീതി അസ്മിം അത്ഥേണികോ ഹോതി. പുനബ്ഭവായ സംവത്തതീതി പോനോബ്ഭവികോ, ഇത്ഥിയം പോനോബ്ഭവികാ. ലോകായ സംവത്തതീതി ലോകികോ. സുട്ഠു അഗ്ഗോതി

സഗ്ഗോ, സഗ്ഗായ സംവത്തതീതി സോവഗ്ഗികോ, സസ്സോ+വക തദമിനാദീപാഠാ. ധനായ സംവത്തതീതി ധഞ്ഞം.

൩൧. തതോ സമ്ഭൂത+മാഗതം

പഞ്ചമ്യന്താ സമ്ഭൂത+മാഗതന്തി ഏതേസ്വ+ത്ഥേസു ണികോ ഹോതി. മാതിതോ സമ്ഭൂത+മാഗതംവാ+തി എത്ഥ "മാതിതോ ച ഭഗിനിയംഛ്ഛോ"തി "മാതിതോ"തി ഭാഗേന ഉസ്സ ഇമ്ഹി വാക്യം, രസ്സദ്വിത്തേസു മത്തികം, പേത്തികം. ണ്യ+രിയണ+ര്യപച്ചയാപി ദിസ്സന്തി. സുരഭിതോ സമ്ഭൂതം സോരഭ്യം. യമ്ഹി ഥഞ്ഞം. ഉഭയത്ഥ "ലോപോ+വണ്ണി+വണ്ണാനം"തി ലോപോ. രിയണ-പിതുതോ സമ്ഭൂതോ പേത്തിയോ, മാതിയോ, "രാനുബന്ധേ+ന്തസരാദിസ്സാ"തി ഉലോപോ, മത്തിയോ. ര്യമ്ഹി-ഉലോപോ, ചവഗ്ഗപുബ്ബരൂപാനി, മച്ചോ വാ.

൩൨. തത്ഥ വസതി വിദിതോ ഭത്തോ നിയുത്തോ

സത്തമ്യന്താ വസതീത്വേവമാദീസ്വ+ത്ഥേസു ണികോ ഹോതി. രുക്ഖമൂലേ വസതീതി രുക്ഖമൂലികോ, ആരഞ്ഞികോ, രാജഗഹികോ, മാഗധികോ, സോസാനികോ. ലോകേ വിദിതോ ലോകികോ. ചതുമഹാരാജേസു ഭത്താ ചാതുമ്മഹാരാജികാ. ദ്വാരേ നിയുത്തോ ദോവാരികോ, ദസ്സോക തദമിനാദിപാഠാ. ഭണ്ഡാഗാരികോ. ഇകേ-നവകമ്മികോ, ആദികമ്മികോ. കിയേ-ജാതികിയോ, അന്ധകിയോ.

൩൩. തസ്സി+ദം

ഛട്ഠിയന്താ ഇദ+മിച്ച+സ്മിം അത്ഥേ ണികോ ഹോതി. സങ്ഘസ്സ ഇദം സങ്ഘികം, പുഗ്ഗലികം, സക്യപുത്തികോ, നാടപുത്തികോ, ജേനദത്തികോ. കിയേ-സസ്സ ഇദം സകിയോ, പരകിയോ. നിയേഅത്തനിയം. കേ-സകോ, രഞ്ഞോ ഇദം രാജകം ഭണ്ഡം.

൩൪. ണോ

ഛട്ഠിയന്താ ഇദ+മിച്ച+സ്മിം അത്ഥേ ണോ ഹോതി. കച്ചായനസ്സ ഇദം കച്ചായനം, ബ്യാകരണം, സോഗതം സാസനം, മാഹിസം മംസാദി.

൩൫. ഗവാദീഹി യോ

ഗവാദീഹി ഛട്ഠിയന്തേഹി ഇദ+മിച്ച+സ്മിം അത്ഥേ യോ ഹോതി. ഗുന്നം ഇദം ഗബ്യം, അവണ, മംസാദി. ഇലോപേ കബ്ബം. ദുനോ ഇദം ദബ്ബം.

൩൬. പിതിതോ ഭാതരി രേയ്യണ

"പിതിതോ മാതിതോ"തി തേന തേന സുത്തനിപാതേനേവ ഉസ്സ ഇ. പിതുസദ്ദാ തസ്സ ഭാതരി രേയ്യണ. പിതു ഭാതാ പേത്തേയ്യോ.

൩൭. മാതിതോ ച ഭഗിനിയം ഛ്ഛോ

മാതുതോ ച പിതുതോ ച തേസം ഭഗിനിയം ച്ഛോ ഹോതി. മാതു ഭഗിനി മാതുച്ഛാ, പിതു ഭഗിനി പിതുച്ഛാ. കഥം ''മാതു ഭാതാ മാതുലോ''തി, ''മാതുലാദിത്വാനീ''തി നിപാതനാ ലപച്ചയോ.

൩൮. മാതാപിതൂസ്വാ+മഹോ

മാതാപിതൂഹി തേസം മാതാപിതൂസ്വാ+മഹോ ഹോതി. മാതു മാതാ മാതാമഹീ, മാതു പിതാ മാതാമഹോ. പിതു മാതാ പിതാമഹീ, പിതു പിതാ പിതാമഹോ. ന യഥാസങ്ഖ്യം പച്ചേകാഭിസമ്ബന്ധതോ വിസും വിസും മാതാപിതുസദ്ദേഹി തേസം മാതാപിതുന്നം അത്ഥേ പച്ചയോ ഹോതി.

൩൯. ഹിതേ രേയ്യണ

മാതാപിതൂഹി ഹിതേ രേയ്യണ ഹോതി. മാതു ഹിതോ മത്തേയ്യോ, പേത്തേയ്യോ.

൪൦. നിന്ദാ+ഞ്ഞാത+പ്പ പടിഭാഗ രസ്സ ദയാ സഞ്ഞാസു കോ

നിന്ദാദീസ്വ+ത്ഥേസു നാമസ്മാ കോ ഹോതി. നിന്ദായം-നിന്ദിതോ മുണ്ഡോ മുണ്ഡകോ, ഏവം സമണകോ, പണ്ഡിതകോ, ബ്രാഹ്മണകോ , വേയ്യാകരണകോ. അഞ്ഞാതേ-കസ്സാ+യം അസ്സോ അസ്സകോ, പയോഗസാമത്ഥിയാ സമ്ബന്ധിവിസേസാനാവഗമോ+വഗമ്യതേ. അപ്പത്ഥേ-അപ്പകം തേലം തേലകം, ഘതകം. പടിഭാഗത്ഥേ-ഹത്ഥീ വിയ ഹത്ഥികോ, അസ്സകോ, ബലീബദ്ധകോ. ''ഇമേ നോ ഹത്ഥികാ അസ്സാ, ബലീബദ്ധാ ച നോ ഇമേ''ത്യാദിപാഠേ ''ലോപോ''തി കപച്ചയലോപേന വാ അഭേദോപചാരേന വാ ദട്ഠബ്ബം, ഇമേ ച ദാരുആദീഹി കതരൂപാനി. രസ്സേരസ്സോ മാനുസോ മാനുസകോ, രുക്ഖകോ, പിലക്ഖകോ. ദയായം-ദയിതോ=നുകമ്പിതോ പുത്തോ പുത്തകോ, വച്ഛകോ. സഞ്ഞായം-മോരോ വിയ മോരകോ, കതകോ, ഭതകോ.

൪൧. ത+മസ്സ പരിമാണം ണികോ ച

പഠമന്താ അസ്സേതി അസ്മിം അത്ഥേ ണികോ ഹോതി കോ ച, തഞ്ചേ പഠമന്തം പരിമാണം ഭവതി. ദോണാദീനം പരിമിതവീഹാദീനം കരണത്താ ''പരിമീയന്ത്യ+നേനാതി പരിമാണ''ന്തി ഹോതി. ദോണോ പരിമാണ+മസ്സാതി ദോണികോ വീഹി, ഖാരസതികോ, ഖാരസഹസ്സികോ, ആസീതികോ വയോ, ഉപഡ്ഢകായോ പരിമാണ+മസ്സ ഉപഡ്ഢകായികം ബിമ്ബോഹനം. പഞ്ചകം, ഛക്കം.

൪൨. യ+തേ+തേഹി+ത്തകോ

യാദീഹി പഠമന്തേഹി അസ്സേതി ഛട്ഠ്യത്ഥേ ത്തകോ ഹോതി, തഞ്ചേ പഠമന്തം പരിമാണം ഭവതി. യം പരിമാണ+മസ്സ യത്തകം, തത്തകം, ''ഏതസ്സേട ത്തകേ''തി ഏതസ്സ ഏട, ഏത്തകം. ആവതകേ-യം പരിമാണ+മസ്സ യാവതകോ, താവതകോ.

൪൩. സബ്ബാ ചാ+വന്തു

സബ്ബതോ പഠമന്താ യാദീഹി ച അസ്സേതി ഛട്ഠ്യത്ഥേ ആവന്തു ഹോതി, തഞ്ചേ പഠമന്തം പരിമാണം ഭവതി. സബ്ബം പരിമാണ+മസ്സ സബ്ബാവന്തം, "അംഞം നപുംസകേ"തി അം. യാവന്തം, താവന്തം.

൪൪. കിമ്ഹാ രതി+രീവ+രീവതക+രിത്തകാ

കിമ്ഹാ പഠമന്താ അസ്സേതി ഛട്ഠ്യത്ഥേ രതി+രീവ+രീവതക+രിത്തകാ ഹോന്തി. കിംസങ്ഖ്യാനം പരിമാണ+മേസം കതി, രാനുബന്ധത്താ ഇംഭാഗലോപോ. കീവ, കീവതകം, കിത്തകം. രീവന്തോ സഭാവതോ അസംഖ്യോ.

൪൫. സഞ്ജാതം താരകാദിത്വി+തോതി

സഞ്ജാതത്ഥേ ഇതോ. താരകാ സഞ്ജാതാ അസ്സ താരകിതം ഗഗനം, പുപ്ഫാനി സഞ്ജാതാനി അസ്സ പുപ്ഫിതോ രുക്ഖോ, പല്ലവിതാ ലതാ.

൪൬. മാനേ മത്തോ

പഠമന്താ മാനവുത്തിതോ അസ്സേതി അസ്മിം അത്ഥേ മത്തോ ഹോതി. പലം ഉമ്മാന+മസ്സ പലമത്തം. ഹത്ഥോ പണാമ+മസ്സ ഹത്ഥമത്തം. സതം മാന+മസ്സ സതമത്തം. ദോണോ പരിമാണ+മസ്സ ദോണമത്തം. അഭേദോപചാരാ ദോണോതിപി ഹോതി. മീയതേ+നേനാതി മാനം, മാനസ്സ സമ്ബന്ധിത്താ ഛട്ഠ്യന്തഭൂതാനമേവ വിധി ഹോതി. ഏത്ഥ ച -

> ഉദ്ധമാനന്തു ഉമ്മാനം, പരിമാണന്തു സബ്ബതോ;
> പമാണം ഹോതി ആയാമോ, സംഖ്യാസേസോ തു സബ്ബതോ.

൪൭. തഗ്ഘോ ചു+ദ്ധം

ഉദ്ധമാനവുത്തിതോ തഗ്ഘോ ഹോതി മത്തോ ച. ജണ്ണു പരിമാണ+മസ്സ ജണ്ണുതഗ്ഘം, ജണ്ണുമത്തം.

൪൮. ണോ ച പുരിസാതി

പുരിസാ ണോ ഹോതി മത്താദയോ ച. പുരിസോ പരിമാണ+മസ്സ പോരിസം, പുരിസമത്തം+പുരിസതഗ്ഘം.

൪൯. അയു+ഭദ്വിതീഹം+സേ

ഉഭദ്വിതീഹി അവയവവുത്തീഹി അയോ ഹോതി. ഉഭോ അംസാ അസ്സ ഉഭയം, ദ്വയം, തയം. അംസസമ്ബന്ധേന സമുദായേ വിധി ഹോതീതി ന ഉഭയാദിതോ ബഹുവചനന്തി ചേ, "രാഹുനോ സിരോ" ത്യാദോ അഭേദേപി ഭേദവിവക്ഖായ ലബ്ഭമാനതോ ബഹുവചനം ഹോതേവ.

൫൦. സങ്ഖ്യായ സച്ചു+തീ+സാ+സ+ദസന്തായാ+ധികാ+സ്മിം സതസഹസ്സേ ഡോ

സത്യന്തായ ഉത്യന്തായ ഈസന്തായ ആസന്തായ ദസന്തായ സങ്ഖ്യായ പഠമന്തായ അസ്മിന്തി സത്തമ്യത്ഥേ ഡോ ഹോതി, സാ ചേ സങ്ഖ്യാ അധികാ

ഹോതി, യ+ദസ്മിന്തി, തം ചേ സതം സഹസ്സം സതസഹസ്സം വാ ഹോതി. വീസതി അധികാ അസ്മിം സതേതി വീസംസതം.

൧൩൯. ഡേ സതിസ്സ തിസ്സതി

ഡേ പരേ സത്യന്തസ്സ തികാരസ്സ ലോപോ ഹോതി. ഏകവീസംസതം സഹസ്സം സതസഹസ്സം വാ. തിംസതി അധികാ അസ്മിം സതാദികേതി തിംസസതം ഏകതിംസസതം ഇച്ചാദി. ഉത്യന്തായനവുതി അധികാ അസ്മിം സതാദികേതി നവുതംസതം സഹസ്സം സതസഹസ്സം വാ. ഈസന്തായ- ചത്താലീസം അധികാ അസ്മിം സതേ സഹസ്സേ സതസഹസ്സേതി ചത്താലീസസത+മിച്ചാദി. ആസന്തായ ഏവം, പഞ്ഞാസംസത+മിച്ചാദി. ദസന്തായ- ഏകാദസംസത+മിച്ചാദി.

൧൪൦. തസ്സ പൂരണേ+കാദസാദിതോ വാ

ഛട്ഠിയന്തായേ+കാദസാദികായ സംഖ്യായ ഡോ ഹോതി പൂരണത്ഥേ വിഭാസാ. സാ സംഖ്യാ പൂരിയതേ യേന തം പൂരണം. ഏകാദസന്നം പൂരണോ ഏകാദസോ. അഞ്ഞത്ര "മ പഞ്ചാദികതീഹീ"തി മോ, ഏകാദസമോ. വീസതിയാ പൂരണോ വീസോ വീസതിമോ, തിംസോ, തിംസതിമോ. വാസദ്ദസ്സ വവത്ഥിതവിഭാസത്താ നിച്ചം ചത്താലീസോ പഞ്ഞാസോ.

൧൪൧. മ പഞ്ചാദികതീഹിതി

മപച്ചയേ പഞ്ചമോ, പഞ്ചമീ. സത്തമോ, സത്തമീ. അട്ഠമോ, അട്ഠമീ. കതിമോ, കതിമീ ഇച്ചാദി.

൧൪൨. സതാദീന+മി ചതി

സതാദീനം മോ ച അന്താദേസോ ഇ ച. സതസ്സ പൂരണോ സതിമോ, സഹസ്സിമോ.

൧൪൩. ഛാ ട്ഠ+ട്ഠമാതി

ഛസദ്ദാ പൂരണത്ഥേ ട്ഠ+ട്ഠമാ. ഛന്നം പൂരണോ ഛട്ഠോ, ഛട്ഠമോ. ഇത്ഥിയം ഛട്ഠീ, ഛട്ഠമീ. "ചതുത്ഥദുതിയേസ്വേ+സം തതിയപഠമാ"തി നിപാതനാ പൂരണത്ഥേ ദ്വിതോ തിയോ ദ്വിസ്സ ദു ച, തിചതൂഹി തിസ്സ അ, തിയ+ത്ഥാ ച യഥാക്കമം, ദുതിയോ തതിയോ, ചതുത്ഥോ.

൧൪൪. ഏകാ കാ+ക്യ+സഹായേ

"സതി ബ്യഭിചാരേ വിസേസനം സാത്ഥക"ന്തി ഞായാ സംഖ്യാതോ വിസേസേതും "അസഹായേ"തി വുത്തം. ഏകസ്മാ അസഹായത്ഥേ ക+ആകീ ഹോന്തി വാ. ഏകോവ ഏകകോ, ഏകാകീ, ഏകോ വാ.

൧൪൫. വച്ഛാദീഹി തനുത്തേ തരോ

വച്ഛാദീനം സഭാവസ്സ തനുത്തേ=കിഞ്ചിമത്താവസേസേ തരോ ഹോതി. സോ=സകോ ഭാവോ സഭാവോ അത്തനിയപവത്തിനിമിത്തം. സുസുത്തസ്സ തനുത്തേ വച്ഛതരോ, ഇത്ഥിയം വച്ഛതരീ. യോബ്ബനസ്സ തനുത്തേ ഓക്ഖതരോ. ഓക്ഖാ=ദുതിയവയട്ഠംഗോണോ. അസ്സഭാവസ്സ തനുത്തേ അസ്സതരോ. ഗാവോതി ജാതിസാമത്ഥിയസ്സ തനുത്തേ ഉസഭതരോ. ഏത്ഥ തനുത്തം അപ്പബലതാ.

൭൭. കിമ്ഹാ നിദ്ധാരണേ രതര+രതമാ

കിംസദ്ദാ നിദ്ധാരണേ രതര+രതമാ ഹോന്തി. കോ ഏവാതി കതരോ ഭവതം ദേവദത്തോ, കതരോ ഭവതം കട്ഠോ. കതമോ ഭവതം ദേവദത്തോ, കതമോ ഭവതം കട്ഠോ. ഭാരദ്വാജാനം കതമോ+സി ബ്രഹ്മേ.

൭൮. തേന ദത്തേ ലി+യാതി

ദത്തേ+ഭിധേയ്യേ ല+ഇയാ ഹോന്തി ബഹുലാധികാരാ മനുസ്സസഞ്ഞായം. ദേവേന ദത്തോ ദേവലോ ദേവിയോ, ബ്രഹ്മലോ ബ്രഹ്മിയോ. സീവലോ സീവിയോ സിസ്സ ദീഘോ. ദേവ+ബ്രഹ്മ+സിവാതി തന്നാമകാ മനുസ്സാ. (രത്തമിച്ചാദിഅനേകത്ഥതദ്ധിതം).

൭൯. തസ്സ ഭാവകമ്മേസുത്ത+താ+ത്തന+ണ്യ+ണേയ്യ+ണി+യ+ണിയാ

ഛട്ഠിയന്താ ഭാവേ കമ്മേ ച ത്താദയോ ഹോന്തി ബഹുലം. ന സബ്ബേ പച്ചയാ സബ്ബതോ ഹോന്തി അഞ്ഞത്രത്ത+താഹി. ഭവന്തി ഏതസ്മാ ബുദ്ധിസദ്ദാതി ഭാവോ സദ്ദപവത്തിനിമിത്തം. വുത്തഞ്ച -

> ഹോന്ത്യ+സ്മാ സദ്ദബുദ്ധീതി, ഭാവോ തം സദ്ദവുത്തിയാ;
> നിമിത്തഭൂതം നാമഞ്ച, ജാതി ദബ്ബം ക്രിയാ ഗുണോതി.

നീലസ്സ പടസ്സ ഭാവോ നീലത്തം നീലതാതി ഗുണോ ഭാവോ. ഏത്ഥ നീലഗുണവസേന പടേ നീലസദ്ദസ്സ വുത്തിയാ പടബുദ്ധിയാ നിമിത്തം ഭാവോ നാമ. നീലസ്സ ഗുണസ്സ ഭാവോ നീലത്തം നീലതാതി നീലഗുണജാതി, ഏത്ഥ നീലഗുണജാതി നിമിത്തം ഹുത്വാ നീലസദ്ദസ്സ ഗുണവുത്തിയാ നീലഗുണജാതി നിമിത്തം. ഗോത്തം ഗോതാതി ഗോജാതി, ഏത്ഥ ജാതിസദ്ദാനം ദബ്ബവുത്തിയാ സതി ജാതി നിമിത്തം. പാചകസ്സ ഭാവോ പാചകത്തംതി ക്രിയാസമ്ബന്ധിത്തം ഭാവോ, ഏത്ഥ പചനക്രിയാസമ്ബന്ധിത്തം ഭാവോ. ദണ്ഡിത്തം വിസാണിത്തം രാജപുരിസത്തംതി ദണ്ഡ+വിസാണ+രാജദബ്ബാനം സമ്ബന്ധിത്തം ഭാവോ, ദണ്ഡീത്യാദിസദ്ദപവത്തിയാ നിമിത്തത്താ.

ദേവദത്തസ്സ ഭാവോ ദേവദത്തത്തം, ചന്ദത്തം, സൂരിയത്തംതി തദവത്ഥാ വിസേസസാമഞ്ഞം, ദേവദത്തസ്സ ബാലതാദിഅവത്ഥാഭേദോ, ചന്ദസ്സ കലാദിഅവത്ഥഭേദോ ച, സൂരിയസ്സ മന്ദപടുതാദിഅവത്ഥാഭേദോ ച സാമഞ്ഞം, തദേത്ഥ നിമിത്തം. ഏത്ഥ വിജ്ജമാനപദത്ഥാനം വിസയഭൂതസഞ്ഞാസദ്ദാനം പവത്തിനിമിത്തം വുത്തം. ആകാസത്തം അഭാവത്തംതി, തത്ഥ ഘടാകാസ+പീഠരാകാസ, പടാഭാവ+ഘടാഭാവാദിനാ ഉപചരിതഭേദസാമഞ്ഞം ഭാവോ.

ത്തന-പുഥുജ്ജനത്തനം. വേദനായ ഭാവോ വേദനത്തനം, രസ്സോ. ഏവം ജായത്തനം, ജാരത്തനം.

ണ്യ-അലസസ്സ ഭാവോ കമ്മം വാ ആലസ്യം, ഏത്ഥ "ലോപോ+വണ്ണി+വണ്ണാനം"തി അ-ലോപേ "സരാന+മാദിസ്സാ"ദിനാ ആകാരോ, ഏവ+മുപരി ച. ബ്രാഹ്മണസ്സ ഭാവോ ബ്രഹ്മഞ്ഞം, ഞ്ഞകാരപുബ്ബരൂപാനി. ചാപല്യം, നേപുഞ്ഞം, പേസുഞ്ഞം, രഞ്ഞോ ഭാവോ രജ്ജം, ആധിപച്ചം, ദായജ്ജം, വേസമ്മം, വേസമം, ണപച്ചയോ. സഖിനോ ഭാവോ സഖ്യം, വാണിജ്ജം, ആരോഗ്യം, ഓദഗ്യം, ആനണ്യം, ദുബ്ബല്യം, ബല്യം, പണ്ഡിച്ചം, ബാഹുസ്സച്ചം, പോരോഹിച്ചം. മുട്ഠസ്സതിസ്സ ഭാവോ മുട്ഠസ്സച്ചം, ഇലോപോ. കോസല്ലം, വേപുല്ലം. സമാനസ്സ ഭാവോ സാമഞ്ഞം, പേരിസ്സം, സോമനസ്സം, ദോമനസ്സം, സോവചസ്സം, ദോവചസ്സം, നിപകസ്സ ഭാവോ നേപക്കം, ആധിക്കം, ദുഭഗസ്സ ഭാവോ ദോഭഗ്ഗം, സരൂപസ്സ ഭാവോ സാരുപ്പം, ഓപമ്മം, സോഖുമ്മം, തഥസ്സ ഭാവോ തച്ഛം. ദുമ്മേധസ്സ ഭാവോ ദുമ്മേജ്ഝം. ഭേസജസ്സ ഭാവോ ഭേസജ്ജം, ബ്യാവടസ്സ കമ്മം വേയ്യാവച്ചം യഥാ വേയ്യാകരണം.

ണേയ്യ-സുചിനോ ഭാവോ സോചേയ്യം, ആധിപതേയ്യം, കപിസ്സ ഭാവോ കാപേയ്യം. സഠസ്സ ഭാവോ കമ്മം വാ സാഠേയ്യം.

ണ-ഗരൂനം ഭാവോ ഗാരവം, ഉ അവങ. പാടവം, അജ്ജവം, മദ്ദവം, "കോസജ്ജാ"ദിനാ ഉസ്സ അത്തം ദ്വിത്തഞ്ച. പരമാനം ഭാവോ പാരമീ, വീപച്ചയോ. സമഗ്ഗാനം ഭാവോ സാമഗ്ഗീ.

ഇയ-അധിപതിനോ ഭാവോ അധിപതിയം, പണ്ഡിതിയം, ബഹുസ്സുതിയം, നഗ്ഗിയം, സൂരിയം.

ണിയ-അലസസ്സ ഭാവോ കമ്മം വാ ആലസിയം, താലുസിയം, മന്ദിയം, ദക്ഖിയം, പോരോഹിതിയം, വേയ്യത്തിയം.

കഥം രാമണീയകംതി, സകത്ഥേ കന്താ ണേന സിദ്ധാ. കമ്മം=ക്രിയാ, തത്ഥ അലസസ്സ കമ്മം അലസത്തം അലസതാ അലസത്തനം ആലസ്യം ആലസിയം വാ.

൧൨൨. സകത്ഥേതി

സകത്ഥേപി യഥായോഗം ത്താദയോ ഹോന്തി. യഥാഭൂതമേവ യഥാഭുച്ചം, കാരുഞ്ഞം, പത്തകല്ലം. ആകാസാനന്തമേവ ആകാസാനഞ്ചം, ഏത്ഥ അകാരലോപോ, തസ്സ ചേ പുബ്ബരൂപേ ച കതേ "തദമിനാ"ദിനാ നസ്സ ഞ്ഞോ ച ലോപോ ച ഹോതി, കായപാഗുഞ്ഞതാ.

൩൦. ബ്യ വദ്ധദാസാ വാ

ഛട്ഠിയന്താ വദ്ധാ ദാസാ ച ബ്യോ ഹോതി ഭാവകമ്മേസു. വദ്ധസ്സ ഭാവോ കമ്മം വാ വദ്ധബ്യം, വദ്ധതാ. ദാസസ്സ ഭാവോ കമ്മം വാ ദാസബ്യം, ദാസ്യം, ദാസതാ. കഥം വദ്ധവംതി, ണേ വാഗമോ.

൩൧. നസ യുവാ ബോ ച വസ്സ

ഛട്ഠിയന്താ യുവസദ്ദാ ഭാവകമ്മേസു നണ വാ ഹോതി വസ്സ ബോ ച. യുവസ്സ ഭാവോ യോബ്ബനം, യുവത്തം യുവതാ വാ.

൹൨. അണ്വാദിത്വി+മോതി

ഭാവേ വാ ഇമോ. അണുനോ ഭാവോ അണിമാ, ലഘിമാ, മഹതോ ഭാവോ മഹിമാ. കിസസ്സ ഭാവോ കസിമാ.

൳൩൩. കിസ+മഹത+മിമേ കസ, മഹാതി

ഇമമ്ഹി മഹതോ മഹോ ച കിസസ്സ കസാദേസോ ച ഹോതി.

൹൩. ഭാവാ തേന നിബ്ബത്തേതി

ക്രിയാവാചകസദ്ദതോ ഇമോ, പാകേന നിബ്ബത്തം പാകിമം, സേകിമം.

൳൨൭. കോസജ്ജാ+ജ്ജവ+പാരിസജ്ജ+സോഹജ്ജ+മദ്ദവാ+രിസ്സാ+സഭാ+ജഞ്ഞ+ഥേയ്യ+ബാഹുസച്ചാ

ഏതേ സദ്ദാ നിപച്ചന്തേ ണാനുബന്ധേ. കുസീതസ്സ ഭാവോതി ഭാവേ ണ്യോ ഹോതി, ഇമിനാ ഈസ്സ അകാരേ ച തസ്സ ജേ ച കതേ യസ്സ പുബ്ബരൂപം, കോസജ്ജം. ഉജുനോ ഭാവേ അജ്ജവംതി ണോ, ഇമിനാ ഉസ്സ അത്തം, "ഉവണ്ണസ്സാ+വങ സരേ"തി അവങആദേസേ ജസ്സ ദ്വിത്തം. പരിസാസു സാധൂതി വാക്യേ "ണ്യോ തത്ഥ സാധൂ"തി ണ്യോ, ഇമിനാ ജാഗമോ ച, "ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ"തി ആസ്സ രസ്സേ ച കതേ ജസ്സ പുബ്ബരൂപം, പാരിസജ്ജോ. ഇമിനാ കമേന വാക്യേനേവ സദ്ദസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. സുഹദയോവ സുഹജ്ജോ, തസ്സ ഭാവോ സോഹജ്ജം, ഇമിനാ അയലോപോ. മുദുനോ ഭാവോ മദ്ദവം, ഇമിനാ ഉസ്സ അത്തം. ഇസിനോ ഇദം ഭാവോ വാ ആരിസ്സം, ണ്യപച്ചയേ ഇമിനാ ആരഞാഗമേ "ലോപോ+വണ്ണി+വണ്ണാനം"തി അന്തഇകാരലോപോ ച. ഉസഭസ്സ ഇദം ഭാവോ വാ ആസഭം, ഇമിനാ ഉസ്സ ആ. ആജാനീയസ്സ ഭാവോ ആജഞ്ഞം, ഇമിനാ യലോപേ "ലോപോ+വണ്ണി+വണ്ണാനം"തി ഈകാരലോപോ. ഥേനസ്സ ഭാവോ ഥേയ്യം, ഇമിനാ നസ്സ യകാരോ. ബഹുസ്സുതസ്സ ഭാവോ ബാഹുസച്ചം, ഇമിനാ ഉസ്സ അകാരോ സംയോഗാദിലോപോ. (ഭാവതദ്ധിതം).

൹ർ. തര+തമി+സ്സികി+യി+ട്ഠാ+തിസയേ

അതിസയേ വത്തമാനതോ ഹോന്തേ+തേ പച്ചയാ. അതിസയേന പാപോ പാപതരോ പാപതമോ പാപിസ്സിതോ പാപിയോ പാപിട്ഠോ, ഇത്ഥിയം പാപതരാ ഇച്ചാദി. അതിസയപ്പച്ചയന്താപി അതിസയപ്പച്ചയോ, അതിസയേന പാപിട്ഠോ പാപിട്ഠതരോ പാപിട്ഠതമോ. ഏവം പടുതരോ പടുതമോ, പടിസ്സികോ, പടിയോ, പടിട്ഠോ, വരതരോ ഇച്ചാദി പണീതതരോ ഇച്ചാദി ച.

൳൩൫. ജോ വുദ്ധസ്സി+യി+ട്ഠേസു

വുദ്ധസ്സ ജോ ഹോതി ഇയഇട്ഠേസു. അതിസയേന വുദ്ധോ ജേയ്യോ ജേട്ഠോ, ജാദേസേ പുബ്ബസരലോപേ ലുത്താ സരാ ഇസ്സ ഏകാരേ ച യസ്സ ദ്വിത്തം.

൫൩൬. ബാള്ഹ+ന്തിക+പസത്ഥാനം സാധ+നേദ+സാ

ഇയഇട്ഠേസു ബാള്ഹ+ന്തിക+പസത്ഥാനം സാധ+നേദ+സാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. അതിസയേന ബാള്ഹോ സാധിയോ സാധിട്ഠോ. അതിസയേന അന്തികോ നേദിയോ നേദിട്ഠോ. അതിസയേന പസത്ഥോ സേയ്യോ സേട്ഠോ, പുബ്ബേവ സരേ ലുത്തേ ഇസ്സ ഏ ദ്വിത്തഞ്ച.

൫൩൭. കണ+കന+പ്പ+യുവാനം

ഇയഇട്ഠേസു അപ്പയുവാനം കണ+കനാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. അതിസയേന അപ്പോ കണിയോ കണിട്ഠോ. അതിസയേന യുവാ കനിയോ കനിട്ഠോ.

൫൩൮. ലോപോ വീ+മന്തു+വന്തൂനന്തി

ഇയഇട്ഠേസു വീ+മന്തു+വന്തൂനം ലോപോ. അതിസയേന മേധാവീ മേധിയോ മേധിട്ഠോ. അതിസയേന സതിമാ സതിയോ സതിട്ഠോ. അതിസയേന ഗുണവാ ഗുണിയോ ഗുണിട്ഠോ. ഏത്ഥ യഥാക്കമം മന്ത്വത്ഥേ വീ+മന്തു+വന്തു ഹോതി.

൩൯. തന്നിസ്സിതേ ല്ലോ

ല്ലപച്ചയോ ഹോതി ദുതിയന്താ തന്നിസ്സിതത്ഥേ. വേദം നിസ്സിതം വേദല്ലം. ദുട്ഠു നിസ്സിതം ദുട്ഠുല്ലം. വേദന്തി തുട്ഠി. ഇല്ലേ സങ്ഖാരം നിസ്സിതം സങ്ഖാരില്ലം.

൩൩. തസ്സ വികാരാവയവേസു ണ+ണിക+ണേയ്യ+മയാ

പകതിയാ ഉത്തര+മവത്ഥന്തരം വികാരോ. ഛട്ഠിയന്താ നാമസ്മാ വികാരേ+വയവേ ച ണാദയോ ഹോന്തി ബഹുലം. ണ-അയസോ വികാരോ ആയസം ബന്ധനം, സകാഗമോ. ഉദുമ്ബരസ്സ അവയവോ വികാരോ വാ ഓദുമ്ബരം ഭസ്മം പണ്ണം വാ. കാപോതം മംസം സത്ഥി വാ. ണിക-കപ്പാസസ്സ വികാരോ കപ്പാസികം വത്ഥം. ണേയ്യ-ഏണിസ്സ വികാരോ+വയവോ വാ ഏണേയ്യം. കോസാനം വികാരോ കോസേയ്യം വത്ഥം. മയ-തിണാനം വികാരോ തിണമയം, ദാരുമയം, നളമയം, മത്തികാമയം, സുവണ്ണമയോ രഥോ, രൂപിയമയം. "അഞ്ഞസ്മിം"തി മയോ, ഗുന്നം കരീസം ഗോമയം.

൩൭. ജതുതോ സ്സണ വാ

വികാരാവയവേസു ജതുതോ സ്സണ വാ ഹോതി. ഏത്ഥ "വികാരാവയവേസൂ"തി വത്തന്തേസുപി ബഹുലാധികാരാ വികാരേയേവ ഹോതി. ജതുനോ വികാരോ ജാതുസ്സം ജതുമയം.

൪൨൩. ലോപോതി

ബഹുലം പച്ചയലോപോപി. "ഫലിതസ്സ രുക്ഖസ്സ ഫല+മവയവോ വികാരോ ച, പല്ലവിതസ്സേവ പല്ലവം"തി വുത്തത്താ ഫലാദയോ അവയവാ വികാരാ ച ഹോന്തി, തസ്മാ ഇദം വുച്ചതി ഫലപുപ്ഫമൂലേസു

വികാരാവയവേസു-പിയാലസ്സ ഫലാനി പിയാലാനി, മല്ലികായ പുപ്ഫാനി മല്ലികാ, ഉസീരസ്സ മൂലം ഉസീരം. തംസദ്ദേന വാ തദഭിധാനം അഭേദോപചാരേന, തസ്മാ പച്ചയലോപം വിനാപി സിജ്ഝതി.

൯൮. സമൂഹേ കണ+ണ+ണികാ

ഛട്ഠിയന്താ സമൂഹേ കണ+ണ+ണികാ ഹോന്തി. ഗോത്തപച്ചയന്താ കണ-രാജഞ്ഞാനം സമൂഹോ രാജഞ്ഞകം, മാനുസകം. ഉക്ഖാദീഹി ഉക്ഖാനം സമൂഹോ ഓക്ഖകം, "സംയോഗേ ക്വചീ"തി ഓകാരോ. ഓട്ഠകം. ഉരബ്ഭാനം സമൂഹോ ഓരബ്ഭകം. രാജകം, രാജപുത്തകം, ഹത്ഥികം, ധേനുകം, മായൂരകം, കാപോതകം, മാഹിസകം. ണ-കാകാനം സമൂഹോ കാകം, ഭിക്ഖം. ണിക അചിത്താ-അപൂപാനം സമൂഹോ ആപൂപികം, സംകുലികം.

൯൯. ജനാദീഹി താതി

സമൂഹത്ഥേ താ. ജനാനം സമൂഹോ ജനതാ, ഗജതാ, ബന്ധുതാ, ഗാമതാ, സഹായതാ, നാഗരതാ. താന്താ സഭാവതോ ഇത്ഥിലിങ്ഗാ.

മദനീയന്തി കരണേ+ധികരണേ വാ അനീയേന സിദ്ധം. ധൂമായിതത്തന്തിക്തന്താ നാമധാതുതോ ത്തേന സിദ്ധം, ധൂമോ വിയ ആചരതീതി "കത്തുതാ+യോ"തി ആയേ "ഗമനത്ഥാകമ്മകാധാരേ ചാ"തി ക്തപച്ചയേ ഊആഗമേ ച കതേ ധൂമായിതസ്സ ഭാവോതി ധൂമായിതത്തം.

൧൦൦. ഇയോ ഹിതേതി

ഹിതത്ഥേ ഇയോ. ഉപാദാനാനം ഹിതം ഉപാദാനിയം.

൧൦൧. ചക്ഖാദിതോ സ്സോതി

ഹിതത്ഥേ സ്സോ. ചക്ഖുനോ ഹിതം ചക്ഖുസ്സം, ആയുസ്സം.

൧൦൨. ണ്യോ തത്ഥ സാധു

സത്തമ്യന്താ തത്ഥ സാധൂതി അസ്മിം അത്ഥേ ണ്യോ ഹോതി. സാധൂതി കുസലോ യോഗ്ഗോ ഹിതോ വാ. സഭായം കുസലോ സബ്ഭോ, ആകാരലോപോ. പരിസായം സാധു പാരിസജ്ജോ, "കോസജ്ജാ"ദിനാ ജാഗമേ അകാരവുദ്ധി. മേധായ ഹിതം മേജ്ഝം ഘതം. പാദാനം ഹിതം പജ്ജം തേലം. "അഞ്ഞസ്മിം"തി ണ്യോ, രഥം വഹതീതി രച്ഛാ.

൧൦൩. കമ്മാ നിയ+ഞ്ഞാതി

കമ്മസദ്ദാ സാധ്വത്ഥേ നിയ+ഞ്ഞാ ഹോന്തി. കമ്മേ സാധു കമ്മനിയം കമ്മഞ്ഞം.

൧൦൪. കഥാദിത്വി+കോതി

ഇകോ. കഥായം കുസലോ കഥികോ. ധമ്മകഥികോ, സങ്ഗാമികോ, പവാസികോ, ഉപവാസികോ.

൭൫. പഥാദീഹി ണേയ്യോതി

ണേയ്യോ. പഥേ ഹിതം പാഥേയ്യം, സപതിസ്മിം ഹിതം സാപതേയ്യം ധനം. പദീപേയ്യം തേലം.

൭൬. ദക്ഖിണായാ+രഹേതി

അരഹത്ഥേ ണേയ്യോ. ദക്ഖിണം അരഹതീതി ദക്ഖിണേയ്യോ.

൭൭. രായോ തുമന്താതി

അരഹത്ഥേ തുമന്താ രായോ വാ. ഘാതേതും അരഹതീതി ഘാതേതായം, ''രാനുബന്ധേ+ന്തസരാദിസ്സാ''തി ഉംലോപോ. ജാപേതായം, പബ്ബാജേതായം. വാതി കിം, ഘാതേതും. (സംകിണ്ണതദ്ധിതം).

൭൮. ത+മേത്ഥ+സ്സ+ത്ഥീതി മന്തു

പഠമന്താ ഏത്ഥ അസ്സ അത്ഥീതി ഏതേസ്വ+ത്ഥേസു മന്തു ഹോതി. ഗാവോ ഏത്ഥ ദേസേ അസ്സ വാ പുരിസസ്സ സന്തീതി ഗോമാ, ഗോമന്തോ ഇച്ചാദി ഗുണവന്തുസമം.

അത്ഥീതി വത്തമാനകാലോപാദാനതോ ഭൂതാഹി ഭവിസ്സന്തീഹി വാ ഗോഹി ന ഗോമാ. കഥം ഗോമാ ആസി, ഗോമാ ഭവിസ്സതീതി. തദാപി വത്തമാനാഹിയേവ ഗോഹി ഗോമാ, ആസി ഭവിസ്സതീതി പദന്തരാ കാലന്തരം. ഇതിസദ്ദതോ വിസയനിയമോ. വുത്തഞ്ഹി -

> പഹൂതേ ച പസംസായം, നിന്ദായഞ്ചാ+തിസായനേ;
> നിച്ചയോഗേ ച സംസഗ്ഗേ, ഹോന്തി+മേ മന്തുആദയോതി.

൭൯. ആയുസ്സാ+യസ മന്തുമ്ഹി

മന്തുമ്ഹി ആയുസ്സ ആയസാദേസോ ഹോതി. ആയു അസ്സ അത്ഥീതി ആയസ്മാ. ഗോ അസ്സോതി ജാതിസദ്ദാനം ദബ്ബാഭിധാന- സാമത്ഥിയാ മന്ത്വാദയോ ന ഹോന്തി, തഥാ ഗുണസദ്ദാനം സേതോ പടോതി. യേസം തു ഗുണസദ്ദാനം ദബ്ബാഭിധാനസാമത്ഥിയം നത്ഥി, തേഹി ഹോന്തേവ, ബുദ്ധി അസ്സ അത്ഥീതി ബുദ്ധിമാ. ''വന്ത്വ+വണ്ണാ''തി വന്തുമ്ഹി രൂപവാ രസവാ ഗന്ധവാ സദ്ദവാ. ''ദണ്ഡാദിത്വി+കഈ വാ''തി ഇക+ഈ, രസീ രസികോ, രൂപീ രൂപികോ, ഗന്ധീ ഗന്ധികോതി.

൮൦. വന്ത്വ+വണ്ണാതി

വന്തു. പസത്ഥം സീല+മസ്സ അത്ഥീതി സീലവാ. പഹുതാ പസത്ഥാ വാ പഞ്ഞാ അസ്സ അത്ഥീതി പഞ്ഞവാ.

൮൧. ദണ്ഡാദിത്വി+ക+ഈ വാതി

ഇക+ഈ ഹോന്തി വാ മന്തത്ഥേ. ബഹുലംവിധാനാ കുതോചിസദ്ദതോ ദ്വേ ഹോന്തി, കുതോ ചേ+കമേകംവ. നിച്ചയുത്തോ ദണ്ഡോ അസ്സ അത്ഥീതി

ദണ്ഡികോ ദണ്ഡീ. ഗന്ധികോ ഗന്ധീ. വാത്വേവ, ദണ്ഡവാ.

“ഉത്തമിണേവ ധനാ ഇകോ”തി ഗണസുത്തേന ഇകോ ധനികോ. അഞ്ഞോ ധനീ ധനവാ.

“അസന്നിഹിതേ അത്ഥാ” അസന്നിഹിതോ അത്ഥോ അസ്സ അത്ഥീതി അത്ഥികോ അത്ഥീ. സന്നിഹിതേ അത്ഥവാ. “തദന്താ ച” പുഞ്ഞത്ഥോ അസ്സ അത്ഥീതി പുഞ്ഞത്ഥികോ പുഞ്ഞത്ഥീ.

“വണ്ണന്താ ഈയേവ”. ബ്രഹ്മവണ്ണം അസ്സ അത്ഥീതി ബ്രഹ്മവണ്ണീ, ദേവവണ്ണീ.

“ഹത്ഥദന്തേഹി ജാതിയം”. ഹത്ഥ+മസ്സ അത്ഥീതി ഹത്ഥീ, ദന്തീ. അഞ്ഞത്ര ഹത്ഥവാ ദന്തവാ.

“വണ്ണതോ ബ്രഹ്മചാരിമ്ഹി”. വണ്ണോ അസ്സ അത്ഥീതി വണ്ണികോ ബ്രഹ്മചാരീ.

“പോക്ഖരാദിതോ ദേസേ”. പോക്ഖരം ജലം പദുമം വാ അസ്സ അത്ഥീതി പോക്ഖരീ, “യുവണ്ണേഹി നീ”തി നീമ്ഹി “ഘരണ്യാദയോ”തി ഈസ്സ അത്തം, നസ്സ ണോ ച, പോക്ഖരണീ, ഉപ്പലിനീ, കുമുദിനീ, ഭിസിനീ, മുലാലിനീ, സാലുകിനീ.

“ക്വചാ+ദേസേപി”. പദുമ+മസ്സ അത്ഥീതി പദുമീ പദുമിനീ പദുമിനീപണ്ണം. ദേസതോ+ഞ്ഞത്ര പോക്ഖരവാ ഹത്ഥീ.

“നാവായി+കോ” നാവികോ. സിഖീ, ബാലീ, സീലീ, ബലീ.

“സുഖദുക്ഖാ ഈ”. സുഖീ ദുക്ഖീ. “ബലാ ബാഹൂരുപുബ്ബാ ച”. ബാഹുബലീ, ഊരുബലീ.

വ്വ. തപാദീഹി സ്സീതി

സ്സീ. തപോ അസ്സ അത്ഥീതി തപസ്സീ, യസസ്സീ, തേജസ്സീ, മനസ്സീ, പയസ്സീ. വാത്വേവ, യസവാ.

വ്വറ. മുഖാദിതോ രോതി

രോ. നിന്ദിതം മുഖ+മസ്സ അത്ഥീതി മുഖരോ. സുസി=ഛിദ്ദം അസ്സ അത്ഥീതി സുസിരോ. ഊസോ=ഖാരമത്തികാ അസ്മിം അത്ഥീതി ഊസരോ . മധുരോ ഗുളോ, മധുരാ സക്ഖരാ, മധുരം ഖീരം. ഖം=ഗീവായ വിവരം അസ്സ അത്ഥീതി ഖരോ ഗദ്രഭോ. കുഞ്ജോ=ഹനു അസ്സ അത്ഥീതി കുഞ്ജരോ. നഗരോ.

“ദന്തസ്സ ച ഉന്നതദന്തേ”തി ഗണസുത്തേന ദന്തസ്സ ഉ ച, ഉന്നതം ദന്ത+മസ്സ അത്ഥീതി ദന്തുരോ.

വ്വൗ. തുട്ഠ്യാദീഹി ഭോതി

ഭോ വാ. തുട്ഠി അസ്സ അത്ഥീതി തുട്ഠിഭോ, സാലിഭോ, വാലിഭോ.

വ്യർ. സദ്ധാദിത്വ

ഇതി വാ അ ഹോതി. അതിസയാ സദ്ധാ അസ്സ അത്ഥീതി സദ്ധോ, പഞ്ഞോ, പഞ്ഞവാ, സദ്ധാ കഞ്ഞാ, സദ്ധം കുലം.

വ്യ൫. ണോ തപാതി

ണോ, താപസോ, സകാഗമോ. താപസീ.

വ്യ൬. ആലു+ഭിജ്ഝാദീഹിതി

ആലു വാ. അഭിജ്ഝാ അസ്സ അത്ഥീതി അഭിജ്ഝാലു, സീതാലു, ധജാലു, ദയാലു, ദയാവാ. അഭിജ്ഝാലു ഏവ അഭിജ്ഝാലുകോ.

വ്യ൭. പിച്ഛാദിത്വി+ലോതി

ഇലോ വാ. പിച്ഛ+മസ്സ അത്ഥീതി പിച്ഛിലോ, പിച്ഛവാ. ഫേണിലോ, ജടിലോ, തുണ്ഡിലോ. നിന്ദിതാ വാചാ അസ്സ അത്ഥീതി വാചാലോതി പരസ്സരലോപോ.

വ്യ൮. സീലാദിതോ വോതി

വോ ഹോതി വാ. സീലവോ, സീലവാ. കേസവോ, കേസവാ.

"അണ്ണാ നിച്ചം" അണ്ണവോ. "ഗണ്ഡിരാജീഹി സഞ്ഞായം" ഗണ്ഡീ=മേണ്ഡസിങ്ഗം അസ്സ അത്ഥീതി ഗണ്ഡീവം ധനു, രാജീവം പങ്കജം.

വ്യ൯. മായാ മേധാഹി വീതി

വീ. മായാവീ, മേധാവീ പുമാ. നീമ്ഹി മേധാവിനീ. മേധാവീ കുലം, "ഏകവചനയോസ്വ+ഘോനം"തി സിമ്ഹി രസ്സോ. ഏവം മായാവീ.

൱ം. സി+സ്സരേ ആമ്യു+വാമീ

ഇസ്സരേ+ഭിധേയ്യേ സസദ്ദാ ആമീ+ഉവാമീ ഹോന്തി മന്തുഛേ. സം=ആയത്തം അസ്സ അത്ഥീതി സാമീ സുവാമീ. സുവാമിനീ കഞ്ഞാ.

൱൧. ലക്ഖ്യാ ണോ അ ച

ലക്ഖീസദ്ദാ ണോ ഹോതി മന്തുഛേ അ ച+ന്തസ്സ. ലക്ഖീ അസ്സ അത്ഥീതി ലക്ഖണോ.

൱൨. അങ്ഗാ നോ കല്യാണേതി

അങ്ഗസ്മാ നോ ഹോതി. കല്യാണാനി സോഭണാനി അങ്ഗാനി അസ്സാ അത്ഥീതി അങ്ഗനാ.

൱൩. സോ ലോമാതി

ലോമാ സോ, പഹൂതാ ലോമാ അസ്സ അത്ഥീതി ലോമസോ, ലോമസാ കഞ്ഞാ.

൯൪. ഇമി+യാതി

ഇമ+ഇയാ ഹോന്തി, പുത്തോ അസ്സ അത്ഥീതി പുത്തിമോ, കിത്തിമോ, പുത്തിയോ, കപ്പിയോ, ജടിയോ, ഹാനഭാഗിയോ, സേനിയോ. (അത്ഥ്യത്ഥതദ്ധിതം).

൯൫. തോ പഞ്ചമ്യാ

പഞ്ചമ്യന്താ ബഹുലം തോ ഹോതി വാ. തോആദിപച്ചയന്താ നിപ്ഫന്നനിപാതാ, തേഹി പരാസം വിഭത്തീനം "അസംഖ്യേഹി സബ്ബാസം"തി ലോപോവ. ഗാമതോ ആഗച്ഛതീതി ഗാമസ്മാ ആഗച്ഛതി, ചോരതോ ഭായതീതി ചോരേഹി ഭായതി, സത്ഥതോ പരിഹീനോ സത്ഥാ പരിഹീനോ. ഏവം പുരിസതോ, രാജതോ, അഗ്ഗിതോ, ഹത്ഥിതോ, ഹേതുതോ, യുത്തിതോ, ഇത്ഥിതോ, ഭിക്ഖുനിതോ, യാഗുതോ, ജമ്ബുതോ, ചിത്തതോ, ആയുതോ. സബ്ബാദിതോ-സബ്ബതോ, യതോ, തതോ ഇച്ചാദി.

൯൬. ഇതോ+തേ+ത്തോ കുതോ

തോമ്ഹി ഇമസ്സ ടി നിപച്ചതേ ഏതസ്സ ട+ഏട കിം സദ്ദസ്സ കുത്തഞ്ച. ഇതോ ഇമസ്മാ, അതോ ഏത്തോ ഏതസ്മാ, കുതോ കസ്മാ.

൯൭. അഭ്യാദീഹിതി

തോ. അഭിതോ, പരിതോ, പച്ഛതോ, ഹേട്ഠതോ.

൯൮. ആദ്യാദീഹിതി

സത്തമ്യന്തേഹി തോ ഹോതി. ആദോ ആദിതോ, മജ്ഝതോ, അന്തതോ, പിട്ഠിതോ, പസ്സതോ, മുഖതോ. പഠമന്താ യതോ+ദകം ത+ദാദിത്തം, യം ഉദകം, തദേവാ+ദിത്തന്തി അത്ഥോ.

൯൯. സബ്ബാദിതോ സത്തമ്യാ ത്ര+ത്ഥാ

സബ്ബാദീഹി സത്തമ്യന്തേഹി ത്ര+ത്ഥാ വാ ഹോന്തി. സബ്ബത്ര സബ്ബത്ഥ സബ്ബസ്മിം, യത്ര യത്ഥ, തത്ര തത്ഥ ഇച്ചാദി. ബഹുലാധികാരാ ന തുമ്ഹഅമ്ഹേഹി.

൧൦൦. കത്ഥേ+ത്ഥ+കുത്രാ+ത്ര കേ+ഹി+ധ

ഏതേഹി "സബ്ബാദിതോ"തിആദിനാ ത്ര+ത്ഥാ. സേസാദേസോ ച പച്ചയാ ച ഇമിനാവ നിപച്ചന്തേ. ഇമിനാ കിസ്സ ക+കു ച, ഏതസ്സ ടേ+ടാ ച, വപച്ചയേ കിസ്സ ഇലോപോ ച, ഹ+ധപച്ചയേസു ഇമസ്സ ടി ച നിപച്ചതേ. കസ്മിം കത്ഥ കുത്ര ക്വ, ഏതസ്മിം ഏത്ഥ അത്ര, ഇമസ്മിം ഇഹ ഇധ.

൧൦൧. ധി സബ്ബാ വാതി

സബ്ബസ്മാ ധി വാ. സബ്ബസ്മിം സബ്ബധി സബ്ബത്ര.

൭൦൨. യാ ഹിന്തി

യസദ്ദാ ഹിം, യസ്മിം യഹിം യത്ര.

൭൦൩. താ ഹഞ്ചതി

തസദ്ദാ ഹം ഹോതി ഹിഞ്ച. തഹം തഹിം തത്ര.

൭൦൪. കുഹിം കഹന്തി

ഹിം ഹം നിപച്ചന്തേ കിസ്സ കു+കാ ച. കുഹിം കഹം. കുഹിഞ്ചനംതി നിപാതന്തരം.

൭൦൫. സബ്ബേ+ക+ഞ്ഞ+യ+തേഹി കാലേ ദാ

ഏതേഹി കാലേ ദാ ഹോതി വാ. സബ്ബസ്മിം കാലേ സബ്ബദാ, ഏകദാ, അഞ്ഞദാ, യദാ, തദാ.

൭൦൬. കദാ കുദാ സദാ+ധുനേ+ദാനി

ഏതേ സദ്ദാ നിപച്ചന്തേ. കസ്മിംകാലേ കദാ കുദാ, സബ്ബസ്മിം കാലേ സദാ, ഇമസ്മിം കാലേ അധുനാ ഇദാനി.

൭൦൭. അജ്ജ സജ്ജ്വ+പരജ്ജ്വ+തരഹി കരഹാ

പകതി പച്ചയോ ആദേസോ കാലവിസേസോതി സബ്ബ+മേതം നിപാതനാ ലബ്ഭതി. ഇമസ്സ ടോ ജ്ജോ ചാ+ഹനി നിപച്ചന്തേ, അസ്മിം അഹനി അജ്ജ. സമാനസ്സ സ-ഭാവോ ജ്ജു ചാ+ഹനി. സമാനേ അഹനി സജ്ജു. അപരസ്മാ ജ്ജു, അപരസ്മിം അഹനി അപരജ്ജു. ഇമസ്സ ഏതോ, കാലേ രഹി ച, ഇമസ്മിംകാലേ ഏതരഹി. കിം സദ്ദസ്സ കോ, രഹ ചാ+നജ്ജതനേ. കസ്മിം കാലേ കരഹ.

൭൦൮. സബ്ബാദീഹി പകാരേ ഥാ

സാമഞ്ഞസ്സ ഭേദകോ വിസേസോ പകാരോ, തസ്മിം ഥാപച്ചയോ ഹോതി. സബ്ബേന പകാരേന സബ്ബഥാ, യഥാ, തഥാ.

൭൦൯. കഥ+മിത്ഥം

കി+മിമേഹി ഥംപച്ചയോ, ക+ഇത്തം തേസം യഥാക്കമം. കേന പകാരേന കഥം, ഇമിനാ പകാരേന ഇത്ഥം.

൭൧൦. ധാ സങ്ഖ്യാഹിതി

പകാരേ ധാ ഹോതി. ദ്വീഹി പകാരേഹി ദ്വേ വാ പകാരേ കരോതി ദ്വിധാ കരോതി, ബഹുധാ കരോതി, ഏകം രാസിം പഞ്ചപ്പകാരം കരോതി പഞ്ചധാ

കരോതി. പഞ്ചപ്പകാര+മേകപ്പകാരം കരോതി ഏകധാ കരോതി.

൧൧൧. വേ+കാ+ജ്ഝന്തി

ഏകസ്മാ പകാരേ ജ്ഝം വാ ഹോതി. ഏകേന പകാരേന ഏകം വാ പകാരം കരോതി ഏകജ്ഝം കരോതി, ഏകധാ കരോതി വാ.

൧൧൨. ദ്വിതീഹേ+ധാതി

ഏധാ വാ. ദ്വീഹി പകാരേഹി ദ്വേ വാ പകാരേ കരോതി ദ്വേധാ, തേധാ. ദ്വിധാ തിധാ.

൧൧൩. തബ്ബതി ജാതിയോ

പകാരവതി തംസാമഞ്ഞവാചകാ സദ്ദാ ജാതിയോ ഹോതി. പടുജാതിയോ, മുദുജാതിയോ.

൧൧൪. വാരസങ്ഖ്യായ ക്ഖത്തും

വാരസമ്ബന്ധിനിയാ സംഖ്യായ ക്ഖത്തും ഹോതി. ദ്വേ വാരേ ഭുഞ്ജതി ദ്വിക്ഖത്തും ദിവസസ്സ ഭുഞ്ജതി. വാരഗ്ഗഹണം കിം, പഞ്ച ഭുഞ്ജതി. സങ്ഖ്യായാതി കിം, പഹൂതേ വാരേ ഭുഞ്ജതി.

൧൧൫. കതിമ്ഹാതി

ക്ഖത്തും ഹോതി. കതി വാരേ ഭുഞ്ജതി കതിക്ഖത്തും ഭുഞ്ജതി.

൧൧൬. ബഹുമ്ഹാ ധാ ച പച്ചാസത്തിയം

വാരസമ്ബന്ധിനിയാ ബഹുസംഖ്യായ ധാ ഹോതി ക്ഖത്തുഞ്ച, വാരാനം ചേ പച്ചാസത്തി ഹോതി. ബഹുവാരേ ഭുഞ്ജതി ബഹുധാ ദിവസസ്സ ഭുഞ്ജതി, ബഹുക്ഖത്തും വാ. പച്ചാസത്തിയംതി കിം, ബഹുക്ഖത്തും മാസസ്സ ഭുഞ്ജതി.

൧൧൭. സ കിം വാതി

കിംപച്ചയോ ഏകസ്സ സാദേസോ ച നിപച്ചതേ. ഏകം വാരം ഭുഞ്ജതി സകിം ഭുഞ്ജതി, ഏകക്ഖത്തും വാ.

൧൧൮. സോ വിച്ഛാ+പകാരേസു

വിച്ഛായം പകാരേ ച സോ ഹോതി. ഖണ്ഡം ഖണ്ഡം കരോതി ഖണ്ഡസോ കരോതി. പുഥുപ്പകാരേന പുഥുസോ. സബ്ബേന പകാരേന സബ്ബസോ.

൧൧൯. അഭൂതതബ്ഭാവേ കരാ+സ+ഭൂയോഗേ വികാരാ ചീ

അവത്ഥാവതോ+വത്ഥന്തരേനാ+ഭൂതസ്സ തായാ+വത്ഥായ ഭാവേ കരാ+സ+ഭൂഹി സമ്ബന്ധേ സതി വികാരവാചകാചീ ഹോതി. അധവലം

ധവലം കരോതി ധവലീ കരോതി. അധവലോ ധവലോ സിയാ ധവലീ സിയാ. അധവലോ ധവലോ ഭവതി ധവലീ ഭവതി. അഭൂതതബ്ഭാവേതി കിം, ഘടം കരോതി, ദധി അത്ഥി, ഘടോ ഭവതി . കരാസഭൂയോഗേതി കിം, അധവലോ ധവലോ ജായതേ. വികാരാതി കിം, പകതിയാ മാ ഹോതു, സുവണ്ണം കുണ്ഡലീ കരോതി. (നിപാതതദ്ധിതം).

൧൨൦. ദിസ്സന്ത+ഞ്ഞേപി പച്ചയാതി

വുത്തതോ+ഞ്ഞേപി പച്ചയാ ദിസ്സന്തി. വിവിധാ മാതരോ വിമാതരോതി വിസേസനസമാസോ, താസം പുത്താ വേമാതികാതി രികണപച്ചയേ രാനുബന്ധത്താ ഉലോപേ വുദ്ധിമ്ഹി കതേ വേമാതികാ. പഥം ഗച്ഛന്തീതി പഥാവിനോ, ആവീ. ഇസ്സാ അസ്സ അത്ഥീതി ഇസ്സുകീ, ഉകീ. ധുരം വഹന്തീതി ധോരയ്ഹാ, യ്ഹണ.

സാമഞ്ഞഞ്ച വിസേസോ ച, ഭാവജോ ച നിപാതജോ;
ഇതി വിഞ്ഞൂഹി വിഞ്ഞേയ്യോ, തദ്ധിതോ തു ചതുബ്ബിധോ.

ഇതി പയോഗസിദ്ധിയം ണാദികണ്ഡോ പഞ്ചമോ.

ന്ന. ത്യാദികണ്ഡ

അഥ ത്യാദയോ ക്രിയാവാചീഹി ധാതൂഹി വുച്ചന്തേ.

ക്രിയം ആചിക്ഖതീതി ആഖ്യാതന്തി ക്രിയാപദസ്സ പുബ്ബാചരിയസഞ്ഞാ. കാല+കാരക+പുരിസപരിദീപകം ക്രിയാലക്ഖണം ത്യാദ്യന്തം അലിങ്ഗഞ്ച, വുത്തമ്പി ചേ+തം -

> യം തികാലം തിപുരിസം, ക്രിയാവാചീ തികാരകം;
> അതിലിങ്ഗം ദ്വിവചനം, ത+ദാഖ്യാതന്തി വുച്ചതി.

ҧർ. ക്രിയത്ഥാ ബഹുലം -തി

ച സബ്ബത്ഥ വത്തതേ. ക്രിയാ അത്ഥോ ഏതസ്സാതി ക്രിയത്ഥോ ധാതു, സോ ച ദുവിധോ സകമ്മകാ+കമ്മകവസേന. തത്ഥ യസ്മിം ക്രിയത്ഥേ കത്തുവാചിമ്ഹാ കമ്മം ഗവേസീയതേ, സോ സകമ്മകോ. ഇതരോ അകമ്മകോ.

തത്ര സകമ്മകാ കമ്മാപേക്ഖം ക്രിയം വദന്തി, യഥാ കടം കരോതി, ഗാമം ഗച്ഛതി, ഓദനം പചതി. അകമ്മകാ കമ്മനിരപേക്ഖം ക്രിയം വദന്തി, യഥാ അച്ഛതി സേതി തിട്ഠതി. ക്രിയാതി ച ഗമനപചനാദികോ അസത്തസമ്മതോ കത്തരി കമ്മേ വാ പതിട്ഠിതോ കാരകസമൂഹസാധിയോ പദത്ഥോ വുച്ചതി. അപി ച -

> കരണം ഭവനം ചാപി, കര+ഭൂഹി കഥീയതേ;
> തതോ ക്രിയാദിവാചത്തം, പാകാദീനം കഥം ഭവേ.

കര+ഭൂധാതൂഹി കരണഞ്ച ഭവനഞ്ച വുച്ചതി, പാക+ഗമനാദീഹി തേസം ക്രിയാഭവനാനം വാച്ചത്തം കഥം ഭവതീതി വുത്തം ഹോതി. പുനപി -

> പാകാദീനഞ്ഹി വാച്ചത്തം, കരഭൂസു ന യുജ്ജതി;
> തം ബഹുതരവാച്ചത്തം, പാകാദീസു ന യുജ്ജതി.

തം നാമ -

> കാരിയരൂപാ ഹി ധാത്വത്ഥാ, സത്തായുത്താ ച തേ+ഖിലാ;
> തതോ ക്രിയാ ച ഭാവോ ച, സാമഞ്ഞം തേസു ഗമ്യതേ.

ҧ. വത്തമാനേതി അന്തി സി ഥ മി മ തേ അന്തേ സേ വ്ഹേ ഏ മ്ഹേ.

വത്തമാനേ ആരദ്ധാപരിസമത്തേ അത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ ത്യാദയോ ഹോന്തി. ക്രിയാധികാരത്താ "ക്രിയത്ഥാ"തി വുത്തം. തേസ+മനിയമേ -

ҧർ. പുബ്ബപരച്ഛക്കാന+മേകാനേകേസു തുമ്ഹാ+മ്ഹ+സേസേസു ദ്വേ ദ്വേ മജ്ഝിമു+ത്തമ+പഠമാ

ഏകാനേകേസു തുമ്ഹഅമ്ഹസദ്ദവചനീയേസു തദഞ്ഞസദ്ദവചനീയേസു ച കാരകേസു പുബ്ബച്ഛക്കാനം പരച്ഛക്കാനഞ്ച മജ്ഝിമു+ത്തമ+പഠമാ ദ്വേ ദ്വേ ഹോന്തി യഥാക്കമം. തത്ഥതി അന്തീതി പഠമപുരിസോ, ആദോ നിദ്ദിട്ഠത്താ. സി ഥ ഇതി മജ്ഝിമപുരിസോ, മജ്ഝേ നിദ്ദിട്ഠത്താ. മി മ ഇതി ഉത്തമപുരിസോ. ഉത്തമസദ്ദോ+യം സഭാവതോ തിപഭുതീന+മന്ത+മാഹ. പരച്ഛക്കേപി തേ അന്തേതിആദിനാ ഏവം യോജേതബ്ബം. ഏവം സേസേസു ഭവിസ്സതിആദീസു സത്തസു പച്ചയവിധാനസുത്തേസുപി യോജേതബ്ബം.

ഇദാനി ഭൂവാദീന+മട്ഠഗണാനം ഭൂവാദിഗണേസു ഭൂ=സത്തായ+മിതി പഠമധാതുതോ പരാ ത്യാദയോ യോജീയന്തേ. തത്ഥ "ഏകമ്ഹി വത്തബ്ബേ ഏകവചനം"തി ത്യാദീസു പരഭൂതേസു കത്തു+കമ്മ+ഭാവേസുയേവ ക്യവികരണലവികരണാ ഹോന്തീതി "ക്യോ ഭാവകമ്മേസ്വ+പരോക്ഖേസു മാന+ന്ത+ത്യാദീസു" "കത്തരി ലോ" ഇച്ചാദിനാ തേസം വികരണാനം വിധാനാ ത്യാദയോ കത്തു+കമ്മ+ഭാവേസ്വേവ വിഞ്ഞായന്തീതി കത്തരി തിമ്ഹിലോ. കേ തേ വികരണാ -

> പുബ്ബാപരഭാഗട്ഠാനാ, ഭിന്നധാതുവിഭത്തിയോ;
> നിസ്സായ പച്ചയാ ഹോന്തി, ഏതേ വികരണാ സിയും.

൫൬൮. യുവണ്ണാന+മേ, ഓ പച്ചയേ

ഇവണ്ണു+വണ്ണന്താനം ക്രിയത്താനം ഏ+ഓ ഹോന്തി യഥാക്കമം പച്ചയേതി ഊസ്സോ+കാരോ.

൫൬൯. ഏഓന+മയ+വാ സരേ

സരേ പരേ ഏഓന+മയവാ ഹോന്തി യഥാക്കമംതി ഓസ്സ അവാദേസോ. സോ പുരിസോ സാധു ഭവതി, സാ ഇത്ഥീ സാധു ഭവതി, ചിത്തം സാധു ഭവതി.

> ഉത്തത്താ കത്തു ആഖ്യാതേ, തതിയാ ന ച കത്തരി;
> പഠമാവിഭത്തി ഹോതേവ, അത്ഥമത്തം അപേക്ഖിയ.

സതിപി ക്രിയായേകത്തേ കത്തൂനം ബഹുത്താ "ബഹുമ്ഹി വത്തബ്ബേ ബഹുവചനം"തി അന്തി.

൫൭൦. ക്വചി വികരണാനന്തി

വികരണാനം ക്വചി ലോപോ ഹോതീതി ലവികരണസ്സ ലോപോ, സേസം പുരിമസദിസം. തേ പുരിസാ ഭവന്തി. മജ്ഝിമപുരി- സേകവചനം സി, ത്വം ഭവസി. ബഹുവചനം ഥപച്ചയോ, തുമ്ഹേ ഭവഥ. ഉത്തമപുരിസേകവചനം മിപച്ചയോ.

൫൭൧. ഹിമിമേസ്വ+സ്സ

അകാരസ്സ ദീഘോ ഹോതി ഹിമിമേസു. അഹം ഭവാമി. ബഹുവചനം മപച്ചയോ, മയം ഭവാമ. ഏവം പരച്ഛേക്കേപി-ഭവതേ, ഭവന്തേ. ഭവസേ,

ഭവവ്ഹേ. ഭവേ, ഭവമ്ഹേ. കേചി ദീഘം കത്വാ പഠന്തി, "ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ"തി ദീഘോ, ഭവാമ്ഹേ.

ഏത്ഥ ച -

ലജ്ജാ സത്താ ഠിതി ജാഗരണം,
വുദ്ധി ക്ഖയ ജീവിത മരണം;
കീളാ രുചി രോചതേ ഇച്ചേവം,
വുത്താ അകമ്മകധാതു സബ്ബേ.

-തി വുത്തത്താ കമ്മം ദുതിയാ ന.

പച=പാകേ, അകാരോ ഉച്ചാരണത്ഥോ, ഏവ+മുപരിപി. പച ഇതി ഠിതേ ലവികരണം, വികരണലോപാദി പുരിമസമം. സോ ഓദനം പചതി, തേ പചന്തി. ത്വം പചസി, തുമ്ഹേ പചഥ. അഹം പചാമി, മയം പചാമ. പരച്ഛക്കേ-പചതേ, പചന്തേ. പചസേ, പചവ്ഹേ. പചേ, പചാമ്ഹേ.

൧,൨൨. വിപ്പടിസേധേ

വിപ്പടിസേധനം=അഞ്ഞമഞ്ഞപടിസേധനം വിപ്പടിസേധോ. പഠമമജ്ഝിമപുരിസാനം ദ്വിന്നം ഏകത്ഥ പസങ്ഗേ മജ്ഝിമപുരിസബഹുവചനം ഥപച്ചയോ. സോ ച പചതി, ത്വഞ്ച പചസി, തുമ്ഹേ പചഥ. തുല്യബലവിരോധിനോ ഹി വിപ്പടിസേധാ പഠമമജ്ഝിമഉത്തമപുരിസാനം തിണ്ണം ഏകത്ഥ പസങ്ഗേ ഉത്തമപുരിസബഹുവചനം ഹോതി, സോ ച പചതി, ത്വഞ്ച പചസി, അഹഞ്ച പചാമി മയം പചാമാതി ഭവതി.

അമ+ഗമ=ഗമനേ -

൬,൧൩൩. ഗമ യമി+സാ+സ ദിസാനം വാ ച്ഛങ

ഏതേസം ധാതൂനം ച്ഛങ വാ ഹോതി ന്ത+മാന+ത്യാദീസു. സോ ഗാമം ഗച്ഛതി. അന്തി -

൩ർ. ഗരുപുബ്ബാ രസ്സാ രേ+ന്തേന്തീനം

ഗരുപുബ്ബസ്മാ രസ്സാ ന്തേ+ന്തീനം രേ വാ ഹോതി.

അക്ഖരനിയമോ ഛന്ദം,
ഗരുലഹുനിയമോ ഭവേ വുത്തി;
ദീഘോ സംയോഗാദിപുബ്ബോ,
രസ്സോ ഗരു ലഹു തു രസ്സോ.

ഗച്ഛരേ ഗച്ഛന്തി. ത്വം ഗച്ഛസി, തുമ്ഹേ ഗച്ഛഥ. അഹം ഗച്ഛാമി, മയം ഗച്ഛാമ. ച്ഛാദേസാഭാവപക്ഖേ "ഈ ലസ്സേ"തി ഏകാരേ ഗമേതി. പരലോപേ ഗമേന്തി. ഗമേസി, ഗമേഥ. ഗമേമി, ഗമേമ. പരച്ഛക്കേപി സോ ഗച്ഛതേ, ഗച്ഛരേ ഗച്ഛന്തേ. ഗച്ഛസേ, ഗച്ഛവ്ഹേ. ഗച്ഛേ, ഗച്ഛാമ്ഹേ.

പുരേ അധമ്മോ ദിബ്ബതി, പുരാ മരാമീതി ച തംസമീപേ തബ്ബോഹാരൂപചാരേന വത്തമാനവചനം. വുത്തഞ്ഹി -

ആരദ്ധാ+നിട്ഠിതം കിച്ചം, വത്തമാനന്തി വുച്ചതി;
വത്തമാനസമീപഞ്ച, വത്തമാനന്തി വുച്ചതി.

കിമിവ തേ -

ഗങ്ഗാച തംസമീപഞ്ച, യതോ ഗങ്ഗാതി ഞായതേ;
ഗങ്ഗായം പാതു+മാഗച്ഛ, ഘോസോ ഗങ്ഗായ+മിത്യപി.

മുഖ്യാ+മുഖ്യത്ഥഭേദേന, വത്തമാനം തതോ ദ്വിധാ;
മുഖ്യഞ്ഹി രുള്ഹി+മാപന്നം, ത+ദാരോപാ അമുഖ്യതാതി.

പുരേ+പുരാസദ്ദേഹി വാ അനാഗതതാ ഗമ്യതേ, തദാ തസ്സ വത്തമാനത്താ. കാലബ്യത്തയോ വാ ഏസോ, ഭവന്ത്യേവ ഹി കാലന്തരേപി ത്യാദയോ ബാഹുലകാ "സന്തേസു പരിഗൂഹാമി" "കായസ്സ ഭേദാ അഭിസമ്പരായം, സഹബ്യതം ഗച്ഛതി വാസവസ്സ" "അതിവേലം നമസ്സിസ്സം"തി. "കുതോ നു ത്വം ആഗച്ഛസി, രാജഗഹതോ ആഗച്ഛാമീ"തിആദീസു പന പച്ചുപ്പന്നസമീപേ വത്തമാനവചനം.

൫,൧൩൫. ഗമ വദ ദാനം ഘമ്മ വജ്ജ ദജ്ജാ

ഗമാദീനം ഘമ്മാദയോ വാ ഹോന്തി ന്ത+മാന+ത്യാദീസു. ഘമ്മതി, ഘമ്മന്തി ഇച്ചാദി.

കമ്മേ -

ഉപസഗ്ഗവസാ കോചി, അകമ്മോപി സകമ്മകോ;
യഥാ+ഭിഭൂയതേ രാഗോ, താപസേന മഹിദ്ധിനാതി -

വുത്തത്താ അകമ്മകതോ കമ്മനി അനുപുബ്ബാ ഭൂധാതുതോ ത്യാദയോ ഹോന്തി.

൫,൧൩൬. ക്യോ ഭാവകമ്മേസ്വ+പരോക്ഖേസു മാന+ന്ത+ത്യാദീസു

ഭാവകമ്മവിഹിതേസു പരോക്ഖാവജ്ജിതേസു മാന+ന്ത+ത്യാദീസു പരേസു ക്യോ ഹോതി ക്രിയത്ഥാ. കകാരോ+നുബന്ധകാരിയത്ഥോ. "ന തേ കാനുബന്ധ+നാഗമേസൂ"തി പടിസേധാ ഓകാരാഭാവോ. അനുഭൂയതി സുഖം ദേവദത്തേന.

ഏത്ഥ ച -

ആഖ്യാതേന അവുത്തത്താ, കത്തുതോ തതിയാ ന തു;
ദുതിയാ ഹോതി കമ്മസ്സ, വുത്തത്താ പഠമാപി+ധ.

അനുഭൂയന്തി സമ്പത്തിയോ തയാ. അനുഭൂയസി ത്വം ദേവദത്തേന. അനുഭൂയഥ തുമ്ഹേ. അഹം അനുഭൂയാമി, തയാ മയം അനുഭൂയാമ. ദ്വിത്തേ

അനുഭുയ്യതി+ച്ചാദി. ഏവം പരച്ഛക്കേ.

ഭാവേ അദബ്ബവുത്തിനോ ഭാവസ്സ ഏകത്താ ഏകവചനമേവ. തഞ്ച പഠമപുരിസേകവചനേയേവ സമ്ഭവതി, നേവ+ഞ്ഞം, ബഹുലംവിധാനാ. ഭൂയതി ഭൂയതേ ദേവദത്തേന, സമ്പതി ഭവനന്ത്യത്ഥോ.

പചധാതുതോ കമ്മേ ക്യോ.

൩൭. ക്യസ്സതി

ക്രിയത്ഥാ ക്യസ്സ ഈഞ വാ ഹോതി. ഞോ ആദ്യാവയവത്ഥോ. ദേവദത്തേന ഓദനോ പചീയതി പച്ചതി, രേആദേസേ ഓദനാ പചീയരേ പചീയന്തി, പച്ചരേ പച്ചന്തി. ചവഗ്ഗപുബ്ബരൂപാനി. ത്വം പചീയസി പച്ചസി, തുമ്ഹേ പചീയഥ പച്ചഥ. അഹം പചീയാമി പച്ചാമി, മയം പചീയാമ പച്ചാമ. പരച്ഛക്കേ ദേവദത്തേന ഓദനോ പചീയതേ ഇച്ചാദി.

ഗമിതോ കമ്മേ ച്ഛങ ച ഈഞആഗമേ ച കതേ തേന ഗാമോ ഗച്ഛീയതി, ഗാമാ ഗച്ഛീയന്തി. ഗച്ഛീയസി, ഗച്ഛീയഥ. ഗച്ഛീയാമി, ഗച്ഛീയാമ. ഏവം പരച്ഛക്കേ. ഗമീയതി ഗമ്മതി, ഗമീയന്തി ഗമ്മന്തി. ഗമീയസി ഗമ്മസി, ഗമീയഥ ഗമ്മഥ, ഗമീയാമി ഗമ്മാമി, ഗമീയാമ ഗമ്മാമ പരച്ഛക്കേപി ഏവം. തഥാ ഘമ്മീയതി, ഘമ്മീയന്തി ഇച്ചാദി.

> ക്രിയത്ഥാ കത്തരി ത്യാദി, കമ്മസ്മിഞ്ച സകമ്മകാ;
> ഭാവേ വാ+കമ്മകാ കമ്മാ+വചനിച്ഛായ മഞ്ഞതേ.

തഥാ ഹി വിജ്ജമാനസ്സാപി കമ്മാസ്സ അവചനിച്ഛായം ഇദം വുച്ചതി -

> സതോപി ന വിവക്ഖാ+സ്സ, അസതോപി ച സാ ഭവേ;
> തം യഥാ+നുദരാ കഞ്ഞാ, വഞ്ഝാവഝിതകോ യഥാ.

> വിവക്ഖാ ലോകികാ ഏസാ, അസക്യ+മതിവത്തിതും;
> കഥ+മേസ വിപരിയാസോ, ലോകോ ഏവാ+നയുജ്ജതേ.

(വത്തമാനപച്ചയനയോ).

൨. ഭവിസ്സതി സ്സതി സ്സന്തി സ്സതി സ്സഥ സ്സാമി സ്സാമ സ്സതേ സ്സന്തേ സ്സസേ സ്സവ്ഹേ സ്സം സ്സാമ്ഹേ

ഭവിസ്സതി=അനാരദ്ധേ അത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ സ്സത്യാദയോ ഹോന്തി.

൩൮. അ+ഈ+സ്സാദീനം ബ്യഞ്ജനസ്സിഞ

ക്രിയത്ഥാ പരേസം അആദീനം ഈആദീനം സ്സാദീനഞ്ച ബ്യഞ്ജനസ്സി+ഞ ഹോതി വിഭാസാ. വവത്ഥിതവിഭാസാ+യം. സ്സേതി സ്സാദീനം സ്സതിആദീനഞ്ചാവയവോ ഗഹിതോ, "ഊബ്യഞ്ജനസ്സാ"തി സിദ്ധേപി ത്യാദീസു ഏതേസമേവാതി നിയമത്ഥോ+യ+മാരമ്ഭോ. ലസ്സാകാരലോപേ ഓ+അവാദേസേ

ഭവിസ്സതി, ഭവിസ്സന്തി. ഭവിസ്സസി, ഭവിസ്സഥ. ഭവിസ്സാമി, ഭവിസ്സാമ. ഭവിസ്സതേ, ഭവിസ്സന്തേ. ഭവിസ്സസേ, ഭവിസ്സവ്ഹേ. ഭവിസ്സം, ഭവിസ്സാമ്ഹേ.

കമ്മേ -

൪൯. ക്യസ്സ സ്സേ

ക്യസ്സ വാ ലോപോ ഹോതി സ്സേ. സുഖം തയാ അനുഭവിസ്സതി, അനുഭവിസ്സന്തി. അനുഭവിസ്സസി, അനുഭവിസ്സഥ. അനുഭവിസ്സാമി, അനുഭവിസ്സാമ. അഞ്ഞത്ര അനുഭൂയിസ്സതി, അനുഭൂയിസ്സന്തി ഇച്ചാദി. ഏവം പരച്ഛക്കേ. ഭാവേ-ഭൂയിസ്സതി ഭൂയിസ്സതേ.

കത്തരി-പചിസ്സതി, പചിസ്സന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-പചിസ്സതി ഓദനോ ദേവദത്തേന, പചീയിസ്സതി, പച്ചിസ്സതി. പച്ചിസ്സന്തി ഓദനാ പചീയിസ്സന്തി, പചീയിസ്സരേ, പച്ചിസ്സരേ, പച്ചിസ്സന്തി.

ഗമിതോ കത്തരി-സോ ഗച്ഛിസ്സതി, തേ ഗച്ഛിസ്സന്തി. ത്വം ഗച്ഛിസ്സസി, തുമ്ഹേ ഗച്ഛിസ്സഥ. അഹം ഗച്ഛിസ്സാമി, മയം ഗച്ഛിസ്സാമ. ഗച്ഛിസ്സതേ, ഗച്ഛിസ്സന്തേ. ഗച്ഛിസ്സസേ, ഗച്ഛിസ്സവ്ഹേ. ഗച്ഛിസ്സം, ഗച്ഛിസ്സാമ്ഹേ. സഗ്ഗം ഗമിസ്സതി, ഗമിസ്സന്തി. ഗമിസ്സസി, ഗമിസ്സഥ. ഗമിസ്സാമി, ഗമിസ്സാമ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ഗച്ഛിയിസ്സതി, ഗച്ഛിയിസ്സന്തി ഇച്ചാദി. ക്യലോപേ ഗമിസ്സതി, ഗമിസ്സന്തി ഇച്ചാദി. തഥാ ഘമ്മിസ്സതി ഘമ്മീയിസ്സതി, ഘമ്മിസ്സന്തി, ഘമ്മീയിസ്സന്തി ഇച്ചാദി.

൫. നാമേ ഗരഹാവിമ്ഹയേസു

നാമസദ്ദേ നിപാതേ സതി ഗരഹായം വിമ്ഹയേ ച ഗമ്യമാനേ സ്സത്യാദയോ ഹോന്തി. ഇമേ ഹി നാമ കല്യാണധമ്മാ പടിജാനിസ്സന്തി. ഏത്ഥ "ജ്യാദീഹി ക്നാ"തി ക്നാവികരണേ "ഞാസ്സനേ ജാ"തി ജാദേസോ. ന ഹി നാമ ഭിക്ഖവേ തസ്സ മോഘപുരിസസ്സ പാണേസു അനുദ്ദയാ ഭവിസ്സതി. കഥഞ്ഹി നാമ സോ ഭിക്ഖവേ മോഘപുരിസോ സബ്ബമത്തികാമയം കുടികം കരിസ്സതി. വിമ്ഹയേ-അച്ഛരിയം വത ഭോ, അബ്ഭുതം വത ഭോ, സന്തേന വത ഭോ പബ്ബജിതാ വിഹാരേന വിഹരന്തി, യത്ര ഹി നാമ സഞ്ഞീ സമാനോ ജാഗരോ പഞ്ചമത്താനി സകടസതാനി നിസ്സായ നിസ്സായ അതിക്കന്താനി നേവ ദക്ഖിതി, ന പന സദ്ദം സോസ്സതി. അച്ഛരിയം അന്ധോ നാമ പബ്ബത+മാരോഹിസ്സതി, ബധിരോ നാമ സദ്ദം സോസ്സതി. (ഭവിസ്സന്തിപച്ചയനയോ).

൪. ഭൂതേ ഈ ഉം ഓ ത്ഥ ഇം മ്ഹാ ആ ഊ സേ വ്ഹം അ മ്ഹേ

ഭൂതേ പരിസമത്തേ അത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ ഈആദയോ ഹോന്തി. ഭൂതാനജ്ജതനേ ഉപരി വക്ഖമാനത്താ ഇമേ ഈആദയോ ഭൂതജ്ജതനേ. "സുവോ അഹോസി ആനന്ദോ"തിആദീസു ഭൂതസാമഞ്ഞേവ ഭവന്തി.

> അഹസ്സു+ഭയതോ അഡ്ഢ-രത്തം വാ തദുപഡ്ഢതം;
> അന്തോകത്വാന വിഞ്ഞേയ്യോ, അഹോ അജ്ജതനോ ഇതി;
> തദഞ്ഞോ പന യോ കാലോ, സോ+നജ്ജതനസഞ്ഞിതോ.

ഇതി പഠമപുരിസേകവചനം ഈ,

൧൫. ആ+ഈ+സ്സാദീസ്വ+ഞ വാ

ആആദോ ഈആദോ സ്സാദോ ച ക്രിയത്ഥസ്സ വാ അഞ ഹോതീതി ധാതുതോ പുബ്ബം അഞേ. "കത്തരി ലോ"തി ലോ, ഏകാര+അവാദേസാ ച.

൧൬. ഏയ്യാഥ+സ്സേ+അ+ആ+ഈ+ഥാനം ഓ+അ+അം+ത്ഥ+ത്ഥോ+വ്ഹോക

ഏയ്യാഥാദീനം ഓആദയോ വാ ഹോന്തി യഥാക്കമംതി ഈസ്സത്ഥോ, അഭവിത്ഥോ, ഭവിത്ഥോ, അഭവത്ഥോ, ഭവത്ഥോ. "ആ ഈ ഊ മ്ഹാ സ്സാ സ്സമ്ഹാനം വാ"തി ഈസ്സ രസ്സത്തം. സോ അഭവി ഭവി, അഭവീ ഭവീ.

൧൭. ഉംസ്സിം+സ്വം+സു

തിഉംസ്സ ഇംസു+അംസു വാ ഹോന്തി. അഭവിംസു ഭവിംസു, അഭവംസു ഭവംസു, അഭവും ഭവും.

൧൮. ഓസ്സ അ+ഇ+ത്ഥ+ത്ഥോ

ഓസ്സ അആദയോ വാ ഹോന്തി. അഭവ ഭവ, അഭവി ഭവി, ഇഞാഗമേ അഭവിത്ഥ ഭവിത്ഥ, അഭവത്ഥ ഭവത്ഥ, അഭവിത്ഥോ ഭവിത്ഥോ, അഭവത്ഥോ ഭവത്ഥോ.

൧൯. സി

ഓസ്സ സി വാ ഹോതി. അഭവിസി ഭവിസി, അഭവസി ഭവസി. അഭവോ ഭവോ.

൨൦. മ്ഹാത്ഥാന+മുഞ

ഏസം ഉഞ വാ ഹോതി. ഈആദിസമ്ബന്ധീനമേവ ഗഹണം. അഭവുത്ഥ ഭവുത്ഥ.

൨൧. ഇംസ്സ ച സിഞ

ഇംസ്സ ച സിഞ വാ ഹോതി മ്ഹാത്ഥാനഞ്ച ബഹുലം. ഇകാരഞകാരാ ഉച്ചാരണആദ്യാവയവത്ഥാ. അഭവസിത്ഥ ഭവസിത്ഥ, അഭവിത്ഥ ഭവിത്ഥ, അഭവത്ഥ ഭവത്ഥ, അഭവിസിം ഭവിസിം, അഭവസിം ഭവസിം, അഭവിം ഭവിം. ഉഞാഗമേ ആസ്സ രസ്സോ. അഭവുമ്ഹ ഭവുമ്ഹ അഭവുമ്ഹാ ഭവുമ്ഹാ. സിഞാഗമേ അഭവസിമ്ഹ ഭവസിമ്ഹ അഭവസിമ്ഹാ ഭവസിമ്ഹാ അഭവിമ്ഹ ഭവിമ്ഹ അഭവിമ്ഹാ ഭവിമ്ഹാ അഭവമ്ഹ ഭവമ്ഹ അഭവമ്ഹാ ഭവമ്ഹാ. പരച്ഛക്കേ - "ഏയ്യാഥാ"ദിനാ ത്ഥേ അഭവിത്ഥ ഭവിത്ഥ അഭവത്ഥ ഭവത്ഥ. രസ്സേ അഭവഥ ഭവഥ, അഭവാ ഭവാ, അഭവു ഭവു. അഭവിസേ ഭവിസേ, അഭവസേ ഭവസേ, അഭവിവ്ഹം ഭവിവ്ഹം അഭവവ്ഹം ഭവവ്ഹം, അസ്സ അ+മാദേസേ അഭവം ഭവം അഭവ ഭവ, അഭവിമ്ഹേ ഭവിമ്ഹേ അഭവമ്ഹേ ഭവമ്ഹേ. കമ്മേ സുഖം തയാ അനുഭൂയിത്ഥോ അന്വഭൂയത്ഥോ അനുഭൂയത്ഥോ അന്വഭൂസി അനുഭൂസീ അന്വഭൂയീ അനുഭൂയീ, അന്വഭൂയിംസു അനുഭൂയിംസു അന്വഭൂയംസു

അനുഭൂയംസു അനുഭൂയും അനുഭൂയും ഇച്ചാദി. ഭാവേ-തേന അഭൂയിത്ഥോ ഭൂയിത്ഥോ അഭൂയത്ഥോ ഭൂയത്ഥോ അഭൂയി ഭൂയി അഭൂയീ ഭൂയീ. തേന അഭൂയത്ഥ ഭൂയത്ഥ അഭൂയ ഭൂയ അഭൂയാ ഭൂയാ.

സോ അപചിത്ഥോ പചിത്ഥോ ഇച്ചാദി കത്തുസമം. കമ്മേ-അപചീയിത്ഥോ പചീയിത്ഥോ അപചീയത്ഥോ പചീയത്ഥോ. ചവഗ്ഗപുബ്ബ- രൂപേ അപച്ചിത്ഥോ പച്ചിത്ഥോ അപച്ചത്ഥോ പച്ചത്ഥോ അപചീയി പചീയി അപചീയീ പചീയീ അപച്ചി പച്ചി അപച്ചീ പച്ചീ, അപചീയിംസു പചീയിംസു അപചിംസു പചിംസു അപചീയംസു പചീയംസു അപച്ചംസു പച്ചംസു അപചീയും പചീയും അപച്ചും പച്ചും ഇച്ചാദി കത്തുസമം, പുബ്ബരൂപോവ വിസേസോ.

സോ ഗാമം അഗച്ഛിത്ഥോ ഗച്ഛിത്ഥോ ഇച്ചാദി പുരിമസമം.

൩൦. ഡംസസ്സ ച ഞ്ഛങ

ഡംസസ്സ ച ഗമിസ്സ ച ഞ്ഛങ വാ ഹോതി ആ+ഈആദീസു. അഗഞ്ഛിത്ഥോ ഗഞ്ഛിത്ഥോ അഗഞ്ഛത്ഥോ ഗഞ്ഛത്ഥോ അഗഞ്ഛി ഗഞ്ഛി അഗഞ്ഛീ ഗഞ്ഛീ ഇച്ചാദി.

൨൯. ഗമിസ്സാ

ആആദോ ഈആദോ ച ഗമിസ്സ ആ ഹോതി വാ. സോ അഗാ അഗമി ഗമി അഗമിത്ഥോ ഗമിത്ഥോ അഗമത്ഥോ ഗമത്ഥോ. ഈപച്ചയേ ലസ്സാകാരസ്സ "ഹിമിമേസ്വ+സ്സാ"തി ഏത്ഥ "അസ്സാ"തി യോഗവിഭാഗാ ദീഘേ "ദീഘാ ഈസ്സാ"തി ഈസ്സ സിആദേസോ, അഗമാസി അഗമി ഗമി അഗമീ ഗമീ, അഗമിംസു ഗമിംസു അഗമംസു ഗമംസു അഗമും ഗമും. ഓസ്സ അആദേസേ അജ്ഝഗും. ത്വം അജ്ഝഗാ പരസ്സ ലോപോ. തുമ്ഹേ അജ്ഝഗുത്ഥ. അഹം അജ്ഝഗം, മയം അജ്ഝഗമ്ഹ. പരച്ഛക്കേ - "ഏയ്യാഥാ"ദിനാ ഥേ സോ അഗച്ഛിത്ഥ ഗച്ഛിത്ഥ അഗഞ്ഛിത്ഥ ഗഞ്ഛിത്ഥ അഗമിത്ഥ ഗമിത്ഥ അഗമ ഗമ അഗമാ ഗമാ. തേ അഗമൂ ഗമൂ, ഓസ്സ ആആദേസേ അജ്ഝഗും. ത്വം അഗമിസേ ഗമിസേ. തുമ്ഹേ അഗമിവ്ഹം. "ഏയ്യാഥാ" ദിനാ അ+മാദേസേ അഹം അഗമം ഗമം അജ്ഝഗം. മയം അഗമിമ്ഹേ ഗമിമ്ഹേ. കമ്മേഅഗച്ഛീയി അഗമീയി, അഗച്ഛിയും അഗമിയും ഇച്ചാദി. തഥാ അഘമ്മീ ഘമ്മീ ഇച്ചാദി.

ൂ൩. മായോഗേ ഈ+ആആദീ

മായോഗേ സതി ഈആദയോ ആആദയോ ച വാ ഹോന്തി. സകകാലതോ കാലന്തരേപി പച്ചയവിധാനത്ഥോ+യം. മാ ഭവം അഭവിത്ഥോ ഇച്ചാദി. വാവിധാനാസ്സത്യാദി+ഏയ്യാദി+ത്വാദയോപി ഹോന്തി, മാ ഭവം ഭവിസ്സതി, മാ ഭവം ഭവേയ്യ, മാ ഭവം ഭവതു ഇച്ചാദി. (ഈആദിപച്ചയനയോ).

൫. അനജ്ജതനേ ആ ഊഓ ത്ഥ അ മ്ഹാ ത്ഥ ത്ഥും സേ വ്ഹം ഇം മ്ഹസേ

അവിജ്ജമാനജ്ജതനേ ഭൂതത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ ആആദയോ ഹോന്തി വാ. "ഏയ്യാഥാ"ദിനാ ഥേ "ആ ഈ ഊ മ്ഹാ" ഇച്ചാദിനാ രസ്സേ ച സോ അഭവത്ഥ ഭവത്ഥ അഭവ ഭവ അഭവാ ഭവാ, തേ അഭവു ഭവു അഭവൂ ഭവൂ. ഓ, "ഓസ്സാ"തിആദിനാ അആദയോ, അഭവ ഭവ അഭവി ഭവി അഭവത്ഥ

ഭവത്ഥ അഭവത്ഥോ ഭവത്ഥോ, സിആദേസേ അഭവസി ഭവസി അഭവോ ഭവോ. തുമ്ഹേ അഭവത്ഥ ഭവത്ഥ. അഹം അഭവം ഭവം അഭവ ഭവ, മയം അഭവമ്ഹ ഭവമ്ഹ അഭവമ്ഹാ ഭവമ്ഹാ. സോ അഭവത്ഥ ഭവത്ഥ. തേ അഭവത്ഥും ഭവത്ഥും. ത്വം അഭവസേ ഭവസേ. തുമ്ഹേ അഭവവ്ഹം ഭവവ്ഹം. "ഇസ്സ ച സിഞ്ഞ"തി സിം, അഹം അഭവസിം ഭവസിം അഭവിം ഭവിം. മയം അഭവമ്ഹസേ ഭവമ്ഹസേ. കമ്മേ-ത്ഥേ സുഖം തയാ അനുഭൂയിത്ഥ, ഇഞാഗമാഭാവേ അനുഭൂയത്ഥ ഇച്ചാദി. ഭാവേ-അഭൂയത്ഥ ഭൂയത്ഥ ഇച്ചാദി.

സോ ഓദനം അപചത്ഥ പചത്ഥ ഇച്ചാദി കത്തുസമം. കമ്മേ-അപചീയത്ഥ പചീയത്ഥ അപച്ചത്ഥ പച്ചത്ഥ അപചീയ പചീയ അപചീയാ പചീയാ അപച്ച പച്ച അപച്ചാ പച്ചാ. അപചീയു പചീയു അപചീയൂ പചീയൂ അപച്ചു പച്ചു അപച്ചൂ പച്ചൂ ഇച്ചാദി. "മായോഗേ ഈ+ആആദീ"തി മായോഗേപി ആആദയോ, മാ ഭവം അപച്ചത്ഥ ഇച്ചാദി.

തഥാ അഗച്ഛത്ഥ ഗച്ഛത്ഥ ഇച്ചാദി പുരിമസമം. തഥാ അഗമത്ഥ ഗമത്ഥ ഇച്ചാദിപി അഘമ്മത്ഥ ഘമ്മത്ഥ ഇച്ചാദിപി. (അനജ്ജതനപച്ചയനയോ).

൬൩. പരോക്ഖേ അ ഉ ഏ ത്ഥ അ മ്ഹ ത്ഥ രേ ത്ഥോ വ്ഹോ ഇ മ്ഹേ

അപച്ചക്ഖേ ഭൂതാനജ്ജതനേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ അആദയോ ഹോന്തി. അക്ഖാനം=ഇന്ദ്രിയാനം പരം പരോക്ഖം. തസ്മിം. "അപരോക്ഖേസൂ"തി വചനാ ക്യ+ലാദിവികരണാ ന ഹോന്തി.

൬,൩൧. പരോക്ഖായഞ്ച

പരോക്ഖായം പഠമ+മേകസ്സരം സദ്ദരൂപം ദ്വേ ഭവതി. "ഭൂസ്സ വുക" ഇതിആദീസു വുക, ഭൂവ ഭൂവ ഇതി ദ്വിത്തേ -

൬,൩൬. ലോപോ+നാദിബ്യഞ്ജനസ്സ

ദ്വിത്തേ പുബ്ബസ്സ ആദിതോ+ഞ്ഞസ്സ ബ്യഞ്ജനസ്സ ലോപോ ഹോതി.

൧൮. പുബ്ബസ്സ അ

അആദീസു ദ്വിത്തേ പുബ്ബസ്സ ഭൂസ്സ അ ഹോതി.

൬,൩൮. ചതുത്ഥദുതിയാനം തതിയപഠമാ

ദ്വിത്തേ പുബ്ബേസം ചതുത്ഥദുതിയാനം തതിയപഠമാ ഹോന്തി യഥാക്കമംതി ബകാരേ സോ ബഭൂവ കിര, തേ ബഭുവു കിര. ത്വം ബഭുവേ കിര, ഇഞ തുമ്ഹേ ബഭുവിത്ഥ കിര. അഹം ബഭുവ കിര, മയം ബഭുവിമ്ഹ കിര. സോ ബഭുവിത്ഥ കിര, തേ ബഭുവിരേ കിര. ത്വം ബഭുവിത്ഥോ കിര, തുമ്ഹേ ബഭുവിവ്ഹോ കിര. അഹം ബഭുവി കിര, മയം ബഭുവിമ്ഹേ കിര. കമ്മേ-അനുപഭുവ കിര ഇച്ചാദി. ഭാവേബഭുവ ബഭുവിത്ഥ കിര.

പപച, പപചു. പപചേ, ഇഞാഗമേ പപചിത്ഥ. അഞ്ഞത്ര "സംയോഗാദിലോപോ"തി ലോപോ, പപചിത്ഥ. പപച, പപചിമ്ഹ. പപചിത്ഥ, പപചിരേ. പപചിത്ഥോ പപചിഥോ, പപചിവ്ഹോ. പപചി, പപചിമ്ഹേ. ഏവം കമ്മേ.

അആദിപച്ചയേ ദ്വിഭാവേ അനാദിബ്യഞ്ജനലോപേ പുബ്ബസ്സ "കവഗ്ഗഹാനം ചവഗ്ഗജാ"തി ചവഗ്ഗജകാരേ "ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ"തി ദീഘേ ച കതേ സോ ഗാമം ജഗാമ കിര, ജഗമു. ജഗമേ, ജഗമിത്ഥ. ജഗമ, ജഗമിമ്ഹ. ജഗമിത്ഥ, ജഗമിരേ. ജഗമിത്ഥോ, ജഗമിവ്ഹോ. ജഗമി, ജഗമിമ്ഹേ. ഏവം കമ്മേ.

മൂള്ഹവിക്ഖിത്തബ്യാസത്തചിത്തേന അത്തനാപി ക്രിയാ കതാ അഭിനിബ്ബത്തികാലേ+നുപലദ്ധാസമാനാ ഫലേനാ+നുമീയമാനാ പരോക്ഖാവ വത്ഥുതോ. തേന ഉത്തമവിസയേപി പയോഗസമ്ഭവോ. (പരോക്ഖാപച്ചയനയോ).

൭. യ്യോദോ വാ+തിപത്തിയം സ്സാ സ്സംസു സ്സേ സ്സഥ സ്സം സ്സമ്ഹാ സ്സഥ സ്സിംസുസ്സസേസ്സവ്ഹേസ്സിം സ്സാമ്ഹസേ.

ഏയ്യാദോ വിസയേ ക്രിയാതിപത്തിയം സ്സാദയോ ഹോന്തി. വിധുരപച്ചയോപനിപാതതോ കാരണവേകല്ലതോ വാ ക്രിയാതിപതന+മനിപ്ഫത്തി ക്രിയാതിപത്തി. ഏതേ ച സ്സാദയോ സാമത്ഥിയാ അതീതാനാഗതേസ്വേവ ഹോന്തി, ന വത്തമാനേ, തത്ര ക്രിയാതിപത്യസമ്ഭവാ. ഇഞാഗമേ സ്സാസ്സ വാ രസ്സേ ച സചേ സോ പഠമവയേ പബ്ബജ്ജം അലഭിസ്സ, അരഹാ അഭവിസ്സ ഭവിസ്സ അഭവിസ്സാ ഭവിസ്സാ വാ, തേ ച തം അലഭിസ്സംസു, അരഹന്തോ അഭവിസ്സംസു ഭവിസ്സംസു. "ഏയ്യാഥാ"ദിനാ സ്സേസ്സ വാ അകാരേ ത്വം അഭവിസ്സ ഭവിസ്സേ. തുമ്ഹേ അഭവിസ്സഥ. അഹം അഭവിസ്സം. രസ്സേ മയം അഭവിസ്സമ്ഹ ഭവിസ്സമ്ഹ അഭവിസ്സമ്ഹാ ഭവിസ്സമ്ഹാ. പരച്ഛക്കേ-സോ അഭവിസ്സഥ, അഭവിസ്സിംസു. അഭവിസ്സസേ, അഭവിസ്സവ്ഹേ. അഭവിസ്സിം, അഭവിസ്സാമ്ഹസേ.

കമ്മേ-തേന സുഖം അനുഭവിസ്സ, അനുഭവിസ്സംസു ക്യലോപോ. അനുഭൂയിസ്സ അനുഭൂയിസ്സാ ഇച്ചാദി. ഭാവേ-തേന അഭൂയിസ്സ ഭൂയിസ്സ അഭൂയിസ്സാ ഭൂയിസ്സാ. അഭൂയിസ്സഥ ഭൂയിസ്സഥ.

ഏവം തണ്ഡുലാദിസാധനം അലഭിസ്സ, ഓദനം അപചിസ്സ പചിസ്സ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-തേന ഓദനോ അപചിസ്സ പചിസ്സ അപചിസ്സാ പചിസ്സാ അപചീയിസ്സ പചീയിസ്സ അപചീയിസ്സാ പചീയിസ്സാ അപച്ചിസ്സ പച്ചിസ്സ അപച്ചിസ്സാ പച്ചിസ്സാ ഇച്ചാദി.

സോ അഗച്ഛിസ്സ ഗച്ഛിസ്സ അഗച്ഛിസ്സാ ഗച്ഛിസ്സാ ഇച്ചാദി. ച്ഛാദേസാ+ഭാവേ അഗമിസ്സ ഗമിസ്സ അഗമിസ്സാ ഗമിസ്സാ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-അഗച്ഛിസ്സ ഗച്ഛിസ്സ അഗച്ഛീയിസ്സ ഇച്ചാദി. അഗമിസ്സ ഗമിസ്സ അഗമീയിസ്സ ഇച്ചാദി. തഥാ അഘമ്മിസ്സ ഇച്ചാദി. (ക്രിയാതിപത്തിപച്ചയനയോ).

വ്വ. ഹേതുഫലേസ്വേ+യ്യ ഏയ്യും ഏയ്യാസി ഏയ്യാഥ ഏയ്യാമി ഏയ്യാമ ഏഥ ഏരം ഏഥോ ഏയ്യാവ്ഹോ ഏയ്യം ഏയ്യാമ്ഹേ.

ഹേതുഭൂതായം ഫലഭൂതായഞ്ച ക്രിയായം വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ ഏയ്യാദയോ ഹോന്തി വാ. ലവികരണവുദ്ധിആദി പുബ്ബസമം. പരികപ്പേ -

൭൫. ഏയ്യേ+യ്യാസേ+യ്യന്നം ടേ

ഏയ്യ+ഏയ്യാസി+ഏയ്യ+മിച്ചേസ+മേ വാ ഹോതി. സോ ദാനി കിന്നു ഖോ ഭവേ, യദി സോ പഠമവയേ പബ്ബജേയ്യ, അരഹാ ഭവേയ്യ.

൪൭. ഏയ്യുംസ്സും

ഏയ്യു+മിച്ചസ്സ ഞും വാ ഹോതി. സചേ സംഖാരാ നിച്ചാ ഭവും ഭവേയ്യും, ന നിരുജ്ഝേയ്യും. യദി ത്വം ഭവേ ഭവേയ്യാസി. "ഏയ്യാഥാ" ദിനാ അസ്സ ഓകാരേ തുമ്ഹേ ഭവേയ്യാഥോ ഭവേയ്യാഥ കഥ+മഹം ദേവോ ഭവേയ്യാമി.

൭വ്യ. ഏയ്യാമസ്സേ+മു ച

ഏയ്യാമസ്സ ഏമു വാ ഹോതി ഉ ച. കിന്നു ഖോ മയം ഭവേമു ഭവേയ്യാമു ഭവേയ്യാമ. പരച്ഛക്കേ-ഭവേഥ, ഭവേരം. ഭവേഥോ, ഭവേയ്യാവ്ഹോ. ഭവേ ഭവേയ്യം, ഭവേയ്യാമ്ഹേ. കമ്മേ-സുഖം തയാ അനുഭുയ്യേ അനുഭുയ്യേയ്യ, അനുഭുയ്യും അനുഭൂയേയ്യും. തേന ത്വം അനുഭൂയേ അനുഭൂയേയ്യാസി, തുമ്ഹേ അനുഭൂയേയ്യാഥോ അനുഭൂയേയ്യാഥ. തേനാ+ഹം അനുഭൂയേയ്യാമി, മയം അനുഭൂയേമു അനുഭൂയേയ്യാമു അനുഭൂയേയ്യാമ. പരച്ഛക്കേ-അനുഭൂയേഥ ഇച്ചാദി. ഭാവേ-ഭൂയേ ഭൂയേയ്യ ഭൂയേഥ.

വിധിമ്ഹി-സോ ഓദനം പചേ പചേയ്യ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-പചീയേ പചീയേയ്യ പച്ചേ പച്ചേയ്യ ഇച്ചാദി.

അനുമതിയം-സോ ഗാമം ഗച്ഛേ ഗച്ഛേയ്യ ഇച്ചാദി. അഞ്ഞത്ര ഗമേ ഗമേയ്യ ഇച്ചാദി. തഥാ ഘമ്മേ ഘമ്മേയ്യ ഇച്ചാദി.

> പാതോ പചേയ്യ ചേ ഭുഞ്ജേ, ഇച്ചേ+ത്ഥ പചനക്രിയാ;
> ഹേതുഭൂതാതി വിഞ്ഞേയ്യാ, ഫലം ത്വ+നുഭവക്രിയാ.

൧൧. സത്ത്യ+രഹേസ്വേ+യ്യാദീ

സത്തിയം അരഹതേ ച ക്രിയത്ഥാ ഏയ്യാദയോ ഹോന്തി. ഭവം ഖലു പത്തം പചേയ്യ, ഭവം സത്തോ, ഭവം അരഹോ.

൧൨. സമ്ഭാവനേ വാ

സമ്ഭാവനേ ഗമ്യമാനേ ധാതുനാ വുച്ചമാനേ ച ഏയ്യാദയോ ഹോന്തി വിഭാസാ. അപി ഭവം ഗിലിതം പാസാണം പചേയ്യ ഉദരഗ്ഗിനാ, സമ്ഭാവേമി സദ്ദഹാമി ഭവം പചേയ്യ, ഭവം പചിസ്സതി, ഭവം അപചി.

ൻ. പഞ്ഹ+പത്ഥനാ+വിധീസു

പഞ്ഹാദീസു ക്രിയത്ഥതോ ഏയ്യാദയോ ഹോന്തി.

പഞ്ഹാ സംപുച്ഛനം, ഇട്ഠാ-സിംസനം യാചനം ദുവേ;
പത്ഥനാ, ഭത്തിയാ വാ+ഥ, ന വാ ബ്യാപാരണാ വിധി.

പഞ്ഹേ-കിം സോ ഭത്തം പചേയ്യ, ഉദാഹു ബ്യഞ്ജനം. പത്ഥനായം-അഹോ വത സോ പചേയ്യ ചേ. വിധിമ്ഹി-ഭവം പത്തം പചേയ്യ. (ഏയ്യാദിപച്ചയനയോ).

൧൦. തു അന്തു ഹി ഥ മി മ തം അന്തം സ്സു വ്ഹോ ഏ ആമസേ

പഞ്ഹപത്ഥനാവിധിസ്വേ+തേ ഹോന്തി ക്രിയത്ഥതോ. ആസിംസനത്ഥേ-സോ സുഖീ ഭവതു, തേ സുഖിതാ ഭവന്തു.

൪൫. ഹിസ്സ+തോ ലോപോ

അതോ പരസ്സ ഹിസ്സ വാ ലോപോ ഹോതി. ത്വം സുഖീ ഭവ ഭവാഹി, ഹിമ്ഹി ദീഘോ. "ഏയ്യാഥാ"ദിനാ വ്ഹോക, തുമ്ഹേ സുഖിതാ ഭവഥവ്ഹോ ഭവഥ. അഹം സുഖീ ഭവാമി, മയം സുഖിനോ ഭവാമ. പരച്ഛക്കേ-തഥാ ഭവതം, ഭവന്തം. ഭവസ്സു, ഭവവ്ഹോ. ഭവേ ഭവാമസേ. കമ്മേ-തയാ അനുഭൂയതു, അനുഭൂയന്തു ഇച്ചാദി. ഭാവേ-ഭൂയതു, ഭൂയതം.

ആണത്തിയം-ദേവദത്തോ ദാനി ഓദനം പചതു, പചന്തു ഇച്ചാദി. കമ്മേ-തേന ഓദനോ പച്ചതു ഇച്ചാദി. തഥാ സോ ഗാമം ഗച്ഛതു ഇച്ചാദി. "ഊ ലസ്സേ"തി ലസ്സേ+കാരേ ഗമേതു, ഗമേന്തു ഇച്ചാദി. ഘമ്മാദേസേ ഘമ്മതു, ഘമ്മന്തു ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ഗച്ഛീയതു ഇച്ചാദി. തഥാ ഗമീയതു ഇച്ചാദി.

വിധിമ്ഹി-ലസ്സ ലോപേ ലുത്തേ വുദ്ധി, ഇധ പബ്ബതോ ഹോതു.

നിമന്തനേ-അധിവാസേഥ തുമ്ഹേ ഭന്തേ ഭഗവാ ഭോജനം, വസതിസ്സ "ചുരാദിതോ ണീ"തി ണിമ്ഹി "അസ്സാ ണാനുബന്ധേ"തി ആ, "യുവണ്ണാന+മേഓ പച്ചയേ"തി ഏ ച ഹോതി. ഇധ നിസ്സീദതു ഭവം, സദസ്സ "ജര+സദാന+മീമ വാ"തി ഈമ, മനുബന്ധത്താ അന്തസരതോ ഈമ.

അജ്ഝേസനേ-ദേസേതു ഭന്തേ ഭഗവാ ധമ്മം, ഏത്ഥ ചുരാദിത്താ പുരിമസമം.

അനുമതിയം-പുച്ഛ വാസവ മം പഞ്ഹം, പവിസതു ഭവം. ഏത്ഥ പുച്ഛതോ ഹിസ്സ ലോപോ. ഏവം നിസീദ.

പത്ഥനാ=യാചനാ, തത്ര-ദദ=ദാനേ, ദദാഹി മേ ഗാമവരാനി പഞ്ച, ദാതോ ലസ്സ ഏകാരേ ച ഏകം മേ നയനം ദേഹി.

പത്തകാലേ-സമ്പത്തോ തേ കാലോ കടകരണേ, കടം കരോതു ഭവം. ഏത്ഥ "തനാദിത്വോ"തി ഓ.

ത്വാദീ ഏയ്യാദയോ വത്ത-മാനാ സമ്പതി,+നാഗതേ;
ഭവിസ്സതി, പരോക്ഖാദി-ചത്താരോ+തീതകാലികാ.

൫൩൬. ഗമ യമി+സാ+സ ദിസാനം വാ ച്ഛങ

ഏതേസം വാ ച്ഛങ ഹോതിന്ത+മാന+ത്യാദീസു. സോ സഗ്ഗം ഗച്ഛതി ഗമേതി, ഗച്ഛന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ഗച്ഛീയതി ഗമീയതി ഇച്ചാദി. യമ=ഉപരമേ, പരോക്ഖാഅനജ്ജതനരൂപാനി സബ്ബത്ഥ പയോഗ+മനുഗമ്മ യോജേതബ്ബാനി. നിപുബ്ബോ, നിയച്ഛതി നിയമതി, നിയച്ഛന്തി നിയമന്തി. സംപുബ്ബോ, "യേ സംസ്സാ"തി ഞത്തം, സഞ്ഞമതി, സഞ്ഞമന്തി. കമ്മേ-നിയച്ഛീയതി നിയമീയതി നിയമ്മേതി, സഞ്ഞമീയതി വാ. തഥാ നിയച്ഛിസ്സതി, സഞ്ഞമിസ്സതി. നിയച്ഛി, സംയമി. നിയച്ഛിസ്സ, സംയമിസ്സ. നിയച്ഛേയ്യ, സംയമേയ്യ. നിയച്ഛതു, സഞ്ഞമതു. ഇസ+സിംസ=ഇച്ഛായം, സോ സഗ്ഗം ഇച്ഛതി, ഇച്ഛന്തി ഇച്ചാദി. "ലഹുസ്സുപന്തസ്സാ"തി വുദ്ധിമ്ഹി ഏസതി, ഏസന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ഇച്ഛീയതി, "വാ ക്വചീ"തി വുദ്ധിമ്ഹി ഏസീയതി. പുബ്ബരൂപേ ഇസ്സതി ഇസ്സതേ ഇച്ചാദി. ഇച്ഛിസ്സതി ഏസിസ്സതി ഇച്ചാദി. ഇച്ഛി ഏസി. ഇച്ഛിസ്സ ഏസിസ്സ. ഇച്ഛേയ്യ ഏസേയ്യ. ഇച്ഛതു ഏസതു ഇച്ചാദി. ആസ=ഉപവേസനേ, സോ ആസനേ അച്ഛതി ഇച്ചാദി. "ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ"തി രസ്സോ, ഉപപുബ്ബോ, തഥാ ഉപാസതി. അച്ഛിസ്സതി ഉപാസിസ്സതി. അച്ഛി ഉപാസി. അച്ഛിസ്സ ഉപാസിസ്സ. അച്ഛേയ്യ ഉപാസേയ്യ. അച്ഛതു ഉപാസതു ഇച്ചാദി. ദിസ=പേക്ഖനേ, ദിച്ഛതി ദിച്ഛന്തി ഇച്ചാദി സബ്ബം പുരിമസമം. ലഭ=ലാഭേ, ഇതോ പരം വിസേസട്ഠാനമേവവക്ഖാമ, സബ്ബവാരോ വുത്താനുസാരേന ഗഹേതബ്ബോ. ലഭതി, ലഭന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ക്യസ്സ പുബ്ബരൂപാദിമ്ഹി കതേ ലബ്ഭതി ഇച്ചാദി.

൩൬. ലഭാ ഇം+ഈനം ഥം ഥാ വാ

ലഭസ്മാ ഇം ഈനം ഥം+ഥാ വാ ഹോന്തി. സോ അലഭിത്ഥ ലഭിത്ഥ അലഭി ലഭി ഇം പച്ചയേ അലത്ഥം അലഭിം ഇച്ചാദി.

൨൭. ലഭ വസ+ച്ഛിദ ഭിദ രുദാനം ച്ഛങ

ലഭാദീനം ച്ഛങ ഹോതി സ്സേന സഹ. ലച്ഛതി ലഭിസ്സതി, ലച്ഛന്തി ലഭിസ്സന്തി ഇച്ചാദി. ക്രിയാതിപത്തിയം സ്സാഭാഗസ്സ ച്ഛങാദേസേ അലച്ഛാ അലഭിസ്സ ഇച്ചാദി. വസ=നിവാസേ, വച്ഛതി വസിസ്സതി. കമ്മേ-ബഹുലാധികാരാ "അസ്സൂ"തി ഉകാരോ , പുബ്ബരൂപേ വുസ്സതി വുസ്സിസ്സതി ഇച്ചാദി. തഥാ അവച്ഛാ അവസിസ്സാ. ഛിദ=ദ്വേധാകരണേ, ഛേച്ഛതി ഛിന്ദിസ്സതി, "മഞ്ച രുധാദീനം"തി മം ലോ ച. ലസ്സ ലോപോ ച. ഭിദ=വിദാരണേ, ഭേച്ഛതി ഭിന്ദിസ്സതി. അഭേച്ഛാ അഭിന്ദിസ്സാ. രുദ=രോദനേ, രുച്ഛതി രോദിസ്സതി. അരുച്ഛാ അരോദിസ്സാ ഇച്ചാദി.

അഞ്ഞപച്ചയേപി ഛിദസ്സ "ച്ഛങ" ഇതി യോഗവിഭാഗാ ച്ഛങ, ഭൂതേ ഊം പച്ചയേ അച്ഛേച്ഛും അച്ഛിന്ദിംസു. വുത്തതോ അഞ്ഞധാതൂനഞ്ച, ഗമ=ഗമനേ, ഗച്ഛം ഗച്ഛിസ്സം. അഞ്ഞപച്ചയേപി വച=ബ്യത്തവചനേ ഇച്ചാദി, കമ്മേ-ബഹുലാധികാരാ ത്യാദീസു പരഭൂതേസുപി യഥാഗമം വചാദീനഞ്ചസ്സ "വചാദീനം വസ്സുട വാ"തി കമ്മേ ഉട ച "അസ്സൂ"തി അസ്സ ഉ ച, തേന ധമ്മോ ഉച്ചതി വുച്ചതി, വുച്ചന്തി ഇച്ചാദി, യസ്സ ച പുബ്ബരൂപം.

൨൮. ഭുജ മുച വച വിസാനം ക്ഖങ

ഭുജാദീനം ക്വണ ഹോതി സ്സേന സഹ. വക്ഖതി വചിസ്സതി, വക്ഖന്തി വചിസ്സന്തി ഇച്ചാദി.

൨൫. ഈആദോ വചസ്സോമ

ഈആദീസു വചസ്സ ഓമ ഹോതി. മകാരാനുബന്ധത്താ "മാനുബന്ധോ സരാന+മന്താ പരോ"തി പരിഭാസതോ സരാ പരോ. അവോചി, അവോചും, അവോചോ ഇച്ചാദി. അനജ്ജതനേ-അവച അവചാ വചാ ഇച്ചാദി. ക്രിയാതിപത്തിയം-അവക്ഖാ അവചിസ്സാ, അവക്ഖിംസു അവചിസ്സിംസു ഇച്ചാദി. വചേയ്യ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-വുച്ചേയ്യ ഇച്ചാദി. തഥാ വചതു, വുച്ചതു ഇച്ചാദി.

ഭുജ=പാലനജ്ഝോഹാരേസു , "ഭുജാ" ദിനാ ക്ഖവാദേസേ ഭോക്ഖതി ഭുഞ്ജിസ്സതി.

കുസ=അക്കോസേ, ആപുബ്ബോ, തസ്സ രസ്സോ ച, അക്കോസതി ഇച്ചാദി ഞേയ്യം, ലവികരണലോപവുദ്ധിയോ.

൬൪. കുസ+രുഹേഹീ+സ്സ ഛി

കുസാ രുഹാ ച പരസ്സ ഈസ്സ ഛി വാ ഹോതി. പരരൂപപഠമക്ഖരാനി, അക്കോച്ഛി അക്കോസി ഇച്ചാദി. അഭിപുബ്ബോ രുഹ=രോഹനേ, അഭിരുച്ഛി അഭിരുഹി ഇച്ചാദി.

വഹ=പാപുണനേ, വഹതി, വഹന്തി. കമ്മേ-ക്യേ "ഹസ്സ വിപല്ലാസോ"തി വിപരിയാസോ, തേന സോ വുയ്ഹതി, "അസ്സൂ"തി ഉത്തം. വഹിസ്സതി, വുയ്ഹിസ്സതി. അവഹി, അവുയ്ഹിത്ഥ, അവുഹി. അവഹിസ്സാ, വുയ്ഹീസ്സാ ഇച്ചാദി. വഹേയ്യ, വുയ്ഹേയ്യ. വഹതു, വുയ്ഹതു ഇച്ചാദി.

ജര=ജീരണേ,

൧,൫൩൪. ജര മരാന+മീയങ

ജര മരാനം ഈയങ വാ ഹോതി മാന+ന്ത+ത്യാദീസു. ജീയതി. "ജര സദാന+മീമ"തി ഈമആഗമോ ലോ ച, ജീരതി. കമ്മേ-ജീരീയതി ജീയീയതി. ഏവം ജീയിസ്സതി ജീരിസ്സതി, ജീയീയിസ്സതി ജീരീയിസ്സതി. അജീയി അജീരി, അജീയീയി അജീരീയി. അജീയിസ്സാ അജീരിസ്സാ, അജീയീയിസ്സാ അജീരീയിസ്സാ അജീയിസ്സാ അജീരീയിസ്സാ ഇച്ചാദി. മര=പാണചാഗേ, ഈയങ, മീയതി മരതി, മീയന്തി മരന്തി ഇച്ചാദി.

ദിസ=പേക്ഖനേ,

൧,൫൨ർ. ദിസസ്സ പസ്സ ദസ്സ ദസ ദ ദക്ഖാതി

ഏതേ ആദേസാ ദിസസ്സ വാ ഹോന്തി. അനേകവണ്ണത്താ സബ്ബാദേസോ. പസ്സതി പസ്സന്തി, ദക്ഖതി ദക്ഖന്തി. കമ്മേ-ക്യേ പുബ്ബരൂപോ, ദിസ്സതി ദിസ്സന്തി, വിപസ്സീയതി ദക്ഖീയതി ഇച്ചാദി.

൯,൬൯. ദക്ഖ+ഖ+ഹേതി+ഹോഹീതി ലോപോ

ദക്ഖാദീഹി ആദേസേഹി പരസ്സ സ്സസ്സ ലോപോ വാ ഹോതി. ദക്ഖതി ദക്ഖിസ്സതി. അപസ്സി പസ്സി, അപസ്സിംസു പസ്സിംസു അപസ്സോ പസ്സോ, അപസ്സിത്ഥ പസ്സിത്ഥ. അപസ്സിം പസ്സിം, അപസ്സിമ്ഹ പസ്സിമ്ഹ. തഥാ അദസ്സീ ദസ്സീ, അദസ്സിംസു ദസ്സിംസു ഇച്ചാദി. അനജ്ജതനേ ദസാദേസോ, അദ്ദസാ അദ്ദസ. അദ്ദാ അദ്ദ ഇച്ചാദി. അപസ്സിസ്സ ദക്ഖിസ്സ ഇച്ചാദി. പസ്സേയ്യ ദക്ഖേയ്യ, പസ്സതു ദക്ഖതു ഇച്ചാദി.

സദ=വിസരണഗത്യാവസാദനാദാനേസു, നിപുബ്ബോ, "ജരസദാന+മീമ വാ"തി ഈമആഗമോ. നിസീദതി, നിസീദന്തി ഇച്ചാദി. ഭാവേ-നിസജ്ജതി, നിസജ്ജതേ.

യജ=ദേവപൂജാസംഗതികരണദാനേസു, യജതി, യജന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ -

൭,൧൧൩. യജസ്സ യസ്സ ടി+യീതി

യജസ്സ യസ്സ ടി+യീ ഹോന്തി കാനുബന്ധേതി ബഹുലാധികാരാ ത്യാദിവിസയേപി ക്യേ പുബ്ബരൂപേ ച ഇജ്ജതി യിജ്ജതി മയാ ബുദ്ധോ. സോ യജിസ്സതി, തേന ഇജ്ജിസ്സതേ യിജ്ജിസ്സതേ. സോ യജീ , തേന ഇജ്ജി യിജ്ജി. സോ യജിസ്സാ, തേന ഇജ്ജിസ്സാ യിജ്ജിസ്സാ. സോ യജേയ്യ, തേന ഇജ്ജേയ്യ യിജ്ജേയ്യ. സോ യജതു, തേന ഇജ്ജതു യിജ്ജതു ഇച്ചാദി.

വദ=വചനേ, "ഗമവദാ" ദിനാ വദസ്സ വജ്ജാദേസോ വാ, ലസ്സ "ഊലസ്സേ"തി ക്വചി ഏ ച, വജ്ജതി വദേതി വദതി, വജ്ജേന്തി വദേന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ - "ക്യസ്സാ"തി ഈഞ, വജ്ജീയതി വജ്ജതി വദീയതി, വജ്ജീയന്തി വജ്ജന്തി വദീയന്തി. വദിസ്സതി, വദിസ്സന്തി. അവദീ വദീ, അവദിംസു വദിംസു. അവദിസ്സ വദിസ്സ. വജ്ജേ വജ്ജേയ്യ വദേ വദേയ്യ, വജ്ജേയ്യും വദേയ്യും. വജ്ജേതു വദേതു വദതു ഇച്ചാദി യഥാഗമം ഞേയ്യം.

കമു=പദവിക്ഖേപേ, "പരോക്ഖായഞ്ചാ"തി ചഗ്ഗഹണേന കമ കമ ഇതി ദ്വിത്തേ അനാദിബ്യഞ്ജനലോപേ ലവികരണേ "കവഗ്ഗഹാ" ദിനാ കസ്സ ചേ നിഗ്ഗഹീതാഗമേ ച കതേ ചംകമതി കമതി ഇച്ചാദി. ചല=കമ്പനേ, ചംചലതി. ജല+ദല=ദിത്തിയം, ദ്വിത്തേ ദദ്ദല്ലതി ഇച്ചാദി. (സവുദ്ധികഭൂവാദിനയോ).

ഹൂ+ഭൂ=സത്തായം, ത്യാദീസു "കത്തരി ലോ"തി ലോ, തസ്സ ലോപേ "യുവണ്ണാന+മേഓ പച്ചയേ"തി ഓകാരോ. സോ ഹോതി, തേ ഹോന്തി. ഹോസി, ഹോഥ. ഹോമി, ഹോമ ഇച്ചാദി. ഭാവേ-തേന ഹൂയതി ഹൂയതേ.

൩൧. ഹൂസ്സ ഹേ+ഹേഹി+ഹോഹി സ്സത്യാദോ

ഹൂസ്സ ഹേആദയോ ഹോന്തി സ്സച്ചാദോ. ഹേസ്സതി ഹേഹി സ്സതി ഹോഹിസ്സതി.

൬൯. ദക്ഖ+ഖ+ഹേഹി+ഹോഹീഹി ലോപോതി

ദക്ഖാദീഹി ആദേസേഹി പരസ്സ സ്സസ്സ വാ ലോപോ ഹോതി. ഹേഹിതി ഹേഹിസ്സതി, ഹോഹിതി ഹോഹിസ്സതി. ഹേഹിന്തി ഹേഹിസ്സന്തി, ഹോഹിന്തി

ഹോഹിസ്സന്തി ഇച്ചാദി. അനജ്ജതനേ ഈമ്ഹി അഞാഗമോ, “പരോ ക്വചീ”തി ഈസ്സ ലോപോ, സോ അഹു. വുദ്ധിമ്ഹി “ദീഘാ ഈസ്സ” ഇതി ഈസ്സ സിആദേസോ, സുവോ അഹോസി ആനന്ദോ.

൪൯. ഹൂതോ രേസും

ഹൂതോ പരസ്സ ഉ+മിച്ചസ്സ രേസും വാ ഹോതി. രകാരാനുബന്ധോ “രാനുബന്ധേന്തസരാദിസ്സാ”തി അന്തസരാദിസ്സ ലോപോ. അഹേസും. ഓകാരവുദ്ധി അവാദേസേ അഹവും. ഓസ്സ സിആദേസേ അഹോസി.

൫൦. ഇംസ്സ ച സിഞ

ഇമിച്ചസ്സ സിഞ ഹോതി മ്ഹാത്ഥാനഞ്ച ബഹുലം. ഞാകാരോ ആഖ്യാവയവത്ഥോ (ഉകാരോ) ഇകാരോ ഉച്ചാരണത്ഥോ. “അഈസ്സാ” ദിനാ ഇഞാഗമേ തുമ്ഹേ അഹോസിത്ഥ, അഹോസി. പരസ്സരലോപേ രസ്സേ ച അഹും, അഹോസിമ്ഹ, അഹുമ്ഹ, രസ്സോ. ഭാവേ-അഭവി, ആസ്സത്ഥാദേസോ, അഭവിത്ഥ. അനജ്ജതനേ ആഈആദിപച്ചയേ കതേ “യുവണ്ണാന+മിയ ങുവങ സരേ”തി ഉവങാദേസേ അഹുവാ, അഹുവൂ, അഹുവോ, അഹുവത്ഥ. അസ്സ അമാദേസേ അഹും അഹുവം, അഹുമ്ഹ ഇച്ചാദി. ഭാവേ-തേന അഹുയി അഹുയിത്ഥ. അഹവിസ്സാ, അഹവിസ്സംസു ഇച്ചാദി. ഭാവേ-അഹുയിസ്സ, അഹുയിസ്സഥ. പുബ്ബസ്സരലോപോ, ഹേയ്യ , ഹേയ്യും ഇച്ചാദി. ഭാവേ-ഹൂയേയ്യ, ഹൂയേഥ. ഹോതു, ഹോന്തു ഇച്ചാദി. ഭാവേ-ഹൂയതു, ഹൂയതം. അനുപുബ്ബേ അനുഭോതി ഇച്ചാദി സബ്ബവാരേസു യോജേതബ്ബം. ഭാവേ രൂപാഭാവാ. കമ്മേ-അനുഭൂയതി ഇച്ചാദി വിസേസോ.

സി=സയേ, ലസ്സ ലോപോ വുദ്ധി, സേതി. അയാദേസേ സയതി, സേന്തി സയന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-അതിപുബ്ബോ, ക്യേ “ദീഘോ സരസ്സാ”തി ഇസ്സ ദീഘേ ച കതേ തേന അതിസീയതി, അതിസീയന്തി ഇച്ചാദി. ഭാവേ-തേന സീയതി, സീയതേ. തഥാ ഭവിസ്സതിആദീസു.

നീ=പാപനേ, ദ്വികമ്മകോ+യം, അജം ഗാമം നേതി നയതി, നേന്തി നയന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-നീയതേ ഗാമം അജോ ദേവദത്തേന ഇച്ചാദി. തഥാ സേസേസുപി യോജേതബ്ബം.

ഠാ=ഗതിനിവത്തിയം -

൫,൯൭. ഠാപാനം തിട്ഠപിവാ

ഠാപാനം തിട്ഠപിവാഹോന്തി വാ ന്ത+മാന+ത്യാദീസു. ലസ്സ ലോപേ തിട്ഠതി, തിട്ഠന്തി, ഠാതി, ഠാന്തി.

൫,൯൮. പാദിതോ ഠാസ്സ വാ ഠഹോ ക്വചിതി

പാദിതോ പരസ്സ ഠാസ്സ ക്വചി ഠഹോ ഹോതി വാ. സണ്ഠഹതി, സണ്ഠഹന്തി. ലസ്സേ, അധിട്ഠേതി, അധിട്ഠേന്തി. കമ്മേ -

൫,൯൯. അഞ്ഞാദിസ്സാ+സ്സീ ക്യേ

ഞാദിതോ+ഞ്ഞസ്സ ആകാരന്തസ്സ ക്രിയത്ഥസ്സ ഈ ഹോതി ക്യേ. ഉപഠീയതി, ഉപഠീയന്തി. ഠഹാദേസേ "ക്യസ്സാ"തി ഈഞ , തേന പതിട്ഠഹീയതി, പതിട്ഠഹീയന്തി. ഭാവേ-ഈമ്ഹി ഠീയതി, ഠീയതേ. തഥാ പപുബ്ബേ പതിട്ഠിസ്സതി പതിട്ഠഹിസ്സതി. ഈസ്സ സിമ്ഹി അട്ഠാസി, അട്ഠംസു, സണ്ഠഹി, സണ്ഠഹിംസു. പതിട്ഠിസ്സ പതിട്ഠഹിസ്സ. തിട്ഠേ തിട്ഠേയ്യ, സണ്ഠേ സണ്ഠേയ്യ, സണ്ഠേയ്യും, സണ്ഠഹേ സണ്ഠഹേയ്യ. തിട്ഠതു ഠാതു, സണ്ഠഹതു ഇച്ചാദി.

പാ=പാനേ, പിവാദേസേ പിവതി. "തവഗ്ഗവരണാ" ദോ "ബയഞാ"തി യോഗവിഭാഗേന വസ്സ ബകാരോ, പിബതി. കമ്മേപീയതി, പീയന്തി ഇച്ചാദി.

അസ=ഭുവി,

൧൨. തസ്സ ഥോതി

അത്ഥിതോ പരസ്സ തസ്സ ഥോ ഹോതി. പരരൂപേ പഠമക്ഖരതകാരേ ച അത്ഥി. "ന്ത+മാന+ന്തി+യി+യുംസ്വാ+ദിലോപോ"തി അസ്സ ലോപോ, സന്തി.

൧൩. സിഹിസ്വ+ട

അത്ഥിസ്സ അട ഹോതി സിഹിസു. ടോ സബ്ബാദേസത്ഥോ. ത്വം അസി. പരരൂപാദിമ്ഹി കതേ ഇദാനി തുമ്ഹേ അത്ഥ.

൧൪. മിമാനം വാ മ്ഹിമ്ഹാ ച

അസസ്മാ പരേസം മിമാനം മ്ഹിമ്ഹാ വാ ഹോന്തി തംസന്നിയോഗേന അസസ്സ അട ച. അമ്ഹി.

൧൫. ഏസു സ

ഏസു മിമേസു അസസ്സ സോ ഹോതി, പരരൂപബാധനത്ഥം. അസ്മി, അമ്ഹ അസ്മ. ഭവിസ്സതിപച്ചയേ -

൧,൧൨൯. അ+ആ+സ്സആദീസു

പരോക്ഖാ അ-ആദോ അനജ്ജതന ആ-ആദോ ക്രിയാതിപത്തിസ്സാ-ആദോ ഭവിസ്സതിസ്സത്യാദോ ച അത്ഥിസ്സ ഭു ഹോതി. ആദേസവിധാനം അസസ്സാപയോഗത്ഥം, കിസ്മിഞ്ചി പച്ചയവിസേസേ, തസ്മാ അസിതബ്ബന്തിആദി ന ഭവതി. ഭവിസ്സതി, ഭവിസ്സന്തി. അഭവാ, അഭവു. ക്രിയാതിപത്തിയം ഭുആദേസേ അഭവിസ്സ, അഭവിസ്സംസു ഇച്ചാദി. ഏയ്യാദിമ്ഹി -

൧൦. അത്ഥിതേ+യ്യാദിച്ഛന്നം സ+സു+സ+സഥ+സം+സാമ

അസ=ഭുവി+ച്ചസ്മാ പരേസം ഏയ്യാദിച്ഛന്നം സാദയോ ഹോന്തി യഥാക്കമം. പരരൂപേ സോ അസ്സ, തേ അസ്സു. ത്വം അസ്സ, തുമ്ഹേ അസ്സഥ. അഹം അസ്സം, മയം അസ്സാമ. ത്വാദിമ്ഹി സോ അതു, അസ്സ ലോപേ സന്തു, അയാദേസേ ത്വം അഹി, തുമ്ഹേ അത്ഥ. അമ്ഹി, അമ്ഹ, സാദേസേ അസ്മി അസ്മ. ബഹുലാധികാരാ അജ്ജതനേ ആസി, ആസിംസു, ആസും ഇച്ചാദീപി ഹോന്തി.

ബ്രൂ=വചനേ,

൩൯. ബ്രൂതോ തിസ്സീഞ

ബ്രൂതോ പരസ്സ തിസ്സ ഈഞ വാ ഹോതി. വുദ്ധിഅവാദേസേ ലസ്സ ലോപേ ബ്രവീതി.

൪൬൭. ന ബ്രൂസ്സോ

ബ്രൂസ്സ ഓ ന ഹോതി ബ്യഞ്ജനേ. ബ്രൂതി. ഉവങാദേസേ ബ്രൂവന്തി.

൨൦. ത്യ+ന്തീനം ട+ടൂ

ആഹാ പരേസം തി+അന്തീനം ട+ടൂ ഹോന്തി. ടകാരാ സബ്ബാദേസത്ഥാ. അതോയേവ ആഹാ പരേസം തിഅന്തീനം ടടൂവിധാനഞാപകാ തിഅന്തീസു ബ്രൂസ്സ ആഹോ. ആഹ, ആഹു. ബ്രൂസി, ബ്രൂഥ. ബ്രൂമി, ബ്രൂമ ഇച്ചാദി. ബ്രവിസ്സതി. അബ്രവി അബ്രവീ, അബ്രവും. അനജ്ജതനേ അബ്രവാ, അബ്രവു. പരോക്ഖായം -

൧൩. അആദീസ്വാ+ഹോ ബ്രൂസ്സ

ബ്രൂസ്സ ആഹോ ഹോതി പരോക്ഖാഅആദീസു. സുപിനേ കിര സോ ആഹ, തേ ആഹു ഇച്ചാദി. അബ്രവിസ്സ. ബ്രവേ ബ്രവേയ്യ. വുദ്ധിപ്പടിസേധേ ബ്രൂതു, ബ്രവന്തു ഇച്ചാദി.

ഹന=ഹിംസായം, തിമ്ഹി വികരണലോപേ സോ ഹനതി ഹന്തി. തേ ഹനന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-യേ നസ്സ ഞ്ഞേ പുബ്ബരൂപം, തേന ഹഞ്ഞതി, ഹഞ്ഞന്തി ഹഞ്ഞരേ. തഥാ ഹനിസ്സതി ഇച്ചാദി.

൩൭. ഹനാ ഛ+ഖാ

ഹനാ സ്സാസ്സ ഛ+ഖാ വാ ഹോന്തി. പടിഹംഖാമി പടിഹനിസ്സാമി. ഹംഛേമ ഹനിസ്സാമ. അഹനി, അഹനിംസൂതിആദി സബ്ബത്ഥ യോജേതബ്ബം. ഹുവാദയോ

ഹു=ഹവനേ . ത്യാദീസു ലോ. "പരോക്ഖായഞ്ചാ"തി ചഗ്ഗഹണേന ഹു ഹുതി ദ്വിത്തം, "കവഗ്ഗഹാനം ചവഗ്ഗജാ"തി ഹസ്സ ജോ, ലലോപോ വുദ്ധി ച, ജുഹോതി അഗ്ഗിം, അഞ്ഞത്ര "യവാ സരേ"തി വകാരോ, ജുഹവതി. ജുഹോന്തി. ജുഹവന്തി. ജുഹോസി ജുഹവസി, ജുഹോഥ ജുഹവഥ. ഇച്ചാദി. കമ്മേ - "ദീഘോ സരസ്സാ"തി ദീഘേ ഹൂയതി തേന അഗ്ഗി ഇച്ചാദി. ജുഹിസ്സതി, ജുഹിസ്സന്തി. അജുഹവി അജുഹോസി, അജുഹവും അജുഹവിംസു അജുഹവംസു അജുഹോസും. അജുഹിസ്സ, അജുഹിസ്സംസ്സു. ജുഹേ ജുഹേയ്യ. ജുഹോതു, ജുഹോന്തു ഇച്ചാദി.

ഹാ=ചാഗേ, പുരേ വിയ ദ്വേഭാവഛാദേസലോപേ "രസ്സോ പുബ്ബസ്സാ"തി പുബ്ബസ്സ ആസ്സ രസ്സോ. ജഹാതി ഇച്ചാദി. കമ്മേ - "അഞ്ഞാദിസ്സാ+സ്സീ ക്യേ"തി ക്യേ ആസ്സ ഈ, ഹീയതി ഇച്ചാദി. ജഹിസ്സതി. അജഹാസി, "ദീഘാ ഈസ്സ"

ഇതി സി, പജഹി, അജഹിംസു അജഹംസു, പജഹിംസു പജഹും. കമ്മേ- പഹീയി പഹീയിത്ഥ. സ്സാദി+ഏയ്യാദി+ത്വാദീസുപി ഞേയ്യാ.

ദാ=ദാനേ, ദ്വിഭാവരസ്സത്താനി, ലലോപോ, ദദാതി, ദദന്തി ഇച്ചാദി. "ഗമവദാ" ദിനാ ദജ്ജാദേസേ ദജ്ജതി, ദജ്ജന്തി ഇച്ചാദി. ലസ്സേ+കാരേ ദാനം ദേതി ഇച്ചാദി.

൨൨. ദാസ്സ ദം വാ മിമേസ്വ+ദ്വിത്തേ

അദ്വിത്തേ വത്തമാനസ്സ ദാസ്സ ദം ഹോതി വാ മിമേസു. വഗ്ഗന്തം, ദമ്മി ദേമി, ദമ്മ ദേമ. ഈകാരേ ദീയതി ഇച്ചാദി. അനാഗതത്ഥേ ഇഞാഗമേ സരണോപാദി, ദദിസ്സതി, ദദിസ്സന്തി. ദജ്ജിസ്സതി, ദജ്ജിസ്സന്തി. ലവികരണേ ദസ്സതി, ദസ്സന്തി. അജ്ജതനേ-അദദി, അദദിംസു, അദജ്ജി, അദജ്ജിംസു, അദാസി, അദംസു. അനജ്ജതനേ-അദദാ, അദദു. കാലാതിപത്തിയം-അദദിസ്സ അദജ്ജിസ്സ, ലേ അദസ്സ, ദസ്സംസു. ഏയ്യാദിമ്ഹി-ദദേ ദദേയ്യ ദജ്ജേ ദജ്ജേയ്യ. "ടാ"തി ബഹുലാധികാരാ ദജ്ജാദേസാ പരസ്സ ഏയ്യസ്സ ടാ, ദജ്ജാ, ദജ്ജും ദജ്ജേയ്യും ദദേയ്യും. ത്വാദീസു-ദദാതു, ദദന്തു, ദജ്ജതു, ദജ്ജന്തു, ലസ്സേ+കാരേ ദേതു, ദേന്തു ഇച്ചാദി. സബ്ബത്ഥ കമ്മേപി യോജനീയം.

ധാ=ധാരണേ, ത്യാദിമ്ഹി ചഗ്ഗഹണേന ദ്വിത്തേ പുബ്ബാകാരസ്സ രസ്സത്തേ ലലോപേ "ചതുത്ഥദുതിയാനം തതിയപഠമാ"തി പുബ്ബധകാരസ്സ ദകാരേ ച കതേ ദധാതി, ദധന്തി. പിപുബ്ബോ, "തദമിനാ" ദിനാ ആസ്സ ലോപോ, "ധാസ്സ ഹോ"തി ദ്വിത്തേ പരസ്സ ധാസ്സ ഹകാരോ, ദ്വാരം പിദഹതി, പിദഹന്തി. ലസ്സേ+കാരേ നിധേതി, നിധേന്തി. കമ്മേ-വിധീയതി, വിധീയന്തി ഇച്ചാദി. ധസ്സതി, പിദഹിസ്സതി, പരിദഹേസ്സതി. അധാസി, പിദഹി. അധസ്സ, പിദഹിസ്സ. ദധേ ദധേയ്യ, പിദഹേ പിദഹേയ്യ. ദദാതു, പിദഹതു, നിധേതു, നിധേന്തു ഇച്ചാദി. (ജുഹോത്യാദയോ).

> ഭൂവാദി ച ജുഹാദി ച, ഹുവാദിധാതവോ ചി+മേ;
> സവുദ്ധികഭൂവാദീഹി, തിധാ ഭേദം ഉപേന്തി തേ.

(ഭൂവാദിനയോ.)

അധുനാ വികരണപഭേദപകാസനത്ഥം രുധാദീനം അട്ഠഗണാനം കാനിചി രൂപാനി ഉദാഹരിയന്തേ -

രുധ=ആവരണേ, ത്യാദയോ ഹോന്തി. ഏവ+മുപരിപി സബ്ബഗണേസു.

൫൯. മഞ്ച രുധാദീനം

രുധാദികോ അപരോക്ഖേസു കത്തുവിഹിതമാന+ന്ത+ത്യാദീസു ലോ ഹോതി മഞ്ച+ന്തസരാ പരോ. നിഗ്ഗഹീതസ്സ വഗ്ഗന്തം, "ലഹുസ്സുപന്തസ്സാ"തി സംയോഗത്താ ന വുദ്ധി. സോ മഗ്ഗം രുന്ധതി, രുന്ധന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ- നിപുബ്ബോ ക്യോ ധസ്സ ചവഗ്ഗ+പുബ്ബരൂപ+തതിയക്ഖരജകാരാ, തേന മഗ്ഗോ നിരുജ്ഝതി ഇച്ചാദി. ഇഞാഗമേ രുന്ധിസ്സതി, നിരുജ്ഝിസ്സതി. അരുന്ധി, അരുന്ധിംസു. നിരുജ്ഝിത്ഥോ, നിരുജ്ഝി, നിരുജ്ഝിംസു. അരുന്ധിസ്സ, അരുന്ധിസ്സംസു, നിരുജ്ഝിസ്സ, നിരുജ്ഝിസ്സംസു. രുന്ധേ രുന്ധേയ്യ, നിരുജ്ഝേ

നിരുജ്ഝേയ്യ. രുന്ധതു, രുന്ധന്തു. ത്വം രുന്ധ രുന്ധാഹി. നിരുജ്ഝതു, നിരുജ്ഝന്തു ഇച്ചാദി.

ഛിദ=ദ്വേധാകരണേ, ഛിന്ദതി, ഛിന്ദന്തി. കമ്മേ-ഛിജ്ജതി, ഛിജ്ജന്തി. ഭവിസ്സതിപച്ചയേ - "ലഭ വസച്ഛിദാ" ദിനാ ച്ഛണാദേസേ ഛേച്ഛതി ഛിന്ദിസ്സതി. കമ്മേ-പുബ്ബരൂപം, ഛിജ്ജിസ്സതി, ഛിജ്ജിസ്സന്തി. അഛിന്ദി ഛിന്ദി, അച്ഛേജ്ജി, അച്ഛേജ്ജിംസു. അച്ഛിന്ദിസ്സാ അഛിജ്ജിസ്സാ. ഛിന്ദേ ഛിന്ദേയ്യ, ഛിജ്ജേ ഛിജ്ജേയ്യ, ഛിന്ദതു, ഛിന്ദന്തു, ഛിജ്ജതു, ഛിജ്ജന്തു ഇച്ചാദി.

ഭുജ=പാലനജ്ഝോഹാരേസു, ഭുഞ്ജതി, ഭുഞ്ജന്തി ഇച്ചാദി. ഭവിസ്സതിമ്ഹി "ഭുജ+മുച+വച+വിസാനം ക്ഖങ"തി ധാത്വന്തേന സഹ സ്സസ്സ ക്ഖങാദേസേ വുദ്ധി, ഭോക്ഖതി, ഭുഞ്ജിസ്സതി, ഭോക്ഖന്തി, ഭുഞ്ജിസ്സന്തി ഇച്ചാദി.

മുച=മോചനേ, മുച്ചതി, മുച്ചന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-മുച്ചതി, മുച്ചന്തി ഇച്ചാദി. (രുധാദിനയോ).

ദിവ=കീളാ വിജിഗിംസാ വോഹാര ജുതി ഥുതി ഗതീസു,

൭,൨൧. ദിവാദീഹി യക

ദിവാദീഹി കത്തരി ലവിസയേ യക ഹോതി. കകാരോ കാനുബന്ധകാരിയത്ഥോ, ഏവ+മുപരി ച. വസ്സ ബകാരേ പുബ്ബരൂപം, സോ ജുതം ദിബ്ബതി, ദിബ്ബന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ക്യേ തേന ദിബ്ബതി, ദിബ്ബന്തി ഇച്ചാദി. ദിബ്ബിസ്സതി, തേന ദിബ്ബിസ്സതി. അദിബ്ബി ദിബ്ബി. തേന അദിബ്ബി ദിബ്ബി. അദിബ്ബിസ്സ. തേന അദിബ്ബിസ്സ. ദിബ്ബേ ദിബ്ബേയ്യ. തേന ദിബ്ബേ ദിബ്ബേയ്യ. ദിബ്ബതു. തേന ദിബ്ബതു ഇച്ചാദി.

സിവ=തന്തുസന്താനേ, സിബ്ബതി, സിബ്ബന്തി ഇച്ചാദി. പദ=ഗമനേ, ഉപുബ്ബോ, ചവഗ്ഗപുബ്ബരൂപാനി, ഉപ്പജ്ജതി, ഉപ്പജ്ജരേ ഉപ്പജ്ജന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേക്യേ തേന പടിപജ്ജതേ ഇച്ചാദി. ഭാവേ-ഉപ്പജ്ജതേ തയാ. ബുധ=അവഗമനേ, ഝകാരപുബ്ബരൂപാനി യക്ഖരേസു. ധമ്മം ബുജ്ഝതി, ബുജ്ഝരേ ബുജ്ഝന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-മയാ ധമ്മോ ബുജ്ഝതേ ഇച്ചാദി. യുധ=സമ്പഹാരേ, യുജ്ഝതി+ച്ചാദി. നഹ=ബന്ധനേ, "ഹസ്സ വിപല്ലാസോ"തി യേ വിപല്ലാസോ, സന്നയ്ഹതി+ച്ചാദി. മന=ഞാണേ, ഞകാര+പുബ്ബരൂപാനി, മഞ്ഞതി+ച്ചാദി. തുസ=തുട്ഠിമ്ഹി, പുബ്ബരൂപേ തുസ്സതി+ച്ചാദി. സമ=ഉപസമേ, സമ്മതി+ച്ചാദി.

ജന=ജനനേ , "ജനിസ്സാ"തി ആ ഹോതി കാനുബന്ധേ ബഹുലാധികാരാ, സോ ജായതി, ജായന്തി+ച്ചാദി. കമ്മേ-ജനിതും പയോജേതീതി "പയോജകബ്യാപാരേ ണാപി ചേ"തി ണിമ്ഹി "അഞ്ഞത്രാപീ"തി വുദ്ധിപടിസേധേ ക്യമ്ഹി "ദീഘോ സരസ്സാ"തി ദീഘേ ച കതേ തേന ജനീയതി, ജനീയന്തി ഇച്ചാദി. സോ ജായിസ്സതി. തേന ജനിസ്സതി. സോ അജായി, തേന അജനീയി. സോ അജായിസ്സ, തേന അജനീയിസ്സ. സോ ജായേ ജായേയ്യ, തേന ജനീയേയ്യ. സോ ജായതു, തേന ജനീയതു ഇച്ചാദി. (ദിവാദിനയോ).

തുദ=ബ്യഥനേ,

൭,൨൨. തുദാദീഹി കോ

തുദാദീഹി കത്തരി ലവിസയേ കോ ഹോതി. തുദതി, തുദന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-തുദ്യതി തുജ്ജതി, തുദ്യരേ തുദ്യന്തി, തുജ്ജരേ തുജ്ജന്തി+ച്ചാദി. തഥാ തുദിസ്സതി തുജ്ജിസ്സതി. അതുദി, അതുദിംസു, അതുജ്ജി. അതുദിസ്സ അതുജ്ജിസ്സ, തുദേയ്യ തുജ്ജേയ്യ. തുദതു, തുദന്തു, തുജ്ജതു ഇച്ചാദി.

വിസ=പവേസനേ, പപുബ്ബോ. സോ ഗാമം പവിസതി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-പവിസീയതി ഇച്ചാദി. പവിസിസ്സതി. പവിസീയിസ്സതി. പാവിസി, ഈമ്ഹി "ഭുജമുചാ" ദിനാ യോഗവിഭാഗാ ക്ഖ. പാവിസി, പവിസി പാവേക്ഖി, പഥവിം പാവിസിംസു പവിസിംസു. പാവിസീയി. പാവിസിസ്സ പവിസിസ്സ. പാവിസീയിസ്സ. പവിസേ പവിസേയ്യ, വികരണലോപോ പവിസീയേയ്യ. പവിസതു, പവിസീയതു ഇച്ചാദി. നുദതി. ദിസ=ഉച്ചാരണേ, ഉദ്ദിസ്സതി, ലിഖതി, തുസതി ഇച്ചാദി. (തുദാദിനയോ).

ജി=ജയേ,

൭,൨൩. ജ്യാദീഹി ക്നാ

ജ്യാദീഹി കത്തരി ലവിസയേ ക്നാ ഹോതി. ന വുദ്ധി. കിലേസേ ജിനാതി, ജിനന്തി. തേന കിലേസോ ജീയതി, ജീയന്തി, ക്യേ ദീഘോ. ജിനിസ്സതി, ജിനിസ്സന്തി. അജിനി ജിനി. അജീയി, അജീയിത്ഥ. അജിനിസ്സ. അജീയിസ്സ. ജിനേയ്യ. ജിനാതു ഇച്ചാദി. ചി=ചയേ, തഥാ ചിനാതി, ചിനന്തി ഇച്ചാദി.

ഞാ=അവബോധനേ,

൭,൫൨൦. ഞാസ്സ നേ ജാ

ഞാധാതുസ്സ ജാ ഹോതി നകാരേ. വിജാനാതി.

൬൫. ഞാസ്സ സനാസ്സ നായോ തിമ്ഹി

സനാസ്സ ഞാസ്സ നായോ വാ ഹോതി തിമ്ഹി. നായതി, വിജാനാതി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-വിഞ്ഞായതി ഇച്ചാദി. ക്യേ "ആസ്സേ ചാ"തി എത്ഥ "ആസ്സേ"തി യോഗവിഭാഗാ ആസ്സ എ ഹോതി, യസ്സ ദ്വിത്തേ ഞേയ്യതി, ഞേയ്യന്തി ഇച്ചാദി. വിജാനിസ്സതി, വിജാനിസ്സന്തി. കമ്മേ - "ക്യസ്സ സ്സേ"തി ക്യലോപേ രസ്സേ ച കതേ ഞാസ്സതി, ഞാസ്സന്തി, വിഞ്ഞായിസ്സതി, പഞ്ഞായിസ്സതി.

൬൭. സ്സസ്സ ഹി കമ്മേ

ഞാതോ പരസ്സ സ്സസ്സ ഹി വാ ഹോതി കമ്മേ, പഞ്ഞായിഹിതി, പഞ്ഞായിഹിന്തി. അഞാഗമേ സമജാനി, സംജാനി, സംജാനിംസു. സമജാ-നിംസു . കമ്മേ-പഞ്ഞായി, പഞ്ഞായിംസു. അജാനിസ്സ. കമ്മേ-അഞ്ഞായിസ്സ.

൬൮. എയ്യസ്സി+യാഞാ വാ

ഞാതോ പരസ്സ എയ്യസ്സ ഇയാ+ഞാ ഹോന്തി വാ. ജാനിയാ.

൬൯. ഞാമ്ഹി ജം

ഞാദേസേ സനാസ്സ ഞാസ്സ ജം വാ ഹോതി. ജഞ്ഞാ, ജാനേയ്യ, ജാനേയ്യും. കമ്മേ-പഞ്ഞായേയ്യ, പഞ്ഞായേയ്യും. വിജാനാതു, വിജാനന്തു. കമ്മേ-വിഞ്ഞായതു ഇച്ചാദി.

മാ=മാനേ, ''ആ ഈ സ്സാദീനം ബ്യഞ്ജനസ്സിഞ'' ഇതി ഇഞഇതി യോഗവിഭാഗാ ഇഞാഗമേ പുബ്ബസരലോപോ, മിനാതി, മിനന്തി. കമ്മേ-മീയതി ഇച്ചാദി. ലൂ=ഛേദനേ, ''ക്ണാക്നാസു രസ്സോ''തി ധാതുസ്സ രസ്സോ, ലുനാതി, ലുനന്തി. കമ്മേ-ലൂയതി ഇച്ചാദി. ധു=കമ്പനേ, ധുനാതി ഇച്ചാദി. (ജ്യാദിനയോ).

കീ=ദബ്ബവിനിമയേ,

൨൪. ക്യാദീഹി ക്ണാ

ക്യാദീഹി ലവിസയേ ക്ണാ ഹോതി. ''ക്ണാക്നാസു രസ്സോ''തി രസ്സേ കിണാതി, കിണന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-വിക്കീയതി, വിക്കീയന്തി. വിക്കിണിസ്സതി, വിക്കിണിസ്സന്തി. വിക്കീയിസ്സതി, വിക്കീയിസ്സന്തി. അകിണി, വിക്കിണി, വിക്കീയി. അകിണിസ്സ, വിക്കിണിസ്സ. വിക്കിണേ വിക്കിണേയ്യ.

വിക്കീയേ . വിക്കീയേയ്യ. വിക്കിണാതു, വിക്കിണന്തു, വിക്കീയതു, വിക്കീയന്തു ഇച്ചാദി. സു=സവനേ, സുണാതി, സുണന്തി ഇച്ചാദി.

സക=സത്തിയം,

൫൨൨. സകാ+പാനം കുക+കു ണേ

സക+ആപാനം കുക+കുഇച്ചേതേ ആഗമാ ഹോന്തി ണേ. സക്കുണാതി, സക്കുണന്തി. സക്കുനാതി, സക്കുനന്തി.

൫൩. സ്സേ വാ

സകസ്മാ ക്ണാസ്സ ക്ഖോ വാ ഹോതി സ്സേ. സക്ഖിസ്സതി, സക്ഖിസ്സന്തി.

൫൪. സകാ ക്ണാസ്സ ഖ ഈആദോ

സകസ്മാ ക്ണാസ്സ ഖോ വാ ഹോതി ഈആദീസു. അസക്ഖി സക്ഖി, സക്ഖിംസു. അസക്ഖിസ്സ, അസക്ഖിസ്സംസു. സക്കുണേ സക്കുണേയ്യ. സക്കുണാതു, സക്കുണന്തു.

അപ=പാപുണനേ, പപുബ്ബോ, ''സകാ+പാനം കുക+കു ണേ''തി കുകതേ സമ്പത്തി പാപുണാതി, പാപുണന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേപാപീയതി, പാപീയന്തി. പാപുണിസ്സതി, പാപുണിസ്സന്തി. കമ്മേ-പാപീയിസ്സതി, പാപീയിസ്സന്തി. പാപുണി, പാപുണിംസു. കമ്മേ-പാപീയി, പാപീയിത്ഥ. അപാപുണിസ്സ. കമ്മേ-അപാപീയിസ്സ. പാപുണേ, പാപുണേയ്യ. കമ്മേ-പാപീയേയ്യ. പാപുണാതു, പാപുണന്തു. കമ്മേ-പാപീയതു ഇച്ചാദി. (ക്യാദിനയോ).

സു=സവനേ,

൨൫. സ്വാദീഹി ക്ണോ

സുആദീഹി ലവിസയേ ക്ണോ ഹോതി. കാനുബന്ധത്താ ന വുദ്ധി. ധമ്മം സുണോതി. പരസ്സരലോപേ സുണോന്തി. കമ്മേ-ക്യേ ദീഘേ സൂയതി, സൂയന്തി. ദ്വിത്തേ സുയ്യതി സുയ്യന്തി+ച്ചാദി. ഇഞാഗമേ സുണിസ്സതി, സുണിസ്സന്തി. കമ്മേ-ക്യലോപേ വുദ്ധി. സോസ്സതി, സോസ്സന്തി ഇച്ചാദി. അസുണി സുണി, അസുണിംസു സുണിംസു.

൩൦. തേസു സുതോ ക്ണോ+ക്ണാനം രോട

തേസു ഈആദീസു സുതോ പരേസം ക്ണോ+ക്ണാനം രോട വാ ഹോതി. രകാരോ അനുബന്ധോ. ടോ സബ്ബാദേസത്ഥോ. ഉസ്സ ലോപേ ദ്വിത്തം ഈസ്സ സി ച. അസ്സോസി, അസ്സോസിംസു. "ഇംസ്സ ച സിഞ്ച"തി യോഗവിഭാഗാ സിഞ, അസ്സോസിംസു, പച്ചസ്സോസും. അസുയി, അസുയിത്ഥ. അസുണിസ്സ, തേന അസുയിസ്സ. സുണേ സുണേയ്യ, സുണേയ്യം. തേന സൂയേ സൂയേയ്യ. സുണാതു, സുണന്തു. സൂയതു, സൂയന്തു ഇച്ചാദി.

ഗി=സദ്ദേ, ഗിണോതി. ഗിണന്തി. ത്വം ഗിണോസി. ഗിണിസ്സതി, ഗിണിസ്സന്തി. അഗിണിസ്സ. ഗിണേയ്യ. ഗിണോതു ഇച്ചാദി. വു=സംവരണേ, ആവുണോതി, ആവുണന്തി. ആവുണോസി ഇച്ചാദി. സേസേസുപി യോജേതബ്ബം. (സ്വാദിനയോ).

തന=വിത്ഥാരേ,

൨൩. തനാദിതോ

തനാദിതോ കത്തരി ലവിസയേ ഓ ഹോതി. കിത്തിം തനോതി, തനോന്തി ഇച്ചാദി.

൭൩. ഓവികരണസ്സു പരച്ഛക്കേ

ഓവികരണസ്സ ഉ ഹോതി പരച്ഛക്കവിസയേ. തനുതേ, തന്വന്തേ. തനുസേ, തനുവ്ഹേ. തന്വേ, തന്വമ്ഹേ. കമ്മേ -

൫,൧൩൮. തനസ്സാ വാ

തനസ്സ വാ ആ ഹോതി ക്യേ. പപുബ്ബോ, പതായതി. പതഞ്ഞതി, പതായരേ പതായന്തി പതഞ്ഞരേ പതഞ്ഞന്തി+ച്ചാദി. തഥാ വികരണലോപേ ഇഞാഗമേ ച തനിസ്സതി, തനിസ്സന്തി. പതായിസ്സതി. അതനി, അതനിംസു. അതനിസ്സ. പതായിസ്സ. തനേയ്യ, തനേയ്യും. തനോതു, തനോന്തു ഇച്ചാദി.

കര=കരണേ,

൫,൧൭൭. കരസ്സ സോസ്സ കുബ്ബ+കുരു+കയിരാ

കരസ്സ സ ഓകാരസ്സ കുബ്ബാദയോ വാ ഹോന്തി ന്ത+മാന+ത്യാദീസു. കുബ്ബതി, കുബ്ബന്തി. കരോതി, കരോന്തി. കരോസി, കരോഥ.

൨൮. കരസ്സ സോസ്സ കും

കരസ്സ സ ഓകാരസ്സ കും വാ ഹോതി മിമേസു. കുമ്മി കരോമി. കുമ്മ കരോമ. പരച്ഛക്കേ കുരുതേ കുബ്ബതേ, കുബ്ബന്തേ ഇച്ചാദി. കയിരതി, കയിരന്തി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ക്യസ്സ ദ്വിത്തേ ഈസ്സ രസ്സോ, കരിയ്യതി, കരീയതി വാ ഇച്ചാദി. "തവഗ്ഗവരണാ" ദിനാ യേ രസ്സ യകാരേ കയ്യതി, കയ്യന്തി. ബഹുലാധകാരാ കമ്മേ ക്വചി ഇമിനാ കയിരാദേസേ തേന കയിരതി, കയിരന്തി ഇച്ചാദി. ഭവിസ്സതിമ്ഹി -

൨൫. ഹാസ്സ ചാ+ഹങ സ്സേന

കരസ്സ സോസ്സ ഹാസ്സ ച ആഹങ വാ ഹോതി സ്സേന സഹ. കാഹതി, കാഹന്തി ഇച്ചാദി. ഇഞാഗമേ കാഹിതി, കാഹിന്തി ഇച്ചാദി. ആഹങാദേസാഭാവപക്ഖേ കരിസ്സതി, കരിസ്സന്തി ഇച്ചാദി. അജ്ജതനേ -

൨൮. കാ ഈആദീസു

കരസ്സ സ ഓകാരസ്സ കാ ഹോതി വാ ഈആദീസു.

൪൪. ദീഘാ ഈസ്സ

ദീഘതോ പരസ്സ ഈസ്സ സി വാ ഹോതി. അകാസി. ഈലോപേ അകാ, അകംസു. ഓസ്സ സിആദേസേ അകാസി. സിഞാഗമേ അകാസിത്ഥ. അകാസി, അകാസിം, അകാസിമ്ഹ. അഞ്ഞത്ര അകരികരി, അകരിംസു കരിംസു അകംസു ഇച്ചാദി. തേന അകരീയി ഇച്ചാദി. അകരിസ്സ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-അകരീയിസ്സ ഇച്ചാദി. ഏയ്യാദിമ്ഹി "ക്വചി വികരണാനം"തി ഓവികരണലോപേ കരേകരേയ്യ, കരേയ്യും ഇച്ചാദി. കുബ്ബേ കുബ്ബേയ്യ ഇച്ചാദി.

൭൧. ടാ

കയിരാ പരസ്സ ഏയ്യസ്സ ടാ ഹോതി. സോ കയിരാ.

൭൦. കയിരേ+യ്യസ്സേ+യ്യുമാദീനം

കയിരാ പരസ്സ ഏയ്യുമാദീനം ഏയ്യസ്സ ലോപോ ഹോതി. കയിരും. ത്വം കയിരാസി, കയിരാഥ. കയിരാമി, കയിരാമ.

൭൨. ഏഥസ്സാ

കയിരാ പരസ്സേ+ഥസ്സ ആ ഹോതീതിആദിസ്സ ഏസ്സ ആ ഹോതി. കയിരാഥ ധീരോ. കമ്മേ-കരിയേയ്യ, കരിയേയ്യു+മിച്ചാദി. കരോതു കുരുതു വാ, കുബ്ബന്തു കരോന്തു ഇച്ചാദി. പരച്ഛക്കേ-കുരുതം, കുബ്ബന്തം. കുരുസ്സു കരസ്സു ഇച്ചാദി. "ഏഓാന+മ വണ്ണേ"തി അകാരോ. കുരുവ്ഹോ, കുബ്ബേ, കുബ്ബാമസേ. കമ്മേ-കരീയതു ഇച്ചാദി.

൫,൧൩൩. കരോതിസ്സ ഖോ

പാദിതോ പരസ്സ കരസ്സ ക്വചി ഖ ഹോതി. അഭിസങ്ഖരോതി ഇച്ചാദി. സബ്ബത്ഥ യോജേതബ്ബം. "തദമിനാ"ദിനാ ഖാദേസേ അഭിസംഖാസീതി വിസേസോ.

സക=സത്തിയം, സക്കോതി ഇച്ചാദി. അപ=പാപുണനേ, പപുബ്ബോ, പപ്പോതി ഇച്ചാദി. (തനാദിനയോ).

ചുര=ഥേയ്യേ,

൧,൧൭. ചുരാദിതോ ണി

ചുരാദീഹി ക്രിയത്ഥേഹി സകത്ഥേ ണി പരോ ഹോതി. "ണിണാപ്യാപീഹി വാ"തി വികപ്പേന ലോ. ധനം ചോരയതി ചോരേതി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ചോരീയതി ഇച്ചാദി. ചോരയിസ്സതി ചോരേസ്സതി ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ചോരീയിസ്സതി ഇച്ചാദി. അചോരയി ചോരയി അചോരേസി ചോരേസി ഇച്ചാദി. അചോരയിസ്സ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-അചോരീയിസ്സ ഇച്ചാദി. ചോരയേ ചോരയേയ്യ ഇച്ചാദി. ചോരേതു ചോരേന്തു ഇച്ചാദി.

ചിന്ത=ചിന്തായം, സംയോഗത്താ ന വുദ്ധി, ചിന്തേതി ചിന്തയതി, ചിന്തേന്തി. കമ്മേ-ചിന്തീയതി, ചിന്തീയന്തി ഇച്ചാദി. മന്ത=ഗുത്തഭാസനേ, മന്തേതി മന്തയതി ഇച്ചാദി. പാല=രക്ഖണേ, സോ ധമ്മം പാലേതി പാലയതി. തേന പാലീയതി+ച്ചാദി. (ചുരാദിനയോ).

ഭൂവാദി ച രുധാദി ച, ദിവാദി ച തുദാദയോ;
ജ്യാദീ കിയാദീ സ്വാദീ ച, തനാദീ ച ചുരാദയോ.

(വികരണവിധാനം).

൭,൧. തിജ+മാനേഹി ഖ+സാ ഖമാ+വീമംസാസു

ഖന്തിയം തിജാ, വീമംസായം മാനാ ച ഖ+സപച്ചയാ ഹോന്തി യഥാക്കമം. തിജ=നിസാനേ, അകാരസ്സാ+പയോഗോ. ഖേ "ലഹുസ്സുപന്തസ്സാ"തി പത്തേ+കാരസ്സ "അഞ്ഞത്രാപീ"തി പടിസേധോ. യകാരവജ്ജിതബ്യഞ്ജനസ്സ "പരരൂപ+മയകാരേ ബ്യഞ്ജനേ"തി പരരൂപഞ്ച. "ചതുത്ഥദുതിയാ" ദിനാ പഠമക്ഖരകകാരേ ച "ഖഛസാന+മേകസ്സരോ+ദി ദ്വേ"തി തിക്ഖ തിക്ഖ ഇതി ദ്വിഭാവേ "ലോപോ+നാദിബ്യഞ്ജനസ്സാ"തിആദിതോ+ഞ്ഞസ്സ ബ്യഞ്ജനസ്സ ലോപേ ച കതേ തിതിക്ഖാധാതുതോ ത്യാദിപച്ചയ+ലവികരണാനി. തിതിക്ഖതി ഇച്ചാദി പുരിമസമം . കമ്മേ-തിതിക്ഖീയതി ഇച്ചാദി. ഇതോ പരം കമ്മോദാഹരണം ന കരിസ്സാമ.

മാന=പൂജായം+തിമസ്മാ സപച്ചയ, ദ്വിത്താദിമ്ഹി കതേ "മാനസ്സ വീ പരസ്സ ച മം"തി പുബ്ബമാനസ്സ വീ ച പരമാനസ്സ മഞ്ച ഹോതി. വീമംസധാതുതോ തിപച്ചയാദിമ്ഹി കതേ വീമംസതി ഇച്ചാദി. തിതിക്ഖിസ്സതി, വീമംസിസ്സതി ഇച്ചാദി. ഏവ+മുപരിപി അജ്ജതനാദീസുപി യോജേതബ്ബം. പയോജകത്താ ണി, "ണിണാപ്യാപീഹി വാ"തി ലവികരണം, തേജയതി തേജേതി. തഥാ ചുരാദിത്താ ന ലവികരണം, മാനയതി മാനേതി.

൭,൨. കിതാ തികിച്ഛാ+സംസയേസു ഛോ

തികിച്ഛായം സംസയേ ച വത്തമാനാ കിതാ ഛോ ഹോതി. കിത=നിവാസേ, ഛപച്ചയേ പുബ്ബേവ പരരൂപാദിമ്ഹി ച കതേ

“കിതസ്സാ+സംസയേ വാ”തി ദ്വിത്തേ പുബ്ബസ്സ തിആദേസേ തികിച്ഛധാതുതോ ത്യാദയോ. തികിച്ഛതി, തികിച്ഛന്തി+ച്ചാദി. വിപുബ്ബതോ കിതാ ഛപ്പച്ചയാദിമ്ഹി കതേ “കവഗ്ഗഹാനം ചവഗ്ഗജാ”തി ദ്വിത്തേ പുബ്ബസ്സ കസ്സ ചോ. വിചികിച്ഛതി, വിചികിച്ഛന്തി+ച്ചാദി. പയോജകത്താ കേതയതി+ച്ചാദി പുരിമസമം.

൫,൩. നിന്ദായം ഗുപ+ബധാ ബസ്സ ഭോ ച

നിന്ദായം ഗുപ+ബധേഹി ഛോ ഹോതി ബസ്സ ഭോ ച. ഗുപ=രക്ഖനേ+തീമസ്മാ ഛപ്പച്ചയേ “അഞ്ഞത്രാപീ”തി ഓത്താഭാവേ ച പരരൂപാദിമ്ഹി “കവഗ്ഗഹാ” ദിനാ ഗസ്സ ജേ ച കതേ “ഗുപിസ്സുസ്സാ”തി ദ്വിത്തേ പുബ്ബസ്സ ഉസ്സ ഇ ഹോതി. ത്യാദി+ലവികരണാദിമ്ഹി ജിഗുച്ഛതി ഇച്ചാദി. നിന്ദായം-ബധ=ബന്ധനേ+തീമസ്മാ ഛപ്പച്ചയേ ച ഇമിനാവ ബസ്സ ഭകാരേ ച പരരൂപേ പഠമക്ഖരേ ഭച്ഛഭച്ഛഇതി ദ്വിത്തേ അനാദിബ്യഞ്ജനസ്സ ലോപേ “ചതുത്ഥദുതിയാനം തതിയപഠമാ”തി ദ്വിത്തേ പുബ്ബസ്സ ഭസ്സ ബകാരേ “ഖഛസേസ്വസ്സീ”തി ഇകാരേ ദീഘേ ച കതേ ബീഭച്ഛധാതുതോ ത്യാദയോ ഹോന്തി. ബീഭച്ഛതി, ബീഭച്ഛന്തി ഇച്ചാദി. അഞ്ഞത്ര ഗോപേതി+ച്ചാദി.

൫,൪. തുംസ്മാ ലോപോ ചി+ച്ഛായം തേ

തുമന്തതോ ഇച്ഛായ+മത്ഥേ തേ ഖ+സ+ഛാ ഹോന്തി ബഹുലം, തുംപച്ചയസ്സ ലോപോ ച ഹോതി, സുതത്താ. ഭുജ=പാലന+ജ്ഝോഹാരേസു. ഭോജനായാതി വിഗ്ഗയ്ഹ “തും+തായേ”ച്ചാദിനാ തുംപച്ചയേ “ലഹുസ്സുപന്തസ്സാ”തി ഓകാരേ പരരൂപേ ച കതേ ഭോത്തു+മിച്ഛതീതി വിഗ്ഗയ്ഹ ഇമിനാ ഖപച്ചയേ തുംപച്ചയസ്സ ഇമിനാ ച ലോപേ “നിമിത്താഭാവേ നേമിത്തികസ്സാപി ച അഭാവോ”തി ഞായാ പരരൂപഓകാരാനം അഭാവേ ഖസ്സ പരരൂപ+ഖകാരാദിമ്ഹി ച കതേ ഭുക്ഖ ഭുക്ഖ ഇതി ദ്വിത്തേ തതിയബകാരോ ഹോതി, ബുഭുക്ഖധാതുതോ ത്യാദയോ ഹോന്തി, ബുഭുക്ഖതി, ബുഭുക്ഖന്തി ഇച്ചാദി.

ജി=ജയേ, ജയനായ ഇതി വിഗ്ഗയ്ഹ പുരേ വിയ തുമാദിമ്ഹി കതേ ജേതു+മിച്ഛതീതി വിഗ്ഗയ്ഹ സപ്പച്ചയേ ജിസ ജിസ ഇതി ദ്വിത്തേ അനാദിബ്യഞ്ജനലോപേ ദ്വിത്തേ പരസ്സ ജിസ്സ “ജിഹരാനം ഗിം”തി ഗിം. ജിഗിംസധാതുതോ ത്യാദീസു ജിഗിംസതി, ജിഗിംസന്തി ഇച്ചാദി.

ഘസ=അദനേ , ഘസിതു+മിച്ഛതി ഛപ്പച്ചയാദിമ്ഹി പുരേ വിയ കതേ ഘസ്സ “കവഗ്ഗഹാ”ദിനാ ഝേ ഝസ്സ “ചതുത്ഥദുതിയാ” ദിനാ ജകാരേ “ഖഛസേസ്വസ്സീ”തി ഇകാരേ ച കതേ ജിഘച്ഛധാതുതോ ത്യാദയോ ഹോന്തി. ജിഘച്ഛതി, ജിഘച്ഛന്തി+ച്ചാദി.

൫,൫. ഈയോ കമ്മാ

ഇച്ഛാകമ്മതോ ഇച്ഛായ+മത്ഥേ ഈയപച്ചയോ ഹോതി. പുത്ത+മിച്ഛതീതി ഈയപച്ചയേ ഈയാദിവുത്തിത്താ “ഏകത്ഥതായം”തി വിഭത്തിലോപോ. പുത്തീയതി, പുത്തീയന്തി+ച്ചാദി.

൫,൬. ഉപമാനാ+ചാരേ

കമ്മതോ ഉപമാനാ ആചാരത്ഥേ ഈയോ ഹോതി. പുത്ത+മിവാ+ചരതി പുത്തീയതി സിസ്സം, പുത്തീയന്തി+ച്ചാദി.

൫,൭. ആധാരാതി

ഈയോ ഹോതി. കുടിയ+മിവാ+ചരതി കുടീയതി പാസാദേ. പാസാദേവാ+ചരതി പാസാദീയതി കുടിയം, പാസാദീയന്തി+ച്ചാദി.

൫,൮. കത്തുതാ+യോ

കത്തുതോ+പമാനാ ആചാരത്ഥേ ആയോ ഹോതി. പബ്ബതോ ഇവാ+ചരതി സീലാദിഗുണയോഗതോതി പബ്ബതായതി യോഗീ, പബ്ബതായധാതുതോ ത്യാദയോ.

൫,൯. ച്യത്ഥേ

കത്തുതോ അഭൂതതബ്ഭാവേ ആയോ ഹോതി ബഹുലം. ഭുസോതി പഠമന്തതോ അഭുസോ ഭുസോ ഭവതീതി ഭുസായതി, ഭുസായന്തി ഇച്ചാദി. "വിച്ഛാഭിക്ഖഞ്ഞേസു ദ്വേ"തി ആഭിക്ഖഞ്ഞത്ഥേ ദ്വിത്തേ അപടപടാ പടപടാ ഭവതീതി ആയേ പടപടായതി, പടപടായന്തി+ച്ചാദി. അലോഹിതോ ലോഹിതോ ഭവതി ലോഹിതായതി.

൫,൧൦. സദ്ദാദീനി കരോതി

സദ്ദാദീഹി ദുതിയന്തേഹി കരോതീതി അസ്മിം അത്ഥേ ആയോ ഹോതി. സദ്ദം കരോതി സദ്ദായതി. ഏവം വേരായതി, കലഹായതി, ധൂപായതി+ച്ചാദി.

൫,൧൧. നമോത്വ+സ്സോ

നമോഇച്ചസ്മാ കരോതീതി അസ്മിം അത്ഥേ അസ്സോ ഹോതി. നമോ കരോതീതി അസ്മിം അത്ഥേ അസ്സപച്ചയേ ത്യാദയോ ഹോന്തി, തഥാഗതം നമസ്സതി, നമസ്സന്തി ഇച്ചാദി.

൫,൧൨. ധാത്വത്ഥേ നാമസ്മി

നാമസ്മാ ധാത്വത്ഥേ ബഹുല+മി ഹോതി. ഹത്ഥിനാ അതിക്കമതീതി ഇപച്ചയേ ലവികരണ+ഏകാര+അയാദേസേസു കതേസു അതിഹത്ഥയതി. ഏവം വീണായ ഉപഗായതി ഉപവീണായതി, വിനയം ദള്ഹം കരോതി ദള്ഹയതി, വിസുദ്ധാ ഹോതി രത്തി വിസുദ്ധായതി, കുസലം പുച്ഛതി കുസലായതി+ച്ചാദി.

൫,൧൩. സച്ചാദീഹാ+പി

സച്ചാദീഹി ധാത്വത്ഥേ ആപി ഹോതി. സച്ച+മാചിക്ഖതീതി ആപിമ്ഹി ത്യാദിപച്ചയേ "ണി+ണാപ്യാ+ദീഹി വാ"തി ലവികരണ+ഏ+അയാദേസാ. സച്ചാപയതി, സച്ചാപേതി ഇച്ചാദി. അത്ഥ+മാചിക്ഖതി അത്ഥാപയതി. ഏവം വേദാപയതി. സുക്ഖം കരോതീതി സുക്ഖാപയതി സുക്ഖാപേതി ഇച്ചാദി.

൫,൧൪. പയോജകബ്യാപാരേ ണാപി ച

കത്താരം യോ പയോജേതി, തസ്സ ബ്യാപാരേ ക്രിയത്ഥാ ണി+ണാപീ ഹോന്തി ബഹുലം.

> ണിപച്ചയോ ഉവണ്ണന്താ, ആതോ ണാപേവ ഹോതി+ഹ;
> ദ്വേ ദ്വേ+കോ ഹോതി വാ സേസേ, ബഹുലംത്യനുവുത്തിയാ.
>
> അകമ്മകാപി ഹോന്തേവ, ണി+ണാപ്യന്താ സകമ്മകാ;
> സകമ്മകാ ദ്വികമ്മാ+സ്സു, ദ്വികമ്മാ ച തികമ്മകാ.
>
> തസ്മാ കത്തരി കമ്മേ ച, ണി+ണാപീനം തു സമ്ഭവോ;
> ന ഭാവേ സുദ്ധകത്താ തു, കമ്മം ഹോതി പയോജകേ.
>
> നയാദീനം പധാനഞ്ച, അപധാനം ദുഹാദിനം;
> സുദ്ധകത്താ ണി+ണാപീസു, കമ്മ+മക്ഖ്യാത ഗോചരം.

ഭവിതും പയോജയതീതി അത്ഥേ ഇമിനാ ണിപ്പച്ചയോ. ണകാരോ ണാനുബന്ധകാരിയത്ഥോ. "യുവണ്ണാന+മേ+ഓ പച്ചയേ"തി ഓകാരേ "ആയാ+വാ ണാനുബന്ധേ"തി ണാനുബന്ധേ ആവാദേസോ. ത്യാദിമ്ഹി "ണി+ണാപ്യാ+പീഹി വാ"തി ലവികരണേ ഏകാരേ "ഏഓാന+മയവാ സരേ"തി അയാദേസോ. സോ സമാധിം ഭാവയതി ഭാവേതി , ഭാവയന്തി ഭാവേന്തി+ച്ചാദി. കമ്മേ-തേന സമാധി ഭാവീയതി+ച്ചാദി. എത്ഥ "ദീഘോ സരസ്സാ"തി ക്യേ ഇകാരസ്സ ദീഘോ. ഭാവയിസ്സതി ഭാവേസ്സതി, ഭാവയിസ്സന്തി ഭാവേസ്സന്തി+ച്ചാദി. അജ്ജതനേ ഈസ്സ സിമ്ഹി അഭാവേസി ഭാവേസി, അഭാവയി ഭാവയി, അഭാവയിംസു ഭാവയിംസു. പരസ്സരലോപേ അഭാവേസും ഭാവേസും, അഭാവയംസു ഭാവയംസു, അഭാവയും ഭാവയും ഇച്ചാദി. കമ്മേ-അഭാവീയി ഭാവീയി ഇച്ചാദി. അഭാവിസ്സ അഭാവയിസ്സ, അഭാവിസ്സംസു അഭാവയിസ്സംസു. കമ്മേ-അഭാവയിസ്സം ഇച്ചാദി. ഭാവേ ഭാവേയ്യ ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ഭാവീയേയ്യ ഇച്ചാദി. ഭാവയതു ഭാവേതു ഇച്ചാദി. കമ്മേ-ഭാവീയതു ഇച്ചാദി.

പചിതും പയോജേതീതി അത്ഥേ ണി+ണാപീ ഹോന്തി. സോ ദേവദത്തേന ഓദനം പാചയതി പാചേതി ഇച്ചാദി, തഥാ പാചാപയതി പാചാപേതി+ച്ചാദി. കമ്മേ-സോ തേന ദേവദത്തേന ഓദനോ പാചീയതി പാചാപീയതി+ച്ചാദി, ഭവിസ്സത്യാദീസുപി യോജേതബ്ബം.

ഗന്തും പയോജേതീതി അത്ഥേ സോ തം പുരിസം ഗാമം ഗമയതി ഗമേതി ഗച്ഛാപയതി ഗച്ഛാപേതി+ച്ചാദി. കമ്മേ-തേന സോ ഗാമം ഗമീയതി ഗച്ഛാപീയതി+ച്ചാദി.

ഗുഹ=സംവരണേ, ഗുഹിതും പയോജേതീതി ണിമ്ഹി "ഗുഹിസ്സ സരേ"തി ദീഘോ. ഗൂഹയതി, ഗൂഹയന്തി ഇച്ചാദി.

ദിസ+ദുസ=അപ്പീതിയം, ദുസിതും പയോജേതീതി ണിമ്ഹി "ണിമ്ഹി ദീഘോ ദുസസ്സാ"തി ദീഘേ ദൂസയതി+ച്ചാദി.

തഥാ ഇച്ഛന്തം പയോജയതി ഇച്ഛാപയതി ഇച്ഛാപേതി, ഏസയതി ഏസേതി. നിയച്ഛന്തം പയോജയതി നിയമയതി നിയമേതി. തഥാ ആസയതി ആസേതി, അച്ഛാപയതി അച്ഛാപേതി. ലാഭയതി ലാഭേതി, ഏവം വാസയതി വാസേതി,

വാസാപയതി വാസാപേതി. വാഹയതി വാഹേതി, വാഹാപയതി വാഹാപേതി+ച്ചാദി. ഏവം ജീരയതി, മാരയതി, ദസ്സയതി ഇച്ചാദി. ഹൂ=സത്തായം, പഹോന്തം പയോജയതി പഹാവയതി പഹാവേതി ഇച്ചാദി. സായയതി സായാപയതി സായാപേതി. നായാപയതി നായാപേതി. പതിട്ഠാപയതി പതിട്ഠാപേതി. രസ്സേ പതിട്ഠപേതി. ഹന്തും പയോജയതീതി ണി+ണാപീ, ''ഹനസ്സ ഘാതോ ണാനുബന്ധേ''തി ഘാതാദേസേ ഘാതയതി ഘാതേതി. തഥാ ജുഹാവയതി ജുഹാവേതി, ജഹാപയതി ജഹാപേതി. ഹാപയതി ഹാപേതി. ദാപയതി ദാപേതി. വിധാപയതി വിധാപേതി, പിദഹാപയതി പിദഹാപേതി. (ഭൂവാദിനയോ).

ഇദാനി രുധാദിഅട്ഠഗണാ ദസ്സീയന്തേ-രോധയതി രോധേതി. ദേവയതി ദേവേതി. തോദയതി തോദേതി. ജയാപയതി ജയാപേതി. വിക്കയതി വിക്കയാപേതി. സാവയതി സാവേതി. വിതാനയതി വിതാനേതി. ചോരാപയതി ചോരാപേതി ഇച്ചാദി.

> ഖാദീഹി പച്ചയന്തേഹി, അപി ഹോന്തി ണി+ണാപയോ;
> ണി+ണാപിനാ+നകാനാനം, ദസ്സനഞ്ചേത്ഥ സാധനം.

തിതിക്ഖന്തം പയോജയതി തിതിക്ഖേതി തിതിക്ഖാപേതി, തികിച്ഛയതി തികിച്ഛേതി തികിച്ഛാപയതി തികിച്ഛാപേതി. ഏവം ബുഭുക്ഖേതി ബുഭുക്ഖാപേതി. പബ്ബതായയതി. പുത്തീയയതി ഇച്ചാദി. (ഖാദിപച്ചയനയോ).

ഇതി പയോഗസിദ്ധിയം ത്യാദികണ്ഡോ ഛട്ഠോ.

൭. ഖാദികണ്ഡ

അഥ ധാതൂഹിയേവ ഭാവ+കമ്മ+കത്തു+കരണാദിസാധനസഹിതം ഖാദിവിധാനം ആരഭീയതേ -

"തിജമാനേഹി ഖസാ ഖമാവീമംസാസു" ഇച്ചാദീഹി പച്ചയവിധാനഞ്ച പരരൂപദ്വിത്താദികാരിയഞ്ച ത്യാദികണ്ഡേ വുത്തനയേനേവ ഞാതബ്ബം. തിതിക്ഖനം തിതിക്ഖാ, "ഇത്ഥിയ+മണക്തികയകയാ ച" ഇതി സുത്തേന അപച്ചയോ ച "ഇത്ഥിയ+മത്വാ"തി ആപച്ചയോ ച ഹോതി. തഥാ വീമംസനം വീമംസാ. "കിതാ തികിച്ഛാസംസയേസു ഛോ"തി ഛപ്പച്ചയാദിമ്ഹി കതേ തികിച്ഛനം തികിച്ഛാ, വിചികിച്ഛനം വിചികിച്ഛാ. ഗുപ=ഗോപനേ, ബധ=ബന്ധനേതി ഇമേഹി ധാതൂഹി "നിന്ദായം ഗുപ+ബധാ ബസ്സ ഭോ ച" ഇതി ഛപച്ചയാദിമ്ഹി ച ദ്വിത്തേ പരബകാരസ്സ ഇമിനാ ഭകാരേ ച കതേ അപച്ചയാദി ഹോതി. ജിഗുച്ഛനം ജിഗുച്ഛാ, ബീഭച്ഛനം ബീഭച്ഛാ. "തുംസ്മാ ലോപോ ചി+ച്ഛായം തേ" ഇതി ഇച്ഛായ+മത്ഥേ ഖ+സ+ഛപ്പച്ചയാ ഹോന്തി. ഭുജ=പാലനജ്ഝോഹാരേസു, ബുഭുക്ഖനം ബുഭുക്ഖാ. ജി=ജയേ, ജിഗിംസനം, ജിഗിംസാ. ഘസ=അദനേ, ജിഘച്ഛനം ജിഘച്ഛാ.

൨൭. ഭാവകമ്മേസു തബ്ബാനീയാ

തബ്ബഅനീയാ ക്രിയത്ഥാ പരേ ഭാവകമ്മേസു ഭവന്തി, ബഹുലംവിധാനാ കത്തുകരണാദീസുപി. ഭൂ=സത്തായം, "യുവണ്ണാന+മേ ഓപച്ചയേ"തി ഓകാരേ "ഊബ്യഞ്ജനസ്സാ"തി ഊആഗമോ, ഞകാരോ ആദ്യാവയവത്ഥോ. ഓസ്സ "ഏഓാന+ മയവാ സരേ"തി അവാദേസോ, ഭൂയതേതി ഭവിതബ്ബം ഭവതാ ഭവനീയം. ഭാവസ്സേ+കത്താ ഏകവചനമേവ, തഞ്ച നപുംസകലിങ്ഗം.

> തബ്ബാദ്യഭിഹിതോ ഭാവോ,
> ദബ്ബമിവ പകാസതീതി-ബഹുവചനഞ്ച ഹോതി.

കമ്മേ-അഭിപുബ്ബോ, അഭിഭൂയതേ അഭിഭൂയിത്ഥ അഭിഭൂയിസ്സതേതി അഭിഭവിതബ്ബോ കോധോ പണ്ഡിതേന, അഭിഭവിതബ്ബാ തണ്ഹാ, അഭിഭവിതബ്ബം ദുക്ഖം. ഏവം അഭിഭവനീയോ അഭിഭവനീയാ അഭിഭവനീയം, കമ്മേ അഭിധേയ്യസ്സേവ ലിങ്ഗവചനാനി.

> വിസേസ്സലിങ്ഗാതബ്ബാദീ, തത്ഥാ+ദോ പഞ്ച ഭാവജാ;
> നപുംസകേ സിയും ഭാവേ, ക്തോ ചാ+നോ അകത്തരി.

> ഭാവസ്മിം ഘണ പുമേ ഏവം, ഇയുവണ്ണാ ഗഹാദിജോ;
> അപച്ചയോപി വാ+സംഖ്യാ, തു+മാദിതന്തകാ സിയും.

ഇതോ പരം ഉപസഗ്ഗപുബ്ബതാ ച കാലത്തയസ്സ വാക്യഗഹണഞ്ച വുത്തനയേന ഞാതബ്ബം, തസ്മാ അനുരൂപവാക്യമേവ ദസ്സയിസ്സാമ -

ആസ=ഉപവേസനേ, ആസനേ ആസിതബ്ബം തയാ ആസനീയം. കമ്മേ-ഉപാസീയതീതി ഉപാസിതബ്ബോ ഗുരു ഉപാസനീയോ. സീ=സയേ, ഏ+അയാദേസോ, സയനം സയിതബ്ബം സയനീയം തയാ. അതിസീയതീതി

അതിസയിതബ്ബോ കടോ തേ അതിസയനീയോ. പദ=ഗമനേ, "പദാദീനം ക്വചീ"തി യുക, കകാരോ കാനുബന്ധകാരിയത്ഥോ, ഉകാരോ ഉച്ചാരണത്ഥോ, ദസ്സജോ പുബ്ബരൂപഞ്ച, ഉപ്പജ്ജനം ഉപ്പജ്ജിതബ്ബം ഉപ്പജ്ജനീയം. പടിപജ്ജീയതീതി പടിപജ്ജിതബ്ബോ മഗ്ഗോ പടിപജ്ജനീയോ. ബുധ=ഞാണേ, ബുജ്ഝതേതി ബുജ്ഝിതബ്ബോ ധമ്മോ ബുജ്ഝനീയോ. സു=സവനേ, സൂയതേതി സോതബ്ബോ ധമ്മോ, ഞിമ്ഹി നാഗമേ "തഥനരാനം ടഠണലാ"തി ണേ ച കതേ "ന തേ കാനുബന്ധ+നാഗമേസൂ"തി ഓകാരാഭാവോ. സുണിതബ്ബോ, സവനീയോ. കര=കരണേ -

ൻ൫. പരരൂപ+മയകാരേ ബ്യഞ്ജനേ

ക്രിയത്ഥാന+മന്തബ്യഞ്ജനസ്സ പരരൂപം ഹോതി യകാരതോ അഞ്ഞസ്മിം ബ്യഞ്ജനേ. കരീയതീതി കത്തബ്ബോ ധമ്മോ, കത്തബ്ബാ പൂജാ, കത്തബ്ബം കുസലം.

൫൫൯. തും+തുന+തബ്ബേസു വാ

തുമാദീസു കരസ്സാ ഹോതി വാ. കാതബ്ബം ഹിതം.

൫൭൫. രാ നസ്സ ണോ

രന്തതോ ക്രിയത്ഥാ പച്ചയനകാരസ്സ ണ ഹോതി. കരണീയോ.

ഭര=ഭരണേ, ഭരീയതീതി ഭരിതബ്ബോ ഭരണീയോ. ഗഹ=ഉപാദാനേ "മം വാ രുധാദീനം"തി അന്തസരാ പരോമം വാ ഹോതി. മകാരോ+നുബന്ധോ. "ണോ നിഗ്ഗഹീതസ്സാ"തി നിഗ്ഗഹീതസ്സ ണോ, സംഗയ്ഹതീതി സംഗണ്ഹിതബ്ബോ സംഗണ്ഹനീയോ, "തഥനരാ"ദിനാ ണകാരേ ഗഹണീയോ. രമ=കീളായം, രമീയതീതി രമണീയോ വിഹാരോ. ആപ=പാപുണനേ, "സകാപാനം കുകകൂ ണേ"തി എത്ഥ 'സകാപാനം കുക+കൂ'തി യോഗവിഭാഗാ കു, ഊആഗമേ നാഗമസ്സ ണേ ച കതേ പാപീയതീതി പാപുണിതബ്ബോ. പരരൂപേ പത്തബ്ബോ, പാപുണനീയോ, പാപനീയോ.

ൻ൱. മനാനം നിഗ്ഗഹീതം

മകാര+നകാരന്താനം ക്രിയത്ഥാനം നിഗ്ഗഹീതം ഹോത്യ+യകാരേ ബ്യഞ്ജനേ. വഗ്ഗന്തം, ഗമിയതീതി ഗന്തബ്ബോ. ഗമിതബ്ബം ഗമനീയം. ഖന=ഖണ=അവദാരണേ, നിഗ്ഗഹീതം വഗ്ഗന്തത്തഞ്ച, ഖഞ്ഞതേതി ഖന്തബ്ബം ആവാടം ഖനിതബ്ബം ഖനനീയം. ഹന=ഹിംസായം, ഹഞ്ഞതേതി ഹന്തബ്ബം ഹനിതബ്ബം ഹനനീയം. മന=ഞാണേ, മഞ്ഞതേതി മന്തബ്ബോ മനിതബ്ബോ. "പദാദീനം ക്വചീ"തി യുക, ചവഗ്ഗാദിമ്ഹി കതേ മഞ്ഞിതബ്ബം മഞ്ഞനീയം.

പൂജ=പൂജായം, "ചുരാദിതോ ണീ"തി ണിമ്ഹി ഞുകാരസ്സ ഗുരുത്താ ഓകാരാവുത്തി "യുവണ്ണാന+മേഓ പച്ചയേ"തി ഏകാരേ പൂജേതബ്ബോ ഊമ്ഹി അയാദേസേ പൂജയിതബ്ബോ പൂജനീയോ ഭഗവാ.

കത്തരി-യാ=പാപുണനേ, നീയതീതി നിയ്യാനിയോ മഗ്ഗോ, ഗച്ഛന്തീതി ഗമനീയാ ഭോഗാ. കരണേ-നഹ=സോചേയ്യേ, നഹായന്ത്യ+നേനാതി നഹാനീയം ചുണ്ണം.

സമ്പദാനേ-ദാ=ദാനേ, സം+പപുബ്ബോ, സമ്മാ പദീയതേ അസ്സാതി സമ്പദാനിയോ ബ്രാഹ്മണോ.

൨൮. ഘ്യണ

ഭാവകമ്മേസു ക്രിയത്ഥാ പരോ ഘ്യണ ഹോതി ബഹുലം. ഊമ്ഹി കത്തബ്ബം കാരിയം. ഹര=ഹരണേ, ഹരീയതീതി ഹാരിയം. ഭര=ഭരണേ, ഭരിതബ്ബം ഭാരിയം. ലഭ=ലാഭേ, "വഗ്ഗലസേഹി തേ"തി പുബ്ബരൂപഭകാരേ "ചതുത്ഥദുതിയാ" ദിനാ തതിയക്ഖരേ ച കതേ ലഭിതബ്ബം ലബ്ഭം.

വച=ബ്യത്തവചനേ,

൯൭. കഗാ ചജാനം ഘാനുബന്ധേ

ഘാനുബന്ധേ ചകാര+ജകാരന്താനം ക്രിയത്ഥാനം ക+ഗാ ഹോന്തി യഥാക്കമം.

൭ർ. അസ്സാ ണാനുബന്ധേ

ണകാരാനുബന്ധേ പച്ചയേ പരേ ഉപന്തസ്സ അകാരസ്സ ആ ഹോതി. വചനം വുച്ചതേതി വാക്യം. ഭജ=സേവായം, ഭജനീയം ഭാഗ്യം, ജസ്സ ഗകാരോ. ചി=ചയേ, ചയനം ചീയതീതി വാ ചേയ്യം. യസ്സ ദ്വിത്തം.

൧൬൨൨. നിതോ ചിസ്സ ഛോ

നിതോ പരസ്സ ചിസ്സ ഛോ ഹോതീതിആദിചകാരസ്സ ഛോ. വിനിച്ഛയതീതി വിനിച്ഛേയ്യം, നാഗമേ വിനിച്ഛിനിതബ്ബം. ഏ+അയാദേസേസു വിനിച്ഛേതബ്ബം വിനിച്ഛനീയം. നീ=പാപനേ, നീയതീതി നേയ്യോ നേയ്യാ നേയ്യം, നേതബ്ബം.

൨൯. ആസ്സേ+ച

ആകാരന്തതോ ക്രിയത്ഥാ ഘ്യണ ഹോതി ഭാവകമ്മേസു ആസ്സ ഏ ച. ദാ=ദാനേ, ദാതബ്ബം ദേയ്യം. പാ=പാനേ, പീയതീതി പേയ്യം. മാ=മാനേ, മീയതീതി മേയ്യം. ഞാ=അവബോധനേ, ഞായതീതി ഞേയ്യം ഞാതബ്ബം, ഊമ്ഹി നാഗമോ "ഞാസ്സ നേ+ജാ"തി ഞാസ്സ ജാദേസേ ജാനിതബ്ബം, വിജാനിയം. ഖാ=പകഥനേ, സംഖാതബ്ബം സംഖേയ്യം.

൩൦. വദാദീഹി യോ

വദാദീഹി ക്രിയത്ഥേഹി യോ ഹോതി ബഹുലം ഭാവകമ്മേസു. വദ=വചനേ, വദനം വജ്ജതീതി വാ വജ്ജം. മദ=ഉമ്മാദേ, മദനം മജ്ജതേ അനേനാതി വാ മജ്ജം. ഗമനം ഗമ്മതേതി വാ ഗമ്മം. ഗദ=വചനേ, ഗജ്ജതേ ഗദനീയം വാതി ഗജ്ജം. പദ=ഗമനേ, പജ്ജനീയം പജ്ജം ഗാഥാ. അദ+ഖാദ=ഭക്ഖനേ, ഖജ്ജതീതി ഖജ്ജം ഖാദനീയം. ദമ=ദമനേ, ദമ്മതേതി ദമ്മോ ദമനീയോ.

ഭുജാ+ന്നേതി ഗണസുത്തേന അന്നേ വത്തബ്ബേ യപച്ചയോ.

൩൧. ലഹുസ്സുപന്തസ്സതി

ലഹുഭൂതസ്സ ഉപന്തസ്സ ഇയുവണ്ണസ്സ എഒ ഹോന്തി യഥാക്കമം. യസ്സ പുബ്ബരൂപേ ഭുഞ്ജിതബ്ബോതി ഭോജ്ജോ ഓദനോ, ഭോജ്ജാ യാഗു.

൯൧. കിച്ച ഘച്ച ഭച്ച ഭബ്ബ ലേയ്യാ

എതേ സദ്ദാ യപച്ചയന്താ നിപച്ചന്തേ. കര=കരണേ, ഇമിനാ നിപാതനാ യേ കിചാദേസേ ച കതേ പുബ്ബരൂപം, കത്തബ്ബം കിച്ചം. ഹന=ഹിംസായം, ഘച്ചാദേസാദിമ്ഹി കതേ ഹനനം ഹഞ്ഞതേതി വാ ഘച്ചം. ഭര=ഭരണേ, ഭച്ചാദേസാദിമ്ഹി കതേ ഭരണീയോ ഭച്ചോ. ഭൂ=സത്തായം, യമ്ഹി ഓകാരേ ഇമിനാ അവാദേസേ ഭവതീതി ഭബ്ബോ. ലിഹ=അസ്സാദനേ, യമ്ഹി ഇമിനാ ഹസ്സ യകാരേ ലേഹിതബ്ബം ലേയ്യം, എകാരവുദ്ധി.

൯൨. ഗുഹാദീഹി യക

ഗുഹാദീഹി ക്രിയത്ഥേഹി ഭാവകമ്മേസു യക ഹോതി. ഗുഹ=സംവരണേ, "ലഹുസ്സുപന്തസ്സാ"തി സമ്പത്തസ്സ ഓകാരസ്സ "ന തേ കാനുബന്ധനാഗമേസൂ"തി പടിസേധോ. "ഹസ്സ വിപല്ലാസോ"തി വിപല്ലാസേ ഗുഹനം ഗുഹിതബ്ബം ഗുയ്ഹം. ദുഹ=പപൂരണേ, ദോഹനം ദുയ്ഹതീതി വാ ദുയ്ഹം. സാസ=അനുസിട്ഠിയം -

൧൧൦. സാസസ്സ സിസ വാ

സാസസ്സ സിസ വാ ഹോതി കാനുബന്ധേ. പുബ്ബരൂപം, സാസീയതീതി സിസ്സോ.

സിദ്ധാ എവേ+തേ തബ്ബാദയോ പേസാ+തിസഗ്ഗ+പ്പത്തകാലേസു ഗമ്യമാനേസുപി, സാമഞ്ഞേന വിധാനതോ. പേസനം - "കത്തബ്ബ+മിദം ഭവതാ"തി ആണാപനം അജ്ഝേസനഞ്ച. അതിസഗ്ഗോ നാമ "കി+മിദം മയാ കത്തബ്ബം"തി പുട്ഠസ്സ "പാണോ ന ഹന്തബ്ബോ"തിആദിനാ പടിപത്തിദസ്സനമുഖേന കത്തബ്ബസ്സ അനുഞ്ഞാ. പത്തകാലോ നാമ സമ്പത്തസമയോ. യോ കിച്ചകരണസമയം ഉപപരിക്ഖിത്വാ കരോതി, തസ്സ സമയാരോചനം, ന തത്ഥ അജ്ഝേസന+മത്ഥി. ഭോതാ ഖലു കടോ കത്തബ്ബോ കരണീയോ കാരിയോ കിച്ചോ" എവം ത്വയാ കടോ കത്തബ്ബോ, ഭോതോ ഹി പത്തോ കാലോ കടകരണേ.

എവം ഉദ്ധമുഹുത്തേപി വത്തമാനതോ പേസാദീസു സിദ്ധാ എവ. തഥാ അരഹേ കത്തരി സത്തിവിസിട്ഠേ ച പതീയമാനേ, ആവസ്സകാ+ധമീണതാവിസിട്ഠേ ച ഭാവാദോ സിദ്ധാ. ഉദ്ധം മുഹുത്തതോ- ഭോതാ കടോ കത്തബ്ബോ. ഭോതാ രജ്ജം കാതബ്ബം, ഭവം അരഹോ. ഭോതാ ഭാരോ വഹിതബ്ബോ, ഭവം സക്കോ. ഭോതാ അവസ്സം കടോ കത്തബ്ബോ. ഭോതാ നിക്ഖോ ദാതബ്ബോ.

൯൯. കത്തരി ല്തു+ണ്കാ

കത്തരി കാരകേ ക്രിയത്ഥാ ല്തു+ണ്കാ ഹോന്തി. കര=കരണേ, പരരൂപേ "ല്തു+പിതാദീന+മാ സിമ്ഹീ"തി ആ സിലോപോ ച. കരോതീതി കത്താ. എവം ഭരതീതി ഭത്താ. ഹരതീതി ഹത്താ. ഭിദതീതി ഭേത്താ, എകാരോ,

ഊമ്ഹി ഭേദിതാ. ഛിന്ദതീതി ഛേത്താ. ഭോജനസ്സ ദാതാ ഭോജനദാതാ. സന്ധാതീതി സന്ധാതാ. വചതീതി വത്താ. ഓകാരപരരൂപേസു ഭുഞ്ജതീതി ഭോത്താ. ''പദാദീനം ക്വചീ''തി യുകാഗമോ, ബുജ്ഝതീതി ബുജ്ഝിതാ. ജാനാതീതി ഞാതാ. ഛിന്ദതീതി ഛേതാ. സുണാതീതി സോതാ. ''ഊ+ലസ്സേ''തി ഊസ്സ ഏകാരേ ഗണ്ഹാതീതി ഗഹേതാ. ഭവതീതി ഭവിതാ. സരതീതി സരിതാ. ''മനാനം നിഗ്ഗഹീതം''തി മസ്സ നിഗ്ഗഹീതേ വഗ്ഗന്തേ ച ഗച്ഛതീതി ഗന്താ. നകാരന്താനമ്പി നിഗ്ഗഹീതം, ഖനതീതി ഖന്താ. സനതീതി സന്താ. മഞ്ഞതീതി മന്താ. പാലേതീതി പാലയിതാ പാലേതാ, ഏത്ഥ ചുരാദിത്താ ണി.

ണിണാപീസു-ഭാവയതീതി ഭാവയിതാ ഭാവേതാ. ഏവം സാരയിതാ സാരേതാ, ദാപയിതാ ദാപേതാ, ഹാപയിതാ ഹാപേതാ, നിരോധയിതാ നിരോധേതാ, ബോധയിതാ ബോധേതാ, ഞാപയിതാ ഞാപേതാ, സാവയിതാ സാവേതാ, ഗാഹയിതാ ഗാഹേതാ, കാരയിതാ കാരേതാ, കാരാപയിതാ കാരാപേതാ ഇച്ചാദി.

ണ്കപച്ചയേ-ണകാരോ വുദ്ധ്യത്ഥോ. രഥം കരോതീതി രഥകാരകോ, ''അസ്സാ ണാനുബന്ധേ''തി ആ അമാദിസമാസോ ച. അന്നം ദദാതീതി അന്നദായകോ. ''അധാതുസ്സ കാ+സ്യാദിതോ ഘേ+സ്സീ''തി ഘേ പരേ അസ്സ ഇആദേസോ, അന്നദായികാ, അന്നദായകം കുലം. ''ആസ്സാ+ണാപിമ്ഹി യുക'' ഇതിണാപിതോ+ഞ്ഞത്ര യുക. ലോകം നേതീതി ലോകനായകോ, ഏകാരേ ''ആയാ+വാ ണാനുബന്ധേ''തി ആയാദേസോ. ഏവം വിനേതീതി വിനായകോ.

അകമ്മുപപദേ-കരോതീതി കാരകോ, ഏവം ദായകോ നായകോ, ഓകാരേ ആവാദേസേ സുണാതീതി സാവകോ. പുരേ വിയ ഇകാരേ സാവികാ. ലുനാതീതി ലാവകോ. പു=പവനേ, പുനാതീതി പാവകോ. ഭവതീതി ഭാവകോ, ഉപാസതീതി ഉപാസകോ. ഗണ്ഹാതീതി ഗാഹകോ പാവകോ, യാജകോ. വധ=ഹിംസായം, വധേതീതി വധകോ, ''അഞ്ഞത്രാപീ''തി വുദ്ധിപടിസേധോ. ''ഹനസ്സ ഘാതോ ണാനുബന്ധേ''തി ഘാതാദേസോ, ഹനതീതി ഘാതകോ. ''മം വാ രുധാദീനം''തി മം, രുന്ധകോ, ഗുരുത്താ ന വുദ്ധി. തഥാ ഭുഞ്ജതീതി ഭുഞ്ജകോ. ആയസ്സ രസ്സേ കിണാതീതി കയകോ. പാലേതീതി പാലകോ. പൂജേതീതി പൂജകോ.

ഖാദീസു-തിതിക്ഖതീതി തിതിക്ഖകോ. വീമംസതീതി വീമംസകോ ഇച്ചാദി. പനുദതീതി പനൂദകോ, ''ബ്യഞ്ജനേ''ച്ചാദിനാ ദീഘോ. ''ഭീതാ+നകോ''തി ഏത്ഥ 'ആനകോ'തി യോഗവിഭാഗാ ആനകോ, ആസ്സ രസ്സേ നകാരാഗമേ ച ''ഞാസ്സ നേ ജാ''തി ജാദേസോ, ജാനനകോ. ണാപിമ്ഹി -

അണ-ഇതി ദണ്ഡകധാതു, ആണാപേതീതി ആണാപകോ. തഥാ സഞ്ഞാപകോ, പതിട്ഠാപകോ. സം+പ പുബ്ബോ ആപ=പാപുണനേ, നിബ്ബാനം സമ്പാപേതീതി നിബ്ബാനസമ്പാപകോ. കാരാപകോ, കാരാപികാ ഇച്ചാദി.

ബഹുലംവിധാനാ കമ്മേപി-പാദേഹി ഹരീയതീതി പാദഹാരകോ. ചുപ=മന്ദഗമനേ, ഗലേ ചുപ്പതീതി ഗലചോപകോ.

സിദ്ധോവ ല്തു അരഹാദീസു ''ഭവം ഖലു കഞ്ഞായ പരിഗ്ഗഹാരഹോ''തി (പരിഗ്ഗഹിതാ). സീലത്ഥേ-ഉപാദാനസീലോതി ഉപാദാതാ. സാധു ഗച്ഛതീതി ഗന്താ.

മുണ്ഡനധമ്മാ മുണ്ഡനാചാരാതി മുണ്ഡയിതാരോ, ഏത്ഥ “ധാത്വത്ഥേ നാമസ്മീ”തി ഇമ്ഹി ഊആഗമേ ഏ+അയാദേസേ മുണ്ഡയിതുസദ്ദമ്ഹി ആരങ്ങാദേസേ ച കതേ യോസ്സ ടോ.

൩൪. ആവീ

ക്രിയത്ഥാ ആവീ ഹോതി ബഹുലം കത്തരി. “ദിസസ്സ പസ്സ+ദസ്സ=ദസ+ദ+ദക്ഖാ”തി ദസ്സാദേസോ, ഭയം പസ്സതീതി ഭയദസ്സാവീ. നീമ്ഹി ഭയദസ്സാവിനീ. ഭയദസ്സാവി ചിത്തം. അപ്പവിസയതാഞാപനത്ഥം ഭിന്നയോഗകരണം. സാമഞ്ഞവിഹിതത്താ സീലാദീസു ച ഹോതേവ.

൩൫. ആസിംസായ+മകോ

ആസിംസായം ഗമ്മമാനായം ക്രിയത്ഥാ അകോ ഹോതി കത്തരി. ജീവ=പാണധാരണേ, ജീവതൂതി ജീവകോ. നന്ദ=സമിദ്ധിയം, നന്ദതൂതി നന്ദകോ. ഭവതൂതി ഭവകോ.

൩൬. കരാ ണനോ

കരതോ കത്തരി ണ നോ ഹോതി. കരോതീതി കാരണം. കത്തരീതി കിം, കരോതി അനേനാതി കരണം.

൩൭. ഹാതോ വീഹി+കാലേസു

ഹാതോ വീഹിസ്മിം കാലേ ച ണനോ ഹോതി. “ആസ്സാ”ത്യാദിനാ യുക, ജഹന്തി ഉദകംതി ഹായനാ വീഹയോ. ജഹാതി ഭാവേ പദത്ഥേതി ഹായനോ സംവച്ഛരോ. വീഹികാലേസൂതി കിം, ജഹാതീതി ഹാതാ.

൩൮. വിദാ കൂ

വിദസ്മാ കൂ ഹോതി കത്തരി. കകാരോ “കൂതോ”തി വിസേസനത്ഥോ. വിദതീതി വിദൂ, ലോകവിദൂ.

൩൯. വിതോ ഞാതോ

വിപുബ്ബാ ഞാഇച്ച+സ്മാ കൂ ഹോതി കത്തരി. വിജാനാതീതി വിഞ്ഞൂ.

൪൦. കമ്മാ

കമ്മതോ പരാ ഞാഇച്ച+സ്മാ കൂ ഹോതി കത്തരി. സബ്ബം ജാനാതീതി സബ്ബഞ്ഞൂ. ഏവം മത്തഞ്ഞൂ, ധമ്മഞ്ഞൂ, അത്ഥഞ്ഞൂ കാലഞ്ഞൂ, കതഞ്ഞൂ ഇച്ചാദി. (ഭിക്ഖൂതി പന “ഭരാദി” ണ്വാദിസുത്തേന സിദ്ധം).

൪൧. ക്വചണ

കമ്മതോ പരാ ക്രിയത്ഥാ ക്വചി അണ ഹോതി കത്തരി. കുമ്ഭം കരോതീതി കുമ്ഭകാരോ, അമാദിസമാസോ. ഇത്ഥിയം കുമ്ഭകാരീ. ഏവം കമ്മകാരോ, മാസാകാരോ, കട്ഠകാരോ, രഥകാരോ സുവണ്ണകാരോ ,

സുത്തകാരോ, വുത്തികാരോ, ടീകാകാരോ. സരം ലുനാതീതി സരലാവോതി ഓ+അവാദേസാ. മന്തേ അജ്ഝായതീതി മന്ഥജ്ഝായോ, ഇ=അജ്ഝേനഗതീസു, അധിപുബ്ബോ, ഏ+അയാദേസാ, അധിനോ ഇസ്സ യകാര+ചവഗ്ഗാദയോ ച.

ബഹുലാധികാരാ ഇഹ ന ഹോതി “ആദിച്ചം പസ്സതി, ഹിമവന്തം സുണോതി, ഗാമം ഗച്ഛതി”. കചീതി കിം, കമ്മകരോ, ഏത്ഥ അപച്ചയോ.

൪൨. ഗമാ രൂ

കമ്മതോ പരാ ഗമാ രൂ ഹോതി കത്തരി. രാനുബന്ധത്താ അമഭാഗലോപോ. വേദം ഗച്ഛതീതി വേദഗൂ, ഏവം പാരഗൂ.

സാമഞ്ഞവിധാനതോ സീലാദീസുപി ഹോതി. ഭവപാരം ഗച്ഛതി സീലേനാതി ഭവപാരഗൂ. അന്തഗമനസീലോ അന്തഗൂ, ഏവം അദ്ധഗൂ.

൪൩. സമാന+ഞ്ഞ+ഭവന്ത+യാദിതൂ+പമാനാ ദിസാ കമ്മേ രീ+രിക്ഖ+കാ

സമാനാദീഹി യാദീഹി ചോ+പമാനേഹി പരാ ദിസാ കമ്മകാരകേ രീ+രിക്ഖ+കാ ഹോന്തി. “സ്യാദി സ്യാദിനേ+കത്ഥം”തി സമാസേ “രാനുബന്ധേ+ന്തസരാദിസ്സാ”തി ദിസസ്സ ഇസഭാഗലോപേ “രീരിക്ഖകേസൂ”തി സമാനസ്സ സാദേസേ ച സമാനോ വിയ ദിസ്സതീതി സദീ, സദിക്ഖോ. കേ - “ന തേ കാനുബന്ധനാഗമേസൂ”തി ഏത്താഭാവോ, സദിസോ.

൫൨൭. സമാനാ രോ രീ+രിക്ഖ+കേസു

സമാനസദ്ദതോ പരസ്സ ദിസസ്സ ര ഹോതി വാ രീ+രിക്ഖ+കേസൂതി പക്ഖേ ദസ്സ രാദേസേ സരീ, സരിക്ഖോ, സരിസോ.

൬,൨൬. സബ്ബാദീന+മാ

രീ+രിക്ഖ+കേസു സബ്ബാദീന+മാ ഹോതി. അഞ്ഞോ വിയ ദിസ്സതീതി അഞ്ഞാദീ, അഞ്ഞാദിക്ഖോ, അഞ്ഞാദിസോ.

൬,൨൭. ന്ത+കി+മി+മാനം ടാ+കീ+ടീ

രീ+രിക്ഖ+കേസു ന്ത+കിം+ഇമസദ്ദാനം ടാ+കീ+ടീ ഹോന്തി യഥാക്കമം. ടകാരാ സബ്ബാദേസത്ഥാ. ഭവാദീ ഭവാദിക്ഖോ ഭവാദിസോ, കീദീ കീദിക്ഖോ കീദിസോ, അയമിവ ദിസ്സതീതി ഈദീ ഈദിക്ഖോ ഈദിസോ. ആകാരേ യാദീ യാദിക്ഖോ യാദിസോ, ത്യാദീ ത്യാദിക്ഖോ ത്യാദിസോ ഇച്ചാദി.

൬,൨൮. തുമ്ഹാമ്ഹാനം താമേ+കസ്മിം

രീ+രിക്ഖ+കേസു തുമ്ഹാമ്ഹാനം താമാ ഹോന്തേ+കസ്മിം യഥാക്കമം. ത്വം വിയ ദിസ്സതി, അയം വിയ ദിസ്സതീതി താദീ മാദീ ഇച്ചാദി. ഏകസ്മിന്തി കിം, തുമ്ഹാദിസോ അമ്ഹാദിസോ.

൬,൨൯. തം+മ+മഞ്ഞത്ര

രീരിക്ഖകന്തതോ+ഞ്ഞസ്മിം ഉത്തരപദേ തുമ്ഹാമ്ഹാന+മേകസ്മിം തം+മം ഹോന്തി യഥാക്കമം. ത്വം ദീപോ ഏസം, അഹം ദീപോ ഏസംതി അഞ്ഞപദത്ഥേ തംദീപാ മംദീപാ. ത്വം സരണ+മേസം, അഹം സരണ+ മേസന്തി തംസരണാ മംസരണാ. തയാ യോഗോ തയ്യോഗോ, മയാ യോഗോ മയ്യോഗോതി അമാദിസമാസേ നിഗ്ഗഹീതലോപോ.

൩,൩൦. വേ+തസ്സേ+ട

രീ+രിക്ഖ+കേസു ഏതസ്സ ഏട വാ ഹോതി. ഏദീ ഏതാദീ, ഏദിക്ഖോ ഏതാദിക്ഖോ, ഏദിസോ ഏതാദിസോ.

൪൪. ഭാവകാരകേ സ്വ+ഘണ ഘ കാ

ഭാവേ കാരകേ ച ക്രിയത്ഥാ അ ഘണ ഘ കാ ഹോന്തി ബഹുലം.

അപച്ചയോ-പഗ്ഗണ്ഹനം പഗ്ഗഹോ, ഏവം നിഗ്ഗഹോ, ധമ്മം ധാരേതീതി ധമ്മധരോ, ഏവം വിനയധരോ. തഥാ തം കരോതീതി തക്കരോ, ദ്വിത്തം. ഏവം ഹിതകരോ, ദിവസകരോ, ദിനകരോ, ദിവാകരോ, നിസാകരോ, ധനും ഗണ്ഹീതി ധനുഗ്ഗഹോ. ഏവം കവചഗ്ഗഹോ. ദദ=ദാനേ, സബ്ബകാമം ദദാതീതി സബ്ബകാമദദോ, സബ്ബദദോ. ആതോ "പരോക്ഖായഞ്ചാ"തി ചഗ്ഗഹണേന ദ്വിത്തേ "രസ്സോ പുബ്ബസ്സാ"തി രസ്സേ ച അന്നം ദദാതീതി അന്നദദോ, ഏവം ധനദോ. സംപുബ്ബോ ധാ=ധാരണേ, സബ്ബം സന്ധഹതീതി സബ്ബസന്ധോ. നീ=പാപനേ, വിപുബ്ബോ, വിനേസി വിനേതി വിനേസ്സതി ഏതേന ഏത്ഥാതി വാ വിനയോ, ഏ+അയാദേസോ. നയനം നയോ. സി=സേവായം, നിപുബ്ബോ, നിസ്സീയതീതി നിസ്സയോ. സി=സയേ, അനുസയി അനുസേതി അനുസേസ്സതീതി അനുസയോ. ഇ=ഗതിമ്ഹി, പതിപുബ്ബോ, പടിച്ച ഏതസ്മാ ഫല+മേതീതി പച്ചയോ. സം+ഉപുബ്ബോ, ദാഗമേ സമുദയോ . ചി=ചയേ, വിനിച്ഛയതേ+നേന വിനിച്ഛയനം വാ വിനിച്ഛയോ, "നിതോ ചിസ്സ ഛോ"തി ചിസ്സ ഛോ. ഉച്ചയനം ഉച്ചയോ, സംചയോ. ഖി=ഖയേ, ഖയനം ഖയോ. ജി=ജയേ, വിജയനം വിജയോ, ജയോ. കീ=ദബ്ബവിനിമയേ, വിക്കയനം വിക്കയോ, കയോ. ലീ=സിലേസനേ, അല്ലീയന്തി ഏത്ഥാതി ആലയോ, ലയോ. (ഇവണ്ണന്താ).

ആസുണന്തീതി അസ്സവാ, ആസ്സ രസ്സോ. പടിസ്സവനം പടിസ്സവോ. സു=പസ്സവനേ, ആഭവഗ്ഗാ സവന്തീതി ആസവാ. രു=സദ്ദോ രവതീതി രവോ. ഭവതീതി ഭവോ. പഭവതി ഏതസ്മാതി പഭവോ. ലൂ=ഛേദനേ, ലവനം ലവോ. (ഉവണ്ണന്താ).

ചര=ചരണേ, സംചരണം സംചരോ. ദര=വിദാരണേ, ആദരനം ആദരോ. ആഗച്ഛതി ആഗമനംതി വാ ആഗമോ. സപ്പ=ഗമനേ, സപ്പതീതി സപ്പോ. ദിബ്ബതീതി ദേവോ. പക്കമനം പക്കമതീതി വാ പക്കമോ, ഏവം വിക്കമോ. ചര=ചരണേ, വനം ചരതീതി വനചരോ. കാമോ അവചരതി ഏത്ഥാതി കാമാവചരോ ലോകോ, കാമാവചരാ പഞ്ഞാ, കാമാവചരം ചിത്തം. ഗാവോ ചരന്തി ഏത്ഥാതി ഗോചരോ. പാദേന പിവതീതി പാദപോ. ഏവം കച്ഛപോ. സിരസ്മിം രുഹതീതി സിരോരുഹോ, മനാദിത്താ ഓ. ഗുഹായം സയതീതി ഗുഹാസയം ചിത്തം, ഏവം കുച്ഛിസയാ വാതാ. പബ്ബതേ തിട്ഠതീതി

പബ്ബതട്ഠോ പുരിസോ, പബ്ബതട്ഠാ നദീ, പബ്ബതട്ഠം ഭസ്മം. ഏവം ഥലട്ഠം ജലട്ഠം.

കിച്ഛത്ഥേ ദുമ്ഹി അകിച്ഛത്ഥേ സു+ഈസം+സുഖ ഉപപദേസു-ദുക്ഖേന കരീയതി കരണം വാ ദുക്കരം. ഏവം ദുസ്സയോ, ദുക്ഖേന ഭരീയതീതി ദുബ്ഭരോ മഹിച്ഛോ. ഏവം ദുരക്ഖം ചിത്തം, ദുദ്ദസോ ധമ്മോ, ദുരനുബോധോ ധമ്മോ. ഈസം സയതീതി ഈസംസയോ, ഏവം സുഖസയോ. ഈസം കരീയതീതി ഈസക്കരം കമ്മം. സുഖേന കരീയതീതി സുകരം പാപം ബാലേന. ഏവം സുഭരോ അപ്പിച്ഛോ, സുദസ്സം പരവജ്ജം, സുബോധ+മിച്ചാദി. സബ്ബത്ഥ പാദിഅമാദിസമാസാ.

ഘണ-ഭവതീതി ഭാവോ, ഓ+ആവാദേസാ. അയ=ഇതി ദണ്ഡകധാതു, അയതി ഇതോതി ആയോ, ആഹരതീതി ആഹാരോ. ഉപഹനതീതി ഉപഘാതോ, "ഹനസ്സ ഘാതോ ണാനുബന്ധേ"തി ഘാതാദേസോ. രഞ്ജതീതി രാഗോ, "കഗാ ചജാനം ഘാനുബന്ധേ"തി ജസ്സ ഗോ. രഞ്ജന്തി അനേനാതി രാഗോ. "അസ്സാ ണാനുബന്ധേ"തി ആ, പജ്ജതേ+നേനാതി പാദോ. തുദ=ബ്യഥനേ, പതുജ്ജതേ+നേനാതി പതോദോ. ജരീയതി അനേനാതി ജാരോ, ഏവം ദാരോ. ഭജീയതീതി ഭാഗോ. ഏവം ഭാരോ. ലബ്ഭതീതി ലാഭോ. വി+ഓപുബ്ബോ, വോഹരീയതീതി വോഹാരോ. ദിയ്യതീതി ദായോ, യുക. വിഹഞ്ഞതി ഏതസ്മാതി വിഘാതോ. വിഹരന്തി ഏത്ഥാതി വിഹാരോ. ആരമന്തി ഏതസ്മിന്തി ആരാമോ. പചനം വാ പാകോ, ചസ്സ കോ. ചജനം ചാഗോ. യജനം യാഗോ. രജനം രാഗോ.

൬൨൭. അന+ഘണസ്വാ+പരീഹി ളോ

ആ+പരീഹി പരസ്സ ദഹസ്സ ളോ ഹോത+ന+ഘണസു. പരിദഹനം പരിളാഹോ. ഏവം ദാഹോ. ഭഞ്ജനം സങ്ഗോ. ഏവം സങ്ഗോ. സംഖരനം സംഖാരോ, "കരോതിസ്സ ഖോ"തി കസ്സ ഖോ. ഏവം പരിക്ഖാരോ. "പുരസ്മാ"തി കരസ്സ ഖോ, പുരേക്ഖാരോ, ഏത്തം തദമിനാദിപാഠാ. ഏവം ഉപകാരോ, ഗാഹോ.

ഘ-വചതീതി വകോ. സിച=പഗ്ഘരണേ, സേചനം സേകോ. ഏവം സോകോ, ഏഓവുദ്ധിയോ. യുഞ്ജനം യോഗോ.

ക-പീ=തപ്പനേ, പീനേതീതി പീയോ, കാനുബന്ധത്താ ന വുദ്ധി, "യുവണ്ണാന+മിയങുവങ സരേ"തി ഇയങ. ഖിപ=പേരണേ, ഖിപതീതി ഖിപോ. ഭുഞ്ജന്ത്യ+നേനാതി ഭുജോ. യുധ=സമ്പഹാരേ ആയുജ്ഝന്തി അനേനാതി ആയുധം.

൪൭. ദാധാത്വി

ദാധാതോ ബഹുല+മി ഹോതി ഭാവകാരകേസു. ദാ=ദാനേ, ആദിയതീതിആദി. ഏവം ഉപാദി. ധാ=ധാരണേ, ഉദകം ദധാതീതി ഉദധി, "സഞ്ഞായ+മുദോ+ദകസ്സാ"തി ഉദകസ്സ ഉദാദേസോ. ജലം ധിയതേ അസ്മിന്തി ജലധി. വാലാനി ധീയന്തി അസ്മിന്തി വാലധി. സന്ധീയതി സന്ധാതീതി വാ

സന്ധി. ധീയതീതി ധി. വിധീയതി വിധാതി വിധാനം വാ വിധി. സമ്മാ സമം വാ ചിത്തം ആദധാതീതി സമാധി.

൪൬. വമാദീഹ്യ+ഥു

വമാദീഹി ഭാവകാരകേസ്വ+ഥു ഹോതി. വമ=ഉഗ്ഗിരണേ, വമനം വമീയതീതി വാ വമഥു. വേപ+കമ്പ=ചലനേ, വേപനം വേപഥു.

൪൭. ക്വി

ക്രിയത്ഥാ ക്വി ഹോതി ബഹുലം ഭാവകാരകേസു. കകാരോ കാനുബന്ധകാരിയത്ഥോ.

൫൮. ക്വിസ്സ

ക്രിയത്ഥാ പരസ്സ ക്വിസ്സ ലോപോ ഹോതി. സമ്ഭവതീതി സമ്ഭൂ. ഏവം വിഭവതീതി വിഭൂ, അഭിഭൂ, സയമ്ഭൂ. തഥാ ധു=കമ്പനേ, സന്ധുനാതീതി സന്ധു. വിഭാതീതി വിഭാ. പഭാതീതി പഭാ. സംഗമ്മ ഭാസന്തി ഏത്ഥാതി സഭാ, “ക്വിമ്ഹി ലോപോ+ന്തബ്യഞ്ജനസ്സാ”തി അന്തബ്യഞ്ജനസ്സ ലോപോ. ഭുജേന ഗച്ഛതീതി ഭുജഗോ. ഏവം ഉരഗോ. തുരം=സീഘം ഗച്ഛതീതി തുരങ്ഗോ. ഖേന ഗച്ഛതീതി ഖഗോ. വിഹായസേ ഗച്ഛതീതി വിഹഗോ, തദമിനാദിപാഠാ വിഹാദേസോ. ന ഗച്ഛതീതി നഗോ. ഏവം അഗോ, “നഗോ വാ+പ്പാണിനീ”തി വികപ്പേന നഞസമാസേ ടാദേസനിസേധോ. ജന=ജനനേ, കമ്മതോ ജാതോതി കമ്മജോ, അമാദിസമാസോ, കമ്മജോ വിപാകോ, കമ്മജാ പടിസന്ധി, കമ്മജം രൂപം. ഏവം ചിത്തജം, ഉതുജം, ആഹാരജം. അത്തജോ പുത്തോ, വാരിമ്ഹി ജാതോ വാരിജോ. ഏവം ഥലജോ. പങ്കജം. ജലജം. അണ്ഡജം. സരസിജം, ഉപപദസമാസേ ബഹുലംവിധാനാ വിഭത്യലോപേ “മനാദീഹീ”തിആദിനാ സിആദേസോ. ദ്വിക്ഖത്തും ജാതോ ദ്വിജോ, “തദമിനാ” ദിനാ ക്ഖത്തുംലോപോ. പച്ഛാ ജാതോ അനുജോ. സഞ്ജാനാതീതി സഞ്ഞാ. പജാനാതീതി പഞ്ഞാ. ഏവം പതിട്ഠാതീതി പതിട്ഠാ. ഝാ=ചിന്തായം, പരസമ്പത്തിം അഭിജ്ഝായതീതി അഭിജ്ഝാ. ഹിതേസിതം ഉപട്ഠാപേത്വാ ഝായതീതി ഉപജ്ഝാ. സോ ഏവ ഉപജ്ഝായോ, “സകത്ഥേ”തി യോ. സമ്മാ ഝായന്തി ഏത്ഥാതി സംഝാ. ക്വിദന്താ ധാത്വത്ഥം ന ജഹന്തി, ലിങ്ഗത്ഥം പടിപാദയന്തി.

൪൮. അനോ

ക്രിയത്ഥാ ഭാവകാരകേസു അനോ ഹോതി. നന്ദ=സമിദ്ധിയം, ഭാവേ-നന്ദിയതേ നന്ദനം. കമ്മേ-അനന്ദീയിത്ഥ നന്ദീയതി നന്ദീയിസ്സതി നന്ദിതബ്ബന്തി വാ നന്ദനം വനം. ഗഹനം ഗഹനീയം വാ ഗഹണം, “തഥനരാ” ദിനാ നസ്സ ണോ. ഗണ്ഹനം, നിഗ്ഗഹീതസ്സ നോ. ചരിതബ്ബം ചരണം. ഭുയതേ ഭവനം. ഹുയതേ ഹവനം. രുന്ധിതബ്ബം രുന്ധനം രോധനം വാ. ഭുഞ്ജിതബ്ബം ഭുഞ്ജനം ഭോജനം വാ. ബുജ്ഝിതബ്ബം ബുജ്ഝനം, “പദാദീനം ക്വചീ”തി യുക. ബോധനം വാ. സുതി സുയ്യതി വാ സവനം. പാപീയതീതി പാപുണനം, “സകാപാനം കുക+കൂ”തി യോഗവിഭാഗാ കുആഗമേ നാഗമേ ച തസ്സ ണോ ച. പാലീയതീതി പാലനം ഇച്ചാദി.

കത്തരി-രജം ഹരതീതി രജോഹരണം തോയം. വിജാനാതീതി വിഞ്ഞാണം. ഘാ=ഗന്ധോപാദാനേ, ഘായതീതി ഘാനം. ഝാ=ചിന്തായം, ഝായതീതി ഝാനം. കരോതി അനേനാതി കാരണം, ദീഘോ. വിആകരീയന്തി എതേനാതി ബ്യാകരണം. പൂരതി+നേനാതി പൂരണം. ദീയതേ+നേനാതി ദാനം. പമീയതേ+നേനാതി പമാണം. വുച്ചതേ+നേനാതി വചനം. പനുദതി പനുജ്ജതേ+നേനാതി വാ പനുദനം. സൂദ=പഗരണേ, സൂദതി സുജ്ജതേ+നേനാതി വാ സൂദനോ. സുണാതി സുയതേ+നേനേതി വാ സവനം. ലുയതി ലുയതേ+നേനേതി വാ ലവനം. എവം നയനം. പുനാതി പുയതേ+നേനേതി വാ പവനോ. സമേതീതി സമണോ സമനം വാ. തഥാ ഭാവേതി ഭാവീയതി എതായാതി വാ ഭാവനം. എവം പാചനം പാചാപനം ഇച്ചാദി. "അന+സണസ്വാ പരീഹി ളോ"തി ളോ, ആളാഹനം.

അധികരണേ-തിട്ഠതി അസിന്തി ഠാനം. എവം സയനം, സേനം വാ ആസനം. അധികരീയതി എത്ഥാതി അധികരണം.

സമ്പദാനാപാദാനേസു-സമ്മാ പദീയതേ യസ്സ തം സമ്പദാനം. അപേച്ച എതസ്മാ ആദദാതീതി അപാദാനം. ബഹുലാധികാരാ ചലനാദീഹിപി സീലസാധുധമ്മേസുപി അനോ, ചലതി സീലേനാതി ചലനോ എവം ജലനോ, കോധനോ, കോപനോ. മണ്ഡ=ഭുസനേ, മണ്ഡേതി സീലേനാതി മണ്ഡനോ. എവം ഭൂസനോ. "അഞ്ഞാത്രപീ"തി ഓകാരനിസേധോ.

ർൻ. ഇത്ഥിയ+മ+ണ+ക്തി+ക+യക+യാ ച

ഇത്ഥിലിങ്ഗേ ഭാവേ കാരകേ ച ക്രിയത്ഥാ അആദയോ ഹോന്തി അനോ ച ബഹുലം.

അ-ജര=വയോഹാനിയം, ജിരതി ജിരണം വാ ജരാ. "ഇത്ഥിയ+മ+ത്വാ"തി ആപച്ചയോ. പടിസമ്ഭിജ്ജതീതി പടിസമ്ഭിദാ. പടിപജ്ജതി എതായാതി പടിപദാ. എവം സമ്പദാ, ആപദാ. ഉപാദീയതീതി ഉപാദാ. ഇക്ഖ+ചക്ഖ=ദസ്സനേ, ഉപഇക്ഖതീതി ഉപേക്ഖാ. "യുവണ്ണാന+മേഓ ലുത്താ"തി എകാരോ. ചിന്തനം ചിന്താ. സിക്ഖ=വിജ്ജോപാദാനേ, സിക്ഖനം സിക്ഖീയന്തീതി വാ സിക്ഖാ. എവം ഭിക്ഖാ. ഇച്ഛനം ഇച്ഛാ. "ഗമയമി"ച്ചാദിനാ ച്ഛങാദേസോ. പുച്ഛ=പുച്ഛനേ, പുച്ഛനം പുച്ഛാ. മിധ+മേധ=സങ്ഗമേ, അപഠിതധാതു, മേധനം മേധാ. എവം ഗുധ=പരിവേഠനേ, ഗോധനം ഗോധാ. തിതിക്ഖനം തിതിക്ഖാ. എവം വീമംസാ, ജിഗുച്ഛാ, പിപാസാ, പുത്തിയാ. ഈഹനം ഈഹാ.

ണ-കരണം കാരാ, "അസ്സാ ണാനുബന്ധേ"തി ആ ഹോതി, എവ+മുപരിപി. ഹരണം ഹാരാ മുത്താവലി. തരണം താരാ, ധരണം ധാരാ. അരണം ആരാ.

യഥാകഥഞ്ചി സദ്ദമ്ഹി, രുള്ഹിയാ അത്ഥനിച്ഛയോ.

ക്തി-സമ്ഭുവനം സമ്ഭുതി. "ന തേ"ച്ചാദിനാ ന വുദ്ധി. സവനം സുതി. നയനം നയതി എതായാതി വാ നീതി. മഞ്ഞതീതി മതി, "ഗമാദിരാനം ലോപോന്തബ്യഞ്ജനസ്സാ"തി ഗമാദിത്താ നലോപോ. ഗമനം ഗന്തബ്ബാതി വാ ഗതി. ഉപഹനനം ഉപഹതി. രമന്തി എതായ രമനം വാ രതി. തനനം തതി.

നിയമനം നിയതി. ഭുഞ്ജനം ഭുത്തി. യുഞ്ജനം യുത്തി, പരരൂപം. ഏവം സമാപജ്ജനം സമാപജ്ജതേതി സമാപത്തി. സമ്പത്തി.
യജ=ദേവപൂജാസങ്ഗതികരണദാനേസു, യജനം ഇട്ഠി, ''യജസ്സ യസ്സ ടിയീ''തി ടിആദേസോ, ''പുച്ഛാദിതോ''തി തസ്സ ഠോ, പരരൂപപഠമക്ഖരാ ച. സാസനം സിട്ഠി, ''സാസസ്സ സിസ വാ''തി സിസ, സാനന്തരസ്സ തസ്സ ഠോ''തി ഠാദേസോ. ഭേദനം ഭിജ്ജതേതി വാ ഭിത്തി. ഭജ=സേവായം, ഭജനം ഭത്തി. തന=വിത്ഥാരേ, തനോതീതി തന്തി, നസ്സ നിഗ്ഗഹീതാദി.

ക-ഗുഹന്തീ ഏത്ഥാതി ഗുഹാ, ഓകാരനിവുത്തി. രുജതീതി രുജാ. മോദന്തി ഏതായാതി മുദാ നാമ മുദിതാ.

യക-വിദ=ഞാണേ, വിദനം വിദന്തി ഏതായാതി വാ വിജ്ജാ, ദസ്സ ജേ പുബ്ബരൂപം. യജനം ഇജ്ജാ, ടിആദേസോ.

യ-സയന്തി ഏത്ഥാതി സേയ്യാ, ദ്വിത്തം. അജ=വജ=ഗമനേ, സമജനം സമജന്തി ഏത്ഥാതി വാ സമജ്ജാ. പപുബ്ബോ, പബ്ബജനം പബ്ബജ്ജാ. തവഗ്ഗവരണാ''ദിമ്ഹി ''ചവഗ്ഗബയഞാ''തി യോഗവിഭാഗേന വസ്സ ബേ ദ്വിത്തം. ഊമ്ഹി പരിചരണം പരിചരിയാ. ജാഗരണം ജാഗരിയാ.

അന-പയോജകേ കാരിയധാതുതോ കത്തും പയോജനം കാരണം, ഏകാരനിസേധോ നസ്സ ണോ ച. ഏവം ഹരിതും പയോജനം ഹാരണം. വിദ=അനുഭവേ, വിത്തി വേദയതീതി വാ വേദനാ. വന്ദ=അഭിവാദനഥുതീസു, വന്ദനം വന്ദനാ. ഉപാസനം ഉപാസനാ. ചിത=സംചേതനായം, ചേതയതീതി ചേതനാ. ദേസിയതീതി ദേസനാ. ഭാവിയതീതി ഭാവനാ.

൫൦. ജാഹാഹി നി

ജാ=വയോഹാനിമ്ഹി, ഹാ=ചാഗേ, ഇമേഹി ഇത്ഥിയം നി ഹോതി. ജാനം=വയപരിപാകോ ജാനി. ഹാനം ഹാനി.

൫൧. കരാ രിരിയോ

കരതോ രിരിയോ ഹോതി+ത്ഥിയം. രാനുബന്ധത്താ അരലോപേ കരണം കിരിയാ. ''ക്രിയാ''തി ''തുംതായേ''ച്ചാദിമ്ഹി ''ക്രിയായം''തി യോഗവിഭാഗാ രിയരമ്ഹി അരലോപോ, രികാരോ കകാരേ+നുബന്ധോ ഹോതി.

൫൨. ഇ+കി+തീ സരൂപേ

ധാതുസ്സ സരൂപേ+ഭിധേയ്യേ ഏതേ ഹോന്തി. വചഇച്ച+യം ധാതു ഏവ വചി. ഏവം യുധി. ''കരോതിസ്സ ഖോ''തി വികരണസ്സ ഞാപിതത്താ ''കത്തരി ലോ''തി ലോ, പചതി. അകാരോ കകാരോതി ഘണന്തേന കാരസദ്ദേന ഛട്ഠീസമാസോ.

൫൩. സീലാ+ഭിക്ഖഞ്ഞാ+വസ്സകേസു ണീ

ക്രിയത്ഥാ ണീ ഹോതി സീലാദീസു. സംസ=പസംസനേ, പിയപുബ്ബോ, പിയം പസംസതി സീലേനാതി പിയപസംസീ രാജാ. അഥ വാ പിയം പസംസതി

സീലേന വാ ധമ്മേന വാ തസ്മിം സാധു വാതി പിയപസംസീ, പിയപസംസനീ, പിയപസംസി കുലം, ആവുദ്ധിമ്ഹി തഥാ സച്ചവാദീ, ധമ്മവാദീ. സീഘയായീതി "അസ്സാ+ണാപിമ്ഹി യുക" ഇതി യുക. പാപകാരീ, മാലകാരീ ഇച്ചാദി. ഉണ്ഹം ഭുഞ്ജതി സീലേനാതി ഉണ്ഹഭോജീ, "ലഹുസ്സുപന്തസ്സാ"തി ഓകാരോ.

ആഭിക്ഖഞ്ഞേ-പുനപ്പുന ഖീരം പിവതീതി ഖീരപായീ, യുക. അവസ്സം കരോതീതി അവസ്സകാരീ. "സ്യാദി സ്യാദിനേ+കത്ഥം"തി സമാസേ വിഭത്തിലോപേ ച കതേ "ലോപോ"തി നിഗ്ഗഹീതലോപോ. സതന്ദായീതി എത്ഥ ബഹുലംവിധാനാ വിഭത്തിഅലോപേ അമാദിസമാസപടിസേധേ ച കതേ വഗ്ഗന്തം.

അഞ്ഞസ്മിം അത്ഥേപി "ണീ"തി യോഗവിഭാഗേന സിദ്ധം. സാധുകാരീ, ബ്രഹ്മചാരീ, അസ്സദ്ധഭോജീ. പണ്ഡിതം അത്താനം മഞ്ഞതീതി പണ്ഡിതമാനീ, ബഹുസ്സുതധാരീ ഇച്ചാദി.

സാധുകരണം സാധുകാരോ, സോ അസ്സ അത്ഥീതി സാധുകാരീതി ഘണന്താ ഈ.

൫൪. ഥാവരി+ത്തര ഭങ്ഗുര ഭിദുര ഭാസുര ഭസ്സരാ

എതേ സദ്ദാ നിപച്ചന്തേ സീലേ ഗമ്യമാനേ. ഇമിനാ നിപാതനാ വരപച്ചയോ ച ഥാസ്സ ഥോ ച, തിട്ഠതി സീലേനാതി ഥാവരോ. ഇ=അജ്ഝേനഗതീസു , ത്തരപച്ചയോ, ഗച്ഛതി സീലേനാതി ഇത്തരോ. ഭഞ്ജ=ഓമദ്ദനേ, ഭജ്ജതേ സയമേവ ഭജ്ജതി വാ അത്തനാ അത്താനന്തി ഭങ്ഗുരോ, കമ്മേ കത്തരി വാ ഗുരപച്ചയോ. ഭിജ്ജതേ സയമേവ ഭിന്ദതി വാ അത്താനന്തി ഭിദൂരോ, എത്ഥ കൂരപച്ചയോ, കകാരോ+നുബന്ധോ. പരഭഞ്ജനവിസയേസുപി ഉദാഹരണേസു ന ഹോതി. തത്ഥാപി കേചി "ദോസന്ധകാരഭിദൂരോ"തി ഇദം സന്ധായ ഇച്ഛന്തി. ഭാസതി ദിപ്പതീതി ഭാസുരോ, ഉരപച്ചയോ. സരപച്ചയേ ഭസ്സരോ, "ബ്യഞ്ജനേ ദീഘരസ്സാ"തി രസ്സോ. (തേകാലികപ്പച്ചയാ).

൫൫. കത്തരി ഭൂതേ ക്തവന്തു+ക്താവീ

ഭൂതേ അത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ ക്തവന്തു+ക്താവീ ഹോന്തി കത്തരി. വിജിനീതി വിജിതവാ വിജിതാവീ, കാനുബന്ധത്താ ന വുദ്ധി. ഗുണവന്തു ദണ്ഡിസമം. ഹു=ഹവനേ, അഗ്ഗിം അഹവീതി ഹുതവാ ഹുതാവീ, ഹുതാവിനീ ഹുതവാനീ. "ഭൂതേ"തി യാവ "ആഹാരത്ഥാ"തി അധികാരോ.

൫൬. ക്തോ ഭാവകമ്മേസുതി

ഭാവേ കമ്മേ ച ഭൂതേ ക്തോ ഹോതി. അസനം ആസിതം ഭവതാ, ഞി. കരീയിത്ഥാതി കതോ കടോ ഭവതാ, "ഗമാദിരാനം" ത്യാദിനാ രലോപോ. എവ+മുപരിപി.

൫൭. കത്തരി ചാ+രമ്ഭേ

ക്രിയാരമ്ഭേ കത്തരിക്തോ ഹോതി യഥാപത്തഞ്ച, പകരീതി പകതോ ഭവം കടം. പകരീയിത്ഥാതി പകതോ കടോ ഭവതാ. പസുപീതി പസുത്തോ ഭവം. പസുപീയിത്ഥാതി പസുത്തം ഭവതാ, പരരൂപം.

൫൭. ഠാ+സ വസ സിലിസ സീ രുഹ ജര ജനീഹി

ഠാദീഹി കത്തരി ക്തോ ഹോതി യഥാപത്തഞ്ച. ഉപട്ഠാസീതി ഉപട്ഠിതോ ഭവം ഗുരും. ഉപട്ഠീയിത്ഥാതി ഉപട്ഠിതോ ഗുരു ഭോതാ, "ഠാസ്സീ"തി ഠാസ്സ ഇ. ഏവം ഉപാസീതി ഉപാസിതോ. ഉപാസീയിത്ഥാതി ഉപാസിതോ. "ഞി ബ്യഞ്ജനസ്സാ"തി ഞി. അനുവുസി അനുവുസീയിത്ഥാതി വാ അനുവുസിതോ. "അസ്സൂ"തി അസ്സ ഉകാരോ. ആപുബ്ബോ സിലിസ=ആലിങ്ഗനേ, ആസിലേസി ആസിലേസീയിത്ഥാതി വാ ആസിലിട്ഠോ. "സാനന്തരസ്സ തസ്സ ഠോ"തി ഠേ പരരൂപം പഠമക്ഖരഞ്ച. അധിസയി അധിസീയിത്ഥാതി വാ അധിസയിതോ ഖട്ടോപികം ഭവം, അധിസയിതാ ഖട്ടോപികാ ഭോതാ. ഏവം ആരുഹി ആരുഹീയിത്ഥാതി വാ ആരുള്ഹോ രുക്ഖം ഭവം, ആരുള്ഹോ രുക്ഖോ ഭോതാ, "രുഹാദീഹി ഹോ ള ചാ"തി തസ്സ ഹകാരോ പുബ്ബഹകാരസ്സ ച ളോ. അനുജീരി അനുജീരീയിത്ഥാതി വാ അനുജിണ്ണോ വസലിം ഭവം, അനുജിണ്ണാ വസലീ ഭോതാ, "തരാദീഹി രിണ്ണോ"തി ക്തസ്സ രിണ്ണാദേസോ "രാനുബന്ധേ"ത്യാദിനാ അരഭാഗസ്സ ലോപോ ച. അനുജായി അനുജായിത്ഥാതി വാ അനുജാതോ മാണവകോ മാണവികം, അനുജാതാ മാണവികാ മാണവകേന, "ജനിസ്സാ"തി നസ്സ ആ.

൫൮. ഗമനത്ഥാ+കമ്മകാ+ധാരേ ച

ഗമനത്ഥതോ അകമ്മകതോ ച ക്രിയത്ഥാ ആധാരേ ക്തോ ഹോതി കത്തരി ച യഥാപത്തഞ്ച. യാ=പാപുണനേ, യാതവന്തോ അസ്മിന്തി യാതം ഠാനം. യാതവന്തോ യാതാ, യാനം യാതം. ഏത്ഥ സന്തമ്പി കമ്മം അനിച്ഛിതം. യായിതാതി യാതോ പഥോ. "യേ ഗത്യത്ഥാ, തേ ബുദ്ധ്യത്ഥാ. യേ ബുദ്ധ്യത്ഥാ, തേ ഗത്യത്ഥാ"തി വുത്തത്താ തഥലക്ഖണം യാഥാവതോ ആഗതോ അഭിസമ്ബുദ്ധോതി തഥാഗതോ ഇതിപി ഹോതി. ആസിതവന്തോ അസ്മിന്തി ആസിതം. ആസിതവന്തോ ആസിതാ. ആസന+മാസിതം.

൫൯. ആഹാരത്ഥാ

അജ്ഝോഹാരത്ഥാ ആധാരേ ക്തോ ഹോതി യഥാപത്തഞ്ച. ഭുത്തവന്തോ+സ്മിന്തി ഭുത്തം. ഏവം പീതം, "ഗാപാന+മീ"തി ഈ. ഭുഞ്ജനം ഭുത്തം പാനം പീതം. ഭുഞ്ജീയിത്ഥാതി ഭുത്തോ ഓദനോ. ഏവം പീതം ഉദകം. അകത്തത്ഥം ഭിന്നയോഗകരണം. ബഹുലാധികാരാ കത്തരിപി "അപിവിംസൂതി പീതാ ഗാവോ"തി ഹോതേവ. സിദ=പാകേ, പസ്സിജ്ജീതി പസ്സന്നോ, "ഗമനത്ഥ" ദിനാ ക്തോ, "ഭിദാ" ദിനാ തസ്സ നോ പരരൂപഞ്ച. അമഞ്ഞിത്ഥാതി മതോ. ഇച്ഛീയിത്ഥാതി ഇട്ഠോ. അബുജ്ഝിതാതി ബുദ്ധോ, "ധോ ധഹഭേഹീ"തി തസ്സ ധോ. പൂജീയിത്ഥാതി പൂജിതോ, ചുരാദിത്താ ണി. ഏവം സീലീയിത്ഥാതി സീലിതോ. രക്ഖീയിത്ഥാതി രക്ഖിതോ. ഖമീയിത്ഥാതി ഖന്തോ, മസ്സ നിഗ്ഗഹീതം. അക്കോച്ഛീയിത്ഥാതി അക്കുട്ഠോ, ആസ്സ രസ്സോ. രുസ=രോസേ, അരോസീതി രുട്ഠോ, "ഗമനത്ഥാ" ദിനാ കത്തരി ക്തോ. ഞിമ്ഹി രുസിതോ. ഹര=ഹരണേ, അഭി+ വി+ആപുബ്ബോ , അഭിബ്യാഹരീയിത്ഥാതി

അഭിബ്യാഹടോ. ദയ=ദാനഗതിഹിംസാദാനേസു, അദയീയിത്ഥാതി ദയിതോ. ഹസ=ആലിക്യേ, അഹസീതി ഹട്ഠോ. കാമീയിത്ഥാതി കന്തോ, "ണിണാപീനം തേസൂ"തി എത്ഥ "ണിണാപീനം"തി യോഗവിഭാഗാ ചുരാദിണിലോപോ. സംയമീതി സംയതോ. നഞപുബ്ബോ, ന മരീതി അമതോ, നഞസമാസേ നസ്സ ടോ.

കട്ഠം ദുക്ഖം ആപന്നോതി ഫലഭൂതേ ദുക്ഖേ കട്ഠസദ്ദസ്സ വത്തനതോ ഫലസ്സ ഭാവിത്താ ഭൂതേയേവ ക്തോ. കസ=ഗതിഹിംസാവിലേഖനേസു, അകസി=ഹിംസീതി കട്ഠം.

൧൬൦. ഭിദാദിതോ നോ ക്ത+ക്തവന്തൂനം

ഭിദാദീഹി പരേസം ക്ത+ക്തവന്തൂനം തസ്സ നോ ഹോതി. ആകതിഗണോ+യം. "ക്തോ ഭാവകമ്മേസൂ"തി കമ്മേ ഉപരി സബ്ബത്ഥ ക്തോ. ഭിജ്ജിത്ഥോതി ഭിന്നോ, തസ്സ നേ പരരൂപം. അഭിന്ദീതി ഭിന്നവാ, "കത്തരി ഭൂതേ" ച്ചാദിനാ ക്തവന്തു. ഏവ+മുപരിപി. ഛിജ്ജിത്ഥാതി ഛിന്നോ. അഛിന്ദീതി ഛിന്നവാ. ഛദ=അപവാരണേ, ഛാദീയിത്ഥാതി ഛന്നോ. അഛാദയീതി ഛന്നവാ, ചുരാദിത്താ ണി, തസ്സ "ണിണാപീനം തേസൂ"തി എത്ഥ "ണി" ഇതി യോഗവിഭാഗാ ലോപോ. ഖിദ=അസഹനേ, ഖിജ്ജീതി ഖിന്നോ ഖിന്നവാ, കത്തരി. ഏവ+മുപരിപി. ഉപ്പജ്ജീതി ഉപ്പന്നോ ഉപ്പന്നവാ. സിദ=പാകേ, അസിജ്ജീതി സിന്നോ സിന്നവാ. സദ=വിസരണഗത്യ വസാദനാദാനേസു, സിദീതി സന്നോ സന്നവാ. പീനീതി പീനോ പീനവാ. സൂ=പസവേ, സൂനീതി സൂനോ. പസവീതി സൂനവാ. ദീ=ഖയേ, ദീയീതി ദീനോ ദീനവാ. ഡീ+ലീ=ആകാസഗമനേ, ഡീയീതി ഡീനോ ഡീനവാ. ലീയി ലേയി അലീയീതി ലീനോ ലീനവാ. അലുയീതി ലൂനോ ലൂനവാ.

൧൬൧. ദാത്വി+ന്നോ

ദാതോ ക്ത+ക്തവന്തൂനം തസ്സ ഇന്നോ ഹോതി. അദായിത്ഥാതി ദിന്നോ. അദ്ദീതി ദിന്നവാ.

൧൬൨. കിരാദീഹി ണോതി

ണോ. ഉപരി സബ്ബത്ഥ ക്ത+ക്തവന്തൂനംതി യോജേതബ്ബം. കിര=വികിരണേ, അകിരീയിത്ഥാതി കിണ്ണോ. അകിരീതി കിണ്ണവാ. അപുരീതി പുണ്ണോ പുണ്ണവാ. അഖീയിത്ഥാതി ഖീണോ. അഖീയീതി ഖീണവാ.

൧൬൩. തരാദീഹി രിണ്ണോതി

തസ്സ രിണ്ണോ. രകാരോ അന്തസരാദിലോപത്ഥോ. അതരീതി തിണ്ണോ തിണ്ണവാ. അജീരീതി ജിണ്ണോ ജിണ്ണവാ. പരിചീയിത്ഥാതി ചിണ്ണോ. പരിചീയീതി ചിണ്ണവാ. ഏത്ഥ ചിസ്സ വികപ്പവിധാനത്താ പന പരിചിത+ഉപചിതാദയോപി സിദ്ധാ ഏവ.

൧൬൪. ഗോ ഭഞ്ജാദീഹിതി

ഭഞ്ജാദിതോ തസ്സ ഗ ഹോതി. അഭഞ്ജീതി ഭഗ്ഗോ ഭഗ്ഗവാ. "ഗമനത്ഥാ" ദിനാ കത്തരി ക്തപച്ചയേ തസ്സ ഇമിനാ ഗകാരേ പരരൂപം നിഗ്ഗഹീതലോപോ ച.

ലഗ=സങ്ഗേ, അലഗീതി ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗവാ. മുജ്ജ=മുജ്ജനേ, നിമുജ്ജീതി നിമുഗ്ഗോ നിമുഗ്ഗവാ, ഏത്ഥ സംയോഗാദിലോപോ. വീജ+ഭയചലനേസു, സംപുബ്ബോ, സംവിജ്ജീതി സംവിഗ്ഗോ സംവിഗ്ഗവാ.

൧൫൭. സുസാ ഖോതി

സുസതോ പരേസം ക്ത+ക്തവന്തൂനം തസ്സ ഖോ ഹോതി. സുസ=സോസേ. സുസ്സീതി സുക്ഖോ സുക്ഖവാ.

൧൫൮. പചാ കോ

പചാ പരേസം ക്ത+ക്തവന്തൂനം തസ്സ കോ ഹോതി. പച്ചീതി പക്കോ. പചീതി പക്കവാ.

൧൫൯. മുചാ വാതി

മുചാ പരേസം ക്ത+ക്തവന്തൂനം തസ്സ കോ വാ ഹോതി. മുച=മോചനേ, മുച്ചീതി മുക്കോ മുത്തോ. അമുചീതി മുക്കവാ മുത്തവാ. സക്കോ-തിണ്വാദീസു "ഇ ഭീ കാ" ദിനാ സിദ്ധം. അസക്ഖീതി സക്കോ. ക്ത+ക്തവന്തൂസു സത്തോ സത്തവാത്വേവ ഹോതി.

൧൬൦. മുഹ+ബഹാനഞ്ച തേ കാനുബന്ധേ+ത്വേ

മുഹ+ബഹാനം ദുഹിസ്സ ച ദീഘോ ഹോതി തകാരാദോ കാനുബന്ധേ ത്വാന+ത്വാവജ്ജിതേ. മുഹ=വേചിത്തേ, ബഹ+ബ്രഹ+ബ്രൂഹ വുദ്ധിയം. മുയ്ഹിത്ഥ ബയ്ഹിത്ഥാതി മൂള്ഹോ ബാള്ഹോ, "ഗമനത്ഥാ" ദിനാ അകമ്മകത്താ കത്തരി ക്തേ ദീഘോ "രുഹാദീഹി ഹോ ള ചാ"തി തസ്സ ഹോ ച ഹസ്സ ളോ ച ഹോതി. ഏവം ഗൂള്ഹോ. "കാനുബന്ധേ+ത്വേ"തി യാവ "സാസസ്സ സിസ വാ" ത്യ+ധികാരോ.

൧൬൧. വഹസ്സു+സ്സ

വഹസ്സ ഉസ്സ ദീഘോ ഹോതി തേ. വുയ്ഹിത്ഥാതി വൂള്ഹോ, "അസ്സൂ"തി ഉകാരേ ഇമിനാ ദീഘോ.

൧൬൨. ധാസ്സ ഹി

ധാ=ധാരണേ+തിമസ്സ ഹി ഹോതി വാ തേ. നിധീയിത്ഥാതി നിഹിതോ. നിദഹീതി നിഹിതവാ നിഹിതാവീ.

൧൬൩. ഗമാദിരാനം ലോപോ+ന്തസ്സ

ഗമാദീനം രകാരന്താനഞ്ച അന്തസ്സ ലോപോ ഹോതി തേ. അഗമീതി ഗതോ. ഖഞ്ഞിത്ഥാതി ഖതോ, കമ്മേ. ഏവം ഹഞ്ഞിത്ഥാതി ഹതോ. തന=വിത്ഥാരേ, തഞ്ഞിത്ഥാതി തതോ. യമ=ഉപരമേ, സംയമീതി സഞ്ഞതോ, "ഗമനത്ഥാ" ദിനാ കത്തരി ക്തോ, "യേ സംസ്സാ"തി നിഗ്ഗഹീതസ്സ ഞോ പുബ്ബരൂപഞ്ച. ഏവം അരമീതി രതോ. കരീയിത്ഥാതി കതോ.

൧൧൦. വചാദീനം വസ്സു+ട വാ

വചാദീനം വസ്സ ഉട വാ ഹോതി കാനുബന്ധേ അത്ഥേ. വുച്ചിത്ഥാതി ഉത്തം. അസ്സ ഉ വുത്തം, ഉഭയത്ഥ പരരൂപം. വസ=നിവാസേ, വസനം അവസി വസിംസു ഏത്ഥാതി വാ ഉത്ഥം വുത്ഥം, "ഗമനത്ഥാ" ദിനാ ക്തോ, "സാസ വസ സംസ സംസാ ഥോ"തി തസ്സ ഥോ.

൧൧൨. വധസ്സ വാ

വധസ്സ അസ്സ വാ ഉ ഹോതി കാനുബന്ധേ അത്ഥേ. അവധീതി വുദ്ധോ വദ്ധോ, കത്തരി ക്തേ "ധോ ധ+ഹഭേഹീ"തി തസ്സ ധോ, തതിയക്ഖരദോ ച സംയോഗാദിലോപോ ച. വുത്തീതി "സബ്ബാദയോ വുത്തിമത്തേ"തി യോഗവിഭാഗാ അസ്സ ഉ. വത്തീതിപി യഥാലക്ഖണം.

൧൧൩. യജസ്സ യസ്സ ടി+യീ

യജസ്സ യസ്സ ടി+യീ ഹോന്തി കാനുബന്ധേ അത്ഥേ. യജനംതി ക്തോ, "പുച്ഛാദിതോ"തി തസ്സ ഠേ പരരൂപാദിമ്ഹി കതേ ഇട്ഠം യിട്ഠം.

൧൧൪. ഠാസ്സി

ഠാസ്സ ഇ ഹോതി കാനുബന്ധേ അത്ഥേ. അട്ഠാസീതി ഠിതോ.

൧൧൫. ഗാ+പാന+മീ

ഗാ+പാന+മീ ഹോതി കാനുബന്ധേ അത്ഥേ. ഗാനം ഗീതം. പാനം പീതം. ബഹുലാധികാരാ പിത്വാ.

൧൧൬. ജനിസ്സാ

ജനിസ്സ ആ ഹോതി കാനുബന്ധേ അത്ഥേ. അജനീതി ജാതോ, "ഛട്ഠിയന്തസ്സാ"തി അന്തസ്സ ആ ഹോതി.

൧൧൭. സാസസ്സ സിസ വാ

സാസസ്സ സിസ ഹോതി കാനുബന്ധേ അത്ഥേ. സാസനംതി ക്തോ, തസ്സ "സാസ വസ സംസ സസാ ഥോ"തി ഥേ പരരൂപം പഠമക്ഖരോ ച, "ത+ഥ+ന+രാ" ദിനാ തസ്സ ടോ. ഥസ്സ ഠോ, സിട്ഠം. അഞ്ഞത്ര സത്ഥം. "ഗുഹാദീഹി യക" ഇതി യകപച്ചയേ സാസീയതീതി സിസ്സോ. ഉമ്ഹി സാസിയോ.

൧൨൦. സാനന്തരസ്സ തസ്സ ഠോ

സകാരന്താ ക്രിയത്ഥാ പരസ്സാ+നന്തരസ്സ തസ്സ ഠ ഹോതി. തുസ്സീതി തുട്ഠോ, "ഗമനത്ഥാ" ദിനാ ക്തേ ഇമിനാ തസ്സ ഠേ പരരൂപാദി. ഏവം തുട്ഠവാ. തബ്ബ+ക്തീസു തോസനം തുട്ഠബ്ബം, "അഞ്ഞത്രാപീ"തി ഓകാരാഭാവോ. ഏവം തുട്ഠി, കാനുബന്ധത്താ ന വുദ്ധി.

൧൪൧. കസസ്സി+മ ച വാ

കസസ്മാ പരസ്സാ+നന്തരസ്സ തസ്സ ഠ ഹോതി കസസ്സ വാ ഇമ ച. കസീയിത്ഥാതി കിട്ഠം. കിട്ഠാദിം വിയ ദുപ്പസും, കമ്മേ ക്തോ. ഇമാഭാവേ കട്ഠം, അകട്ഠപാകിമം സാലിം.

൧൪൨. ധസ്തോ+ത്രസ്താ

ഏതേ സദ്ദാ നിപച്ചന്തേ. ധംസ+ധംസനേ, ധംസീയിത്ഥാതി ധസ്തോ, ബിന്ദുലോപോ. ഉത്രസീതി ഓത്രസ്തോ.

൧൪൩. പുച്ഛാദിതോ

പുച്ഛാദീഹി പരസ്സാ+നന്തരസ്സ തസ്സ ഠ ഹോതി. പുച്ഛീയിത്ഥാതി പുട്ഠോ. ഭജ്ജ=പാകേ, ഭജീയിത്ഥാതി ഭട്ഠോ, സംയോഗാദിലോപോ. യജിത്ഥാതി യിട്ഠോ, “യജസ്സ യസ്സ ടി+യീ”തി യി.

൧൪൪. സാസ വസ സംസ സസാ ഥോ

ഏതേഹി പരസ്സാ+നന്തരസ്സ തസ്സ ഥ ഹോതി. സാസനം സാസീയിത്ഥാതി വാ സത്ഥം. വസനം വുത്ഥം, “അസ്സൂ”തി ഉ. പസംസനം പസംസീയിത്ഥാതി വാ പസത്ഥം. സസ=ഗതി+ഹിംസാ+പാണനേസു, സസനം ഗമനം ഹിംസനം ജീവനഞ്ച സത്ഥം. അനുസാസീയിത്ഥാതി അനുസിട്ഠോ, ത്ഥസ്സ ട്ഠോ.

൧൪൫. ധോ ധ+ഹ+ഭേഹി

ധകാര ഹകാര ഭകാരന്തേഹി പരസ്സ തസ്സ ധ ഹോതി. വദ്ധിത്ഥാതി കമ്മേ ക്തേ തസ്സ ധകാരാദിമ്ഹി ച “വദ്ധസ്സ വാ”തി ഉകാരേ കതേ സംയോഗാദിലോപോ, വുദ്ധോ. ദുയ്ഹിത്ഥാതി ദുദ്ധം. ലഭീയിത്ഥാതി ലദ്ധം.

൧൪൬. ദഹാ ഢോ

ദഹാ പരസ്സാ+നന്തരസ്സ തസ്സ ഢ ഹോതി. ദയ്ഹിത്ഥാതി ദഡ്ഢോ, പരരൂപാദിമ്ഹി കതേ “ചതുത്ഥദുതിയേ” ച്ചാദിനാ ഡകാരോ.

൧൪൭. ബഹസ്സു+മ ച

ബഹാ പരസ്സാ+നന്തരസ്സ തസ്സ ഢ ഹോതി ബഹസ്സു+മ ച ഢസന്നിയോഗേന. ബഹ+ബ്രഹ+ബ്രൂഹ=വുദ്ധിയം. അബഹീതി ബുഡ്ഢോ.

൧൪൮. രുഹാദീഹി ഹോ ള ച

രുഹാദീഹി പരസ്സാ+നന്തരസ്സ തസ്സ ഹ ഹോതി ളോ ച+ന്തസ്സ. ആരുഹീതി ആരുള്ഹോ. ഗുയ്ഹിത്ഥാതി ഗുള്ഹോ. അബഹീതി ബാള്ഹോ. ദീസു “മുഹബഹാ” ദിനാ ദീഘോ.

൧൪൯. മുഹാ വാതി

ക്തതസ്സ ഹകാരോ അന്തസ്സ വാ ള്ളോ ച. അമോഹീതി മുള്ഹോ, മുദ്ധോ, തസ്സ ധോ. (അതീതകാലികപച്ചയവിധാനം).

൱ർ. ന്തോ കത്തരി വത്തമാനേ

വത്തമാനത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ ന്തോ ഹോതി കത്തരി. തിട്ഠതീതി തിട്ഠന്തോ, "കത്തരി ലോ"തി ലോ, "ഠാപാനം തിട്ഠപിവാ"തി തിഠാദേസോ. കത്തരി മാന+ന്ത+ത്യാദിസു ഇമിനാവ ലോ.

൱൫. മാനോതി

കത്തരി മാനോ. തിട്ഠമാനോ.

൱൱. ഭാവകമ്മേസുതി

ഭാവകമ്മേസു മാനോ. ഠാനം ഠീയമാനം. "ക്യോ ഭാവകമ്മേസ്വ+പരോക്ഖേസു മാന+ന്ത+ത്യാദീസൂ"തി ഭാവേ കമ്മേ ച ക്യോ. "ക്യസ്സാ"തി ഈമ. പചീയതീതി പച്ചമാ നോ. ക്യേ പുബ്ബരൂപം.

൱൬. തേ സ്സപുബ്ബാ+നാഗതേ

അനാഗതേ അത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ തേന്തമാനാ സ്സപുബ്ബാ ഹോന്തി, ലേ ആസ്സ ലോപോ, ഠസ്സതീതി ഠസ്സന്തോ ഠസ്സമാനോ. ഠീയിസ്സതീതി ഠീയിസ്സമാനം, ക്യേ ഈ, "ഞിബ്യഞ്ജനസ്സാ"തി ഞി. അസ്സ ത്യാദിവിസയത്താ "ആഈസ്സാ" ദിനാ ഇഞ ന ഹോതി, അഈഹി സഹചരിതത്താ സ്സാസ്സ. പച്ചിസ്സതീതി പച്ചിസ്സമാനോ ഓദനോ. "രാ നസ്സ ണോ"തി ണേ പത്തേ -

൫,൲൬൨. ന ന്ത+മാന+ത്യാദീനം

രന്തതോ പരേസം ന്ത+മാന+ത്യാദീനം നസ്സ ണോ ന ഹോതി. കരോതീതി കരോന്തോ കുരുമാനോ, "തനാദിത്വോ"തി ഓ.

൫,൲൬൩. ഗമ യമി+സാസ ദിസാനം വാ ച്ഛങ

ഏതേസം വാ ച്ഛങ ഹോതി ന്ത+മാന+ത്യാദീസു. ങ-നുബന്ധത്താ അന്തസ്സ ഹോതി, ഗച്ഛന്തോ ഗച്ഛമാനോ. യമ=ഉപരമേ, യച്ഛന്തോ യച്ഛമാനോ. ഇച്ഛന്തോ ഇച്ഛമാനോ. ആസ=ഉപവേസനേ, അച്ഛന്തോ അച്ഛമാനോ, "ബ്യഞ്ജനേ"ച്ചാദിനാ രസ്സോ. ദിസ=അതിസജ്ജനേ, ദിച്ഛന്തോ ദിച്ഛമാനോ. വവത്ഥിതവിഭാസത്താ വാസദ്ദസ്സ അഞ്ഞപച്ചയേസു ച ക്വചി, ഇച്ഛീയതീതി ഇച്ഛിതബ്ബം, ഇച്ഛനം ഇച്ഛാ, "ഇത്ഥിയ+മണാ" ദിനാ അപ്പച്ചയോ. ഇച്ഛിതം, ഇച്ഛിതബ്ബം, ഇച്ഛിതും. അഞ്ഞേസഞ്ച യോഗവിഭാഗാ, പവേച്ഛന്തോ.

൲൬ർ. ജര+മരാന+മീയങ

ഏതേസ+മീയങ വാ ഹോതി ന്ത+മാന+ത്യാദീസു. ജീയന്തോ. "ജരസദാ" ദിച്ചാദിനാ ഈമ. ജീരന്തോ. ജീയമാനോ ജീരമാനോ. മീയന്തോ മരന്തോ, മീയമാനോ മരമാനോ.

൧൭൮. ഠാപാനം തിട്ഠപിവാ

ഠാപാനം തിട്ഠപിവാ ഹോന്തി വാ ന്താദീസു. തിട്ഠന്തോ, തിട്ഠമാനോ. പിവന്തോ പിവമാനോ.

൧൭൯. ഗമ+വദ+ദാനം ഘമ്മ+വജ്ജ+ദജ്ജാ

ഗമാദീനം ഘമ്മാദയോ വാ ഹോന്തി ന്താദീസു. ഘമ്മന്തോ ഗച്ഛന്തോ, വജ്ജന്തോ വദന്തോ, ദജ്ജന്തോ ദദന്തോ.

൧൭൦. കരസ്സ സോസ്സ കുബ്ബ കുരു കയിരാ

കരസ്സ സഓകാരസ്സ കുബ്ബാദയോ വാ ഹോന്തി ന്താദീസു. കുബ്ബന്തോ കയിരന്തോ കരോന്തോ, ഏവം കുബ്ബമാനോ ഇച്ചാദി. അഞ്ഞത്ര "മാനസ്സ മസ്സാ"തി മാനസ്സ മസ്സ ലോപേ കരാണോ. "സോസ്സാ"തി വുത്തത്താ കത്തരിയേവ.

൧൭൮. ഗഹസ്സ ഘേപ്പോ

ഗഹസ്സ വാ ഘേപ്പോ ഹോതി ന്താദീസു. ഘേപ്പന്തോ ഘേപ്പമാനോ.

൧൭൯. ണോ നിഗ്ഗഹീതസ്സ

ഗഹസ്സ നിഗ്ഗഹീതസ്സ ണോ ഹോതി, "മം വാ രുധാദീനം"തി മം, ഗണ്ഹിതബ്ബം, ഗണ്ഹിതും, ഗണ്ഹന്തോ.

൧൮൦. ന്ത+മാന+ന്തി+യി+യുംസ്വാ+ദിലോപോതി

ആദിലോപോ. അസ=ഭുവി, ഭവതീതി സന്തോ സമാനോ.

൧൮൧. പാദിതോ ഠാസ്സ വാ ഠഹോ ക്വചിതി

ഠാസ്സ പാദീസു ഠഹോ. സണ്ഠഹന്തോ. സന്തിട്ഠന്തോ.

(വത്തമാനപച്ചയന്തനയോ).

൯൧. തും തായേ തവേ ഭാവേ ഭവിസ്സതി ക്രിയായം തദത്ഥായം

ഭവിസ്സതിഅത്ഥേ വത്തമാനതോ ക്രിയത്ഥാ ഭാവേ തുമാദയോ ഹോന്തി ക്രിയായം തദത്ഥായം പതീയമാനായം. കരണായ ഗച്ഛതി കാതും ഗച്ഛതി. "തുംതുനതബ്ബേസു വാ"തി കരസ്സ വാ ആ ഹോതി, പുബ്ബരൂപേ കത്തായേ. "കരസ്സാ തവേ"തി നിച്ചം ആ, കാതവേ. നിപാതത്താ "അസങ്ഖ്യേഹി സബ്ബാസം"തി ചതുത്ഥീസസ്സ ലോപോ. ഏവ+മുപരി തുനാദീസു. കത്തും കാമേതീതി കത്തുകാമോ, അഭിസങ്ഖരിതു+മാകങ്ഖതി. സദ്ധമ്മം സുണിതും, ഞിമ്ഹി നാഗമേ തസ്സ ണോ, നാഗമത്താ ന വുദ്ധി. സോതവേ സോതും സുണിതും വാ പത്ഥേഹി. ഏവം അനുഭവിതും, പചിതും. ഗന്തും, "മനാനം നിഗ്ഗഹീതം"തി നിഗ്ഗഹീതം. ഗമിതും, ഖന്തും, ഖനിതും, ഹന്തും, ഹനിതും, മന്തും, മനിതും, ഹരിതും, അനുസ്സരിതും ഇച്ഛതി. തഥാ തുദിതും, പവിസിതും,

ഉദ്ദിസിതും, ഭോത്തും, സയിതും, നേതും, ജുഹോതും, പജഹിതും, പഹാതും, ദാതും, രോദ്ധും, രുന്ധിതും, ഭോത്തും, ഭുഞ്ജീതും, ഛേത്തും, ഛിന്ദിതും, സിബ്ബിതും, ഊമ്ഹി വസ്സ ബോ, ദ്വിത്തം, ബുദ്ധും, തസ്സ ധോ. ബുജ്ഝിതും, യുക. ജാനിതും ഞാ=അവബോധനേ. ജനിതും. ജേതും ജിനിതും. പത്തും പാപുണിതും. കേതും കിണിതും. വിനിച്ഛേതും, ഇസ്സ ഏ, വിനിച്ഛിനിതും. ഗഹേതും ഗണ്ഹിതും. ചോരിതും ചോരേതും ചോരയിതും, പാലേതും പാലയിതും. പയോജകേ-ഭാവേതും ഭാവയിതും, കാരേതും കാരയിതും കാരാപേതും കാരാപയിതും ഇച്ഛതി+ച്ചാദി.

ഏവം ക്രിയത്ഥക്രിയായം ഗമ്യമാനായം, യഥാ സുബോദ്ധും വക്ഖാമി, ഏവം ദട്ഠും ഗച്ഛതി, ഗന്തു+മാരഭതി, ഗന്തും പയോജേതി, ദസ്സേതു+മാഹ ഇച്ചാദി.

അരഹസക്കാദീസുപി സിദ്ധം, തഥാ കാല സമയവേലാസു. കോ തം നിന്ദിതു+മരഹതി, രാജാ ഭവിതു+മരഹതി, അരഹോ ഭവം വത്തും, സക്കാ ജേതും ധനേന വാ, സക്കാ ലദ്ധും, ഭസ്സ ധോ. കത്തും സക്ഖിസ്സതി. ഭബ്ബോ നിയാമം ഓക്കമിതും, അഭബ്ബോ കാതും. അനുച്ഛവികോ ഭവം ദാനം പടിഗ്ഗഹേതും, ഇദം കാതും അനുരൂപം, ദാനം ദാതും യുത്തം, ദാതും വത്തുഞ്ച ലഭതി. ഏവം വട്ടതി ഭാസിതും, ഛിന്ദിതും ന ച കപ്പതി ഇച്ചാദി. തഥാകാലോ ഭുഞ്ജിതും, സമയോ ഭുഞ്ജിതും, വേലാ ഭുഞ്ജിതും.

അലമത്ഥേപി സിദ്ധം, അലമേവ ദാനാനി ദാതും, അലമേവ പുഞ്ഞാനി കാതും.

൬൨൨. പടിസേധേ+ലംഖലൂനം ത്തുന ത്വാന ത്വാ വാ

അലം+ഖലുസദ്ദാനം പടിസേധനത്ഥാനം പയോഗേ ത്തുനാദയോ വാ ഹോന്തി ഭാവേ. അലംപുബ്ബോ, സു=സവനേ, അലം സവനം കത്വാ ഖലു സവനം കത്വാതി അലം സോതുന ഖലു സോതുന അലം സുത്വാന ഖലു സുത്വാന അലം സുത്വാ ഖലു സുത്വാ. നിപാതത്താ സിലോപോ.

൬൨൩. പുബ്ബേ+കകത്തുകാനം

ഏകോ കത്താ യേസം ബ്യാപാരാനം, തേസു യോ പുബ്ബോ, തദത്ഥതോ ക്രിയത്ഥാ തുനാദയോ ഹോന്തി ഭാവേ. "തും തുനാ" ദിനാ കരസ്സ ആ, സോ കാതുന കമ്മം ഗച്ഛതി, അകാതുന പുഞ്ഞം കിലിസ്സന്തി. രലോപേ കമ്മം കത്വാന ഭദ്രകം, പുഞ്ഞാനി കത്വാ സഗ്ഗം ഗച്ഛതി. അഭിസങ്ഖരണം കത്വാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ കരിത്വാ വാ . തഥാ സിബ്ബിത്വാ ഛാദയിത്വാ ജാനിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ സുത്വാന ധമ്മം മോദതി, സുണിത്വാ, പത്വാ പാപുണിത്വാ, കിനിത്വാ, ജേത്വാ ജിനിത്വാ ജിത്വാ, ചോരേത്വാ ചോരയിത്വാ, പൂജേത്വാ പൂജയിത്വാ, തഥാ മേത്തം ഭാവേത്വാ ഭാവയിത്വാ, വിഹാരം കാരേത്വാ കാരയിത്വാ കാരാപേത്വാ കാരാപയിത്വാ സഗ്ഗം ഗമിസ്സന്തി+ച്ചാദി. പുബ്ബേതി കിം, ഭുഞ്ജതി ച പചതി ച. "അപത്വാ നദിം പബ്ബതോ, അതിക്കമ്മ പബ്ബതം നദീ"തിആദീസു ഭൂധാതുസ്സ സമ്ഭവാ ഏകകത്തുകതാ പുബ്ബകാലതാ ച ഗമ്യതേ. "ഭുത്വാ ഭുത്വാ ഗച്ഛതീ"തി ഇമിനാവ സിദ്ധം, ആഭിക്ഖഞ്ഞന്തു ദ്വിബ്ബചനാവ ഗമ്യതേ. കഥം "ജീവഗ്ഗാഹം

അഗാഹയി, കായപ്പചാലകം ഗച്ഛതീ"തി, ഘണന്തേന ക്രിയാവിസേസനേന സിദ്ധം, യഥാ ഓദനപാകം സയതീതി.

൧൩൪. പ്യോ വാ ത്വാസ്സ സമാസേ

ത്വാസ്സ വാ പ്യോ ഹോതി സമാസേ. പകാരോ "പ്യേ സിസ്സാ"തി വിസേസനത്ഥോ. അഭിപുബ്ബോ പാദിസമാസോ, അഭിവദനം കത്വാ അഭിവാദിയ ഭാസിസ്സം. തഥാ അഭിഭുയ്യ, ദിത്തരസ്സാനി. സി=സയേ -

൧൩൫. പ്യേ സിസ്സാ

സിസ്സ ആ ഹോതി പ്യാദേസേ. നിസ്സയനം കത്വാ നിസ്സായ. പുബ്ബരൂപേ വിഭജ്ജ വിഭജിയ. ദിസ=അതിസജ്ജനേ, ഉദ്ദിസ്സ. പവിസ്സ പവിസിയ പവിസിത്വാ, ഉപനയ, അതിസേയ്യ അതിസയിത്വാ, ഓഹായ ഓഹിത്വാ. ആദായ, ദാസ്സി+യങ, ആദിയ. പട്ഠായ, വിചേയ്യ, വിഞ്ഞായ വിജാനിത്വാ, സമാസേതി കിം, പത്വാ. ക്വചാ+ സമാസേപി ബഹുലാധികാരാ, ലതം ദന്തേഹി ഛിന്ദിയ. തഥാ ഭുഞ്ജിത്വാ.

൧൩൬. തും+യാനാ

ത്വാസ്സ വാ തും+യാനാ ഹോന്തി സമാസേ ക്വചി. അഭിഹരണം കത്വാ അഭിഹട്ഠും, അഭിഹരിത്വാ, പാദിസമാസോ, "പുച്ഛാദിതോ"തി തസ്സ ഠോ പരരൂപാദി ച. അനുമോദനം കത്വാ അനുമോദിയാന അനുമോദിത്വാ വാ, കാനുബന്ധേപി "വാ ക്വചീ"തി വികപ്പത്താ "ലഹുസ്സുപന്തസ്സാ"തി ഓകാരോ. ക്വചാ+സമാസേപി ബഹുലാധികാരാ, ദട്ഠും, ദിസതോ ത്വാസ്സ തുമാദേസേ ദിസസ്സ ദസ. അഞ്ഞത്ര "ദിസാ വാന+വാ സ ചാ"തി ത്വാസ്സ വാന+വാ സ ഹോന്തി, ദിസ്വാ. ഏവം ലഭനം കത്വാ ലദ്ധാ ധനംതിആദീസു തസ്സ ധോ ഭവതി.

ഇതി പയോഗസിദ്ധിയം ഖാദികണ്ഡോ സത്തമോ.

പയോഗസിദ്ധി നിഗമനം

൧. യേ നന്തതന്തരതനാകരമന്ഥനേന,
മന്ഥാചലോല്ലസിതഞാണവരേന ലദ്ധാ;
സാരാമതാ+തിസുഖിതാ സുഖയന്തി ച+ഞ്ഞേ,
തേ മേ ജയന്തി ഗുരവോ ഗുരവോ ഗുണേഹി.

൨. യസ്സ സാധുഗുണുബ്ഭൂത-കിത്തി സബ്ബത്ഥ പത്ഥടാ;
മോഗ്ഗല്ലാനോ മഹാപഞ്ഞോ, ജയതീ സോ ഹ സബ്ബദാ.

൩. പരമപ്പിച്ഛതാ+നേക-സന്തോസൂപസമേസിനം;
സുചിസല്ലേഖവുത്തീനം, സദാ+രഞ്ഞനിവാസിനം.

൪. സാസനുജ്ജോതകാരീന+മാചേരത്ത+മുപാഗതം;
ഉദുമ്ബരഗിരീഖ്യാതാ+യതനം യതിപുങ്ഗവം.

൫. മേധങ്കരോതി ആഖ്യാത-നാമധേയ്യം തപോധനം;
ഥേരം ഥിരദയാ മേധാ-നിധാനം സാധു പൂജിതം.

൬. സിസ്സം സഹായ+മാഗമ്മ, കല്യാണമിത്ത+മത്തനോ;
സോധേതും സാസനം സത്ഥു, പരക്കമ+മകാസി യോ.

൭. സങ്ഘരക്ഖിതനാമേന, മഹാഥേരേന ധീമതാ;
നിവാസഭൂതേനാ+നേക-ഗുണാന+പ്പിച്ഛതാദിനം.

൮. മോഗ്ഗല്ലാനബ്യാകരണ-പയോഗക്കമസാധകാ;
എത്താവതാ കതാ എസാ, പയോഗസിദ്ധി നിട്ഠിതാ.

൯. തേനേവ രചിതാ സാധു, സാസനോദയകാരിനാ;
ഖുദ്ദസിക്ഖായ ടീകാ ച, തഥാ സമ്ബന്ധചിന്തനാ.

൧൦. സുസദ്ദസിദ്ധിം യോ യോഗ-നിച്ഛയം സബ്ഭി വണ്ണിതം;
അകാ സുബോധാലങ്കാരം, തഥാ സമ്ബന്ധചിന്തനം.

൧൧. സത്ഥസഞ്ചിതപുഞ്ഞേന, നിബ്ബാനസാധകം ഹിതം;
സാധേന്തോ ലോകനാഥസ്സ, സദ്ധമ്മോ തിട്ഠതം ചിരന്തി.

ഇതി സങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിഥേരപാദവിരചിതാ

പയോഗസിദ്ധി നിട്ഠിതാ.

(വിസേസലക്ഖണം). യഥാവുത്താനം പന പയോഗസിദ്ധിനിഗമന ഗാഥാനം ഏകാദസന്നം പുബ്ബേയേവ വക്ഖമാനാ ഇമാ ഗാഥായോ ദിസ്സന്തി പോരാണേ സീഹളമൂലപയോഗസിദ്ധിപാഠേ. താ ച ഗാഥായോ പച്ഛാ സീഹളമൂലപയോഗസിദ്ധിസംസോധകേന മേധങ്കരോതി ഗരൂഹി ഗഹിതനാമധേയ്യേന ഥേരേന പക്ഖിത്താതി വേദിതബ്ബാ, തസ്മാ മയം താ ഗാഥായോ സബ്ബപച്ഛായേവ ഇമസ്മിം-ഠാനേ ഠപേമ. താ പന ഗാഥായോ കതമാതി ചേ -

൧. ചാഗവിക്കമസദ്ധാനു-സമ്പന്നഗുണസാമിനോ;
പരക്കമനരിന്ദസ്സ, സീഹളിന്ദസ്സ ധീമതോ.

൨. അത്രജേനാ+നുജാതേന, ഭൂപാലകുലകേതുനാ;
ദിസന്തപത്ഥടോദാര-വിക്കമേന യസസ്സിനാ.

൩. ഭുവനേകഭുജവ്ഹേന, മഹാരാജേന ധീമതാ;
ചതുപച്ചയദാനേന, സതതം സമുപട്ഠിതോ.

൪. "ജമ്ബുദോണീ"തി വിഖ്യാതാ -
വാസേ നിവസതോ സതോ;
സുമങ്ഗലമഹത്ഥേര -
സാമിനോ സുചിവുത്തിനോ.

൫. വംസേ വിസുദ്ധേ സംജാതോ,
പന്ഥസേനാസനേ രതോ;
പരിയത്തിമഹാസിന്ധു -
നിയ്യാമകധുരന്ധരോ.

൬. അപ്പിച്ഛാദിഗുണൂപേതോ, ജിനസാസനമാമകോ;

വനേരതമഹഥേരോ, മേധങ്കരസമവ്ഹയോ.

൩. പാടവത്ഥായ ഭിക്ഖൂനം, വിനയേ സുവിസാരദോ;
പയോഗസിദ്ധിം സോധയി, സദാ സപ്പഞ്ഞഗോചരം.

൭. ഇമം ലിഖിതപുഞ്ഞേന, മേത്തേക്യം ഉപസംകമി;
പതിട്ഠഹിത്വാ സരണേ, സുപ്പതിട്ഠാമി സാസനേതി.

പയോഗസിദ്ധിസിദ്ധം.